Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Студентський науковий вісник

Випуск № 41

Тернопіль — 2017

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 41. — 2017. — 149 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за поданням Ради молодих вчених і спеціалістів. Протокол № 10 від 25 квітня 2017 р.

Видрук оригінал-макету у науковому відділі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ББК 74.480.278
С.88

© Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, 2017

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Мацьків Т.

Науковий керівник – доц. Волошин О.С.

ОЦІНКА СТУПЕНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ І СТІЙКОСТІ УВАГИ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Вступ. Увага, як показали дослідження, детермінується співвідношенням збуджень у корі великих півкуль головного мозку, викликаних подразниками, що діють на чуттєву сферу організму, та внутрішніми установками і психічними станами. Виникнення уваги та її відволікання пояснюються дією взаємної індукції збудження та гальмування. У разі виявлення інтенсивної уваги до якоїсь ознаки чи дії спостерігається зниження чутливості до інших подразнень. Взаємна індукція збудження та гальмування є фізіологічним підґрунтям найрізноманітніших проявів уваги: її стійкості, інтенсивності, відволікання, переключення тощо [2].

Серед досліджень психофізіологічних властивостей людини у наш час істотну роль займають дослідження пам’яті як властивості будь-якої системи зберігати у закодованому вигляді інформацію, що за певних умов може бути виведена із цієї системи без порушення запису [6]. Станом на сьогодні ця проблема не є остаточно дослідженою, оскільки чимало речей залишаються поза межею цілісного розуміння фізіологічних механізмів пам’яті, її взаємозв’язку з іншими процесами організму людини, зокрема, і увагою. Чим і обумовлюється актуальність даної теми.

На протязі життя людини її пам'ять стає вмістилищем величезної кількості інформації: протягом 60 років активної творчої діяльності особа здатна сприйняти 1013 - 10 біт інформації, якій реально використовується не більше 5-10 % [3].

Фізіологічно пам'ять накопичується в мозку шляхом зміни синаптичного проведення між нейронами в результаті попередньої нервової активності. Нові, або полегшені, шляхи називають слідами пам'яті. Вони важливі, оскільки як встановлено зараз , мислячий мозок може вибірково активувати їх [4].

Морфологічними і морфофізіологічними дослідженнями американських нейрофізіологів Лоренте-де-Но і Мака Келлока було встановлено, що в корі головного мозку існують апарати, що дозволяють збудженню довгочасно циркулювати по замкнутих ланцюгах – реверберація збудження. Більшість дослідників дотримується думки, що саме реверберація збуження і служить основою для короткочасної пам’яті [1].

Об’єкт і методи дослідження. В ході роботи було обстежено 17 осіб віком 19-20 років.

Для дослідження особливостей переключення уваги в умовах активного вибору корисної інформації (таблиця Шульте), а також ступеня концентрації уваги в обстежуваних використовували діагностичну комп’ютерну методику «Фізіолог», що забезпечує оцінку таких показників:

1) таблиця Шульте: у першому варіанті 5 показників часу виконаних завдань, вимірюваних у секундах; у другому варіанті - результати №1і №2 у секундах, різниця між ними та коефіцієнт розподілу уваги К;

2) коректурна проба: всього літер у тексті; кількість підрахованих; різниця між ними; час виконання, виражений у секундах; рівень концентрації; темп виконання; показник переключення уваги, виражений у відсотках.

Мета роботи: визначення середнього ступеня концентрації і стійкості уваги в осіб юнацького віку та оцінка переключення уваги в умовах активного вибору корисної інформації.

Результати досліджень і їх обговорення.

Використання методики «Таблиці Шульте» дозволило встановити середні значення часу пошуку цифр для кожного етапу та середню арифметичну похибку, середні значення для ефективності роботи (ЕР), ступеня включення в роботу (ВР) і психічної стійкості (ПС). Отримані результати наведені у таблиці (*табл.1*).

Таблиця 1.

Результати аналізу таблиць Шульте

Досліджуваний показник		M±m	Достовірність результатів, P
B1	Результат 1	45±0,01	0,1
	Результат 2	38,1±0,018	0,47
	Результат 3	39,6±0,012	-0,03
	Результат 4	41,4±0,082	-0,198
	Результат 5	33,5±3,764	11,24
B2	Результат 1	34±0,541	1,57
	Результат 2	33,12±1,769	5,34
	Різниця	1,76±0,005	0,28
	Коеф. розподілу уваги К	33, 18±-0,041	0,124

Середня ефективність роботи (ЕР), яка розраховувалась за формулою ЕР = (Т1 + Т2 + Т3 + Т4 + Т5) / 5, де Т – час роботи з кожною таблицею, дорівнює показнику 39,5, середній показник включеності в роботу (ВР = Т1 / ЕР) має високе значення – 1,12 при нормі 1. Психічна стійкість (ПС = Т4 / ЕР) – 1,05, що практично відповідає нормі, свідчить про добру витривалість обстежуваних осіб, незважаючи на середній рівень включеності у роботу.

Переведення уваги з одного об'єкта на інший, або ж переключення уваги, пояснюється переміщенням оптимального збудження з однієї ділянки кори на іншу у зв'язку з виникненням нового подразнення. Швидкість переведення уваги у різних людей різна. Це залежить від типу нервової системи організму. Організм зі збудливим типом нервової системи швидше переводить увагу з одного об'єкта на інший, ніж з інертним [2].

Результати обстежень показали, що в умовах активного вибору корисної інформації більшість осіб (76%) мають середній рівень переключення уваги, 3 особи – низький (18%) і 1 (6%) – високий рівень. Отже, всього 6% досліджуваних має чітко виражений збудливий тип нервової системи, 18%– інертний, а в найбільшої кількості – 76% – ці процеси знаходяться в стані рівноваги.

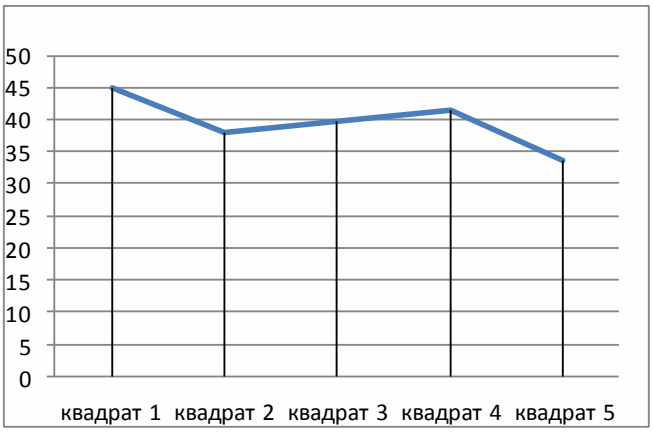

Рис 1. Крива динаміки працездатності

На основі отриманих даних було сформовано криву динаміки працездатності, яка буде відображати взаємозв'язок часу виконання завдань (*рис.1*). За результатами аналізу кривої можна стверджувати, що максимальна працездатність при виконанні завдання припадає на 2-й і на 5-й квадрати таблиці, де часу на виконання завдання затрачається найменше (38,1с і 33,5 с відповідно), на аналіз 1-ї і 4-ї таблиць обстежувані витрачали максимальну кількість часу (45 с і 41,4 с), отже працездатність тут сягає мінімуму. Мінімальні значення часу, витраченого на аналіз 5 квадрату, можна пояснити підвищеною ефективністю обробки інформації за рахунок функціонування резервів нервової системи. Максимальне значення часу аналізу 1 квадрату пояснюється необхідністю часу включення у роботу. Дослідження ступеня концентрації уваги за коректурною пробою характеризувалось наступними значеннями (*табл. 2*).

Таблиця 2.

Ступінь концентрації уваги за коректурною пробою

Досліджувані показники	M±m
Всього літер в тесті	110±0,3
Кількість підрахованих	102±1,2
Різниця	8±0,1
Час виконання, сек	203,5±0,2
Рівень концентрації	2003,92±0,016
Темп виконання	0,7±0,5
Показник переключення уваги,%	92,5±0,9

Стійкість уваги характеризується здатністю підтримувати концентровану інтенсивну увагу протягом певного часу. Показником її є продуктивність діяльності протягом тривалого періоду [2].

Можемо визначити загальний показник рівня розвиненості у осіб одночасно двох властивостей уваги - продуктивності і стійкості [5]:

S = (0,5 * N – 2,8 * n) / t, де S – показник продуктивності і стійкості уваги; N – кількість букв, переглянутих за час роботи; t – час роботи; n – кількість помилок, допущених за час роботи.

S = (0,5 *102 – 2,8*8) /203,5=0,14 (<1), що свідчить про дуже низьку продуктивність і стійкість уваги у досліджуваних осіб, причиною чого може бути перенапруження від емоційних, фізичних і інтелектуальних навантажень, соматичні захворювання чи якісь інші причини.

Висновки. Отже, на основі результатів дослідження, за допомогою коректурної проби виявили, що в обстежуваних осіб загальна продуктивність і стійкість уваги є низькою (0,14), причиною чого можуть бути такі чинники, як перенавантаження різноманітної природи і ін.

Досліджуючи ступінь переключення уваги в умовах активного вибору корисної інформації, визначили, що більшість досліджуваних студентів (76%) мають середній рівень переключення уваги в умовах активного вибору корисної інформації. Високим значенням володіє середній показник включеності у роботу, психічна стійкість відповідає нормі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лурия, А. Р. Лекции по общей психологии — СПб.: Питер, 2006. — 320 с.
2. Фізіологічне підґрунтя уваги. – 2010р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
3. http://uastudent.com/fiziolohichne-pidgruntia-uvahy/
4. Методика «Таблицы Шульте» / Альманах психологических тестов. – М., 1995 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://metodi4ka.com/wp-content/uploads/2011/06/Shulne.pdf
5. Мислення та свідомість. Фізіологія пам'яті/ Медичні статті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://i-medic.com.ua/index.php?newsid=11006
6. Луньова А. Коректурна проба /Дитячий психолог. – 2015р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://dytpsyholog.com/2015/04/16/коректкрна-проба/
7. Батуєв А.С. Вища нервова діяльність [Текст] : підручник для вищих навч. закл. за спец. "Біологія", "Психологія", "Філософія" М. : Вища шк., 1991.- 98с.

Павлик Л.

Науковий керівник – доц. Волошин О.С.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Вступ. Дослідження психофізіологічних особливостей людини в наш час інтенсивно розробляється з теоретико-фундаментальних позицій. Для здійснення вищих функцій мозку дуже важливе значення має спрямованість і зосередженість свідомості на певних об'єктах або певній діяльності при відверненні від всього, об'єднуване поняттям увага, тому вивчення цього питання є надзвичайно важливим.

Увага сприяє спрямованості і вибірковості всіх пізнавальних процесів. Увагою визначаються: точність сприйняття, міцність збереження необхідної інформації, спрямованість і продуктивність мислення[4]. Тому увагу не можна розглядати лише як психічний процес, оскільки вона є формою організації свідомості людини. Умовою успішної організації свідомості є спільна дія відчуттів, сприймання, пам'яті, мислення і уваги.

В основі формування будь-якого набутого досвіду, в основі процесу розвитку уваги лежить умовно-рефлекторний механізм. Структурно-функціональною базою умовного рефлексу служить кора і підкіркові утворення мозку [1]. В розробці фізіологічних основ уваги велику роль зіграли роботи видатних російських фізіологів І. П. Павлова і А. А. Ухтомського. Згідно з їх ідеями явища уваги пов'язані з підвищенням збудливості певних мозкових структур в результаті взаємодії процесів збудження і гальмування [6].

Розвиток уваги у відповідь на нові або достатньо інтенсивні стимули складається з двох компонентів. Першим компонентом є *неспецифічна активація*, яка автоматично виникає при будь-яких змінах навколишнього середовища, і обумовлена активністю окремих структур ретикулярної формації.

Підвищення рівня уваги є передумовою виборчих адаптаційних модифікацій рецепторних систем, пов'язаних з активуючим стимулом – *специфічної активації.* Цей процес забезпечує підтримку уваги на сталому рівні та виборчу регуляцію уваги, і визначається переважно локальними впливами на кору з боку неспецифічного таламуса та фронтальної кори. Специфічну активацію пов'язують зазвичай з формуванням *анатомо-фізіологічної системи домінанти*[3]. Властивості зосередження нерозривно пов'язані з фізіологією мозку людини: широкий обсяг уваги - при широті осередку збудження; вузькість уваги - при посиленні та розширенні гальмування сусідніх ділянок; послаблення уваги - при слабкій збудливості діючого осередку; переключення уваги - при зміні осередків збудження [2].

Поняття екстраверсії-інтроверсії як типових характеристик особистості, що існують поряд зчастковими індивідуальними особливостями, були емпірично виділені К. Юнгом. У праці «Психологічні типи» він описав два типи особистості — *екстраверт* та *інтроверт*. В основу поділу покладена спрямованість людини назовні або всередину, яка виявляється в її світосприйнятті та реакції на різні стимули [7].

Функціональна проба Руф'є (згідно із Наказом Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 р., № 518/674) дозволяє оцінити функціональні можливості серцево-судинної системи. Зміна частоти серцевих скорочень забезпечує адаптацію системи кровообігу до потреб організму і умов зовнішнього середовища [8].

Мета роботи: встановлення зв'язку фізичного стану організму з характеристикою психофізіологічних функцій.

Об'єкт і методи досліджень. В ході роботи було обстежено 20 осіб віком 20–22 роки. Для дослідження особливостей уваги в осіб юнацького віку використовували діагностичну комплексну комп'ютерну програму дослідження функцій організму "Фізіолог" і "Багатофакторний опитувальний Р. Кеттела", що забезпечують оцінку показників таблиць Шульте (варіант №1 - результат № 1-5 в секундах; варіант №2 - результат № 1-2 та різниця в секундах, коефіцієнт розподілу уваги "К" та рівень уваги), фактора другого порядку F2 "екстра- та інтроверсія" за Кеттелом. Для загальної оцінки функціонального стану організму визначали працездатність серцево-судинної системи шляхом аналізу індексу Руф`є.

Результати досліджень та їх обговорення. Проведено дослідження показників уваги, фактора другого порядку F2 за Кеттелом та показника працездатності серцево-судинної системи за індексом Руф`є.

Таблиці Шульте (варіант №1) - методика спрямована на визначення стійкості уваги та працездатності в динаміці. Аналіз показників таблиць Шульте варіанту №1 показав, що середнє арифметичне значення цього показника в групі 42,2±0,03сек., найменше значення - 27сек., а найбільше - 69сек. Середній час виконання завдання по одній таблиці в нормі становить 30-40сек.

Таблиці Шульте варіант №2 - ця методика спрямована на дослідження об'єму, розподілу уваги та визначення швидкості орієнтовно-пошукових рухів погляду в стресовій ситуації. Дослідження проводять за допомогою таблиць, у яких в довільному порядку розташовані цифри від 1 до 25. Результати обстежень показали, що найменше значення варіанту №2 - 24сек., а найбільше - 72сек. Середнє арифметичне становить - 39±0,07сек. Коефіцієнт розподілу уваги коливається в межах 24 - 53, а середнє значення цього показника в групі - 35,8±0,04сек. (табл.1). Високий рівень уваги спостерігали у 46% обстежених осіб, у 23% відзначено низький рівень уваги. Відповідно, 31% - особи із середнім рівнем уваги.

Темп виконання завдання здоровими людьми найчастіше рівномірний, тому важливе значення має аналіз швидкісних особливостей виконання завдання. Зниження темпу до кінця дослідження вказує на виснаженість рівня розумової працездатності обстежуваного. Пропуск чисел, показ замість однієї цифри іншої свідчить про недостатню концентрацію уваги, а зростання кількості помилок в 3 останніх таблицях - про зниження і виснаження рівня розумової працездатності.

Таблиця 1.

Показники функціонального стану обстежених

Досліджуваний показник	M±m
Таблиці Шульте Варіант №1	42,2±0,03
Таблиці Шульте Варіант №2	39±0,07
Таблиці Шульте Варіант №2 Різниця, секунди	1,2±0,03
Коефіцієнт розподілу уваги, К	35,8±0,04
Багатофакторний опитувальник Кеттела 16-ФО-187 (Фактор другого порядку F2)	6,4±0,01
Індекс Руф`є	5,8±0,05

Аналіз показника багатофакторного опитувальника Кеттела 16-ФО-187 за фактором другого порядку F2 "екстра- та інтроверсія" показав, що найменший показник становить 3,1, а найбільший - 9,8. Середнє арифметичне показника в групі - 6,4±0,01 - що свідчить про переважання екстраверсії у обстежених осіб (див. табл.1). Значення розподіляються за біполярною шкалою з крайніми значеннями в 1 і 10 балів. Відповідно, першій половині шкали (від 1 до 5,5) присвоюється знак «-» -"Інтроверт", другий половині (від 5,5 до 10) знак «+» - "Екстраверт"[5]. При цьому, безумовно, при виконанні дослідження враховувалося те, що чисті типи виявляють досить рідко, мова йде про більшу чи меншу міру вираження даних характеристик.

Для повноти аналізу функціонального стану організму обстежених визначили рівень індексу Руф`є. Середнє значення індексу Руф`є в обстежених осіб юнацького віку становить 5,8. Даний показник свідчить про добру працездатність серця при фізичному навантаженні та рівень функціонального резерву, що є вищим за середній.

Висновки. За результатами аналізу таблиць Шульте (варіант №1) встановлено, що обстежені особи юнацького віку мають достатній рівень здібностей до навчання і ефективної обробки інформації. Дослідження показників уваги за таблицями Шульте (варіант №2) вказує на високу ефективність перебігу нервових процесів в осіб даного віку, достатній розподіл уваги та її об'єм. Фактор другого порядку F2 "екстра- та інтроверсія" за Кеттелом має середнє значення 6,4, отже обстежені особи є соціально адаптованими.

Розвиток психічних функцій тісно пов'язаний з фізичними факторами особистості. Для загального аналізу функціонального стану організму обстежених ми визначили рівень індексу Руф`є. Значення показника у обстежуваних осіб свідчить про добру працездатність серця при фізичному навантаженні та достатній рівень функціонального резерву.

Не дивлячись на те, що дослідження уваги породжують численні невирішені і складні питання, вони, поза сумнівом, необхідні. Адже отримані дані можуть бути використані з метою корекції навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Покровский В. М. Физиология человека. Том 2./ В. М. Покровский, Г. Ф. Коротько. – Москва: Медицина, 1997. – 368 с.
2. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ кол. авторів; за ред. І.Ф.Прокопенка; худож.-оформлювач Ю. Ю. Романіка. — Харків: Фоліо, 2012. — 863 с.
3. Фізіологічні механізми уваги [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://um.co.ua/3/3-2/3-21436.html.
4. Психологія та педагогіка: навчальний посібник / [Л. К. Аверченко, Т. В. Андрюшина, А. А. Булыгина та ін.]. – Москва: ИНФРА-М, 2000. – 175 с.
5. Тест Р. Б. Кеттелла: 16 PF – опросник [Електронний ресурс] // Материал Psylist.net. – Режим доступу : http: // psylist.net/ praktikum/kettell5.htm.

6. Анохин П. К. Биология и нейрофизиология условного рефлекса / П. К. Анохин. – Москва: Медицина, 1968. – 546 с.
7. Юнг К. Г. Психологические типы (под ред. В. Зеленского; пер. С. Лорие). / К. Г. Юнг. – СПб: Азбука, 2001. – 538с.
8. Виноградов О. О. Функціональна діагностика: методичні рекомендації до проведення лабораторних робіт / О. О.Виноградов; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 57 с.

Гевчук О.

Науковий керівник – доц. Волошин О.С.

ОЦІНКА ЧАСОВИХ ІНТЕРВАЛІВ І ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ ЗОРОВО-МОТОРНОЇ РЕАКЦІЇ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Вступ. Вивчення механізмів людського сприйняття є однією з найважливіших проблем психофізіології. Прояв нейродинамічних та психомоторних якостей в багатьох випадках залежить від функціонального стану організму [1].

Розвиток психомоторних здібностей є мало вивченою, актуальною з практичної точки зору проблемою. Оскільки психомоторика – це функціональний орган організму, що забезпечує процеси суб'єктивізації та об'єктивізації, які проявляються через рухи людини [2].

Окрім аналізу характеру і динаміки психомоторних реакцій, важливим напрямом сучасної психофізіології є дослідження особливостей оцінки людиною часових проміжків та швидкості зорово-моторних реакцій. Адже, специфіка цих показників впливатиме на загальний результат у процесі реалізації поведінкової реакції індивідуума [3].

Мета роботи: дослідження рівня адекватності оцінки часових інтервалів та ефективності психомоторної реакції у юнацькому віці.

Об'єкт і методи дослідження: в ході роботи було обстежено 25 осіб віком 19-20 років.

Вивчали: швидкість зорово-моторної реакції (простої і диференційної), оцінку часових інтервалів. У роботі використано комплексну діагностичну комп'ютерну програму дослідження функцій організму «Фізіолог», методи статистичного аналізу [4, 5].

Дослідження швидкості зорово-моторної реакції передбачало оцінку середнього часу простої і диференційної зорово-моторної реакції, а також кількість помилок, допущених при обстеженні. Вивчення особливостей оцінки часових інтервалів допомагає визначити, наскільки об'єктивно учасники дослідження сприймають часові інтервали [3].

Сприйняття відрізків часу можна розглядати як віддзеркалення людиною завдяки діяльності мозкових структур об'єктивної тривалості, швидкості, послідовності явищ дійсності [1]. Швидкість зорового реагування залежить від низки факторів, які зумовлюють ефективність виконання діяльності: аферентна, рецепторна ланка сприйняття інформації, центральна ланка переробки зорової інформації на рівні центральної нервової системи та еферентна, виконавча ланка нейро-психофізіологічного реагування [6].

Результати дослідження. Аналіз показників зорово-моторної реакції показав наступне. Показники швидкості простої зорово-моторної реакції відповідають нормі - у 80% осіб, тоді як показники нижчі від норми у 20 % осіб.

Показники швидкості диференційної зорово-моторної реакції відповідають нормі у 68% осіб, тоді як у 32% осіб показники є нижчими від норми.

Об'єктивне сприйняття часових відрізків у відзначено в 11% осіб групи, тоді як суб'єктивне сприйняття часових відрізків спостерігали у 89% обстежених (рис. 1.).

Суб'єктивне сприйняття часових відрізків проявляється в:

Уповільненому сприйнятті часу – 61%;

Прискореному сприйнятті часу – 28%.

Під час проведення досліду був заданий відрізок часу швидкістю тридцять секунд. Об'єктивізм в даній ситуації полягає у сприйнятті реального часу із несуттєвим відхиленням (± 2 сек.). Переоцінка часових інтервалів полягає у суттєвому перевищені реального часу, тоді як недооцінка - у вповільненому сприйнятті реального часу.

Об'єктивне сприйняття часових відрізків говорить про узгоджене функціонування єдиної системи обробки інформації. На суб'єктивне сприйняття часу впливає: емоційний стан, зорові подразнення, функціонування структурних одиниць отримання та обробки інформації.

Суб'єктивне визначення відрізків часу, як і траєкторії руху чи розташування у просторі, відносяться до складних форм сприйняття. Оцінка тривалості часових відрізків залежить від змісту діяльності: якщо часовий відрізок заповнений змістовною діяльністю, то суб'єктивно оцінюється як короткий, тобто недооцінюється; незаповнені, порожні за змістом часові відрізки оцінюються як довші, тобто переоцінюються [1].

Слід зазначити, що людина не має спеціального аналізатора, спрямованого лише на сприйняття часових відрізків. Тобто для сприйняття тривалості часових відрізків потрібне узгоджене функціонування низки структурних одиниць отримання та обробки інформації як єдиної системи [1].

Для перцептивно-когнітивного розвитку важливим є функціональний стан зорової сенсорної системи –

всі показники зорових функцій, але провідну роль для забезпечення нормативних траєкторій індивідуального розвитку відіграє здібність до зорового опізнання, або зоровий гнозис. Зорове сприйняття є сукупністю цілого ряду нейродинамічних і психофізіологічних процесів, які забезпечують формування та створення зорових образів світу [7].

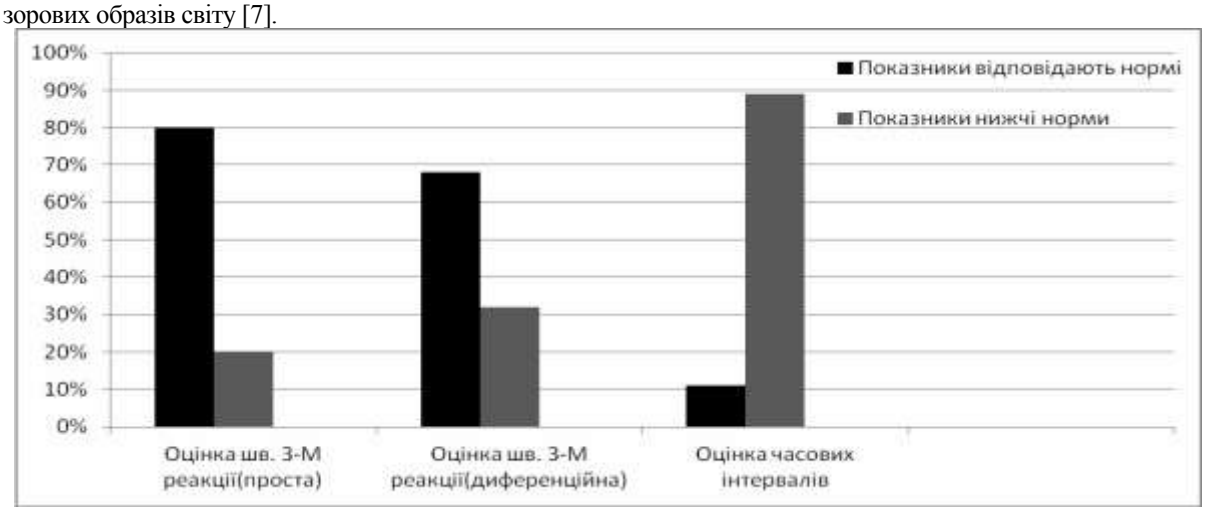

Рис. 1. Відсоткове співвідношення обстежуваних осіб за показниками: швидкості зорово-моторної реакції (простої та диференційної) та оцінки часових інтервалів.

Нами здійснено обрахунок: *M (велике)* - середнє арифметичне показника в групі та m *(маленьке)* - середня арифметична похибка в групі (табл. 1.).

Таблиця 1.

Показники швидкості зорово-моторної реакції та оцінки часових інтервалів в осіб юнацького віку (M±m)

Досліджуваний показник	***M*±m**
Швидкість зорово-моторної реакції – *диференційної*	1,1±1,1
Кількість *помилок*	0,76±0,336
Швидкість зорово-моторної реакції – *простої*	0,4±0,07
Оцінка часових інтервалів (*Реальний час*)	23,68±10
Оцінка часових інтервалів (*Різниця*)	10±6,36

Психомоторний розвиток ми розглядаємо не лише як вихідний (природжений) функціональний рівень розвитку людини, але й як складний, багаторічний процес вікового та якісного розвитку цих функцій під впливом природного та цілеспрямованого навчально-тренувального процесу [8].

Висновок. Результати дослідження свідчать про те, що показники швидкості простої зорово-моторної реакції відповідають нормі у 80% осіб, а нижчі від норми – лише у 20 % осіб. Показники швидкості диференційної зорово-моторної реакції відповідають нормі у 68% осіб, у 32% обстежених показники є нижчими від норми. Незважаючи на високу ефективність зорово-моторної реакції в обстежених, об’єктивне сприйняття часових відрізків відзначено лише у 11% осіб групи, тоді як суб’єктивне сприйняття часових відрізків спостерігали у 89% обстежених.

Особи з показниками, що відповідають нормі, володіють високим рівнем розвитку короткочасної пам’яті, що обумовлена індивідуальними, фізіологічними особливостями та узгодженим функціонуванням низки структурних одиниць отримання та обробки інформації як єдиної системи. Серед осіб, котрі володіють показниками, нижчими норми, такі результати можуть бути пов’язані із порушенням зв'язків між сенсорними та моторними центрами або істотним інформаційним навантаженням, внаслідок чого людина не здатна реагувати адекватно на ті чи інші зміни, що сприймаються органами відчуттів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швайко С. Є. Вплив хронотипу на сприйняття часових проміжків обстежуваних осіб у різний період доби / С. Є. Швайко, О. Е. Дмитроца, О. А. Журавльов. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Біологічні науки – 2015. - №2. – С. 234-238.
2. Деделюк Н. А. Особливості розвитку психомоторних здібностей юних футболістів / Н. А. Деделюк, Н. В. Бугайчук // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – 2013. – Вип.12. – С. 72-76.
3. Волошин О. Характер психомоторних реакцій в осіб із різним рівнем фізичної працездатності / О. Волошин, І. Чень, В. Волошин. // Східноєвропейський Національний університет імені Лесі Українки. Біологічні науки. – 2015. - №2.

4. Психодіагностична комп'ютерна програма «Фізіолог». / [Вадзюк С.Н., Білінська Т.М.] / – Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 16330 від 14. 04. 2006.
5. Гуцол А. А. Практическая морфометрия / А. А. Гуцол, Б. Ю. Кондратьев, 1988.
6. Коробейніков Г. В. Адаптаційні реакції ритму серця у спортсменів з різним рівнем психофізіологічного реагування / Г.В. Коробейніков, Л. Г. Коробейнікова, В. В. Орлюк// Наука і освіта. – 2012. - №4. – С. 95-98.
7. Дегтяренко Т. В. Нові методи оцінки зорового сприйняття та їх упровадження для діагностики рівня перцептивно-когнітивного розвитку дітей / Т. В. Дегтяренко, Я. В. Шевцова // Наука і освіта. – 2012. - № 9. – С. 56-60.
8. Фаріонов В. М. Визначення та методика розвитку психомоторних здібностей студентів / В. М. Фаріонов, Є. О. Мухін, І. П. Данильчук // Гуманітарний вісник НУК. – 2010. – Вип. 3. – С. 30–32.

Органіста Л.

Науковий керівник – доц. Барна Л.С.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Формування духовного потенціалу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розвиток пізнавального інтересу, здібностей учнів сучасної загальноосвітньої школи можливе лише на основі широкого запровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на розвиток творчих сил, здібностей і нахилів особистості.

Як показали результати проведеного нами констатуючого експерименту, сьогодні середні загальноосвітні навчальні заклади готові впроваджувати сучасні педагогічні технології, популярними серед яких є інтерактивні методики, навчання за технологією тренінгу. Педагоги, психологи, методисти фахових дисциплін відчувають потребу у впровадженні таких методик, які б допомогли реалізації особистісного підходу до учня. Саме такий підхід є одним із найважливіших принципів організації навчально-виховної роботи.

Особистісно-зорієнтоване навчання передбачає організацію навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії.

Сьогодні вже неможливо викладати шкільні предмети лише традиційно, коли у центрі навчального процесу знаходиться вчитель, а учні мовчки сприймають матеріал, слухають пояснення на уроках, виконують домашні завдання, одержують оцінки за ті знання і навички, які набули у процесі навчання.

Впровадження інтерактивних методик у навчальний процес середньої загальноосвітньої школи дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Учень стає співавтором уроку, лекції, семінарського заняття тощо. Підхід до учня, який знаходиться у центрі процесу навчання, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості, добре відомий ще з праць Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Шаталова, В. Дяченка, С. Шевченка, Ш. Амонашвілі та ін. Він полягає насамперед у підвищенні навчально-виховної ефективності занять, і як наслідок - у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості знань, умінь і навичок, які набули учні. У працях зарубіжних педагогів цей новий підхід має назву *"навчання за методом участі", "кооперативне навчання",* коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду. Це сприяє не лише глибшому розумінню навчального матеріалу, а й розвитку мислення та мовлення. *Інтерактивне навчання* у середній загальноосвітній школі передбачає докорінну зміну методичних стереотипів, які сформувалися у вчителів [1].

Інтегрований предмет «Основи здоров'я» відрізняється від інших предметів. Його відмінність визначається, в першу чергу, головним завданням – педагогічними методами вплинути на реальну поведінку учнів шляхом розвитку у них життєвих навичок, сприятливих для здоров'я, розвитку і безпеки. Досягнення цієї мети можливе лише за умови використання сучасних технологій навчання.

На основі аналізу літературних джерел щодо використання інтерактивного навчання та за результатами спостережень за навчально-виховним процесом нами виділено ряд організаційно-педагогічних умов ефективного використання інтерактивних технологій навчання. Передусім, це створення сприятливої, позитивної психологічної атмосфери в класі під час уроку. Лише за таких умовах учитель може розраховувати на мотиваційну установку учнів до саморозкриття, відверту позицію й бажання до співпраці з учителем та іншими учнями.

Наступною умовою є необхідне ресурсне забезпечення навчально-виховного процесу, зокрема, наявність просторого приміщення і можливості змінювати розташування меблів, наявність у класі різноманітних матеріалів: чистого паперу, маркерів, текстів, словників тощо. Це важливо для того, щоб результати творчої активності учнів, яка неодмінно супроводжує інтерактивні технології, можна було зафіксувати на певних носіях.

Третьою умовою ефективного застосування інтерактивних технологій є дотримання в класі спеціальних правил, норм спільної праці, які є загальнообов'язковими для всіх. Визначення таких правил, норм роботи відбувається в процесі спільної діяльності педагога і учнів. Якщо правила будуть прийняті й усвідомлені учнями як свої особисті, це гарантує їх дотримання у навчальній аудиторії незалежно від того, чи присутній там педагог, чи ні [1].

Сукупність цих умов дає можливість говорити про принципову інноваційність інтерактивних технологій навчання в порівнянні з традиційними формами його організації. Тому широке застосування у сучасній школі передбачає серйозну увагу до цього навчання як збоку системи підготовки вчителів, так і працівників педагогічних ВНЗ, оскільки тільки послідовна цілеспрямована робота з навчання вчителів справді допоможе їм опанувати цими сучасними підходами, які так важливі сьогодні, коли йдеться про формування принципово нового типу особистості – людини інформаційного суспільства [2].

З метою вивчення стану реалізації досліджуваної програми в шкільній практиці нами було проведено констатувальний експеримент, яким було охоплено 7 вчителів і 25 учнів Зборівського району Тернопільської області. Метою експерименту було з‘ясування ставлення учителів і учнів до досліджуваної проблеми. Аналіз анкет вчителів показав, що лише 27% вчителів у своїй практичній діяльності систематично використовують інтерактивні технології навчання; 43% анкетованих вчителів роблять це час від часу, зокрема, під час проведення нетрадиційних уроків.

Серед використовуваних технологій вчителі найчастіше називали рольові ігри, мозковий штурм, «ажурна пилка», «акваріум» тощо. Більшість вчителів в своїх анкетах зазначили, що вони відчувають брак методичних посібників, які б орієнтували на використання інтерактивних технологій навчання на уроках основ здоров’я.

Учні у своїх анкетах зазначили, що уроки з «Основ здоров‘я» їм подобаються (89 % анкетованих). Аналіз учнівських анкет показав, що всім учням дуже подобаються уроки, на яких проводяться різноманітні ігри та використовуються інтерактивні технології. 92 % анкетованих учнів зазначили, що на таких уроках та під час тренінгів вони краще засвоюють матеріал курсу «Основи здоров’я».

Узагальнивши результати проведеного аналізу літературних джерел та проведеного нами констатуючого експерименту, ми визначили такі переваги застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі:

- інтерес учнів до незвичної організації навчального процесу;
- активізація розумової діяльності, покращення якості запам'ятовування навчального матеріалу;
- розвиток творчої активності учнів;
- формування мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії;
- розвиток навичок аналізу й самоаналізу в процесі групової й особистісної рефлексії;
- комунікативна готовність до роботи в групі;
- прийняття норм і правил спільної діяльності;
- підвищена відповідальність за результат роботи в групі;
- розвиток мовленнєво-комунікативних умінь учнів.

На нашу думку, найбільш вдалою для використання інтерактивних технологій формою навчальних занять з курсу «Основи здоров’я» є тренінги, які базуються на груповій роботі, що забезпечує активну участь і творчу взаємодію учнів між собою і з вчителем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології: навч.-метод. посіб. /О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Помету. - К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище /О. Пометун // Рідна школа – 2007, - №5. С. 46-49.

Смірнова О.

Науковий керівник – доц. Барна Л.С.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ’Я»

Сучасний етап розвитку середньої загальноосвітньої школи характеризується появою нових форм навчання та їх диференціацією. Поряд з уроком у основній та старшій школах все частіше проводяться навчально-практичні заняття, семінари, лекції. Таким чином, розвиток і модифікація класно-урочної системи характеризуються зростанням питомої ваги відмінних від уроку форм навчальних занять, що використовуються в навчально-виховному процесі школи.

Причиною таких змін є передусім зміна акцентів щодо завдань середньої загальноосвітньої школи, обумовлена сучасними умовами суспільного розвитку. Зокрема, головна увага надається вихованню творчо розвинутої особистості, орієнтованої на людські цінності, вільного і відповідального громадянина з високим рівнем інтелектуального розвитку, моральними якостями та культурою, який вміє творчо мислити, ініціативно діяти, здатного бути корисним своєму народу та державі.

З метою з’ясування стану реалізації досліджуваної проблеми в шкільній практиці нами був проведений констатуючий експеримент, яким було охоплено 11 вчителів основ здоров’я. Аналіз анкет вчителів показав, що практично всі вчителі у своїй практичній діяльності використовують урок, як основну форму навчання з основ здоров‘я. 67% анкетованих вчителів віддають перевагу комбінованому

уроку, 11 % - уроку формувань умінь і навичок і 5% - нетрадиційним урокам. Лише 17 % анкетованих вчителів курсу «Основи здоров'я» використовують в своїй діяльності тренінги.

Найбільш вдалими 78 % анкетованих вчителів вважають нетрадиційні уроки, хоч і зазначають, що підготовка до них потребує чималих зусиль і часу. 23 % вчителів пропонує до кожного з 4 розділів, запропонованих у підручнику обов'язково проводити по одному нетрадиційному уроку.

Лекційно-семінарська система навчання є модифікацією, один з варіантів якої запропонував М. П. Гузик. Вона реалізується переважно у формі: а) уроків (лекцій) загального розбору теми, на яких охоплюють матеріал теми в цілому, розглядають основні положення, закони, теорії, аналізують причинно-наслідкові зв'язки; б) семінарських (практичних) занять, на яких поглиблюють, розширюють, деталізують теоретичні знання, вчаться їх практично застосовувати; в) тематичних заліків, основна мета яких — створити умови для узагальнення, систематизації знань і їх остаточної оцінки [3].

Модифікації класно-урочної системи безумовно є кроком уперед у справі її вдосконалення. Застосовувані переважно в старших класах, вони дають змогу краще узгодити форми навчання з психологічними особливостями старшокласників, посилити самостійність учнів у здобуванні знань, урізноманітнити форми навчальних занять, що приводить до підвищення результативності навчання. Водночас не можна не відзначити певної одноманітності у конструюванні навчального процесу за цими модифікаціями, які передбачають в цілому стандартну схему вивчення визначеного обсягу навчального матеріалу, що певною мірою обмежує їх педагогічні можливості.

В процесі викладання шкільного курсу «Основи здоров'я» широко використовуються нетрадиційні форми навчальних занять. Нетрадиційний урок – таку назву отримало явище, що виникло як своєрідна реакція масової педагогічної практики 70-х років XX ст. на втрату учнями інтересу до навчання. Первинне значення терміну – навчальне заняття, яке має нестандартну структуру.

Класифікація нетрадиційних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна:

- інтегровані уроки;
- уроки-дискусії (урок-діалог, урок-диспут, урок запитань і відповідей, урок-засідання, урок-круглий стіл, урок-суд);
- уроки-дослідження (урок-знайомство, урок-самопізнання);
- уроки-звіти (урок-аукціон, урок-залік, урок-концерт);
- уроки-змагання (урок-вікторина, урок – брейн - ринг);
- уроки-мандрівки (урок-екскурсія, урок-марафон, урок-подорож).

В процесі навчання курсу «Основи здоров'я» широко використовуються тренінги. Тренінг – важлива складова професійного навчання, що має своїм завданням формування відповідних навичок та умінь. Здійснюється шляхом цілеспрямованого вправляння під керівництвом педагога-інструктора на основі відповідних психологічних та методичних рекомендацій.

Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь та творчу взаємодію учасників між собою і з учителем. Тренінг є ретельно спланованим процесом надання чи поповнення знань, відпрацювання умінь та навичок, зміни чи оновлення певних ставлень, поглядів і переконань [1]. На тренінгу втрачають силу чимало правил, які є звичними на уроці (вставати, коли відповідаєш; сидіти за партами; не пересідати). Однак ця форма навчання має свої правила (не запізнюватися, не перебивати, бути доброзичливим, толерантним, активним).

Учні сидять не за партами, вони сидять півколом або колом, щоб добре бачити одне одного і вчителя, який сидить поруч. Вчитель не домінує, а лише спрямовує діяльність учнів.

Тренінг як форма навчання передбачає використання передусім інтерактивних методів навчання (мозковий штурм, презентація, само- та взаємо навчання, рольові ігри тощо) [2].

За літературними даними та за результатами спостережень за навчально-виховним процесом, можна зробити висновок, що для того, щоб реального впливати на свідомість і поведінку учнів, тренінг повинен відповідати таким вимогам:

- бути ретельно спроектованим;
- максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- враховувати рівень їх актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;
- орієнтуватися на формування цінностей, умінь і навичок, які є основою позитивної поведінки;
- обговорювати делікатні теми не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

За нашими дослідницькими даними, які узгоджуються з літературними, урок, залишається основною формою навчання біології в загальноосвітній школі. Проте, однією з причин зниження пізнавальної активності учнів на уроці, небажання працювати самостійно і просто вчитися є одноманітність уроків.

Одним з шляхів підвищення ефективності сучасного уроку біології є відхід від базової моделі його побудови, уникнення простої констатації фактів під час вивчення нового матеріалу, творчий підхід до його проведення.

Урок як форму навчання доцільно використовувати в процесі навчання тем, основним

компонентом змісту яких є знання (наприклад «Індивідуальний розвиток підлітків», «Соціальні чинники здоров'я підлітків», «Психологічна характеристика підліткового віку» тощо).

Оскільки важливою складовою змісту курсу «Основи здоров'я» є ставлення учнів до проблем, що вивчаються, на нашу думку, нетрадиційні уроки та тренінги доцільно використовувати в темах, в яких домінує цей компонент змісту освіти (наприклад, «Здоровий спосіб життя», «Вибір способу життя», «Причини вживання наркотичних речовин підлітками» тощо).

На нашу думку, в процесі навчання шкільного курсу «Основи здоров'я» повинна реалізовуватись варіативність форм навчальних занять залежно від змісту програмового матеріалу, матеріальної бази школи та конкретно-педагогічних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронцова Т.В. Основи здоров'я. 5 клас. Посібник для вчителя / Т.В.Воронцова, В.С.Пономаренко. – К.: Алатон, 2005. – 264 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології: навч.-метод. посіб. /О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. - К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
3. Форми навчання в школі: Книга для вчителя. / За ред. Ю. І. Мальованого– К.: Освіта, 1992 – 160 с.

Худа М.

Науковий керівник – доц. Барна Л.С.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК УЧНІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, креативних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Вирішення цих завдань вимагає розвитку творчих здібностей та особистісних якостей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та використовувати їх для розв'язання різноманітних проблем. Головним завданням сучасної загальноосвітньої школи є підготовка компетентної особистістості, здатної знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а у пермпективі і професійних ситуаціях.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу є формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей. Така характеристика має бути сформована у процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості.

Процес формування базових компетентностей учнів передбачає формування:

- життєвих навичок (уміння долати особистісні проблеми та стреси, бути толерантним до інших, уміти розподіляти свій час, читати інструкції та дотримуватися правил, оформляти ділову документацію, зокрема, писати заяви, резюме, ділові листи тощо);
- міжпредметних умінь (опрацювати й систематизувати текстову і числову інформацію, писати тексти і виступати, здійснювати ділову комунікацію, зокрема, працювати в групі, бути «членом команди», керувати людьми, дотримуватись правил «чудесної гри» тощо);
- креативності, критичному мисленню (пропонувати нестандартні рішення, вміння аргументовано відстоювати свій погляд тощо),
- проектування, що охоплює визначення пріоритетів, постановку мети, формулювання завдань, пошук ефективних способів виконання діяльності, оцінку своїх можливостей і ресурсів, презентацію, аналіз результатів діяльності тощо;
- наукового пізнання (висунення гіпотез, моделювання, експериментування, аналіз й узагальнення результатів діяльності, тощо) [1].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, життєві навички – це здатність до адаптації, позитивної поведінки і подолання труднощів повсякденного життя.

Життєві навички – це низка психологічних і соціальних компетентностей, які допомагають людині ладнати зі своїм внутрішнім світом і будувати продуктивні стосунки із зовнішнім оточенням. Життєві навички – це поєднання знань, ставлень і навичок. Коротко охарактеризуємо ці складові. *Знання* – інформація, необхідна для розуміння того, які внутрішні та зовнішні чинники впливають на здоров'я, поведінку і спосіб життя людини. *Ставлення* – психологічні установки, які визначають те, що людям подобається чи не подобається, що є вартим чи не вартим їхньої уваги. Ставлення залежать від особистої системи цінностей та соціальних, культурних і моральних норм, які панують у соціумі. *Навички* (спеціальні та соціально-психологічні) – спроможність людини само організувати своє життя у здоровий і продуктивний спосіб [4].

Аналіз літературних джерел показав, що чітко визначеного переліку життєвих навичок не існує. Їх налічують близько двадцяти. Наприклад, навички прийняття рішень, ефективного спілкування, критичного і творчого мислення, вміння розв'язувати конфлікти, керувати стресами тощо.

В літературних джерелах також відсутня єдина та загальновизнана класифікація життєвих навичок. На нашу думку найбільш досконалою є класифікація, згідно з якою життєві навички

об'єднуються в три групи: соціальні, когнітивні (інтелектуальні) та емоційно-вольові.

Навчання на засадах розвитку життєвих навичок є характерним для високоякісної освіти. Такий підхід до навчання сприяє підготовці випускників, які є конкурентно спроможними на ринку праці.

З метою з'ясування стану реалізації досліджуваної проблеми в шкільній практиці нами здійснений аналіз діючої програми з курсу «Основи здоров'я» середньої загальноосвітньої школи, а також методичної літератури. В діючій програмі помітна чітка орієнтація на формування життєвих навичок, сприятливих для здоров'я учнів [2]. Аналіз діючих підручників з курсу «Основи здоров'я» показав, що всі вони орієнтують на формування життєвих навичок учнів, оскільки знання і практичні навички здобуваються не лише з текстових пояснень, а й у процесі продуктивної діяльності.

Проведений нами констатуючий експеримент показав, що 73 % анкетованих вчителів «Основ здоров'я» з використовуваних у шкільній практиці форм навчання найбільш вдалими для формування життєвих навичок учнів вважають тренінги, хоч і зазначають, що підготовка до них потребує чимало зусиль. 29 % вчителів пропонує до кожного з 4 розділів, запропонованих у підручнику обов'язково проводити по одному тренінгу.

Аналіз літературних джерел, спостереження за навчально-виховним процесом та власний педагогічних досвід, здобутий в ході педагогічних практик, дозволили нам сформулювати умови успішного формування життєвих навичок учнів на уроках з курсу «Основи здоров'я»:

- реалізація концепції особистісно-орієнтованого навчання (врахування вікових, індивідуально-типологічних особливостей учнів, релігійних, етнічних, соціально-економічних аспектів їхнього життя, врахування ґендерних проблем);
- використання інтерактивних технологій навчання;
- використання поряд з уроками тренінгів, які передбачають активну участь кожного, творчу співпрацю учнів між собою і з учителем;
- забезпечення позитивних змін у поведінці учнів;
- повага до загальнолюдських цінностей і захист прав людини;
- добровільне прийняття учнями особистої системи цінностей через усвідомлення їх значимості, а не через моралізаторство;
- опора не лише на потреби і проблеми, які є актуальними для учнів в даний час, а й на ті, що незабаром можуть виникнути в зоні їх найближчого розвитку.

На основі аналізу змісту курсу «Основи здоров'я» нами визначено перелік основних життєвих навичок відповідно до розділів програми, що стосуються особистої безпеки і здорового способу життя, профілактики дорожньо-транспортного травматизму, попередження пожеж, профілактики «шкільних» хвороб, порушень емоційної рівноваги, дискримінації і насилля в учнівському середовищі, туберкульозу, ВІЛ/СНІДу, побутового та інших видів травматизму, забруднення довкілля, запобігання нещасним випадкам на воді й у зоні стихійного лиха.

Отже, «Основи здоров'я» - інтегрований курс що за змістом об'єднує питання здоров'я і безпеки життєдіяльності на основі діяльнісного підходу. Курс «Основи здоров'я» відрізняється від інших предметів, в першу чергу, головним завданням – педагогічними методами вплинути на реальну поведінку учнів шляхом розвитку у них життєвих навичок, сприятливих для здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології: навч.-метод. посіб. /О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. - К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
2. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн /О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - С. 16-25.
3. Програма для загальноосвітніх закладів. Основи здоров'я. 5-9 класи. – К: 2014 – 42 с.
4. Воронцова Т. В. Основи здоров'я. 5 клас: посіб. для вчит. / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – К.: Алатон, 2005. – 263 с.

Мелевич О.

Науковий керівник – доц. Гладюк М. М.

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСТРУЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З ХІМІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Приступаючи до написання статті, ми ставили за мету з'ясувати: в чому полягають пріоритетні напрямки розвитку освіти в Україні, які завдання в плані підготовки учнів ставляться перед загальноосвітньою школою, в чому суть розвиваючого навчання, яке місце тестів в його реалізації.

Розробкою та обґрунтуванням концептуальних положень розвиваючого навчання займались видатні педагоги, психологи та методисти сучасності – Н.М. Буринська (методика викладання хімії), Д.Б. Ельконін та В.В. Давидов (теоретична розробка курсів та методичного забезпечення для різних типів загальноосвітніх закладів), В.С. Біблер (розвиваюча система "Школа діалогу культур") та Ш.О.

Амонашвілі (система психічного розвитку молодших школярів на основі реалізації принципу співробітництва). Названі системи перебувають на різних ступенях розробленості, по-різному методично забезпечені, що і пояснює їх недостатнє в цілому поширення. На основі теоретичних пошуків в області розвиваючого навчання виникає потреба в розробці принципово нових освітніх методик та технологій навчання, спрямованих на розвиток однієї з найважливіших характеристик людини – інтелекту.

У світовій педагогічній науці та практиці проблема розвитку мислення школярів має широке наукове обґрунтування та високу ступінь дослідженості (В.С. Аванесов, А.Анастазі, М.М. Олійник та ін.

У вітчизняній психолого-педагогічній та методичній літературі, спрямованій на розвиток мислення учнів на уроках хімії, присвячено достатньо уваги. Це, зокрема, завдання для самостійних та контрольних робіт (Н.М. Буринська, Р.А. Лідін); табличні тести (А.А. Берлін, Ю.Є. Новікова); завдання для підсумкового контролю знань, умінь і навичок учнів (О.Г. Ярошенко, Т.Є. Кошель); для оперативного поточного контролю якості знань (Р.А. Лідін, Л.Л. Андреєва та інші.

Однак, в сучасній школі все ще переважає традиційна методика викладання, спрямована переважно на те, щоб забезпечити оволодіння учнями певною сумою знань, на виконання стандартизованих тестових або звичайних завдань репродуктивного рівня. Окремі завдання творчого характеру застосовуються епізодично і безсистемно. Системні дослідження , які враховували б специфіку сучасної рівневої школи, зміну навчальних програм, модифікацію змісту шкільної хімічної освіти, необхідність дидактичного переосмислення шкільного хімічного експерименту та розрахункових вмінь в наш час не проводяться. Як наслідок, виникає суперечність між вимогами, які ставляться до підготовки випускника школи, який володіє розкутим мисленням, здатний самостійно здобувати знання та критично оцінювати наукову інформацію тестування і традиційною практикою його підготовки в школі. Крім того, виконання учнями навчальних завдань та тестів розглядається переважно як інструмент контролю за рівнем навальних досягнень учнів і лише в цьому розрізі, попутно, як засіб розвитку учнів.

У розв’язані даної проблеми ми обмежилися викладанням в школі лише курсу хімії, який має багаті можливості щодо розвитку мислення школярів. Питання визначення якості розвиваючих завдань з хімії, розробка методики складання системи завдань і вправ, адаптація методики перевірки знань і умінь є важливою у плані подальшого розвитку теорії ї практики навчання хімії.

Аналіз структурних розділів програм з хімії показав, що тестова форма має незаперечні переваги в світлі формування знань та перевірки засвоєння учнями навчального матеріалу. Контролю підлягають теорія, факти, знання законів, правил; вміння користуватись основними хімічними принципами; знання формул; використання правил та законів на конкретних прикладах, тощо. Наше дослідження засвідчило, що для ефективного впровадження системи тестів з хімії в навчальний процес не слід захоплюватись виключно тестовою формою контролю. Так практичне застосування основних хімічних понять, хімічні розрахунки, оволодіння практичними вміннями експерименту краще контролювати традиційними формами і видами контролю (практичні та лабораторні роботи, текстові задачі тощо). На проведених нами заняттях широко практикувалось використання методів усного спілкування, в ході якого учні демонстрували навички логічно висловлювати та обґрунтовувати власні думки, висновки, припущення.

В основу методичного підходу до створення банку тестів було покладено кількісну та якісну характеристики елементів навчальної інформації, які повинні засвоїти учні за чинними навчальними програмами з хімії з розділу "Основні вимоги до знань і умінь учнів".

Аналіз чинної програми засвідчив, що провідними темами з неорганічної хімії є: "Початкові хімічні поняття", "Прості речовини. Повітря", "Складні речовини. Основні класи неорганічних сполук", "Основні закономірності перебігу хімічних реакцій", "Будова атома. Періодичний закон Д.І. Менделєєва", "Хімічний зв’язок та будова речовини", "Розчини", "Теорія електролітичної дисоціації". "Загальна характеристика металів".

Тести та тестові завдання розроблені на змісті хімічної освіти, який обумовлений чинною державною програмою [7], вимогами державного стандарту та на матеріалі підручників. За період проходження експерименту з апробації тестів, навчальна програма з хімії не змінювалась.

Під розвиваючим навчанням ми будемо розуміли такий спосіб організації навчання, зміст, методи і форми організації якого прямо орієнтовані на всебічний розвиток школяра.

Досліджуючи проблему формування системи розвиваючих завдань з хімії, ми виходили з таких концептуальних положень: виконання розвивальних завдань як метод навчання і як об’єктивний метод оцінки результатів навчання хімії не лише підвищує мотивацію та ефективність навчання предмету, дає достовірну інформацію про хід навчального процесу, але й створює можливість ефективно ним керувати, здійснюючи індивідуально орієнтований підхід до учнів, сприяти розвитку їх інтелекту.

Для створення банку навчальних та контролюючих тестів нами було проаналізовано навчальну програму, виділено окремі блоки базових понять, в межах яких формувався банк тестів. Так,наприклад, для загально хімічного поняття "Хімічна реакція" базовими поняттями будуть:

- типи хімічних реакцій;
- тепловий ефект хімічної реакції;
- швидкість хімічної реакції;

- хімічна рівновага, умови її зміщення;
- окисно-відновні реакції;
- електролітична дисоціація;
- реакції йонного обміну;
- електроліз;
- корозія;
- хімічні властивості класів неорганічних речовин;
- основні каталізатори та реакції, які вони каталізують;
- механізми реакцій.

Створення фонду розвиваючих завдань передбачало такий характер завдань, під час виконання яких учні постійно використовували методи пізнання хімії, які потребують високого розумового напруження.

Для кращого засвоєння учнями ключовими поняттями теми ми обрали схему викладу навчального матеріалу, основану на опорних схемах та конспектах. В цих конспектах представлено мінімальний, базовий зміст, який, в міру можливості, схематизовано та структуровано. Таке структурування дає змогу обговорювати властивості різних класів речовин із загальних позицій, що помітно полегшує вивчення матеріалу. Розроблені конспекти коротко коментуються, а можливості їх використання ілюструються далі на конкретних прикладах. Така схема повторення (або підготовки) – це залежить від дидактичної мети уроку – має, на наш погляд, певні переваги.

По-перше, подається головна частина матеріалу, що вивчається, а несуттєві деталі будуть опановуватись в процесі самостійної роботи.

По-друге, підготовка проводиться в "активному режимі", шляхом самостійного виконання досить значної кількості вправ.

По-третє, в описанні рішень подано спробу пояснити, як застосовувати наявні опорні, базові знання для виявлення причинно-наслідкових зв’язків, які слід уявляти для успішного виконання завдань.

Завдання пропонувались різного характеру, відповідно відзначені індексами *A, B, C.* Завдання А і В спрямовані на перевірку підготовки та формування розумових операцій, частина С відповідає поглибленому вивченню предмета.

Завдання **частини А** передбачають вибір однієї відповіді із 4 варіантів. Завдання вважається виконаним вірно, якщо учень правильно вибрав (відзначив) правильну відповідь. Якщо учень відзначив номер неправильної відповіді, вказав 2 або більше відповідей (навіть якщо серед них буде номер правильної відповіді) або не вказав номер відповіді, то завдання вважається невиконаним і за нього виставляється 0 балів.

Частина В включає завдання з короткою відповіддю, вони позначені в роботі В1, В2, …. Завдання з короткою відповіддю вважалось виконаним правильно, якщо записано правильну відповідь або одна з можливих форм правильної відповіді, які повинні бути вказані в інструкції до виконання завдання. Завдання з короткою відповіддю дають змогу перевірити оволодіння широким колом найбільш суттєвих елементів змісту теми. Відповідь в цій частині дається:

– у вигляді слова, написаного у відповідному відмінку (назва окисника або відновника, напрямку реакції, назва або властивості речовини тощо);

– послідовності букв, що не має змісту (наприклад, ГВАД, ЖВГА та ін.);

– числа (цифри) або набору цифр, записаних без пробілу (наприклад, 234).

Частина С включає завдання з розгорнутою відповіддю. В цій частині згруповані завдання, які потребують запису розгорнутої відповіді – пояснення суті процесів, будови і властивостей речовин, взаємного впливу атомів у молекулах, обґрунтування умов перебігу реакцій, розв’язку якісних та розрахункових задач. Завдання частини С мають різну складність і оцінюються по-різному.

Нижче наведено приклади окремих завдань та логіка мислення учня над їх розв’язанням, що ілюструють обраний нами підхід.

Приклад 5(А4). Розчин натрій гідроксиду взаємодіє з кожною речовиною в ряду:

1) FeO, Cu, H_2O, $Zn(OH)_2$;
2) SiO_2, KNO_3, Cl_2, $Al(OH)_3$;
3) CuO, Cu, HCl, $Al(OH)_3$;
4) SiO_2, Al, HNO_3, $Zn(OH)_2$.

(Учень) Роблю поетапний аналіз завдання.

1. Ключові слова: "натрій гідроксид", "луг", "хімічні властивості лугів".

2. Базові (опорні) поняття:

Хімічні властивості лугів: луги реагують з:

- кислотними оксидами (оксидами неметалів);
- кислотами;
- солями (якщо випадає осад);

- амфотерним оксидом і гідроксидом.

3. Роблю проміжний висновок з базового поняття – слід визначити класи речовин кожному ряді:

- класи неорганічних речовин: метали, неметали, основні оксиди (оксиди металів), основи, солі, кислотні оксиди (оксиди неметалів або оксиди металів з високим значенням ступеня окиснення), кислоти, амфотерні оксиди і гідроксиди.

4. Аналізую пропоновані варіанти відповідей:

1) FeO – ферум(II) оксид, оксид металу, основний – припиняю міркувати над даним рядком завдання, оскільки оксид металу (основний) з лугами (базове знання!) не реагує.

2) SiO_2 – силіцій(IV) оксид, оксид неметалу, кислотний – можу реагувати з розчином лугу; KNO_3 – калій нітрат, сіль, може реагувати з розчином лугу, якщо випадає осад. Для прийняття рішення складаю рівняння реакції:

$KNO_3 + NaOH \rightarrow KOH + NaNO_3$.

За таблицею розчинності перевіряю – обидва продукти реакції розчинні у воді, отже реакція не відбувається. Припиняю роботу над даним рядком відповідей.

3) CuO – купрум(II) оксид, оксид металу, основний – припиняю роботу над даним рядком, оскільки оксиди металів з лугами не реагують (базові знання).

4) SiO_2 – силіцій(IV) оксид, кислотний оксид – реакція можлива; алюміній – амфогенний метал – реакція можлива; HNO_3 – нітратна кислота – реакція можлива; $Zn(OH)_2$ – цинк гідроксид, амфотерний гідроксид –реакція можлива.

5. Приймаю рішення: правильна відповідь – **А4 = 4.**

Приклад 6(А5). Рівнянню реакції

$Cr(NO_3)_3 + 3NaOH = Cr(OH)_3\downarrow + 3NaNO_3$

відповідає скорочене йонне рівняння реакції:

1) $Cr(NO_3)_3 + 3Na^+ + 3OH^- = Cr^{3+} +(OH)_3\downarrow + 3NaNO_3$;

2) $Cr(NO_3)_3 + 3OH^- = Cr(OH)_3\downarrow + 3NO_3^-$;

3) $Cr^{3+} + 3OH^- = Cr(OH)_3\downarrow + 3Na^+$;

4) $Cr^{3+} + 3OH^- = Cr(OH)_3\downarrow$.

Роблю аналіз завдання.

1. Ключові слова: "йонне рівняння реакції".

2. Базові поняття:

- в повному йонному рівнянні реакції повною (молекулярною) формулою записуються осади, гази, неелектроліти та слабкі електроліти;
- в йонному рівнянні суми зарядів справа і зліва повинні бути рівними.

3.

а) записую йонні рівняння уявної реакції, при цьому враховую базові знання – формулу $Cr(OH)_3$ записую в повній формі:

$Cr^{3+} + 3NO_3^- + 3Na^+ + 3OH^- = Cr(OH)_3\downarrow + 3Na^+ + 3NO_3^-$;

$Cr^{3+} + 3OH^- = Cr(OH)_3\downarrow$.

b) Знаходжу відповідність між виконаним мною рішенням і варіантами відповідей.

4. Записую відповідь: **А5 = 4.**

Таким чином, стає очевидним, що для успішного проходження поточного опитування, атестації, іспиту у формі тестування вивчення основних питань змісту курсу хімії, а також володіння основним логічними методами пізнання є необхідною умовою. Це означає, що підготовка повинна включати повторення і обговорення відповідного змісту, а також постійне застосування в процесі навчання ситуацій, в якій учні поставлені перед необхідністю висловлювати власні судження, робити висновки, аналізувати, прогнозувати, пояснювати тощо. Основу такої підготовки становить методика аналізу змісту запитань, виявлення ключових слів та базових знань з різних розділів (тем) курсу хімії. Підготовка у формі виконання змішаних завдань (що містять запитання з різних розділів курсу) уявляється такою, що не досягає своєї мети – формуванню системи прийомів мислення, універсальних для будь-якої розумової діяльності.

З метою об’єктивного визначення практичної придатності розробленого фонду тестових завдань з хімії для інтелектуального розвитку учнів ми спочатку поставили за мету провести їх експертну оцінку. В нашому випадку метод експертної оцінки передбачав встановлення об’єктивного висновку про розроблені тести на підставі узагальнення суб’єктивних суджень експертів. Експертиза здійснювалась творчою групою вчителів-методистів м. Тернополя, які протягом декількох років проводять уроки хімії у 8-9-х класах. Аналіз усних оцінок вчителів та результатів опрацювання анкет засвідчив в цілому високий рівень розроблених тестових завдань та пропоновану нами методику роботи з ними.

Висновок про сформованість інтелектуальних вмінь учнів робився на основі спостережень за їх активністю на уроках, зацікавленням предметом, бесідами з учнями в позаурочний час та на основі

відгуків вчителів-предметників про навчальну активність та результативність учнів. На підставі узагальнення одержаних якісних даних ми дійшли висновку про те, що дійсно, використання розробленого нами фонду розвиваючих тестових завдань сприяє розумовому розвитку учнів за загальному зростанню їх навчальної успішності. Встановлено, що розвиваючі тестові завдання з хімії слугують розв'язанню пізнавальних завдань та забезпечують розвиток учнів, якщо в них використовуються прийоми і методи логічного мислення: порівняння, аналіз і синтез, абстрагування й узагальнення, індукція і дедукція, аналогія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий / В.С. Аванесов // Химия в школе. –1993. – №1. – С.24 – 28.
2. Безверха В.Є Педагогічні умови використання в школі тестового контролю знань учнів / В.Є. Безверха // Педагогіка і психологія. –1997. – №1. – С. 53 – 59 с.
3. Буринська Н.М. Методика викладання хімії (теоретичні основи) / Н.М. Буринська– К.: Вища школа, 1987. – 255 с.
4. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология / В.В. Гузеев–М.: Народное образование, 2000. – 240 с.
5. www.mon.gov.ua

Тулайдан М.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г. А.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ САМОГУБСТВА

"Чому ти скаржишся на цей світ? Він тебе не утримує, якщо ти живеш в муках, причиною тому є твоя малодушність: варто тобі захотіти - і ти помреш".

М. Монтень

Звичайно ж мені не легко говорити та судити про філософію самогубства та про самогубство як таке, адже я ще досить юна, однак, чуючи про випадки самогубства я постійно задавала собі одне і те саме питання: як людина може зробити такий крок і позбавити себе найголовнішого – життя?... Можна лише припускати, що відчуває людина на грані життя та смерті. Про що вона думає, розрізаючи собі вени або кидаючись з даху чи мосту, коли ковтає жменями таблетки в надії, що не прокинеться. Що за відчуженість від світу поселяється в ній і хто винен у цьому? Можливо, той самий розум, яким так пишається людство. Можливо, це саме він змушує людей страждати й вбивати самих себе від розуміння свого безсилля та безглуздості існування.

Проблема самогубства була, є, і, напевно, залишиться актуальною доки живе людина. І саме для філософії вона ніколи не буде другорядною, бо від її рішення багато в чому залежать відповіді на такі важливі питання, як щастя, сенс життя, свобода вибору і волі, і врешті-решт свободи самої особистості. Самогубство – вічна проблема людства, бо існує як явище, ще від початку існування людина. Відомо, що у стародавніх цивілізаціях самогубство було способом продовження роду або ж своєрідною даниною богам, свідомою втратою життя, котра шанувалась. Одне з найвідоміших самогубств – вбивства дітей і людей похилого віку у голодні роки з метою збереження роду.

Історія продовжувалась, суспільство розвивалося, люди ж у свою чергу змінювались, тому і методи самогубства в різних епохах дещо відрізняються. Згадаймо для прикладу фараонів, що закривалися у своїх гробницях задля того, щоб їх пам'ятали. Також, згадуючи про самогубства, не можна не згадати знамениту п'єсу Шекспіра " Ромео і Джульєтта" - герої якої увіковічнили своє кохання шляхом самогубства. Проте також слід зазначити, що в історії людства були випадки, що засвідчували інше ставлення до самогубства. Так, державний апарат Стародавньої Греції, прагнучи обмеження соціальних свобод своїх жителів, забороняв самогубство, хоча і застосовував смертні вироки. Згадаймо хоча б Сократа, якого було засуджено за те, що він нібито розбещував молодь своїми думками та поклонявся іншим богам. Не зумівши довести своєї правоти, Сократ був змушений випити отруту. Однак існувала інша частина людей, хто не підкорювався владі і скоював самогубство добровільно. Вони в свою чергу каралися ганьбою, а сім'я самогубці презирством оточення.

Зростання числа самогубців спостерігається і в даний час. Нашу країну почало лихоманити в ході останніх подій. Підлітки активно в соціальних мережах почали грати в гру "Синій кит" або як її ще називають "Розбуди мене о 4:20". Гра створена за мотивами книги Стейсі Крамер "50 днів до мого самогубства". Учасники виконують 50 завдань, останнє з яких – самогубство. Особливістю гри є те що шляху назад немає. Чому ж сотні дітей йдуть на це свідомо? Як на мене, для них це спосіб самовираження, привернення до себе уваги навколишніх або ж вирішення всіх проблем. Діти самі не розуміють, як починають втягуватися в цю гру. Дивним є і те що іноді батьки й самі не знають чим захоплюється їх дитина. Звідси випливає ще одна не менш важлива проблема людства – стосунків між батьками та дітьми. Можливо якщо б батьки більш цікавилися своїми дітьми то б цієї проблеми можна було уникнути.

Тенденцію самогубства намагалися свого часу пояснити сотні філософів, вчених, психологів. Проте мабуть, на даний час найкраще використав і описав цю тему, у свої працях Альбер Камю. У "Міфі про Сізіфа" він акцентує:

«Існує лише одна по-справжньому поважна філософська проблема – проблема самогубства. Вирішити, варте чи не варте життя того, щоб бути прожитим, - отже, відповісти на головне питання філософії». Але, як дізнатися, як ти проживеш своє життя? Чи буде воно життям гідної людини? Звичайно ж ніхто ніколи цього не знає. Проте вихід з цієї ситуації виявився досить простий, а саме - пізнанні самого себе із середини: «Мені може не подобатися, яким я є, проте я про себе все знаю. А моїм дітям подобається, які вони, проте вони про себе не знають нічого»,- висловився Джонатан Фоер. Ця цитата наштовхує нас на те, щоб замислитися над тим, наскільки є важливим пізнання себе, саме завдяки самопізнанню, знанню себе людина усвідомлює сенс буття. Чи все ж таки їй краще не знати істини, не розуміти для чого вона живе у цьому світі? Сам факт нашої смертності підштовхує нас по-іншому ставитися до життя. Смерть усюди. Вона знаходить до кожного певний шлях: через неперервний процес старіння, через важку хворобу, насильство, нещасний випадок, наші безпосередні втручання в життєдіяльний процес, які геть не потрібні, і часто абсурдні до крайності. Щороку, щохвилини, щосекунди навіть в момент прочитання цього речення у світі помирає велика кількість людей і цього, на жаль, не змінити. Кажуть: «Чому бути, тому не минути». Звичайно ж, що ніхто не буде знати в який момент смерть настане. І це породжує такий своєрідний внутрішній спокій. Про смерть взагалі говорити неприйнятно – вважає більшість людей. Людину лякає не так біль, який породжує смерть, а та невизначеність, що йде після неї. Неодноразово більшості з нас приходять в голову думки: «що буде після смерті?», «чи існує життя після смерті», «чи може моя душа відродитися у іншому тілі?». Саме тоді варто підкреслити людині, щоб вона серйозно замислилась над проблемою свого життя і життя після смерті та спромоглася змінити те, що є неприйнятним для неї. Але все ж таки у більшості людей спрацьовує так званий самозахист, що полягає в ігноруванні проблеми. Відтак вони намагаються позбутися подібних незручних думок, і, не замислюючись над справжніми цінностями, пливуть за течією.

Багато відомих філософів, як от Сократ, Епікур, Зенон відстоювали думку, що людина має право на смерть, якщо вона з цим погоджується сама, добровільно. Суть їхньої теорії в тому, що, якщо людина не має влади над власним життям, а ним керує хтось інший, то вона має повне право на смерть. Проте, були і такі мислителі, котрі наполегливо заперечували добровільне позбавлення життя. Так, християнство наголошує, що людина - раб божий, її життя – це найцінніший дарунок Бога, тому вона не має права самовільно йти з життя. Не дарма ж кажуть: «Бог дав – Бог взяв».

Я вважаю, що самогубство є неприйнятним. В першу чергу з точки зору релігії. Хоча Біблія не відвертає можливості суїциду. Можна навіть навести кілька прикладів з біблійних текстів, зокрема, розповідь про Самсона, котрий помирає разом з філістимлянами; так само не засуджується і повішення Іуди, лише констатується факт. Для мене самогубство – це те саме вбивство, і прирівнюється воно до злочину, злочину проти Бога і себе самого. Адже порушується одна із заповідей – не вбий! Ніхто не має право відбирати в людини її життя навіть вона сама. Як на мене, на все воля Божа, якщо Бог посилає нам будь-які життєві труднощі значить він впевнений що ми з ними справимося. Мені аж ніяк не хочеться засуджувати самогубців. Але хочеться попередити – перш ніж зробити крок у безодню, з якої повернутися не можливо, озирнися навколо. Подумай, чи варто залишати цей світ, який може і став байдужим до твого болю, але у варто пам'ятати, що в ньому завжди є люди, заради яких треба жити. Чи варто саме в такий спосіб доводити світу який ти є насправді? І як на мене, перш за все, треба жити заради самого себе.

Зіброцька О.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ НАСИЛЛЯ

« Несправедливість досягається двома способами: або насильством, або обманом»
Марк Цицерон

Досить часто, коли розпочинають розмову про насилля, то використовують порівняння з деревом. Кожен з нас, напевно, неодноразово бачив деревце з надламаною гілкою. Деревце – це людина, а гілочка – день в житті людини, день, коли над нею скоєне насильство. У сучасному світі насильство набрало такого розповсюдження, що ми часто не звертаємо навіть уваги на нього, не сприймаючи його насильством. Треба визнати, що ідеологія насильства глибоко проникла в масову свідомість, тому ми досить спокійно до нього відносимося. Цьому посприяло багато факторів. Перш за все, тривалі традиції диктатури влади, війни, вбивства, викрадення, голод. Це лише найбільш жорстокі та очевидні форми фізичного насильства, які призводять до знецінення людського життя. З кожним століттям люди підвищують планку жорстокості, агресії та антигуманності. Проблема захисту від насилля актуальна у всі часи. Особливо боляче це стосується України і всього українського народу в сьогоденні, оскільки, це уповільнює розвиток, стримує рівень життя і впливає на добробут громадян. Різні науки досліджують феномен насильства. Філософія, яка стоїть на сторожі людського життя і щастя, теж не стоїть осторонь. Красномовним є той факт, що питання боротьби з насильством проходить через усю історію філософії і має свій певний літопис.

Я з жахом можу стверджувати, що тепер не має жодного дня, щоб в засобах масової інформації не

повідомили про нові спроби насилля. Особливу увагу хотіла б звернути на сімейне насилля, від якого найбільше страждають жінки і діти, люди похилого віку. Словосполучення «сімейне насилля» на перший погляд здається абсурдним. Як найрідніші люди можуть спричинити біль? Але факт, залишається фактом. Сексуальне, психологічне і фізичне, воно найбільше травмує людину, позбавляє здоров'я. Сім'я – це місце захисту, а не пригнічування і гноблення. Якщо проблему психологічного і фізичного, та й навіть економічного насилля у сім'ях обговорюють, то чомусь про сексуальне насилля у суспільстві прийнято замовчувати. Незрозумілі рамки, так званої моралі і сорому жертви, дозволяють довгі роки кривднику здійснювати акти насилля. Соціальні дослідження стверджують, що сімейне насилля здійснюється не лише в неблагополучних сім'ях. Нерідко трапляється, що досить благополучна родина потерпає від чоловіка, батька-агресора. Дуже часто стає причиною ряду проблем психологічного, соціального характеру: депресія, самоізоляція від суспільства, стреси різної форми, навіть спроби суїциду. Можна навести безліч прикладів, коли підлітки робили самогубство через проблеми в сім'ї.

Але варто зазначити, що з розвитком людство все більшу увагу приділяє проблемі захисту дітей. Прикладом є висвітлення цієї проблеми в літературі творах сучасні письменники, таких як: Марина Павленко (тетралогія про Русалоньку із 7-В), Сергій Гридін («Не такий»), Галина Малик («Злочинці із паралельного світу»), Володимир Рутківський («Потерчата»), Валентин Бердт («Мій друг Юрко Циркуль»), Олекса Росич («Джовані Трапатоні») та інші.

Окремим пунктом варто виділити насилля над жінками. Одним з найжахливіших і найжорстокіших виявів насилля є зґвалтування. Він залишає у житті людини слід на все життя. Часто жінки після вчиненого над ними, мають скалічену долю і нерідко просто самовільно ідуть з життя. Котра ж все-таки наважується забути все і почати нове життя, стикається з рядом проблем.

На сьогодні стає дуже популярним у соціальних мережах флешмоб – #яНеБоюсьСказати, де жінки, чи не вперше відверто розповідають про сексуальні домагання, що мали місце в їхньому житті. Останню книгу, яку я прочитала і яка справила на мене величезне враження, – «Поклоніння ящірці» Любка Дереша. У ній якраз головним мотивом є насилля над дівчиною-підлітком у провінційній школі. Для компанії хлопців знущання над дівчиною в чоловічій вбиральні є розвагою, яка, зрештою, призвела до фатальних наслідків у житті героїні. Очевидно, що Дереш приділяє велику увагу цій проблемі, бо також висвітлює її у романі « Куль».

Війна…Лише одне слова викликає страх і тремтіння у людини. Тоді чому людство у своїй історії знає таку велику кількість війн?! Третім різновидом насильства , що на мою думку є найжахливішим у своїх маштабах є війна. З історіє ми памятаємо , що чоловіки воювали за жінок , за здобич, за території. Але з часом змінювалися пріорітети, війни починалися за владу і гроші. Ставали жорстокіші серця- жорстокішою була і зброю.

Але будьмо з собою чесними . Чи потрібно це людству? Яке і так знемагає від хвороб і турбот. Я вважаю, що це не потрібно , бо людство і так на межі загибелі нашої планети Земля.

Сучасна людина репрезентує себе як свідома, моральна істота. Однак більшість все ж забуває про принципи моралі, утверджуючись через насильство, жорстокість, обман. Але знаходиться ще хтось такий же підступний, і в спробі поділити владу, виникає війна, зі всіма наслідками і невинними жертвами. Іншими словами, війна – це лише спосіб утвердження впливових людей. Але якщо колись феномен війни припускався, то тепер, коли накопичено величезні склади зброї масового знищення, він недопустимий. На мою думку, люди повинні зрозуміти, що не варто ділити ніяких земель, що кожен народ повинен жити так, як сам забажає. Війни нехай залишаться привидами на сторінках історії і будуть нам лише досвідом. Тоді світ зміниться, стане кращим.

Я навела лише три найпоширеніші форми насилля, які на мою думку є найжорстокішими. Але зло потрібно шукати в малому і викорінювати його з дитинства. Мені здається, що насильство буде існувати, доки на екранах телевізорів не припинять транслювати фільми з елементами жорстокості. Діти, надивившись, рівняються на героїв, у яких в житті всі засоби виправдані для досягнення мети. В останні десятиріччя вбивства у фільмах зображуються, як звична річ. Хіба це нормально? Ми маємо прищеплювати у дитини любов до ближнього, цінність людського життя. Бо інакше, ми виховуємо майбутніх насильників і злодіїв. « Куй залізо, допоки гаряче» - так само з малими серцями дітей, у які треба сіяти чисте, добре, моральне.

Ми ж всі гордо підносимо голову і в пориві взиваємо: « Я-людина, я – вище тварин, мені Бог дав розум». Однак варто пам'ятати, що розум даний нам в першу чергу для того, щоб стати духовною особистістю, гідною уваги Творця. Людина. що надміру проявляє свою агресію, не гідна звання людини. Ми повинні доводити, що «людини людині не вовк», а брат; змінювати стереотип, який постулює: «виживає сильніший». Виживають, ті хто зрозумів недоцільність насилля, війни, проявів людської злоби. І навіть так званий дарвінівський «природній добір» не може бути актуальним. Невже не краще мати чисте серце, не брати гріх на душу, чим ходити з думкою, що ти вбивця, що ти когось обікрав чи заподіяв зло? Люди повинні задуматися над цим питанням, бо людство перебуває на межі самознищення. Я поділяю погляди британського журналіста Джеральда Херда, що вважав панацеєю від насилля силу освіти, яка здатна змінити ситуацію у світі. Для «вмираючої цивілізації індивідуалістів» він вбачав «ініціативу суспільної творчості», тобто єдність миротворчої свідомості з продуктивною творчістю.

Хоча насильство є поширеним і типовим явищем сучасної цивілізації, хочеться вірити, що для продовження роду людського, виправдання високого імені «Людина», воно не матиме місця в недалекому майбутньому.

Пастернак В.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г. А.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СТОСУНКІВ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Проблема стосунків між батьками та дітьми є вічною. В наш тяжкий час, кожна сім'я зустрічається з певними труднощами, які стосуються виховання дітей. Проте, не дивлячись на всю складність таких взаємин, існує один двигун, який допомагає підживлювати, здавалося б, абсолютно безнадійні суперечки і змушує йти на компроміс - любов! Завдяки їй діти і батьки вміють прощати. Справжні батьки завжди будуть любити і переживати за свою дитину,робитимуть все для того, щоб їй було добре. Але не завжди любов батьків до дітей повертається до них у тій же самій кількості.

Роздумуючи над цією темою, я б хотіла звернутись до праці Мішеля Монтеня "Досліди". У ній він дуже виразно і чітко описує головні, на його думку проблеми, з якими зіштовхуються батьки, виховуючи дітей. Монтень справедливо зауважує: "Хто робить добро, - здійснює прекрасний і благородний вчинок, а той, хто приймає добро, робить тільки щось корисне; корисне ж набагато менш гідне любові, ніж благородне. Благородне твердо й постійно; воно доставляє тому, хто зробив його, міцне почуття задоволення. Корисне легко втрачається; воно не залишає по собі настільки живого і втішного"[1, с.326]. Я вважаю, що ці слова влучно описують відношення батьків та дітей... Ми, діти, навіть не задумуємось над тим, скільки болю, проблем ми створюємо для своїх батьків, а вони в свою чергу пробачають нам наші витівки, грубе ставлення, і, незважаючи на це, готові віддати останнє для нашого щастя...

Монтень пише про шкоду батьківської скупості у відношенні до власних дітей. "Я знаходжу, - пише філософ, - що ми зобов'язані урізувати наші блага на їх користь, бо ж для цього ми породили їх на світ"[1, с.367]. Тут мислитель наводить ще один яскравий приклад знайомого йому дворянина, людини знатного і шанованого в суспільстві. У юнацькому віці цей дворянин мав нещастя постраждати від скупості свого батька і був змушений добувати кошти на існування не зовсім чесним шляхом. Коли ж дворянин оволодів своїм майном, він так і не зміг відмовитися від старої звички: він не міг пройти повз крамницю, не вкравши якої-небудь речі, яка була йому потрібна, хоча потім одразу ж надсилав гроші за вкрадене. Я вважаю що це теж є серйозною проблемою. Інколи батьки навіть не задумуються над тим, який серйозний вплав на дитину мають їх ставлення, поведінка, а іноді, навіть слова. Тут мені хочеться виділити ще одну крайність батьківської любові. Коли люблячі батьки прагнуть, щоб їхня дитина не потребувала ніяких матеріальних речей і хочуть по можливості дати їй все найкраще, вважаючи, що матеріальні речі можуть замінити дитині все. Це приводить до того, що діти бачать в них лише гроші і речі.

В наш час це є дуже актуально, оскільки зараз у сім'ї коли батьки важко працюють і залишається мало часу для дітей. Батьки стараються певним чином відкупитись від них. Коли дитина не відчуває батьківської турботи та любові, вона старається знайти їх на стороні, у цілком чужих людей, які для неї стають ближчими. Рідних же батьків в такому випадку діти вважають лише невичерпним джерелом забезпечення своїх ненаситних потреб. Коли це джерело висихає, батьки стають тягарем для дітей. Тому батькам необхідно знаходити золоту середину при вихованні, щоб дитина любила і поважала своїх батьків, цінувала все те, на що вони йдуть заради неї.

Чергова важлива проблема, яку розглядає Монтень - це насильство в сім'ї "Я засуджую будь-яке насильство при вихованні юної душі, яку ростять в повазі до честі і свободи. В суворості і примусі є щось рабське, і я знаходжу, що того, чого не можна сказати з допомогою розуму, обачності та вміння, не можна добитися і силою "[1, с.337]. Я повністю з ним погоджуюсь, адже вважаю, що від побоїв і насильства не може бути ніяких успішних результатів. Діти стають більш боягузливими і впертими. Це ще більше віддаляє їх від батьків. Без подолання цього згубного явища неможливо створити умови для повноцінного розвитку дитини, реалізації її особистості.

Таким чином ми бачимо, що у своєму творі "Досліди", у розділі "Про батьківську любов" Мішель Монтень розкриває ряд, які є актуальними в будь-яку епоху.

Отже, ті моральні принципи, які є у кожної справжньої людини, а саме: чесність, порядність, відчуття відповідальності, повага до інших людей - усім цим вона має завдячувати своїм батькам. Нам завжди треба пам'ятати і цінувати все те, що вони зробили для нас. Потрібно розуміти, що батьки ніколи не зроблять того, що б нашкодило їхній дитині. Необхідно набратися терпіння й розуміння й поділитися зі своїми рідними тим, що нас турбує. Вони ніколи не засудять, не засміють, а лише порадять, як зробити краще. Адже вони прожили більше й знають краще. Ми тільки ступаємо на поріг дорослого життя, і, щоб запобігти серйозним проблемам, потрібно просто порадитись зі старшими: вони завжди допоможуть і підтримають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мишель Монтень "Опыты". Избранные произведения в 3-х томах. Том I. Пер. с фр. Издание подготовили А. С. Бобович, Ф. А. Коган-Бернштейн, Н. Я. Рикова, А. А. Смирнов – Москва: Голос, 1992. - 384 с.

Паскевич О.
Науковий керівник –доц. Поперечна Г.А.

ПРОБЛЕМА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Життя одне і воно дане нам, аби прожити його не даремно. Навчаючись на своїх та чужих помилках, уникаючи негараздів та долаючи перешкоди, ми самі «пишемо» свою історію. Однак, наші кроки нерідко залежать від соціальних, релігійних, інформаційних, психологічних чинників, які, залишаючи відбиток на нашому світогляді, впливають на наш розвиток. З іншого боку, людина може свідомо регулювати ці впливи і самостійно обирати принципово вагому для себе цінність.

Особливої актуальності поняття «цінність», а згодом і «ціннісні орієнтації» набули в XX ст. Вони розглядались як соціальні настанови, що регулюють поведінку індивіда [6, с. 12]. Загалом людство з давніх-давен під цінностями розуміло різні блага, чесноти, ідеали. У XIX ст., коли термін «цінність» отримав у філософії та науці концептуальний статус, його стали приписувати ідеям, предметам, властивостям, ситуаціям, які вважалися важливими і бажаними в житті й одночасно необхідними й обов'язковими для суспільства в цілому [7, с. 285]. Доктор філософських наук А.О. Ручка вказує, що цінність є матеріальним або ідеальним предметом, який має певну життєву значимість для даного соціального суб'єкта, тобто здатність задовольняти його потреби та інтереси [7, с. 32].

Людство часто недооцінює наскільки важливим є питання цінностей. Насправді ж, кожного дня ми робимо вибір орієнтуючись на свої пріоритети. Від того, наскільки ми усвідомлюємо значущість тих чи інших цінностей, залежить наш вибір. В теперішній час молодь перебуває під впливом різноманітних як позитивних, так і негативних чинників, що визначають її цінності. Як писав свого часу М. Горький: «Сучасна молодь не розуміє сенсу життя і його справжню цінність. Своїми проявами девіантної поведінки вони не лише руйнують своє здоров'я, а й здоров'я майбутнього покоління, своїх дітей та внуків – майбутнього нашої нації» [2, с. 4]. Молодь – це майбутнє кожної держави, її головна рушійна сила. Це яскраво підтверджує досвід останніх десятиліть: політичних та економічних успіхів досягають саме ті держави, які приділяють посилену увагу розвитку молодого населення країни та інвестують в молодь, як у власне майбутнє [8 с. 4].

Мета статті: дослідити проблему ціннісних орієнтацій сучасної молоді, типи і фактори впливу на цінності, показати стан ціннісних пріоритетів сучасної української молоді.

У виборі професії, життєвого шляху, визначенні цілей, ми покладаємось на речі, які нам важливі, на ціннісні критерії. Важливу роль у формуванні цінностей відіграє *приференційне мислення*, яке формується у школі, в колективі, субкультурі, в сім'ї тощо. За допомогою приференцій людини формується рейтинг цінностей. Ті, що найбільш важливі, займають верхнє положення, менш потрібні знаходяться нижче. Тому основною функцією цього мислення є визначення важливого та упорядкування цінностей.

Цінності залежить від інтересів та задоволення потреб людини. Відомий американський дослідник Рональд Інглгарт порівнював цінності та потреби людей у високоорганізованих і слабо розвинених країнах. На основі цього він вивів 3 типи цінностей. До людей з «матеріалістичним» типом відносяться ті, які потребують фізичної та економічної захищеності. Вони орієнтовані на потребу виживання. До «постматеріалістів» відносяться жителі розвинених країн, вони спрямовані на самореалізацію і комфорт. Третій, «змішаний» тип, поєднує і матеріалістичну і постматеріалістичну орієнтацію [7].

До факторів, які впливають на формування цінностей відносяться такі як: сім'я, адже це перший і найважливіший осередок виховання дітей. Важливу роль відіграють також школа, спілкування з друзями, однолітками. Не менш впливовими є ЗМІ та Інтернет. Сім'я – це найбільша цінність людини, місце в якому тебе завжди приймають, люблять та оберігають від помилок і негараздів. З перших днів життя ми отримуємо інформацію про навколишній світ саме від батьків, рідних, людей які нас оточують. Ми довіряємо та покладаємось на їхню думку, адже ці люди піклуються, виховують та закладають перші знання про навколишнє середовище. Батьки виступають прикладом для наслідування, дитина переймає від них усі звички, моральні якості, в той же час вони ставлять за мету сформувати у неї почуття обов'язку, відповідальності, чесності, працелюбності. В сім'ї формується наш світогляд, закладаються початкові ціннісні орієнтації. В процесі подальшого розвитку дитини вплив сім'ї завжди є вагомим, але до нього починають додаватись й інші чинники. З розвитком в дитини починає формуватися власна думка, прагнення та цілі. Важливу роль при цьому відіграють школа і вчителі, адже саме вони є для дитини авторитетом, закладають базові знання, необхідні в житті, формують зацікавлення дитини до певної галузі науки та допомагають визначити своє життєве призначення.

Засоби масової інформації (ЗМІ) та Інтернет мережі зараз є одним з найголовніших джерел отримання інформації. В сьогоднішній час вже неможливо уявити своє життя без сучасних гаджетів, соціальних мереж, телепрограм, цілодобових новин, – без усього цього ми будемо просто відгороджені від світу. Та насправді, ці речі мають як позитивні, так і негативні фактори. Попри те, що ми маємо можливість бути в курсі всіх подій, цим чинникам дуже легко впливати на нашу свідомість. За допомогою телебачення можна сформувати у людей потрібну думку про різноманітні ситуації, зокрема і політичні. Зараз у «Інтернет павутині» та й у телевізійному просторі досить багато насилля та жорстокості, які негативним чином впливають на свідомість дітей і молоді, формують у них негативні й небезпечні прагнення та думки.

Зазвичай, саме оточення має найвагоміший вплив на молодь. Від того, в якій групі людей перебуває особа, залежить її розвиток. Часто молода людина потрапляє в негативне оточення, яке диктує

свої ідеали поведінки і, аби бути у «тренді», починає дотримуватись такого ж способу життя. Це можуть бути зловживання алкогольними напоями, куріння, наркотики, девіантні форми поведінки. В результаті така людина не прагне до самовдосконалення та самореалізації, її життя спустошене. Аби запобігти поганим наслідкам, потрібно вчасно допомогти таким людям знайти правильний шлях до самого себе.

У 2016 році Центром незалежних соціологічних досліджень «Омега» було проведено на замовлення Міністерства молоді та спорту України незалежне дослідження становища молоді країни. Зокрема, досліджувались питання ціннісних орієнтацій людей. За даними дослідження, на питання: «Чого найбільше ви хотіли б досягти у житті?», серед основних цінностей на перше місце сімейне щастя поставило 71,7% людей, 48,1% віддали кар'єрі (друге місце), на третьому – бажання бути вільними у своїх вчинках 38%, багатство посіло 5-те місце 25,0%, а прагнення до влади – 5,2% [8].

За іншими дослідженнями можна стверджувати, що сьогодні найважливішими цінностями для молоді є здоров'я (55,8%), матеріальне становище (53,8%), досягнення своєї мети (44,3%). Найменш важливими є, на жаль, сімейне щастя (0,3%) та підвищення кваліфікації (4,7%). Дуже шкода, що для сучасної молоді більшу вагу мають розваги та задоволення (28,2%), ніж здобуття освіти (15,9%).

Висновок. Ціннісні орієнтації тісно пов'язані з мисленням та починають закладатися ще в ранньому віці. Вони впливають на світогляд людини, її потреби, інтереси, мотивацію та внутрішню активність. Цінності людини значною мірою визначаються соціально-економічною та духовно-культурною ситуацією в державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Молодь і ринок. Наук.-пед. журн. / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич (Львів. обл.): [б. в.], 2007 №10 (33). 160 с. - Виходить щомісяця. - ISSN 2308-4634
2. Ніколаєва О. М. Мудрі думки про здоров'я / Л. Д. Іваненко, О. М. Ніколаєва. – Київ, 2007. – с. 19
3. Педагогіка: підручник / І.В. Зайченко. – 3-тє видання, перероблене та доповнене – К.: Видавництво Ліра-К, 2016. – 608 с.
4. Ручка А.О. Ціннісний підхід в системі соціологічного знання. - К.: Наукова думка, 1987. - С.132
5. Соціологія молоді. Курс лекцій. – Київ: Фітосоціоцентр, 2001. – 376 с. Соціологія. Психологія. Соціальні комунікації : збірка наукових праць студентів – членів проблемних груп Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій / гол. ред. В. Б. Євтух. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. №6. – 180 с.
6. Цінності і типи ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі / М.Наумова, А.Ручка // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Т. 1, вип. 1 (15) / [гол. ред. д. соціол. н. М.О. Шульга]. — К.: ІС НАНУ, 2013. – С. 285–297
7. ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді 2016 р.

Зданяк Н.

Науковий керівник – доц. Поперечна Г. А.

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ БІОЕТИКИ

В історії філософії склалися так звані вічні проблеми: життя та смерті, сутності людини, її місця у світі, її взаємовідносин з іншими людьми. В міру розвитку людини та суспільства ці проблеми отримували різне звучання. Під впливом нових знань і нових духовно – культурних та соціальних умов "вічні" філософські проблеми й вирішувалися по новому.

Кардинальні зрушення в медикоклінічній практиці, які вплинули на успіхи генетики, генної інженерії і трансплантації органів, загострили моральні проблеми, пов′язані зі ставленням до життя людини, тварини, природи, живого взагалі. Сучасна медицина може "давати" життя (штучне запліднення), визначати і змінювати його якісні параметри (генна інженерія, транссексуальна хірургія), "відтягувати" час смерті (реанімація, трансплантація), чи, навпаки, "встановлювати" її момент (евтаназія). Виявилося, що медицина може не тільки лікувати, а й управляти життям людини. Крім того, поява генної інженерії створила надзвичайно тривожну ситуацію, оскільки використання її досліджень щодо різноманітних форм життя привідкрило "скриню Пандори" можливість створення "біологічної бомби", менш дорогої, ніж ядерна, але й з меншими можливостями для контролю. Все це породило страх, зумовлений вірогідністю того, що в майбутньому людина може змінити біосферу і екосистему. Виникло багато запитань: наскільки є моральним наше втручання, наскільки допустимі його межі, чи дозволено використовувати нові біотехнології повною мірою без збитків моральності, і що служить мірилом моральності?

У звязку з цим з'явилась необхідність у створенні нової етики, яка б допомогла уникнути можливості катастрофи для всього людства, - етики всієї біосфери, яка змогла б сформулювати свої вимоги в межах самої біологічної еволюції. Тому не дивно, що в середині XX ст формується нова система знань про межі допустимих маніпулювань життям і смертю, новий регламентуючий стрижень, без наявності якого людство може скинути себе в хаос самознищення, біоетика - етика життя.

Актуалізація проблем, які сьогодні об'єднуються терміном "біоетика", є своєрідним індикатором корінного перелому в історії людства, перелому, коли вивчення феномену життя набуває нової розмірності та внутрішньої перспективи. Така актуалізація приводить до того, що цей термін стає модним, і, отже, потребує

постійної корекції, а сама біоетика – уточнення меж і можливостей своєї компетенції.

Специфіка біоетики полягає в тому, що вона одночас є новою науковою дисципліною, складним комплексом проблем, викликаних до життя, взаємодією наук, професійною медичною етикою, формою моральної філософії. Ось чому необхідна обґрунтована філософська рефлексія білетики. Актуальність цієї роботи витікає і з безпосереднього зв'язку білетики і філософії. Біоетика не може обійтися без ключових філософських понять, категорій, законів для окреслення своїх принципів і проблем. Крім того, сама поява біоетики є фактично продовженням філософсько-етичних традицій.

Розвиток біоетики в Україні вимагає осмислення не тільки чужих, а й філософсько-етичних традицій, аналізу їхніх ідейних джерел і тих горизонтів, які вони відкривають у новому відношенні людина – життя взагалі. Без перебільшення розвиток біоетики в нашій країні допоможе суспільству адаптуватися до нової системи страхової медицини, дозволить виробити ціннісні орієнтації особистості, які б відповідали правам людини, фундаментальним цінностям людства.

Також філософського аналізу вимагає й внутрішня суперечність терміну "біоетика". З одного боку, обстоюючи захист тварин, ми вимагаємо скорочення усіх видів робіт з лабораторними тваринами, а з другого, ніхто не протестує проти скотобоєнь, рибальства чи мисливства. Утримання пацюків і кроликів перевіряють комітети з біоетики, водночас ніхто не звертає увагу на умови життя людей на звалищах, бомжів і т.п. Ми виступаємо на захист якогось "історичного дерева", під яким колись сидів якийсь політик чи митець, і не помічаємо масові вирубки тайги, джунглів, ховаючись за зручним терміном – "виробнича необхідність". Специфічна ситуація склалася з тим, що ми вкладаємо в такі відомі поняття як "гуманізм", "права людини". Те, що є "гуманним" і проголошується "правом людини" у економічно розвинутих країнах, може взагалі не стосуватися менш розвинутих країн.

Зазначені суперечності обумовили поки що незавершений цикл філософських досліджень змісту, предметом яких є біоетика. На теорію і практику сучасної медицини і біології екстраполюється понятійно-категоріальний апарат сучасної філософії науки. Проте специфіка біоетики, яка водночас є науковою дисципліною, моральною філософією, прикладною етикою унеможливлює прямі аналогії. Тут потрібний органічний синтез шляхом сходження до конкретного.. Питання життя і смерті, сутності людини, її взаємовідносин з іншими людьми, рослинами, з тваринами, з природою тисячоліттями хвилювало людство. З кожним розвитком суспільства ці "вічні" проблеми набували конкретнішого звучання, і кожна епоха давала їм своє філісофське обгрунтування. В середині XX ст. фантастичні успіхи новітніх біотехнологій загострили моральні проблеми пов'язані зі ставленням до життя людини, тварин, природи, до живого взагалі. Безмежні технологічні можливості людини, яка використовує методи генної інженерії, клонування вимагають нової визначеності суспільства в плані ставлення до людини як природної і соціокультурної цінності і в плані ставлення до життя як такого. Ознакою світоглядно-теоретичних спроб осмислити окреслену стуацію стало глибоке вживання останніми роками такого поняття як біоетика.

Наприкінці 60-тих років минулого соліття на Заході з'являється велика кількість літератури присвяченій аналізу біоетики і її основних проблем. Насамперед необхідно відмітити працю В.Р. Поттера "Біоетика – міст у майбутнє". Поттер, посилаючись на думку Ч. Сноу, що недооцінка вченими соціальних наслідків наукових відкриттів приведе до загибелі людської цивілізації, пропонує побудувати "міст до майбутнього" – біоетику, яка б поєднувала в собі досягнення як гуманітарних, так і природничих наук. Поттер не дає чіткого визначення біоетики. Для нього біоетика – це і "поєднання біологічного знання і пізнання системи людських цінностей", і "наука вживання", і "науковий гуманізм" , і " етичне керівництво". З одного боку, він прагне сформувати біоетику у відповідності з ідеалом науковості, характерним для природознавства, а з іншого, підкреслює її міждисциплінарну природу і чітко виражену світоглядно-ціннісу спрямованість, що надає їй філософського статусу. Крім того, біоетика, в поттерівському розумінні, в центр своєї уваги повинна поставити не людину, а біосферу як ціле. Тобто біоетику, насамперед, повинні цікавити всі аспекти науково-технічного втручання людини в життя як таке. Таке тлумачення біоетики веде до більш широкого її розуміння як "глобальної біоетики".

Неоднозначний зміст вкладає в термін "біоетика" і фундаментальне англо-американське видання "Енциклопедія біоетики" за 1978 р. Біоетика інтерпритується, з одного боку, як "міждисциплінарна теорія", "світоглядна концепція", викликана до життя конфліктом між бірхливо розвиваючими "технологіями" і "основними людськими цінностями", а з іншого, як "напрямок досліджень", "галузь проблем", які стосуються моральних аспектів сучасної медичної практики і прикладних біологічних досліджень.

Таким чином, проаналізувавши лише деякі, на наш погляд, важливі і основні філософські передумови та засади формування сучасної біоетики, що істотно вплинули на її формування і розвиток. Водночас аналіз світоглядно-філософських передумов розвитку біоетики повинен проводитися у широкому соціокульїурному контексті. Виникнення біоетики знаменує не тільки новий етичний вимір людської діяльності і думки, а й у своєрідній формі відтворює особливості сучасного стану світової культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сгренча Элио, Тромбоне Виктор. Биоэтика. Учебник. — Библейско-богословекий институт Св.апостола

Андрея. — 2002. — 413 с.
2. Введение в биоэтику. — М.: Прогресс-Традиция, 1998. — 384 е.
3. В. Л. Кулініченко. Філософсько-світоглядні засади біоетики // Практична філософія. –2001. – №3. – С. 37 - 43.
4. Практична філософія природи К.М.Маєр- Абіха // Маєр-Абіх К.М. Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту. — Київ, 2004. — с.174.
5. Поттер В.Р. Биоэтика — мост в будущее. — К.: Вадим Карпенко, 2002. — 215 С.

Гринчишин Ю., Бондар М.

Науковий керівник – доц. Жирська Г.Я.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Життя в сучасному високотехнологічному світі, де швидко з'являються десятки нових професій і відмирають застарілі, де вимагається насамперед творчість, уміння вчитися впродовж усього життя, висуває перед школою нові завдання нечуваної складності. Пріоритет надається навчанню самостійно добувати потрібну інформацію, вичленити проблеми, шукати шляхи їх раціонального розв'язання, вміти критично мислити, застосовувати набуті знання для вирішення нових завдань.

На нашу думку, педагогічною парадигмою, яка дає змогу вирішити ці завдання, є діяльнісний підхід, який зв'язує проблемні та проектні, дослідницько-експериментальні й пошукові методики в цілісну педагогічну систему. Її мета – розвиток особистості учня на основі засвоєння ним не лише сукупності знань, умінь і навичок, а насамперед узагальнених способів навчальних дій шляхом цілеспрямованої, науково обґрунтованої організації власної навчально-пізнавальної діяльності учня.

Діяльнісний підхід – це така організація навчально-виховного процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів [1]. В умовах інформаційного суспільства саме діяльнісний підхід до навчання розвиває в учнів вміння працювати, самостійно здобувати знання і відстоювати свою думку. Основні принципи діяльнісного підходу наступні:

- навчання і виховання організовується як єдина цілісна система;
- в основу освітньої роботи покладається педагогічно вивірена, спеціально організована власна діяльність кожного учня, яка організовується в зоні його найближчого розвитку;
- процес здобуття знань забезпечується як результат власних пошуків дитини, навчальною діяльністю якої керує вчитель;
- педагог приходить у клас не з готовими відповідями, а з питаннями, які треба розв'язати у спільній діяльності;
- зовнішня мотивація учнів до навчання замінюється процесом запуску внутрішньої мотивації дитини, стимулюванням бажання вчитися, ставити цілі шукати шляхи та методи самонавчання, умінням себе контролювати, корегувати, оцінювати. Ефективна навчальна праця учня починається тоді, коли він сам захоче пізнавати, виявити власну активність;
- учень виступає як суб'єкт освіти;
- головним завданням учителя є організація самостійної творчої діяльності учнів, врахування психологічних вимог цього процесу;
- ставлячи за мету розвиток особистості дитини, педагоги орієнтуються не лише на засвоєння, а й на формування узагальнених навчальних дій, розвиток уміння вчитися як головну фундаментальну компетентність, яка дає змогу розвинути всі інші [4].

Реалізувати діяльнісний підхід можна через засвоєння учнями і постійне удосконалення змісту і суті універсальних, надпредметних, узагальнених способів дій, знання їх структури і функцій. Це весь комплекс дій, які використовуються у вивченні різних предметів і складають таку фундаментальну компетенцію, як уміння самостійно вчитися і самовдосконалюватися. До цих дій належать логічні операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення і систематизації, класифікації, індукції й дедукції, виділення головного тощо. Уміння використовувати ці логічні операції – серцевина універсальних навчальних дій [2].

На основі діяльнісного підходу процес навчання відходить від класичного викладання вчителем системи знань, йому на зміну приходить процес в якому змінюються ролі вчителя і учнів, вони стають повноправними учасниками навчального процесу. Змінюється стиль викладання, навчання стає суб'єкт-суб'єктним. Засобом реалізації діяльнісного підходу на уроках біології можна вважати продуктивне навчання. Продуктивне навчання передбачає створення учнями власного інформаційного продукту: презентації, доповіді, буклету, стіннівки тощо. В процесі продуктивного навчання пріоритет надається самостійній діяльності пошукового, дослідницького, творчого характеру.

Учитель на уроці має використовувати такі методи та прийоми, які б забезпечували умови для продуктивного навчання. А саме: питання повинні ставитись не на відтворення учнями раніше засвоєних знань, а мають бути розраховані на мислення учнів, на їх аналітико-синтетичну діяльність, на одержання висновку; завдання на порівняння та систематизацію вивченого матеріалу, що сприяють розвитку логічного мислення

учнів; рольові ігри (учасники згідно отриманих ролей приймають рішення, роблять висновки); роботу в групах, під час якої учень, спілкуючись, вчиться відстоювати свою позицію, прислухатись до думок інших.

Потужним засобом реалізації діяльнісного підходу на уроках біології є запровадження проектної діяльності. Метод проектів орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, спрямовану на розв'язання конкретної проблеми з використанням різноманітних методів і способів навчання і знань з різних галузей науки. Використання проектних технологій є так званим «містком» між теорією і практикою в процесі навчання, виховання і розвитку особистості учня. Ця педагогічна технологія спрямована на застосування фактичних знань та набуття нових (часто шляхом самоосвіти) і є прикладом вдалого поєднання урочної та позаурочної діяльності. Тема проекту є більшою за навчальні завдання, бо вимагає від її виконавців пошукових зусиль, дослідження та розроблення оптимального виконання, неодмінного публічного захисту та аналізу підсумків упровадження [3].

Спостереження за навчально-виховним процесом свідчать, що проектна діяльність на уроках біології є:

– Засобом підвищення продуктивності навчальної праці та її актуалізації;

– Розвивальним середовищем, що формує соціальні вміння, навички та сприяє набуттю навчального і життєвого досвіду;

– Перевіркою відповідності особистого досвіду потребам власної активної трансформаційної ролі в суспільстві;

– Розвитком творчих обдарувань особистості та її самореалізації.

На нашу думку, навчальними завданнями та очікуваними результатами під час роботи учнів основної школи над проектами з біології можуть бути наступні:

- Здійснювати цільовий пошук літератури, інформації в бібліотеках та мережі Інтернет;
- Відбирати потрібну інформацію, аналізувати її, оцінювати;
- Планувати діяльність, розбивати її на етапи;
- Ефективно використовувати комп'ютерну техніку для реалізації поставлених завдань;
- Застосовувати наукові методи пізнання;
- Одержані знання використовувати в повсякденному житті.

Отже, організація навчально-виховного процесу з наголосом на формування, постійне удосконалення власної самостійної навчально-пізнавальної діяльності учня – це надійний, ефективний шлях до покращення якості й результативності освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/oftenrequested/state-standards/.
2. Загальна методика навчання біології: [навч. пнсібник] / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592.
3. Технології навчання біології / [Упоряд. К.М. Задорожний].– Х.: Основа, 2007. – 160 с.
4. Ялалов Ф.Г. Деятельностно-компетентностный подход к практико-ориентированному образованию / Ялалов Ф.Г. // Эйдос: интернет-журнал. – [Електнонний ресурс]. – Режим доступа: www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm.

Смаль В., Наконечна Н., Горячова О.

Науковий керівник – доц. Крижановська М.А.

ТАЛПОШ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ – ВІДОМИЙ ОРНІТОЛОГ, ПЕДАГОГ І НАТУРАЛІСТ

Є імена і постаті, які ввійшли до світової науки, є ті, хто більш відомий певній науковій спільноті або окремому колу людей , проте кожний з них так чи інакше робить свій внесок у її розвиток. Одним із видатних орнітологів Західної України був Талпош Василь Степанович.

Талпош В. С. народився 24 квітня 1938 р. в селі Іза Хустського району Закарпатської області в селянській родині. В 1945 р. він вступив до 1-го класу Ізянської семирічної школи, яку закінчив у 1952 р. Подальшу освіту отримав у Хустській середній школі.

У 1955 році він вступив на біологічний факультет Ужгородського державного університету. У студентські роки Василь Степанович активно займався спортом, захоплювався малюванням, але найбільші задоволення йому приносили навчальні практики та польові дослідження. Серед його університетських вчителів були: Комендар В. І. (ботанік, доктор біологічних наук, професор Ужгородського державного університету, а з часом Національного університету «Києво-Могилянська академія»), І. І. Колюшев (зоолог), К.К. Фасулаті (автор унікальних методичних розробок по збору, фіксуванню, обробітку та зберіганню матеріалів фауни безхребетних). У 1960 році Василь Степанович закінчив університет, отримав диплом з кваліфікацію біолог-зоолог, вчитель біології і хімії середньої школи.

З 1 вересня того ж року Талпош В.С. був зарахований на посаду наукового співробітника та виконуючого обов'язки завідувача зоологічного музею Ужгородського університету. Саме в цей час він

остаточно обирає орнітологічну сферу наукових досліджень і починає вивчення орнітофауни Закарпатської низовини.

У листопаді 1962 року Василь Степанович отримав запрошення на посаду старшого викладача кафедри зоології Кременецького педагогічного інституту де і пропрацював до переведення інституту у 1969 р. до м. Тернополя. Вся подальша його педагогічна та наукова діяльність пов'язана з кафедрою зоології Тернопільського педагогічного інституту.

В травні 1969 р. Василь Степанович захистив кандидатську дисертацію по спеціальності 097 – зоологія на тему «Птицы Закарпатской низменности». Зміст якої викладений на 408 сторінках машинописного тексту, робота ілюстрована 103 графіками, схемами, рисунками, містить 78 таблиць. Список використаної літератури налічує 215 наукових посилань, в тому числі 101 – закордонне. Як додаток була сформована таблиця по харчуванню птахів Закарпатської низовини.

Актуальність обраної теми обумовлюється необхідністю систематизації знань про орнітофауну Закарпатської низовини, з метою уточнення екологічних особливостей досліджуваних видів, шляхом аналізу чисельності і розселення птахів по біотопам.

Матеріалом для дисертації послужили спостереження автора, які проводились протягом 1960 – 1968 рр., а також фондові колекції Зоомузею та кафедри зоології Ужгородського університету, Закарпатського обласного краєзнавчого музею, кафедри зоології Кременецького педінституту, де було переглянуто 500 шкірок і опудал птахів. Паралельно Талпошем В.С. проводилися спостереження у Карпатах, що дало можливість визначити взаємозв'язки між гірською та рівнинною орнітофаунами, а також доповнити існуючі відомості по окремих видах птахів Українських Карпат. У ході проведення польових досліджень було обстежено 518 гнізд, виміряно та зважено 472 яйця, проаналізовано вміст 802 шлунків і 760 палеток. В процесі наукового дослідження була зібрана колекція птахів, яка налічувала понад 600 тушок.

У розділі «Чисельність та поширення птахів Закарпатської низовини» розкриті особливості видового та кількісного складу птахів у різних біотопах та їх угрупуваннях. У дисертації розкриваються: різноманіття, причини, що визначають характер розподілу птахів, висвітлюється сезонна динаміка орнітофауни. Автор виділяє важливі біотопічні комплекси: птахи відкритих просторів; лісів та лісових насаджень; садів і виноградників; населених пунктів; водойм та прибережних ділянок.

Щодо зоогеографічного районування лісостепової зони найбільш прийнятною для Талпоша В.С. стала точка зору Б. А. Кузнєцової (1950). Уточнення кількісного співвідношення видів птахів окремих екологічних комплексів представлені у розділі «Фауністичний аналіз і орнітогеографічні особливості Закарпатської низовини» де молодий науковець продемонстрував зміни видового складу птахів в межах:

- лісового комплексу – 86 видів;
- серед водолюбивих птахів – 43 видів;
- степової фауни – 11 видів;
- комплексу населених пунктів – 11 видів;
- комплексу берегових обривів та ярів – 6 видів.

Остаточно орнітофауна досліджуваного краю формувалася під впливом придунайських степів, з одного боку, і фауни Карпат – з іншого. Василь Степанович стверджував, що на низовині рідко гніздяться деякі типово «карпатські» види – білоспинний дятел, довгохвоста сова. Дає характеристику птахів Закарпатської низовини, які не гніздяться в Карпатах: фазана, великого веретенника, чорного крячка, шилохвоста, широконіски, крякви, лугових та болотних лунів, південного соловейка і т.д.

У розділі «Зміни в орнітофауні Закарпатської низовини в XX ст» Василь Степанович звертає увагу на те, що досліджувана територія менше ніж за століття зазнала корінних змін під впливом антропогенних факторів, які призвели до різкого зниження чисельності у комплексі водолюбних птахів аж до повного зникнення. За останні 50 – 75 років тут перестали гніздитися - сірий журавель, сірий гусак, ходулочник, велика та мала білі чаплі. Осушування боліт та заболочених ділянок привело до різкого зменшення чисельності куликів, чайок, поганок, гусеподібних та голінастих. Особливо помітне зменшення травників та бекасів, річкових та ниркових качок, чорношийого та малого норців, білих лелек, рудих чапель. Аналогічні зміни відбулися і у лісовому орнітокомплексі. Зменшилася чисельність дуплогніздих, всіх денних хижих сов, що обумовлено вирубкою дібров і переслідуванням птахів під приводом їх шкідливої діяльності.

У розділі «Господарське значення птахів Закарпатської низовини і деякі запитання раціонального використання корисної орнітофауни» розглядаються питання:

1. Харчування птахів.
2. Значення авіфауни для мисливства.
3. Деякі природоохоронні заходи спрямовані на відновлення та збільшення чисельності корисної авіфауни.

Талпошом В. С. помічено, що на Закарпатській низовині часто виникають спалахи масового розмноження небезпечного шкідника лісу – дубової листокрутки. Автором встановлено, що цього шкідника споживають у їжу представники близько 38 видів птахів. Найбільше його поїдають польові горобці. Навіть

птахи, які мають спеціалізовано визначене харчування, при масовому розмножені шкідника також його поїдають (мухоловки, звичайна сова). Птахи знищують й інших метеликів – молей, вогнівок, волнянок і совок. За даними Василя Степановича Талпоша цих метеликів, їх гусениць, лялечок та яйця поїдає 43 види птахів. Цікаві дані були зібрані про роль птахів у знищені травневого хруща. Шкідник був знайдений в шлунку 15 видів птахів: ворони, сойки, жулана, грака, чорного дрозда, чорнолобого сорокопуда, сороки, вивільги, дубоноса, шпака, хатнього горобця, строкатого та сивого дятлів. У знищені клопів беруть участі представники 31 виду. У досліджених шлунках найчастіше зустрічалися щитники, серед яких було виявлено таких небезпечних шкідників, як австрійська та мавріська черепашки.

Зібрані В. С. Талпошем матеріали свідчать, що на досліджуваній території найбільш прийнятий біологічний метод боротьби з шкідниками, важливу роль в якому і відіграють птахи. Звичайно птахи поїдають і корисних безхребетних (павуків, медоносну бджолу, кокцінелід, мурах та інших), але, як про це зазначає автор, корисні тварини у харчуванні більшості видів займають незначне місце.

Хребетні тварини є об'єктом харчування близько 50 видів птахів, але в основному їх поїдають денні хижі птахи та сови. Найчастіше птахи поїдають мишоподібних гризунів, а з них – полівку звичайну. Велику роль пернаті відіграють в сільському господарстві, оскільки до цієї сфери діяльності людини причетні багаточисленні види (боривітер звичайний, вухата сова, звичайна сова). Птахи, які харчуються рибою є малочисельними, тим більше вони підбирають хвору чи ослаблену рибу, що призводять до оздоровлення водойм. Із мисливських птахів на цій території найбільш цінними є фазан та сіра куріпка.

У дисертаційній роботі В. С. Талпош визначив певні методи для відновлення та збільшення чисельності корисної орнітофауни (наприклад: скорочення вирубок дерев із дуплами, заборона полювання на водосховищах та рисових полях), які служать місцем гніздування та накопичення водоплавних птахів у період перельотів, необхідність знищення бродячих котів та собак, необхідність організації зимової підгодовування птахів, заборонити по всій території полювання на хижих птахів та інші. Стверджував, що охорона та раціональне використання фауни птахів – це проблема прикладної орнітології та інших біологічних наук, що вимагає детального дослідження.

В грудні 1972 р. молодий вчений був затверджений у вченому званні доцента по кафедрі зоологія Тернопільського державного педагогічного інституту.

Все своє життя Василь Степанович займався громадською роботою в рамках діяльності орнітологічного товариства. 2 лютого 1984 р. Василь Талпош став головою оргкомітету Першої робочої наради орнітологів західних областей України, що відбулася на кафедрі зоології ТДПІ. Нарада сприяла розвитку аматорського орнітологічного руху на заході України. Тоді ж з його ініціативи виник регіональний банк гнізд птахів заходу України, що переріс у Банк даних про гнізда і кладки птахів України. В листопаді 1987 року Василь Степанович був нагороджений медаллю «Ветеран праці».

У науковому доробку Василя Степановича понад 90 наукових публікацій, методичних посібників, багато науково-популярних видань. З 30 липня 1999 року Василь Степанович виходить на пенсію, і продовжує наукову працю.

Нехай зерна праці, духовності і мудрості, посіяні Василем Степановичем проростуть у поколіннях його учнів та відгукнуться душевною теплотою у серцях вдячних нащадків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Талпош В. С. Птицы Закарпатской низменности: автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. биол. наук: спец. 097 – зоология / Талпош В.С. – Киев, 1969. – 22 с.

Шевчук Р., Бей А., Зіброцька О.

Науковий керівник – доц. Шевчик Л.О.

РЕГІОНАЛЬНА ФАУНА ХРЕБЕТНИХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ТАЛПОША В. С.

Стаття написана з *метою* аналізу регіональної фауни хребетних Західної України у науковій спадщині Талпоша В. С.

Знаний в Україні орнітолог, талановитий вчитель – Талпош Василь Степанович залишив яскраві сторінки наукових праць, що і сьогодні важливі для вчених чи для тих, хто починаючи працювати на орнітологічній ниві, дбає про збереження природи рідного краю.

У науковому доробку Василя Степановича багато наукових посібників, понад 90 наукових публікацій з біології птахів та інших хребетних тварин.

У 2000 році Талпош В. С. публікує розрахований на студентів біологічних факультетів та неспеціалізованих закладів, які вивчають дисципліну «Зоологія», вчителів біології, учнів, читачів, які цікавляться біологією словник-довідник «Зоологія. Поняття. Терміни» [1].

Видання містить понад 2000 термінів і понять з різних галузей зоології та комплексних біологічних наук, етимологію іншомовних термінів, іменний покажчик і спрощену класифікацію тваринного світу. Зміст довідника ілюстровано 150 рисунками.

Неабиякі художні здібності відомого вченого були реалізовані під час підготовки до друку наочних посібників «Птахи міст і сіл України» та «Птахи лісів України» (2006) [2; 3].

Серед великого різноманіття тварин, поширених в Україні, особливе місце належить птахам. Вони зустрічаються майже в будь-якому куточку природи і всюди є дуже помітними. Представлені комплекти наочності «Птахи міст і сіл України» та «Птахи лісів України» пропонує 32 та 40 кольорових малюнків (відповідно) із зображенням птахів і супровідними текстами. На кольорових малюнках зображено дорослих птахів. Тексти містять інформацію про особливості голосу, зовнішнього вигляду пернатих (розміри та будова тіла, забарвлення). Орнітолог описує характер поведінки, типові звички, розповсюдження, спосіб життя, роль в природі та значення птахів в житті та господарській діяльності людини. Назви птахів наведено українською, російською і латинською мовами. Посібники підготовлені для вчителів біології, вчителів початкових класів, студентів, батьків і любителів птахів.

Надзвичайно плідною була наукова співпраця Василя Степановича з доцентом кафедри зоології Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя Марісовою І. В. В результаті чого був написаний польовий визначник «Птахи України» (1984, нагороджений дипломом ВДНГ СРСР) [5].

У визначнику подано основні діагностичні ознаки і короткий систематичний опис зареєстрованих в Україні птахів, а саме прописані характерні риси зовнішньої будови, особливості поведінки, голоси 367 видів птахів. Визначник містить дві тісно пов'язані між собою складові: кольорові рисунки із зображенням усіх видів птахів, зареєстрованих в Україні і текст з описами їх. Кольорове зображення птахів та опис дають змогу визначити кожний конкретний вид безпосередньо в польових умовах без вилучення їх із природи. Крім видової характеристики визначено і описано вищі таксони – роди, родини і ряди – птахів. У визначнику наведено алфавітні покажчики українських, російських і латинських назв видів із зазначеними поруч порядковими номерами.

Визначник підготовлений для студентів біологічних спеціальностей університетів і педінститутів, вчителів загальноосвітніх шкіл, наукових працівників, забезпечуючи ознайомлення читачів з багатством світу пернатих, залучення нових сил до благородної справи охорони природи.

У співпраці з доцентом Майхруком М. І. Василь Степанович видав «Визначник для учнів початкових класів» (2008), що вийшов у видавництві Навчальна книга – Богдан у 2008 році [4].

Визначник містить відомості про понад 370 видів тварин, поширених на території України. Довідковий матеріал про особливості будови тіла, розвитку та способу життя безхребетних тварин, риб, земноводних, плазунів, птахів і ссавців згруповано у сім розділів за біотопами розселення їх: «Тварини міст і сіл», «Тварини лісу», «Тварини луків», «Тварини прісних водойм», «Морські тварини». Інформацію про мешканців поля й городу подано у двох розділах: «Корисні тварини поля та городу» і «Шкідники поля та городу». Опис тварин в кожному розділі систематизовано за класами, а назви видів наведено в алфавітному порядку. Матеріал викладено зрозуміло й доступно. Майстерно виконані кольорові ілюстрації значно полегшують визначення тварин та розпізнавання їх у природі. Визначник написаний на високому науковому рівні, призначений для учнів початкових класів, учителів, батьків та всіх, кого цікавить тваринний світ рідного краю.

Як підсумок творчої діяльності були опубліковані довідники Талпоша Василя Степановича: «Фауна хребетних Тернопільської області» (1998) [7] – у співавторстві з доцентом кафедри зоології Пилявським Б. Р. та одноосібно – «Рідкісні та зникаючі хребетні західних областей України» (1999) [6].

Довідники – одні з перших зведень по фауні хребетних Тернопільської області та Західної України написані на основі багаторічних польових досліджень та аналізу зоологічної літератури. Авторами описано видовий склад круглоротих, риб, земноводних, плазунів, птахів і ссавців, зареєстрованих в період з другої половини XIX ст. до кінця XX ст. У довідниках вміщено список хребетних, занесених до останнього видання Червоної книги України (1994), Європейського Червоного списку тварин (1991), які знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі, і список видів, які зникли на території України в історичний період (Чорний список). Довідники цікаві для студентів біологічних спеціальностей, вчителів-біологів, натуралістів аматорів, учнів і мислителів тощо.

Характеристику фауни регіону у довіднику «Фауна хребетних Тернопільської області» автори починають з класу Круглороті Cyclostomata, серед яких називють міногу річкову *Lampetra fluviatiles* L, 1758, і описують морфологічні особливості тварин та спосіб життя їх.

Детально прописана у довіднику класифікація надкласу Риби Pisces. Загалом описано понад 50 представників, серед яких окунь річковий *Perca fluviatilis* L, 1758 та карась звичайний C*arassius carassius* L, 1758.

Клас Земноводні Amphibia є доволі поширеним в нашій області. Представників класу (квакшу звичайну *Hyla arborea* L, 1758, жабу ставкову *Pelophylax lessonae* Camerano, 1882) автори характеризують як корисних тварин в природі та господарській діяльності людини.

До класу Плазуни Reptilia автори відносять 10 видів. Найпоширенішими з яких вважають ящірку прудку *Lacerta agilis* L, 1758, та черепаху болотяну *Emys orbicularis* L, 1758.

Особливу увагу В. С. Талпош приділяє характеристиці класу Птахи Aves, як найбільш чисельній і різноманітній групі хребетних Тернопільщини. Серед яких в межах області зареєстровано 283 види, що належать до 153 родів, 59 родин, 19 рядів.

На думку Василя Степановича на Тернопільщині гніздиться 161 вид птахів, серед яких є як осілі, так і пролітні, 98 видів – представників лісового комплексу, 69 – водолюбних птахів. В степовій зоні виявлено 13 видів та 12 – мешканців населених пунктів області. Всі вони детально описані та ілюстровані.

До класу Ссавці Mammalia автори відносять 6 рядів, 18 родин, 42 роди і 62 види. Особливістю місцевої фауни є велика кількість гризунів і хижаків (35 видів), комахоїдних і рукокрилих – 20 видів. Парнокопитних мало – всього 5 видів. Ще менше зайцеподібних – 2 види.

У довіднику наведено перелік хребетних тварин занесених до Червоної книги України (ЧКУ, 1994) і Європейського Червоного списку тварин (ЄЧСТ), що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (1991). Серед них беркут *Aquila chrysaetos* L,1758, дрохва *Otis tarda* L,1758.

У примітках автори знайомлять нас з категоріями тварин, занесених до Червоної книги України (ЧКУ, 1994), наводять перелік видів хребетних, які зникли на території України в історичний час (Чорний список): куріпка біла *Lagopus lagopus* L,1758, тонкодзьобий кроншнеп *Numenius tenuirostris* Vieillot, 1817.

За висловом Джеральда Даррела у рослин і тварин немає депутатів, їм нікому писати і скаржитися, за них нікому заступитися, крім нас, людей, які разом з ними заселяють цю планету. Таким заступником для живої природи був Василь Степанович Талпош. Турбота про рідкісних і зникаючих видів тварин червоною ниткою проходить через всю наукову спадщину видатного орнітолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Талпош В. С. Зоологія. Поняття. Терміни: словник довідник / В. С. Талпош.– Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 239 с
2. Талпош В. С. Птахи лісів України: навчальний посібник / В. С. Талпош – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2012. – 12 с.
3. Талпош В. С. Птахи міст і сіл України: навчальний посібник / Талпош В. С. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 20 с.
4. Талпош В. С. Птахи України: Визначник для учнів початкових класів / Майхрук М. І., Талпош В. С. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 210 с.
5. Талпош В. С. Птахи України: польовий визначник / Марісова І. В., Талпош В. С. − К.: «Вища школа», 1984. − 183 с.
6. Талпош В. С. Рідкісні та зникаючі хребетні західних областей України: види, занесені до Червоної книги України / В. С. Талпош – Тернопіль, Навчальна книга–Богдан, 1999. – 136 с.
7. Талпош В. С. Фауна хребетних Тернопільської області: довідник: [риби, земноводні, плазуни, птахи, ссавці] / Талпош В.С., Пилявський Б.Р. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1998. – 80 с.

Татарин Н., Солома М., Гетьман М., Ісак Я.

Науковий керівник – асист. Москалюк Н. В.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ОРНІТОФАУНИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ЗА ПРАЦЯМИ В. С. ТАЛПОША

Проблеми формування видового складу орнітофауни потребують постійного і поглибленого вивчення. Вивченню фауни Західної України присвячена низка праць. Дані по чисельності, фенології міграцій птахів, гніздуванню, зимівлі, зустрічах рідкісних видів, знахідках закільцьованих птахів не втрачають актуальності з плином років й можуть бути використані для моніторингових робіт та аналізу змін орнітофауни. Саме тому, метою нашого дослідження є ретроспективний огляд формування складу орнітофауни Західної України на основі праць В. С. Талпоша.

Василь Степанович Талпош – відомий орнітолог, педагог, натураліст та хороший знавець птахів. Він перший досліджував птахів в урбанізованому середовищі Закарпатського регіону, а саме, птахів деяких населених пунктів Закарпатської низовини (міста Мукачево, Ужгорож, Виноградово та ряду сіл).

В. С. Талпош відмічав, що вже в 20-30-х роках минулого століття в урочищі Чорний Мочар було багато водолюбивих птахів, таких як: широконіска (*Anas clypeata)*, колпиця (*Platalea leucorodia*), сіра качка (*Anas strepera*), сірий гусак (*Anser anser*), велика (*Ardea alba*) та мала біла чаплі (*Egretta garzetta*), чорна крячка (Chlidonias niger), шилохвіст (*Anas acuta*), ходулочник (*Himantopus himantopus*) і журавель сірий (*Grus grus*). Також недалеко від урочища були відмічені скупчення білощокої крячки, іноді бачили рожевого пелікана (*Pelecanus onocrotalus*) [1].

В результаті тривалого осушування Чорний Мочар був повністю перетворений в район інтенсивного аграрного використання. Осушувальні роботи почались ще в 1898 році і продовжувались з перервами до 1963 року. В результаті цих робіт умови життя птахів і фауни загалом змінилися. В. С. Талпош звернув увагу на те, що дослідники, котрі вивчали фауну птахів Закарпатської області, не пишуть про осушення урочища та про зміну природних умов. Вчений досліджує і описує розташування урочища, говорить про зміни, які принесло осушування цих земель, характеризує зміну видового складу, чисельності та розміщення птахів у осінній, зимовий періоди та під час гніздування. Проте, відзначив збільшення фауни гніздових птахів Чорного Мочара,

*пояснюючи це одноманітям території та умов існування. Фоновими видами птахів були: два види жайворонків польовий (*Alauda arvensis*) і чубатий (*Galerida cristata*) та луговий чекан (*Saxicola rubetra*). Багаточисленними були біла (*Motacilla alba*) та жовта плиски (*Motacilla flava*), граки (*Corvus frugilegus*), сільська ластівка (*Hirundo rustica*) та горобець польовий (*Passer montanus*). Всього за період розмноження орнітологом було зареєстровано 34 види птахів, з яких 29 гніздових, а решта використовували район в якості кормового біотипу [1].*

Таким чином, дослідником доведено переважання у біотипі птахів пристосованих до життя в посушливих умовах, серед яких вище перелічені види птахів та голуби, зяблики, щеврик луговий (*Anthus pratensis*) та синиці [1]. Серед зимуючих птахів Василь Степанович відзначав 18 видів: граки, сороки, вюрки, зимняки та снігурі, а також рідкісний перелітний птах – жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris*).

Досить цікавими є вивчення екології чайки звичайної (*Vanellus vanellus*) як на Заході, так і на усій території України. Василь Степанович Талпош виявив чайку звичайну в долині р. Серет, на ставку біля с. Ренів Зборівського р-ну, Тернопільської області [7]. Тут вони гніздилися на плаваючих острівцях. На Закарпатській низовині чайка звичайна, зазвичай, зустрічається під час осіннього і весняного перельотів. Цих птахів спостерігали, в основному, над розливами річок та водосховищами частіше за все в квітні, рідше в травні і навіть на початку червня, що пов'язано з освоєнням чайок на території Словаччини. На Поділлі чайки з'являються в другій половині березня. На Тернопільському озері Василь Степанович відмітив перший приліт чайок (в середньому за 6 років спостереження) біля 19 березня. Відлітають чайки в жовтні-листопаді. Деякі затримуються до грудня, або взагалі зимують. В. С. Талпош приділяв велику увагу характеристиці форми яєць, їхнім розмірам, індексу кривизни, вазі та навіть забарвленню. За спостереженнями орнітолога до людини чайки ставляться, як правило, агресивно, вони з пронизливим криком кружляють довкола неї та деколи крилами торкаються голови. Захищаючи кладки від ворони сірої, чайки переслідують ворога доти, поки він не покине межі колонії. Чайки знищують шкідливих комах і гризунів. Як правило, поїдають хвору та дохлу рибу. Таким чином, ці птахи потребують охорони, адже приносять користь живій природі.

Велику увагу дослідник приділяв вивченню птахів Закарпатської низовини [6], оскільки на той час недостатньо вивчалися птахи тамтешніх населених пунктів. Дослідження проводив упродовж 1960-1968 років на густозаселеній території Закарпатської області. В гніздовий період (травень) густота населення птахів в містах сильно зростала. Найбільш поширеними є: горобець хатній (Passer domesticus), ластівка міська (*Delichon urbicum*), горлиця кільчаста (*Streptopelia decaocto*) та сільська ластівка (*Hirundo rustica*), горобець польовий (*Passer montanus*), мухоловка сіра (*Muscicapa striata*), зяблик (*Fringilla coelebs*), грак (*Fringílla coelebs*), зеленяк (*Chloris chloris*), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris*), синиця велика (*Parus major*) та інші. На маршруті було виявлено види, що рідко паруються: лелека білий (*Ciconia ciconia*), голуб синяк (*Columba oenas*), сич хатній (*Athene noctua*), зозуля звичайна (*Cuculus canorus*), одуд (*Upupa epops*), сойка (*Garrulus glandarius*), сорокопуд чорнолобий (*Lanius minor*), дрозди, горихвістка звичайна (*Phoenicurus phoenicurus*) та інші. На околицях населених пунктів спостерігалися наступні види: водяна курочка (*Gallinula chloropus*), норець малий (*Podiceps ruficollis*), ворона сіра (*Corvus cornix*), вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella*), польовий жайворонок (*Alauda arvensis*), камяний дрізд (*Monticola saxatilis*) та ряд інших.

В літній період густота населення знову ж доволі висока. Серед птахів домінує горобець хатній та ластівка сільська, багаточисельними є міська ластівка, велика синиця, горлиця кільчаста, щиглик (*Carduelis carduelis*) і голуба синиця (*Parus coeruleus*). До літа видове багатство птахів зменшується. Проте відбувається закономірне зростання чисельності багатьох видів (загалом 24) за рахунок пташенят останніх виводків. На початку жовтня загальна щільність населення птахів зростає. Домінують, в основному, ті ж види птахів, що й у серпні. Перелітні та птахи, що гніздяться, вже відсутні, проте такі гніздові птахи як шпак звичайний зустрічаються на перельотах. Всього в жовтні було зареєстровано 24 види [6].

В грудні щільність населення птахів дещо зменшилась. Домінував горобець хатній та польовий, синиця велика, багаточисленними були: снігурі, горлиця кільчаста, галка (*Coloeus monedula*), грак, чубатий жайворонок (*Galerida cristata*), ворона сіра та інші. Всього на 10-ти кілометровому маршруті було відмічено 17 видів птахів. Наприкінці січня найбільша щільність населення птахів спостерігалась вздовж р. Уж. Загалом у цей час зареєстровано 26 видів птахів.

Велику кількість своїх досліджень В. С. Талпош приділяв вивченню фауни Тернополя і його околиць [2; 4; 5]. До 1998 року в місті Тернополі зареєстровано 194 види птахів, які належать до 20 родів, 47 родин, 17 рядів. Орнітолог стверджував, що найбільш широко в регіоні представлені представники ряду Горобцеподібні (Passeriformes) – 90 видів, Гусеподібні (Anseriformes) – 26 видів, Сивкоподібні (Charadriiformes) – 20 видів і Соколоподібні (Falconiformes) – 13 видів [4]. Найбільш чисельні види гніздової фауни міста Тернополя: сизий голуб (*Columba livia*), міська ластівка (*Delichon urbicum*), сіра мухоловка (*Muscicapa striata*), зяблик (*Fringilla coelebs*), хатній горобець (*Passer domesticus*). Рідкісними видами, які поширені в околицях міста, науковець, за результатами проведених досліджень, вважав: синьгу (*Melanitta nigra*), морянку (*Clangula hyemalis*), скопу (*Pandion haliaetus*), поморника короткохвостого (*Stercorarius parasiticus*), синицю білу (*Cyanistes cyanus*) [5]. В околицях міста Тернополя Василь Степанович спостерігав і досліджував гірську плиску (*Motacilla cinerea*), гніздування якої виявив в каньйоні р. Стрипа [3], а також описував зимування білого лелеки на торфовищі заплави р. Серет [2].

Як видно з аналізу вище наведених публікацій, Василь Степанович Талпош проводив об'ємні і

глибокі дослідження, а результати його праці послужили і ще послужать базою для активізації орнітологічних досліджень ще не одного покоління молодих науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луговой А. Е. Птицы урочища Черный Мочар после его мелиорации (Закарпатская область) / А. Е Луговой, В. С. Талпош // Орнитология. – М., 1968. – Вып. 9. – С. 238–242.
2. Талпош В. С. Зимовка белого аиста в оскресностях Тернополя / В. С. Талпош // Весник зоологии. – 1986. – № 6. – С. 80.
3. Талпош В. С. О гнездовании горной трясогузки на Подолии. Авифаунистические заметки / В. С. Талпош // Орнитология. – М.: изд–во Московского у-та, 1990. – Вып. 24. – С. 163.
4. Талпош В. С. Орнітофауна міста Тернополя. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: статті / В. С. Талпош. – Тернопіль: «Економічна думка», 1998. – С. 216–219.
5. Талпош В. С. Птахи населених пунктів закарпатської низовини / В. С. Талпош // Вестник зоологии. – 1974. – № 4. – С. 16–22.
6. Талпоша В. С. Редкие виды птиц в окресностях Тернополя. Орнитологические заметки / В. С. Талпош, М. И. Майхрук // Вестник зоологии. –1986. – № 6. – С. 80.
7. Талпош В. С. Щодо екології чайки звичайної в Закарпатських областях України / В. С. Талпош // К: «Наукова думка», 1976. – № 6. – С. 18–23.

Солома Т.

Науковий керівник – асист. Жирська Г.Я.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ДО ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Сьогодні провідною метою шкільної освіти повинна стати орієнтація на засвоєння учнями досвіду творчої діяльності. Сучасній людині не достатньо бути лише ерудитом, вона повинна вміти творчо використовувати наявні знання для вирішення нових проблем. Основним завданням засвоєння змісту освіти визнається не нагромадження готових знань, а самостійне оволодіння ними через опанування учнем способів здобування цих знань. При такому підході до навчання змінюється його зміст, на перший план виходять методи, прийоми, що потребують активної діяльності, мислення школярів, з допомогою яких формуються вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, вміння бачити проблеми, формулювати гіпотези, знаходити засоби вирішення, коректувати отримані результати.

Зазначені вище особливості певною мірою присутні в ігровій технології навчання. Багатьма вченими (О.Жорник, Ю.Мальований, Г.Селевко, О.Сорокіна, О.Янкович) вона розглядається як один із ефективних шляхів розвитку пізнавального інтересу школярів. У їхніх працях зазначається, що навчальна гра – це вид активної творчої діяльності, спрямованої на гармонійний розвиток особистості. застосування дидактичних ігор на уроці активізує діяльність учнів, посилює інтерес до предмета. Це, на наш погляд, важливо в умовах сучасної освіти, коли в загальному інтерес до вивчення предметів освітньої галузі «Природознавство» не високий.

Метою статті є дослідження впливу застосування ігрової технології на розвиток пізнавального інтересу школярів в процесі вивчення біології у 6-9 класах загальноосвітньої школи.

Аналіз літературних джерел та власні спостереження за навчально-виховним процесом показали, що дидактична гра посилює емоційну активність школярів, знімає розумову і фізичну втому, напруження, що виникають в ході одноманітного протікання уроків. Під час гри розвиваються такі важливі процеси мислення як аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення і інші. Тому різні дидактичні ігри знайшли широке використання серед методів, що дозволяють активізувати пізнавальну діяльність учнів і підвищити емоційний рівень засвоєння знань [1].

В сучасній школі використовуються різноманітні дидактичні ігри. В одних випадках вони виступають як методи або прийоми навчання, в інших випадках вони виступають формою організації навчання. Ефективність їх не завжди досягає бажаного результату, що пов’язано з реалізацією технологічного процесу без діагностичних процедур та без врахування принципу систематичності.

Цілеспрямоване використання різних дидактичних ігор можливе лише за умови врахування технологічного підходу. Виокремлюють такі компоненти ігрової технології: *мотиваційний, орієнтаційно-цільовий, змістово-операційний, ціннісно-вольовий, оцінний.* Ці компоненти в сукупності визначають технологічну структуру гри, що містить такі елементи: *настанова на гру, завдання, правила гри, ігрові ситуації, ігровий стан, сюжетно-ігрові дії, результат гри.* Всі структурні компоненти дидактичної гри пов'язані між собою і відсутність будь-якого з них порушує гру, робить її неможливою, гра втрачає свою специфічну форму (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок компонентів ігрової технології із структурними елементами гри

Компонент ігрової технології	Структурні елементи гри
Мотиваційний	настанова на гру (сприяє формуванню позитивної мотивації учнів); ігрова ситуація (може розгортатися в уявному просторі).
Орієнтаційно-цільовий	завдання гри (можуть бути ігрові та навчальні)
Змістово-операційний	правила гри, ігрові дії
Ціннісно-вольовий	ігровий стан (супроводжується певними емоційними переживаннями, активізацією уяви)
Оцінний	результат гри (для вчителя полягає в показниках рівня знань, норм поведінки, для учнів – у досягненні цілей).

Оптимальні способи використання ігрової технології в системі уроків біології наступні.

Як самостійний елемент у технології для засвоєння теми:

- весь урок будується як сюжетно-рольова гра;
- під час уроку, як його структурний елемент (метод або прийом);
- під час уроку кілька разів створюються ігрові ситуації.

Як елемент більш загальної технології;

- інтерактивне навчання;
- особистісно орієнтоване навчання [2].

З метою виявлення ставлення учнів та вчителів до застосування дидактичних ігор на уроках біології нами проведено ряд бесід, анкетувань та спостережень за навчально-виховним процесом. В опитуванні брало участь 68 учнів м. Тернополя і Тернопільського району. На питання про те, чи цікаво вчитися в школі лише 41,8% учнів відповіли позитивно, ще 40,2% учнів сказали не завжди і 18% відповіли, що ні. Виявлення ставлення учнів до уроків із застосуванням дидактичних ігор, показало, що 80% ставляться позитивно, майже 7% відповіли – байдуже, негативно – більше 13% учнів.

Як показало спостереження, у всіх класах основної школи (6-9) спостерігається високий відсоток учнів, що позитивно ставляться до уроків з дидактичними іграми. Найбільш високий він у 7 класі. Це пов'язано з віковими особливостями учнів. Однак, незважаючи на всю важливість і значення гри у процесі уроку біології, вчителі розуміють, що вона – не самоціль, а засіб розвитку інтересу до предмета. Мабуть, цим і можна пояснити неоднозначність ставлення вчителів до використання дидактичних ігор на уроці.

За результатами анкетування вчителів біології м. Тернополя та Тернопільського району щодо доцільності застосування дидактичних ігор на уроці, із 28 опитаних вчителів біології, 98% вважають застосування дидактичних ігор доцільним. З них лише 17% використовують гру часто, ще 75% у міру можливості, 6% використовують гру рідко, 2% не використовують гру взагалі. На питання про застосування дидактичної гри за розділами біології виявилося, що найчастіше застосовують гру при вивченні тварин – 85%, трохи менше при вивченні рослин – 70%, при вивченні людини – 40%.

При порівнянні використання гри на різних етапах уроку виявилося, що найчастіше вони використовуються під час закріпленні матеріалу – 60%, і узагальнення теми – 60%, дещо рідше при опитуванні – 51%, і вивченні нового матеріалу – 21%. При узагальненні матеріалу найчастіше застосовують ігри-вправи – 64% опитаних, подорожі – 36%, рольові – 31% вчителів.

У шкільній практиці вчителі часто дидактичні ігри комбінують з традиційними формами організації навчання. Як правило, складний для розуміння матеріал викладають звичайними методами (розповідь, пояснення), а менш складний вивчається у грі. Наприклад, під час вивчення різноманітності живих організмів можна використовувати ланцюжок (вивчаючи клас «Земноводні» учні по черзі називають ряд і вид тварин; на узагальнюючому уроці з теми «Квіткові» - назву класу, родини, роду, виду). Також, для створення позитивної атмосфери навчання, можна застосовувати на уроках «біологічний хокей», коли учні змагаються за принципом командної естафети. Така гра може бути використана як елемент уроку узагальнення, частини тематичного оцінювання. Ще дуже ефективно, на думку багатьох учителів, проводити рольові ігри у формі прес-конференцій, засідань «круглого столу», дебатів, КВК. [3].

У процесі формувального експерименту перевірено вплив використання дидактичних ігор у процесі вивчення біології в основній школі на розвиток пізнавального інтересу учнів. Зокрема, визначено динаміку рівнів сформованості пізнавального інтересу до біології у школярів контрольних та експериментальних класів (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка пізнавального інтересу школярів до вивчення біології

Група	*Етапи експерименту*	Рівні пізнавального інтересу до біології			
		Високий	Достатній	Середній	Низький
К	Початок	7,7%	26,9%	42,3%	23%
	Кінець	11,4%	30,9%	34,7%	23%
Е	Початок	7.1%	28,6%	35,7%	28,6%
	Кінець	14,3%	32,1%	35,7%	17,9%

К – контрольний клас; Е – експериментальний клас.

Так, застосування дидактичних ігор на уроках біології у 7-9 класах сприяло підвищенню їхнього пізнавального інтересу, що виявлялось у частішому підніманні руки (бажання відповідати), підготовці цікавих повідомлень, запитаннях до вчителя тощо. На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що організація навчального процесу з використанням різноманітних дидактичних ігор дає змогу підвищити ступінь усвідомлення необхідності навчання як такого й розвинути пізнавальний інтерес до біології, а отже підвищити рівень навчальних досягнень учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О.Жорник // Рідна школа. – 2000. - № 1. – С.27-28.
2. Загальна методика навчання біології: [навч. пнсібник] / І. В. Мороз, А. В. Степанюк, О. Д. Гончар та ін.; за ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – 592.
3. Любинська Г.В. Використання ігрових методів у викладанні біології / Г.В.Любинська // Біологія. –2011. – №19/21. С.2-6.

Гнатюк Ю.

Науковий керівник – доц. Конончук О. Б.

ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТУ ЕМ-1 НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ (*GLYCINE MAX* MOENCH.) У Ґ РУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ УМОВАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сою називають культурою XXI століття. За останні десятиріччя ця культура має найвищі темпи приросту виробництва. Так, виробництво пшениці за 1961-2005 рр. збільшилось у 2,8, рису – у 2,9, кукурудзи – у 3,4, сої – у 7,8 рази [1].

Завдяки унікальному поєднанню в сої двох найважливіших процесів – фотосинтезу і біологічної фіксації азоту (до 150 кг/га) – вона в значній мірі забезпечує свою потребу в азоті, покращує родючість ґрунту, забезпечує одержання чистої продукції, поліпшує екологію тощо [3, 4, 11].

Феномен сої пояснюється її рідкісним хімічним складом – високою концентрацією в бобах білку – 38-42%, жиру – 18-22%, вуглеводів – 25-30%, а також вітамінів, мінеральних речовин, ферментів [8].

Для України, як і всього світу, актуальним є збільшення виробництва рослинного білка, що можна вирішити, у першу чергу, за рахунок сої. Свідченням цього є швидке зростання її посівних площ від 73 тис. га в 2001 році до 714 тис. га в 2006 році та понад 2 млн. га у 2016 році. Проте таке виробництво не може задовольнити зростаючих потреб, перш за все через невисоку врожайність культури, наприклад, 19,2 ц/га у 2010-2014 рр. Тому збільшення виробництва зерна сої потрібно пов’язувати не тільки із зростанням посівних площ, а й з підвищенням урожайності, яке необхідно реалізовувати на фоні екологізації землеробства [10].

Ці завдання можна успішно розв’язати завдяки ЕМ-технології (від ЕМ – «ефективні мікроорганізми»), яка створена в Японії і забезпечує оздоровлення ґрунту і сільськогосподарських культур, підвищення врожайності та якості урожаю; ефективне відновлення родючості ґрунту, економію добрив; збільшення теплоємності ґрунту, що веде до прискорення схожості, цвітіння і плодоношення рослин; зростання структурності ґрунту; прискорення коренеутворення; зменшення розмноження шкідливих мікроорганізмів; усунення чинників ґрунтовтоми; скорочення кількості інсектицидів тощо [2, 7, 13, 14].

Метою роботи було встановити ефективність ґрунтового внесення біопрепарату ЕМ-1 на ростові процеси і урожайність рослин сої в ґрунтово-кліматичних умовах Тернопільської області.

Об’єкти, матеріали та методи дослідження

Об’єктом польового дослідження була соя культурна (*Glycine max* Moench.) сорту Терек, який належить до зернової групи скоростиглих сортів.

Польові досліди проводилися на малогумусному типовому чорноземі агробіолабораторії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за

загальноприйнятою для Лісостепу України технологією вирощування сої [9], висіваючи після озимого ячменю у 4-кратній повторюваності та послідовним розміщення варіантів.

Внесення мікробіологічного добрива ЕМ-1 проводили розприскуванням на поверхню ґрунту перед сівбою у вечірні години без контакту із сонячним світлом та відразу заробляли культивацією. Концентрація ЕМ-1 у водному розчині 1:1000. Норма витрати розчину 300 л/га.

Під час вегетації рослин проводили фенологічні спостереження, визначення фізіологічних показників та агротехнічний догляд. Біометричні величини (висота рослин, маса рослин у цілому та їх частин тощо) визначали за загальноприйнятими методиками, частку сухої речовини в рослинному матеріалі – термогравіметричним методом, площу листкового апарату рослин – методом висічок [5]. Збирання врожаю сої розпочинали після настання повної стиглості основної маси насіння та засихання і обпадання листків суцільним способом із відбором снопового матеріалу у 6-кратній повторності для аналізу елементів структури урожаю [5].

Повторність експериментів 4-20-кратна. Статистичне опрацювання даних проводили за допомогою програми *Microsoft Excel*.

Результати дослідження та їх обговорення

Передпосівне внесення у ґрунт мікробіологічного добрива ЕМ-1 позитивно впливало на ріст рослин сої культурної сорту Терек (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив добрива ЕМ-1 на ріст сої сорту Терек у різні фази вегетації, см

Варіант	Фаза росту			
	3-го спр. листка	4-го спр. листка	бутонізації	повна стиглість
контроль	12,4±1,2	14,8±1,5	45,3±2,4	61,5±1,1
ЕМ-1	12,9±1,3	15,3±1,5	48,2±1,8	62,0±1,3

Так, у фазу інтенсивного росту, коли на рослинах сформувався третій листок, висота стебла сої, що росла на дослідній частині поля, у яку вносили ЕМ-1, була вищою на 4,0%, порівняно з контрольними. У пізніші етапи росту дослідні рослини зберігали тенденцію до більшої висоти – у фазу четвертого листка на 3,4% і бутонізації – 6,4% до контролю.

Під час збирання урожаю у фазу повної стиглості вимірювання рослин дослідного варіанту виявило більшу довжину стебел лише на 0,8% порівняно з контролем.

Таким чином, ЕМ-добриво протягом всієї вегетації сої виявляло тенденцію до стимулювання росту стебел рослин у висоту.

На думку багатьох вчених, більш інформативнішим і важливішим критерієм оцінки впливу різних чинників на рослини є не їх лінійний ріст, а наростання вегетативної маси та формування асиміляційної поверхні листків [3, 12].

Визначення загальної площі листків на рослинах сої у фазу бутонізації показало, що досліджуваний мікробіологічний препарат стимулював формування асимілятивної поверхні на 9,9% до контрою. Також за дії добрива зростала на 12,4% маса сухих листків з однієї рослини та на 10,1% маса сухого стебла без листків (табл. 2).

Зазначене стимулювання росту рослин біопрепаратом ЕМ-1 можна пояснити його відомим позитивним впливом на мінеральне живлення рослин, мікробіологічну активність у ґрунті, антистресовими властивостями, лікувальним впливом на ґрунт і рослини, наявністю в препараті біологічно активних речовин, які стимулюють ріст рослин тощо [2, 13, 14].

Таблиця 2

Ростові процеси рослин сої сорту Терек за дії добрива ЕМ-1 у фазу бутонізації

Показник	Контроль	ЕМ-1
площа листків, $см^2$	191,6±6,8	210,5±9,3
маса сухих листків з 1 рослини, г	1,29±0,08	1,45±0,09
маса сухого стебла без листків, г	0,99±0,03	1,3±0,06

Таким чином, досліджуване мікробіологічне добриво під час одноразового передпосівного внесення у ґрунт проявляло тенденцію стимулювання росту рослин у висоту та в більшій мірі сприяло формуванню значнішої листкової поверхні та вищому накопиченню сухих речовин у надземній частині рослин сої у фазу бутонізації.

Головною ціллю застосування у практиці сільського господарства добрив серії ЕМ є не тільки оздоровлення і підвищення родючості ґрунту, а і його позитивний вплив на формування урожаю культур [13, 14].

Так, після внесення ЕМ-1 у передпосівну культивацію приріст урожаю зерна у сої сорту Терек становив 2,0 ц/га (6,8%) та зростав у цілому біологічний урожай надземної маси рослин без листя на 5,3 ц/га (7,6%) порівняно з контролем (табл. 3).

Аналіз структури урожаю сої культурної засвідчив, що зростання біологічного урожай надземної маси без листя та його господарсько найважливішої частини – маси зерна – відбувається за рахунок формування вищої густоти рослин на 4,5% до контролю (табл. 3).

Отримані результати вищої густоти рослин сої можна пояснити відомим захисним ефектом мікробіологічного добрива ЕМ-1 проти ґрунтових патогенних організмів, які пошкоджують насіння під час його проростання і рослини під час вегетації [2, 13, 14].

Таблиця 3

Основні елементи продуктивності сої культурної сорту Терек за дії ЕМ-1

Показник	Контроль	ЕМ-1
біологічний урожай зерна, ц/га	30,3±1,4	32,3±1,0
біологічний урожай надземної маси без листя, ц/га	70,0±1,7	75,3±0,5*
густота рослин, тис. шт./га	451,9±6,4	472,2±2,6*
кількість бобів на 1 рослину, шт.	16,6±0,8	20,5±1,1*
довжина бобів, см	4,5±0,03	4,6±0,04*
кількість насінин в 1 бобові, шт.	2,30±0,02	2,32±0,02
висота кріплення нижніх бобів, см	11,1±0,3	10,7±0,3
кількість насінин на 1 рослину, шт.	38,1±1,8	47,7±2,5*
маса насіння на 1 рослину, г	6,9±0,3	9,1±0,5*
маса 1000 насінин, г	180,2±1,4	191,6±0,5*

*Примітка: * – достовірна різниця з контролем*

Внесення у ґрунт ЕМ-добрива стимулювало утворення генеративних органів на рослинах сої і, як наслідок, відбувалось формування більшої на 23,5% кількості бобів на рослину (табл. 3).

Препарат також підвищував достовірно на 2,2% ріст у довжину бобів, але, разом з тим, не виявляв дії на зростання їх озернення – підвищення лише 0,9%, що відповідає літературним даним про стабільність кількості насінин у плодах бобових як генетично детермінованої дуже стабільної ознаки [6].

Мікробіологічне добриво на 25,2% до контролю підвищувало кількість насінин на рослину, перш за все, за рахунок зазначеного вище зростання на них кількості бобів, а не змін в їх озерненні.

За рахунок збільшення чисельності насінин на рослинах зростала і їх маса на 31,9% порівняно контролем. Значніше підвищення маси насіння на рослинах, ніж їх кількості, можна пояснити достовірним зростанням маси 1000 насінин на 6,4% до контролю (табл. 3).

Важливим технологічним параметром, який впливає на якість збирання бобових культур є висота кріплення нижніх бобів [6, 9].

Мікробіологічне добриво ЕМ-1 не виявляло значного впливу на показник висоти кріплення нижніх бобів сої культурної сорту Терек – недостовірне зменшення на 3,6% до контролю (табл. 3).

Отже, у ґрунтово-кліматичних умовах Тернопільської області передпосівне ґрунтове внесення біопрепарату ЕМ-1 є ефективним елементом технології вирощування сої культурної, який підвищує біологічний урожай насіння і надземної маси за рахунок формування густішого стеблостою та стимулювання кількості і довжини бобів, кількості і маси насіння на рослинах та вагомості насіннєвого матеріалу.

Висновки. Таким чином, позитивний вплив мікробіологічного добрива ЕМ-1 на ростові процеси та урожайність рослин сої культурної, дозволяє пропонувати його, як елемент технології, для передпосівного внесення у ґрунт, з метою підвищення продуктивності культури в місцевих ґрунтово-кліматичних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич А. Соя – стратегічна культура світового землеробства XXI століття / А. Бабич, А. Бабич-Побережна // Пропозиція. – 2006. – № 6. – С. 12-14.
2. Бахарев В. В. ЭМ-технология как фактор экологического земледелия и заветы Терентия Мальцева / В. В. Бахарев // Надежда Планеты. – 2005. – № 10. – С. 3-5.
3. Биорегуляция микробно-растительных систем / Иутинская Г. А., Пономаренко С. П., Андреюк Е. И. и др. – К. : Ничлава, 2010. – 464 с.
4. Векірчик К. М. Перспективи вирощування сої культурної в ґрунтово-кліматичних умовах Тернопільської області / Векірчик К. М., Конончук О. Б // Физиология и биохимия культ. растений. – 2001. – Т. 33, №5. – С. 447-450.
5. Грицаєнко З. М. Методи біологічних та агрохімічних досліджень рослин і ґрунту / З. М. Грицаєнко, А. О. Грицаєнко, В. П. Карпенко. – К. : ЗАТ «Нічлава», 2003. – 320 с.
6. Камінський В. Ф. Комплексний вплив факторів інтенсифікації на формування урожаю сої у Північному Лісостепу / В. Ф. Камінський // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 9. – С. 36-42.
7. Конончук О. Б. Результати застосування мікробіологічного біопрепарату «Байкал ЕМ-1 У» на квасолі і сої в умовах Тернопілля / О. Б. Конончук, К. М. Векірчик // Наукові записки ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. – 2009. – № 1-2 (39). – С. 48-55.
8. Кулик М. Ф. До питання біологічно активних речовин сої / М. Ф. Кулик, О. В. Жмудь, А. О. Бабич // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 10. – С. 28-33.
9. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур / Володимир Лихочвор, Василь Петриченко, Петро Іващук, Олександр Корнійчук. – 3-є вид., виправ., допов. – Львів : НВФ «Українські технології», 2010. – 1088 с.
10. Сайт «FAOSTAT» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC. Перевірено : 14.02.2017.

11. Січкар В. І. Соя у продовольчому балансі України / В. І. Січкар // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 10. – С. 34-36.
12. Терек О. І. Ріст рослин : навч. посібник / О. І. Терек. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 248 с.
13. ЭМ-технология в растениеводстве / Пакулов К. Н., Елисеев А. М., Гулей А. Б. и др. – Харьков : [б. и.], 2002. – 20 с.
14. Auerbach R. Organic Agriculture A Handbook : [Електронний документ] / Raymond Auerbach. – Режим доступу : http://lindros.co.za/what-we-do/books/organic-agriculture-handbook/. Перевірено: 14.02.2017.

Соболь Т.

Науковий керівник – доц. Конончук О. Б.

ВПЛИВ ПРОТРУЙНИКА АКТАРА І БІОРЕГУЛЯТОРА СТИМПО НА ПРОДУКТИВНІСТЬ КАРТОПЛІ

Сучасному сільському господарству необхідно вирішити проблему пошуку нових технологій, які б були безпечними для здоров'я людини, тварин та навколишнього природного середовища взагалі і не приводили до зниження виробництва продукції. У зв'язку з цим, все більше акцентується увага на поступовому переході від інтенсивного хімічного промислового аграрного виробництва до альтернативного – біологічного або екологічного [2, 4].

В Україні та світі загалом важливим продуктом харчування людини, кормом худобі і сировиною для промисловості є картопля. Так, картоплю використовують для виробництва спирту, крохмалю, з неї виготовляють такі відомі продукти харчування, як чіпси, картоплю фрі, картопляне борошно. Вуглеводи картоплі – важливе джерело енергії для організму людини, а білок за якістю еквівалентний білку молока, яловичини та переважає білок хлібних злаків [5, 9].

Україна займає п'яте місце у світі після Китаю, Росії, Індії та США з вирощування картоплі. У середньому за 2010-2014 рр. в державі було одержано 22,5 млн. т. за посівної площі 1,41 млн. га та середньої врожайності близько 159,5 ц/га, що значно поступається країнам-лідерам за урожайністю картоплі – Бельгія – 440,7 ц/га, Нідерланди – 437,2 ц/га тощо [3, 7].

Однією з причин низької врожайності культури є втрата потенційної продуктивності рослин внаслідок ураження їх шкідливими організмами та хворобами. За даними ФАО, світові втрати урожаю картоплі щорічно сягають 88,9 млн. т на суму 3,4 млрд. доларів, або 11,6% валового збору, що в два рази більше, ніж втрати зернових, овочів і цукрових буряків разом взятих. У роки сильних спалахів хвороб зниження врожаю бульб можуть становити 30-50% і більше [7]. У боротьбі з шкодочинними факторами застосовуються багаторазові хімічні обробки полів картоплі, що призводить до забруднення агроценозів і навколишнього середовища токсичними речовинами [2].

У даний час у захисті сільськогосподарських культур широке застосування повинні отримати екологічно безпечні методи, що ґрунтуються на застосуванні мікробних препаратів. Така система захисту культур повинна будуватися з урахуванням безпеки для навколишнього середовища, що особливо важливо під час вирощування картоплі на продовольчі та кормові цілі [2, 6].

Виходячи з цього, метою роботи було порівняти ефективність впливу пестициду-протруйника Актара та екологічно безпечного регулятора росту рослин (РРР) з біозахисними функціями Стимпо на величину та якість урожаю бульб картоплі (*Solarium tuberosum* L.) сортів Белляроза, Повінь і Слов'янка в ґрунтово-кліматичних умовах Тернопільської області.

Об'єкти, матеріали та методи дослідження

У польових дослідах на чорноземі типовому малогумусному агробіолабораторії Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка висаджували картоплю (*Solarium tuberosum* L.) сортів Белляроза, Повінь і Слов'янка. Технологія вирощування культури типова для Лісостепу України: строк висаджування – кінець квітня, спосіб – широкорядний з міжряддям 70 см, попередник – гречка [5].

Перед висаджуванням бульби картоплі зволожували водою (контроль), розчином Актари (12 г/л) («Актара») чи Стимпо (2,5 мл/л) («Стимпо»).

Актара – інсектицид широкого спектру дії, який виробляється транснаціональною корпорацією Сингента (Швейцарія) [8].

Стимпо – регулятор росту рослин з біозахисними функціями, який створений у Міжвідомчому науково-технологічному центрі «Агробіотех» (м. Київ) [6].

Розміщення варіантів послідовне з 4-кратною повторністю та захисними рядками з країв поля. Врожай картоплі визначали суцільним способом, вміст крохмалю – за питомою масою бульб [1]. Повторність експериментів 4-20-кратна. Статистичне опрацювання даних проводили за допомогою програми *MS Excel*.

Результати дослідження та їх обговорення

В умовах мікропольового досліду 2016 року на території агробіолабораторії університету було встановлено, що протруйник Актара підвищував урожай бульб картоплі сорту Белляроза на 35,1 ц/га (9,0%), а біорегулятор Стимпо – на 17,0 ц/га (4,3%) до контролю, у сорту Повінь – на 49,4 ц/га (12,4%) і 51,5 ц/га (12,9%) та Слов'янка – 47,2 ц/га (10,1%) і 36,5 ц/га (7,8%), відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив препаратів Актара і Стимпо на врожай бульб картоплі

Варіант	К-ть бульб в 1 кущі, шт.	Маса бульб в 1 кущі, г	Середня маса 1 бульби, г	Урожай, ц/га
сорт Беллароза				
контроль	6,2±0,5	909,8±37,2	147,1±6,3	392,1±15,7
Актара	6,5±0,5	992,2±34,4	159,0±5,7	427,2±21,2
Стимпо	6,2±0,6	947,5±25,5	155,7±8,8	409,1±19,2
сорт Повінь				
контроль	7,1±0,5	932,7±37,3	147,3±3,3	398,1±20,4
Актара	7,4±0,3*	1092,6±44,6*	161,0±7,0	447,5±14,6*
Стимпо	7,5±0,6	1105,5±42,1*	159,7±6,8	449,6±19,9
сорт Слов'янка				
контроль	6,8±0,3	1223,7±45,3	161,1±4,5	467,4±20,2
Актара	7,0±0,6	1342,8±59,3*	188,7±8,8*	514,6±21,7
Стимпо	7,2±0,6	1295,4±86,3	172,4±7,1	503,9±18,2

*Примітка: * – достовірна різниця з контролем*

Дослідження елементів продуктивності показало, що урожай бульб картоплі сорту Беллароза зростав у меншій мірі за впливу РРР Стимпо через менш помітне підвищення на 4,1% маси бульб у кущах і їх величини – 5,8%, без зміни їх кількості у кущах, порівняно з контролем.

Протруйник Актара був ефективнішим, порівняно з РРР, адже зростання зазначених величин продуктивності – маси бульб у кущах становило 9,1%, величини бульб 8,1% та їх кількості на 4,8% до контролю.

У сорту Слов'янка виявлена аналогічна тенденція вищої ефективності протруйника Актара за досліджуваними показниками, крім величини кількості бульб у кущі, яка була на 5,9% вищою за дії РРР і лише на 2,9% після протруювання пестицидом. Але ця тенденція не змінила інших показників продуктивності. Так, маса бульб у кущах після обробки Стимпо зростала на 15,3%, Актарою – 19,5% до контролю за рахунок зростання на 7,0 і 17,1% середньої маси однієї бульби, відповідно.

Серед досліджуваних сортів найбільше зростання урожаю виявлене в сорту Повінь, як під впливом РРР Стимпо, так і протруйника Актара. Причому зазначене збільшення було однаково ефективним за досліджуваними показниками продуктивності, як за дії Актари, так і Стимпо.

РРР підвищував на 18,5% наростання маси бульб у кущах за рахунок зростання на 5,6% їх кількості і на 8,4% середньої маси однієї бульби до контролю. Аналогічне зростання урожаю бульб у сорту Повінь відбувалось після обробки Актарою – зазначені показники були на 17,1%, 4,2% і 9,3% вищими відносно контролю.

Отже, польовим дослідом встановлено дещо вищу ефективність передпосівної обробки картоплі протруйником Актара порівняно із РРР Стимпо за зростанням величини врожаю бульб у сортів Беллароза і Слов'янка та однаково високу – у сорту Повінь

Отримані дані узгоджуються із даними про вищі втрати урожаю картоплі за несприятливих погодних умов за органічної технології вирощування, ніж під час вирощування культури за традиційною схемою, яка передбачала застосування Актари [11].

У всіх досліджуваних сортів картоплі підвищення продуктивності після обробки препаратами відбувалось переважно за рахунок збільшення загальної маси бульб у кущах через, переважно, зростання їх величини і в меншій мірі – кількості.

Досліджувані пестицид і регулятор позитивно впливали на вміст крохмалю в бульбах картоплі (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив препаратів Актара і Стимпо на вміст крохмалю в бульбах картоплі, %

Варіант	Сорт		
	Беллароза	Повінь	Слов'янка
контроль	15,1±1,2	14,9±1,0	12,2±1,0
Актара	15,3±0,8	15,0±1,1	12,6±1,0
Стимпо	15,7±1,0	15,7±0,9	12,7±1,2

Біорегулятор Стимпо сприяв зростанню вмісту вуглеводу в сорту Беллароза на 4,0%, Повінь – на 5,4% і Слов'янка – на 4,1%, порівняно з контролем.

Протруйник Актара проявляв дещо нижчу ефективність, підвищуючи вміст крохмалю, відповідно, на 1,3%, 0,7% і 3,3%.

Загалом, біорегулятор, порівняно з протруйником, значніше підвищує вміст крохмалю у продукції сортів Беллароза і Повінь та має менш виражену перевагу в сорту Слов'янка.

Отримана тенденція значнішого зростання вмісту крохмалю за дії екологічно безпечного РРР Стимпо відповідає даним, які вказують на підвищення кількості вуглеводів і протеїнів у бульбах картоплі за органічного землеробства [10].

Висновки. Таким чином, одержані дані вказують на перспективність використання регулятора росту рослин з біозахисними функціями Стимпо, як екологічно безпечної альтернативи пестициду Актара, для передпосівної обробки насіннєвого матеріалу з метою підвищення величини і, у більшій мірі, якості урожаю картоплі в ґрунтово-кліматичних умовах Тернопільської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агрохімічний аналіз : підручник для агроном. спец. вузів / М. М. Городній, А. П. Лісовал, А. В. Бикін та ін. – К. : Арістей, 2005. – 468 с.
2. Біологічне рослинництво : навч. посібник / О. І. Зінченко, О. С. Алексєєва, П. М. Приходько та ін.; за ред. О. І. Зінченка. – К. : Вища школа, 1996. – 239 с.
3. Бондарчук А. А. Перспективи розвитку картоплярства в Україні / А. А. Бондарчук // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 4. – С. 21-23.
4. Гармашов В. В. До питання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / В. В. Гармашов, О. В. Фомічова // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 7. – С. 11-14.
5. Рослинництво. Технології вирощування с.-г. культур / Володимир Лихочвор, Василь Петриченко, Петро Іващук, Олександр Корнійчук. – Львів : НВФ «Українські технології», 2010. – 1088 с.
6. Сайт «МНТЦ «Агробиотех»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrobiotech.com.ua. Перевірено: 26.02.2017.
7. Сайт «FAOSTAT» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fao.org/faostat/en/#data/QC. Перевірено : 14.02.2017.
8. Сайт «Syngenta Україна» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.syngenta.ua. Перевірено: 23.02.2017.
9. Свояченко М. І. Картопля : історія, події, факти / М. І. Свояченко // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 7. – С. 81.
10. Rembiałkowska E. Quality of plant products from organic agriculture : [Електронний документ] / Ewa Rembiałkowska // Journal of the Science of Food and Agriculture. – 2007. – Vol. 87, № 15. – P. 2757-2762. – Режим доступу : http://www.ingentaconnect.com/content/jws/jsfa/2007/00000087/ 00000015/ art00006. Перевірено: 11.01.2017.
11. Zarzyńska K. Influence of climatic conditions on development and yield of potato plants growing under organic and conventional systems in Poland : [Електронний документ] / Krystyna Zarzyńska, Milena Pietraszko // American Journal of Potato Research. – 2015. – Vol. 92, № 4. – P. 511–517. – Режим доступу: http://link.springer.com/article/10.1007/s12230-015-9465-5. Перевірено: 27.01.2017.

Ференс К.

Науковий керівник – асист. Голіней Г.М.

ВИЗНАЧЕННЯ ВИДОВОГО СКЛАДУ РЯДУ ГОРОБЦЕПОДІБНІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

Протягом тривалого еволюційного розвитку відбувався природний Птахи – чисельна і різноманітна група хребетних тварин. Нині чисельність усіх птахів земної кулі становить близько 100 млрд. особин. Щодня вони з'їдають величезну кількість рослинної і тваринної їжі. Крім того, самі птахи можуть бути їжею для інших організмів [1].

В Україні налічують 423 або 424 (425) представників різних систематичних груп: куроподібних, гусеподібних, дятлоподібних, соколоподібних, совоподібних, горобцеподібних, лелекоподібних, журавлеподібних та інших. Серед них 267–270 гніздові, з яких 132–138 зимуючі; 17 з'являються лише на зимівлі, 129 спостерігають лише у період сезонних міграцій або мають статус залітних.

Ряд Горобцеподібні – Passeriformes – найчисельніший ряд птахів (понад 5000 видів) усіх птахів земної кулі. Вони поширені по всій земній кулі, крім Антарктиди. Живляться різноманітною їжею – рослинною, безхребетними тваринами, яйцями та пташенятами інших птахів. Представники цього ряду – мігруючі птахи, але є серед них і кочові, і осілі. Хатній горобець відноситься до осілих. В Україні зустрічається 130–135 видів горобцеподібних [2]..

Метою нашої роботи було визначити видовий склад ряду Горобцеподібні Хмельниччини.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

- вивчення анатомо-морфологічних особливостей птахів;
- визначення видового складу ряду Горобцеподібні.

Матеріал і методи досліджень

Основним методом обліків птахів був маршрутний моніторинг. Який є основою даної роботи він включає два підрозділи – власне моніторинг за птахами в природних умовах і моніторинг за покинутими гніздами. Обліки проводили цілорічно на постійних маршрутах на забудованих територіях, а також у парках, на луках, уздовж берегової лінії водойм. Окрім того, матеріал збирали і на тимчасових маршрутах у різних частинах регіону.

Екологічні групи птахів вказували за В.П.Бєліком (2000). Видовий склад і характеристику видового складу представників ряду Горобцеподібні описували за Фесенко Г.В., Бокотей А.А., Талпош В.С.[3, 4].

Результати досліджень та їх обговорення

Протягом досліджень у межах території Хмельницької області виявлено 81 видів птахів ряду Горобцеподібні, що належать до 21 родини (таблиця).

Таблиця

Видовий склад ряду Горобцеподібні

Ряд Горобцеподібні	
Родина Ластівкові	Ластівка берегова *Riparia riparia* Ластівка сільська *Hirundo rustica* Ластівка міська *Delichon urbica*
Родина Жайворонкові	Посмітюха *Galerida cristata* Жайворонок польовий *Alauda arvensis*
Родина Плискові	Щеврик лісовий *Anthus trivialis* Щеврик лучний *Anthus pratensis* Плиска жовта *Motacilla flava* Плиска жовтоголова *Motacilla citreola* Плиска біла *Motacilla alba*
Родина Сорокопудові	Сорокопуд терновий *Lanius collurio* Сорокопуд сірий *Lanius excubitor*
Родина Вивільгові	Вивільга *Oriolus oriolus*
Родина Шпакові	Шпак звичайний *Sturnus vulgaris* Шпак рожевий *Sturnus roseus*
Родина Воронові	Сойка *Garullus glandarius* Сорока *Pica pica* Галка *Corvus monedula* Грак *Corvus frugilegus* Ворона сіра *Corvus cornix* Крук *Corvus corax*
Родина Воловоочкові	Волове очко *Troglodytes troglodytes*
Родина Омелюхові	Омелюх *Bombycilla garrulus*
Родина Тинівкові	Тинівка лісова *Prunella modularis*
Родина Кропив'янкові	Кобилочка солов'їна *Locustela luscinioides* Кобилочка річкова *Locustella fluviatilis* Очеретянка лучна *Acrocephalus schoenobaenus* Очеретянка ставкова *Acrocephalus scirpaceus* Очеретянка чагарникова *Acrocephalus palustris* Очеретянка велика *Acrocephalus arundinaceus* Берестянка звичайна *Hippolais icterina* Кропив'янка чорноголова *Sylvia atricapilla* Кропив'янка садова *Sylvia borin* Кропив'янка прудка *Sylvia curruca* Кропив'янка сіра *Sylvia communis* Вівчарик-ковалик *Phylloscopus collybita* Вівчарик весняний *Phylloscopus trochilus* Вівчарик жовтобровий *Phylloscopus sibilatrix*
Родина Золотомушкові	Золотомушка жовточуба *Regulus regulus*
Родина Мухоловкові	Мухоловка сіра *Muscicapa striata* Мухоловка строката *Ficedula hypoleuca* Мухоловка білошия *Ficedula albicollis* Трав'янка лучна *Saxicola rubetra* Трав'янка чорноголова *Saxicola torquata* Кам'янка звичайна *Oenanthe oenanthe* Горихвістка звичайна *Phoenicurus phoenicurus* Горихвістка чорна *Phoenicurus ochruros* Вільшанка *Erithacus rubecula* Соловейко східний *Luscinia luscinia* Синьошийка *Luscinia svecica* Чикотень *Turdus pilaris* Дрізд чорний *Turdus merula* Дрізд співочий *Turdus philomelos*
Родина Суторові	Синиця вусата *Panurus biarmicus*
Родина Довгохвостосиницеві	Синиця довгохвоста *Aegithalos caudatus*
Родина Синицеві	Ремез *Remiz pendulinus*

	Синиця блакитна *Parus caeruleus* Гаїчка-пухляк *Parus montanus* Гаїчка болотяна *Parus palustris* Синиця чорна *Parus ater* Синиця велика *Parus major*
Родина Повзикові	Повзик *Sitta europaea*
Родина Підкоришникові	Підкоришник звичайний *Certhia familiaris*
Родина Горобцеві	Горобець хатній *Passer domesticus* Горобець польовий *Passer montanus*
Родина В'юркові	Зяблик *Fringrlla coelebs* В'юрок *Fringilla montifringilla* Щедрик *Serinus serinus* Чиж *Spinus spinus* Зеленяк *Chloris chloris* Щиглик *Carduelis carduelis* Коноплянка *Acanthis cannabina* Чечітка звичайна *Acanthis flammea* Чечевиця *Carpodacus erythrinus* Шишкар ялиновий *Loxia curvirostra* Снігур *Pyrrhula pyrrhula* Костогриз *Coccothraustes coccothraustes*
Родина Вівсянкові	Просянка *Emberiza calandra* Вівсянка звичайна *Emberiza citrinella* Вівсянка очеретяна *Emberiza shoeniclus* Пуночка *Plectophenax nivalis*

Отже, за даними дослідженнями ряд Горобцеподібні регіону характеризуються великою чисельністю і відіграють важливу роль у природі та житті людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воїнственський М. А. Птахи / Воїнственський М. А. – К.: Рад. школа, 1984. — 304 с.
2. Кузнецов Б. А. Птицы / Кузнецов Б. А. // Определитель позвоночных животных фауны СССР. - М.: Просвещение, 1974. - Ч. 2. – 286 с.
3. Марисова І.В. Птахи України / Марисова І.В., Талпош В. С. - К.: Вища шк., 1984. – 183 с.
4. Фесенко Г. В. Птахи фауни України (польовий визначник). / Фесенко Г. В., Бокотей А. А. — К., 2002. — 416 с.

Табачак О.

Науковий керівник — доц. Міщук Н. Й.

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА В СИСТЕМІ ФОРМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ПРИРОДОЗНАВСТВА

Важливе значення у вирішенні навчально-виховних завдань шкільного курсу природознавства поряд з заняттями класно-урочної системи мають різноманітні форми позакласної роботи.

Позакласній роботі школярів з природознавства завжди приділялася значна увага з боку багатьох учителів, учених-методистів. Її дослідженням займалися Т. М. Байбара, О. А. Біда, В. Р. Ільченко, А. Л. Лемтюгіна, Л. К. Нарочна, Р. А. Петросова, Г. П. Пустовіт та ін. У методичній літературі існує багато визначень позакласної роботи. Відомі методисти-біологи М. М. Верзілін та В. М. Корсунська так визначають поняття позакласної роботи школярів: «Позакласні заняття школярів є формою різноманітної організації добровільної роботи поза уроком під керівництвом учителя для збудження і прояву їх пізнавальних інтересів і творчої самодіяльності, для розширення і доповнення шкільної програми... Позакласна форма занять відкриває широкі можливості для прояву педагогічної творчої ініціативи вчителя, так і для різноманітної пізнавальної самодіяльності учнів і, основне, виховання їх" [3, 252]. Позакласна робота — це навчальний процес, що реалізовується в позаурочний час понад учбовий план і обов'язкову програму колективом вчителів і учнів або працівників і установ додаткової освіти, що вчаться, на добровільних засадах, обов'язково з урахування інтересів всіх її учасників, будучи невід'ємною складовою частиною виховного процесу [4].

Позакласну роботу багато науковців, з одного боку, розглядають як педагогічну складову, а з іншого боку — як невід'ємний компонент освітньої галузі. Вона займає все важливіше місце у становленні особистості, допомагає розвивати важливі якості, такі як самостійність, цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, прагнення до саморозвитку та самоосвіти тощо. У зв'язку з цим, методика позакласної роботи розглядає центральну проблему — взаємозв'язок між позакласними та урочними заняттями як елемент непорушності навчально-виховного процесу.

Позакласна робота є важливим елементом педагогічної діяльності. Будучи складовою частиною виховної роботи в школі, вона спрямована на досягнення загальної мети навчання і виховання — засвоєння дитиною необхідного для життя в суспільстві соціального досвіду і формування системи цінностей, що приймається суспільством. Позакласна робота дозволяє учням значно розширити, усвідомити і поглибити здобуті на уроках знання, перетворити їх у стійкі переконання за допомогою спостереження і експерименту — основних переконливих методів природничих наук [7].

Широке використання у позакласній роботі спостережень і дослідів розвиває в учнів дослідницькі нахили. У позакласній роботі легко здійснювати диференціацію навчання і застосовувати індивідуальний підхід. Вона дозволяє враховувати всебічні інтереси учнів, поглибити і розширити їх у потрібному напрямку, дає змогу глибше здійснювати зв'язок теорії з практикою, реалізувати принцип політехнічного навчання [4]. Інтереси учнів часто бувають надзвичайно вузькими, обмежені колекціонуванням, любительськими ставленням до окремих рослин чи тварин. Завдання педагога — розширити інтереси учнів , виховати освічену людину, яка любить науку, уміє досліджувати природу.

У всіх видах позакласної роботи реалізується принцип виховуючого навчання, що здійснюється в системі розвитку. На думку О. І. Нікішова, З. А. Макеєвої, Е. В. Орловської, усі види позакласних занять пов'язані між собою і доповнюють один одного [8].

Позакласна робота учнів загальноосвітньої школи сприяє вирішенню таких завдань:

1. Формування у дитини позитивної Я-концепції.

2. Створення сприятливих умов для накопичення досвіду колективного життя, навичок співпраці.

3. Формування потреби в продуктивній, соціально-схвалюваній діяльності через безпосереднє знайомство з різними видами діяльності.

4. Становлення етичного, емоційного, вольового компонентів світогляду.

5. Організація вільного часу учнів. Дуже важливо подовжити терміни організованого педагогічного впливу, щоб попередити негативні наслідки дитячої бездоглядності.

6. Розвиток у школярів таких якостей натураліста, як допитливість, спостережливість, творче ставлення до праці, бережливе ставлення до природи і активне прагнення до збільшення її багатств [1, 9].

О. А. Біда визначала напрямки позакласної роботи, які стосуються безпосередньо навчального процесу з природознавства у початковій школі:

1. Розширення й поглиблення знань, умінь і навичок, передбачених програмою, розвиток самостійності, творчих здібностей, інтересу до вивчення природознавства, формування у дітей бережливого ставлення до природи;

2. Виявлення найпростіших закономірностей у навколишньому середовищі;

3. Встановлення зв'язків і взаємозв'язків між окремими елементами та явищами природи;

4. Розширення уявлень дітей про єдність природи;

5. Забезпечення застосування знань на практиці (на навчально-дослідній ділянці, географічному майданчику, у куточку живої природи тощо) [2].

Ці напрямки позакласної роботи є доцільними й для навчального предмета природознавство в основній школі.

Позакласна робота приносить позитивний результат лише при чіткій організації її структури. За своїм змістом, формами організації та методами проведення позакласна робота з природознавства різноманітна. Форми позакласної роботи — це ті умови, в яких реалізується її зміст.

Різноманіття форм позакласної роботи створює труднощі у їх класифікації, тому єдиної класифікації немає. Існують класифікації за об'єктом дії та за напрямами, завданнями навчання і виховання. За об'єктом дії позакласну роботу поділяють на: 1) індивідуальну, групову, об'єднуючу та масову [5]; 2) індивідуальну та масову, виділяючи у масовій роботі фронтальну та колективну [8].

Усі форми позакласної роботи допомагають формувати особистість, яка відповідає вимогам сучасності і відіграють ключову роль у особистісно зорієнтованому вихованні школярів.

Проте більшість авторів дидактично-методичної літератури виділяють індивідуальні, групові та масові форми позакласної роботи [4, 8].

Індивідуальна позакласна робота проводиться з тими учнями, які виявили особливий інтерес до об'єктів і явищ природи. Спочатку він нестійкий, ситуативний і проявляється у збиранні марок, листівок, світлин, на яких зображені рослини, тварини, явища природи; читанні дитячих книжок про них; перегляд телепередач тощо. Однак все це школярі роблять безсистемно, нецілеспрямовано. Завдання учителя — вчасно помітити, виявити і перетворити це захоплення в стійкий довготривалий інтерес до змісту навчального предмета, процесу пізнання природи. Відповідно до цього індивідуальна позакласна робота повинна бути цілеспрямована, планомірна. Розпочинається вона з побудови завдань на тому змісті і тих видах діяльності, якими цікавиться дитина. Наприклад, якщо вона збирає кольорові листівки про природу, рослини, то їй пропонується зробити з них тематичні відбірки, знайти до кожної з тем загадки, прислів'я, цікаву інформацію [1].

Схема 1. Класифікація форм позакласної роботи.

Групова позакласна робота — форма організації навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає функціонування різних малих груп, працюючих як над загальними, і над специфічними завданнями педагога, стимулює узгоджену взаємодія між учнями, їхню відповідальність і співробітництво.

Кожна форма позакласної роботи охоплює різноманітні її види, завдяки яким і здійснюється реалізація навчально-виховного процесу в позаурочний час. Такими видами в індивідуальній формі виступають позакласне читання художньої чи науково-популярної літератури про природу,що дозволяє розвинути любов та бережливе ставлення до оточуючого світу, спостереження за об'єктами живої чи неживої природи, проведення дослідів у куточку живої природи, безпосередньо у природі, в теплиці, колекціонування, самостійна підготовка до конкурсів, олімпіад природознавчого спрямування.

Групова робота включає такі види як гурткову роботу, що є основою цієї форми позакласної діяльності. Саме гурток дозволяє реалізувати всі завдання, які ставить перед собою позакласна робота.

До масових занять відносять різноманітні свята, вечори, конференції, ігри та змагання, брейн-ринги, вікторини, КВК тощо. Всі ці види мають на меті залучити велику кількість дітей до їх організації та проведення. Вони дозволяють учням разом із вчителем вибрати найбільш цікаві та доступні шляхи пізнавання навколишнього світу і розвитку особистості підростаючого покоління.

Організація й проведення позакласної роботи дає змогу розв'язувати багато проблем, які виникають на сучасному етапі перебудови освіти в Україні, а саме:

1. Уникнути перевантаження навчальних програм й наблизити освіту до життєвих потреб учнів;
2. Повніше задовольнити пізнавальні інтереси школярів;
3. Органічно поєднати навчальну мету, навчальний матеріал та безпосередній життєвий досвід дитини з його участю в практичних зав-даннях, що збагачує життєвий досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байбара Т.Н. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навч. посібник / Т. Н. Байбара. – К.: Веселка, 1998. – 334 с.
2. Біда О. А. Природознавство і сільськогосподарська праця: Методика викладання: Навч.посібник / Олена Анатоліївна Біда. – К. : Перун,. 2000. – 400 с.
3. Верзілін М. М. Загальна методика викладання біології / М. М. Верзілін, В. М. Корсунська. – К.: Вища шк., 1980. – 348с.
4. Загальна методика навчання біології: Навч. посібник /І. В. Мороз, А. В. Степанюк, Н. Й. Міщук та ін.; За ред. І. В. Мороза. – К.: Либідь, 2006. – С. 297-343.
5. Калечиц Т. Н. Внеклассная и внешкольная работа с учащимися / Т. Н. Калечиц, 3. А. Кейлина. – М.: Просвещение, 1980. – 87 с.
6. Методика викладання природознавства: Навч. посібник / Л.К. Нарочна, Г.В. Ковальчук, Л.К. Гончарова. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Вища шк., 1990. – 316 с.
7. Методичні поради щодо організації дослідницької роботи в учнівських виробничих бригадах, шкільних лісництвах і гуртках юннатів / С. А. Клименко, В. А. Вербицький, В. А. Ромашова та ін. – К.: Рад. шк., 1987 – 48с.

8. Никишов А. И. Внекласная работа по биологии / Никишов А. И., Макеева З. А., Орловская Е. В. – М: Просвещение, 1980. – 320 с.
9. Пустовіт Г. П., Лемтюгіна А. Л. Натуралістична і природоохоронна робота в школі та позашкільній установі / Г. П. Пустовіт, А. Л. Лемтюгіна. – К.: Рад. шк., 1989. – 40 с.

Бульбанюк К.

Науковий керівник — доц. Міщук Н. Й.

СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В 6 КЛАСІ

У сучасному динамічному світі відбувається активна переорієнтація української освіти на європейські та світові стандарти. Створення єдиного освітнього простору в Європі, приєднання України до Болонського процесу, вимагає реалізації принципу «навчання через дослідництво». З іншого боку, особливого значення набуває дослідницька ініціативність молоді, її прагнення і здатність активно досліджувати новизну і складність мінливого світу, а також створювати нові оригінальні стратегії діяльності.

Нові підходи до організації освіти закладені у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових її змісту. Саме діяльнісний підхід до навчання спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища [4].

У програмі з біології для 6–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, укладеної відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти вказано, що «навчально-пізнавальний процес необхідно спрямовувати на формування в учнів загальнонавчальних умінь і навичок та ключових компетенцій. У цьому пріоритетами є: діяльнісний підхід, використання для пізнання навколишнього світу різних методів і прийомів, робота з різними джерелами інформації для розв'язання проблемних завдань» [7].

Діяльнісний підхід в організації біологічної освіти дозволяє через спостереження і аналіз природних явищ і процесів, лабораторне і натурне експериментування, імітаційне і натурне моделювання на всіх рівнях організації природи (від молекули, через клітини, до організму, популяції, екосистем і біосфери), виробляти необхідні дослідницькі уміння у школярів.

Вивчення досвіду роботи загальноосвітніх шкіл м. Тернополя показало, що вчителі не достатньо володіють методикою формування дослідницьких умінь учнів основної школи, недооцінюють важливість даного напрямку діяльності, а тому цей процес має спонтанний характер і ґрунтується, загалом, на інтуїтивних уявленнях вчителів. Вони відчувають значні труднощі при організації дослідницької діяльності учнів, плануванні її наступності, вибору об'єктів, засобів та методів дослідження тощо. У наявному методичному забезпеченні процесу навчання біології дослідницька діяльність школярів висвітлюється, в основному, як засіб закріплення знань, а не пізнання нового. Як наслідок, у випускників шкіл сформовані дослідницькі уміння на недостатньому рівні.

Проблема дослідницької діяльності учнів не є новою в педагогічній теорії. Вона розроблялась науковцями за такими основними напрямками: вивчення теоретичних основ поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін, Н. Ф. Тализіна та ін.); використання різноманітних засобів управління пізнавальною, в тому числі навчально-дослідницькою діяльністю (В. І. Андреєв, Б. І. Коротяєв, В. О. Моляко, В. Ф. Паламарчук, О. Я. Савченко та ін.); обґрунтування дидактичних умов розвитку дослідницьких здібностей та формування дослідницьких умінь учнів (В. К. Буряк, А. Г. Іодко, В. І. Смагін та ін.); вирішення проблеми підвищення якості біологічної освіти школярів шляхом переорієнтації освітнього процесу на дослідницький тип навчання (Г. В. Ягенська) тощо.

Особливістю програми 6-го класу є «послідовне функціональне пояснення процесів життєдіяльності для клітинного і організмового рівнів на прикладі одноклітинних та багатоклітинних організмів» [7]. Тому в школярів необхідно формувати уміння виділяти істотні ознаки груп організмів, порівнювати організми і робити висновки на основі порівняння.

На уроках вчителю доцільно використати завдання на **різні види порівнянь** біологічних об'єктів, явищ, процесів, що сприяє формуванню базових умінь у школярів.

Так при вивченні теми «Різноманітність рослин» (6 клас), яка розглядається в історичному аспекті і порядку ускладнення будови рослин, починаючи з водоростей і закінчуючи покритонасінними, учням пропонуються такі завдання:

А. Завдання на порівняння із заданими лініями порівняння (визначає вчитель)

Порівняйте організми поданого ряду за забарвленням: улотрикс, ламінарія, кораліна, пінулярія;

Порівняйте організми поданого ряду за органами прикріплення до субстрату: хара, саргасум, улотрикс, зозулин льон.

Б. Завдання на порівняння без попереднього визначення ліній порівняння.

Хлорела, вольвокс, фукус, філофора;

Сальвінія, сфагнум, баранець, спірогіра.

Учні самостійно називають лінії порівняння. При оцінюванні відповідей учнів звертається увага на вміння учня виділити багато порівняльних ліній.

В. Завдання на вилучення зайвого об'єкта в поданому ряді (зайвий об'єкт підкреслено)

саргасум, сфагнум, маршанція, політрих (саргасум — водорість, а інші — мохи);

сосна, ялівець, подорожник, модрина (подорожник — покритонасінна рослина, інші — голонасінні).

Учні повинні не тільки визначити зайвий об'єкт, а й обґрунтувати свій вибір.

Г. Завдання на розподіл об'єктів за поданими критеріями (визначає вчитель)**.**

належність до вищих і нижчих рослин;
середовище життя;
органи прикріплення до субстрату.

Біологічні об'єкти

щитник	саргасум
ламінарія	марсилія
сфагнум	хлорела
хвощ	плаун

Д. Завдання на розподіл об'єктів за критеріями, визначеними учнями.

Біологічні об'єкти

улотрикс	баранець	квасоля
картопля	сосна	слива
модрина	пшениця	сфагнум
ячмінь	хлорела	подорожник
ялина	щитник	вороняче око

Учням пропонується самостійно визначити критерії, за якими можна розподілити дані об'єкти на групи. Виконання таких завдань сприяє розвитку дивергентного мислення та творчих здібностей.

Е. Завдання на узагальнююче порівняння. Такі завдання проводяться після вивченої теми або курсу. Наприклад:

– Порівняйте характерні ознаки рослин, грибів, бактерій. Порівняльну характеристику здійсніть за таким планом:
– Назвіть відмінності у будові клітин рослин, грибів, бактерій;
– Охарактеризуйте спосіб живлення організмів та здатність їх до фотосинтезу;
– Який спосіб життя ведуть організми (прикріплений чи рухливій)
– Яку роль відіграють рослини, гриби, бактерії у природі.

Є. Завдання на порівняння біологічних процесів.

Порівняйте процес виділення з рослини водяної пари у спеку і холодну погоду.

Порівняйте механізми дихання і фотосинтезу у рослин.

Виконуючи такі завдання учні вдосконалюють уміння узагальнювати, систематизувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Крім того завдання на формування уміння порівнювати сприяють розвитку аналітичного мислення та творчих здібностей школярів і є посильними для учнів різних рівнів навчальних досягнень.

Ще одним ефективним методичним прийомом для формування та відпрацювання уміння порівнювати є складання **діаграм Вена.** Учні, у яких сформовані уміння порівнювати, самостійно складають діаграми Вена на порівняння двох, трьох, чотирьох об'єктів є різною кількістю критеріїв для порівняння.

Порівняння поверхневого апарату клітин організмів різних царств живої природи

Ж. Завдання на встановлення зв'язку будови біологічних об'єктів з їх функціями.

При вивченні теми «Тканини рослин» вчитель на етапі узагальнення знань пропонує учням розкрити взаємозв'язок між будовою провідної тканини та її функціями за планом:

Вкажіть функції провідної тканини;
Яку будову мають судини, які їх функції;
Яку будову мають ситоподібні трубки та які їх функції;
Що таке провідні пучки. З чого вони складаються?
Висновок.
Під час вивчення всього курсу біології складність цих завдань підвищується.
Обґрунтуйте, який існує зв'язок між будовою тіла ската та способом життя.
Доведіть, що між будовою альвеол та їх функціями існує взаємозв'язок.
Завдання даного типу розвивають уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

З. Завдання на аналіз тверджень та виправлення помилок.

Тема «Бактерії — найменші одноклітинні організми. Роль бактерій у природі та житті людини»:

- Знайдіть помилкові твердження.
  – Рослини належать до еукаріотів,а бактерії — до прокаріотів (+)

– Клітини бактерій мають лише один джгутик (–)
– До фотосинтезу здатні лише ціанобактерії (–)
– Деякі бактерії вбирають з повітря азот (+)
– Бактерії утворюють спори (+)
– Усім бактеріям для здійснення процесів життєдіяльності необхідний кисень (–)

Вивчаючи тему «Групи грибів: мікоризоутворюючі шапинкові гриби», учні повинні не тільки назвати помилку, а й проаналізувати правильний і неправильний варіанти.

Виправте помилки у біологічному оповіданні:

– Шапинкові гриби утворюють плодові тіла, які складаються з ніжки і шапинки. Залежно від будови нижньої частини шапинки гриби поділяють на пластинчасті та листуваті (трубчасті). У нижній частині шапинки утворюється насіння (спори). За характером живлення гриби належать до автотрофів (гетеротрофів). *Неправильні відповіді підкреслені, а правильні взяті у дужки.*

– Запропоновані завдання вчитель використовує на різних етапах уроку, а також пропонує учням самостійно складати аналогічні завдання дома, що сприятиме розвитку у них компетенції продуктивної творчої діяльності.

К. Завдання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Важливо ставити учнів у ситуації, які вимагають виявлення та пояснення розбіжностей між фактами, що спостерігаються та наявними знаннями. Враховуючи це, школярам пропонується виконати інтерактивну вправу «Неймовірні ситуації».

Що сталося б, якби:

у клітини зникла плазматична мембрана;

всисна зона кореня втратила кореневі волоски;

з рослинних клітин зник хлорофіл.

Учні дають пояснення даним ситуаціям, використовуючи набуті знання.

Л. Завдання на формування уміння висування гіпотез та їх аргументування.

Тема «Рослина — живий організм. Фотосинтез як характерна особливість рослин» (6 кл):

Більшість недостиглих плодів кислі на смак, а достиглі — солодкі. Оберіть правильні, на вашу думку, твердження про склад достиглих і недостиглих плодів.

А) У недостиглих плодах міститься багато кислот;

Б) При достиганні у плодах накопичується цукор;

В) Чим довше рослина фотосинтезує, тим більше накопичується цукру в плодах.

Формування та відпрацювання тактичних умінь відбувається через виконання лабораторних досліджень, практичних і лабораторних робіт, дослідницьких практикумів, написання міні-проектів, проектів.

Лабораторні дослідження виконуються на етапі вивчення нового матеріалу з використанням натуральних об'єктів, гербарних зразків, колекцій, моделей, муляжів. Виконуючи дослідження, школярі вчаться спостерігати, описувати, виділяти істотні ознаки біологічних об'єктів, розв'язувати пізнавальні завдання. Лабораторні дослідження виконуються групою або індивідуально за наданим планом.

З метою формування та відпрацювання технічних умінь проводяться лабораторні та практичні роботи. Виконуючи їх, учні закріплюють навички роботи з натуральними об'єктами, мікроскопом, лабораторним обладнанням; відпрацьовують уміння порівнювати, робити висновки та узагальнення за результатами експерименту.

Для вироблення особистого досвіду дослідницько-пошукової діяльності, вчитель заохочує учнів до виконання завдань дослідницького практикуму. Це істотно впливає на формування мотиваційного та рефлексивного компоненту дослідницьких умінь, відкриває можливості для формування дослідницьких умінь вищих ієрархічних рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова Т. Г. Исследовательская и проектная деятельность учащихся в современном образовании / Т. Г. Белова // Педагогика, психология, теория и методика обучения [Електронний ресурс]. — Режим доступу :
1. ftp://lib.herzen.spb.ru/text/belova_35_76_2_30_35.pdf.
2. Білоус С. Ю. Як розвинути в учня якості дослідника, або методика дослідницьких ланцюжків / С. Ю. Білоус. — Х.: «Основа», 2004. — 160 с.
3. Гальперин П. Я. Основные результаты исследований по проблеме «Формирования умственных действий и понятий» / П. Я. Гальперин. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1965. — 52 с.
4. Державний стандарт базової повної і середньої освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mon.gov.ua/education/average/drzh_stand.doc.
5. Дослідницька робота школярів з біології: [навч.-метод. посібн.] / За заг. ред. С. М. Панченка, Л. В. Тихоненко. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. — 368 с.
6. Леонтович А. В. Исследовательская деятельность учащихся : сборник статей / А. В. Леонтович. — М. : Изд. МГДД(Ю)Т, 2003 [Електронний ресурс] / Портал Исследовательская деятельность школьников. — Режим доступу: http://www.researcher.ru/methodics/teor/f_1abucy/a_1abujp.html.

7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Природознавство; Біологія. 5–9 класи. — К.: Видав. дім «Освіта», 2013. — 64 с.
8. Савенков А. И. Психологические основы исследовательского подхода к обучению**:** Учебное пособие / А. И. Савенков. — М**. :** «Ось-89», 2006. — 480 с.
9. Ягенська Г. В. Формування дослідницьких умінь учнів в процесі вивчення біології в основній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук :спец. 13.00.01«Теорія та методика навчання (біологія)» / Г. В. Ягенська. — Тернопіль, 2011. — 18 с.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Пташник І.

Науковий керівник – асист. Гавришок Б. Б.

ПОРОДНИЙ СКЛАД ТА ВІКОВА СТРУКТУРА ЛІСОВИХ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ БЕРЕЖАНСЬКОГО ГОРБОГІР'Я

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена тим, що людське втручання в процеси формування лісових ландшафтів призвело до їх суттєвого перетворення та втрати здатності до саморегулюляції. Вивчення лісових антропогенних ландшафтів Бережанського горбогір'я з метою їх раціонального використання та відтворення на сучасному етапі розвитку суспільства є необхідним як з екологічної, так і з економічної точок зору. В епоху зростаючого антропогенного впливу, загального забруднення навколишнього середовища, проблеми збереження лісів, повинні вирішуватись на державному рівні при активній участі місцевих громад.

Об'єктом дослідження виступають лісові антропогенні ландшафти Бережанського горбогір'я. **Предметом –** вікова структура та породний склад лісових антропогенних ландшафтів.

Метою роботи є: дослідити територіальні особливості розподілу породного складу та вікової структури лісових антропогенних ландшафтів Бережанського горбогір'я, окреслити шляхи їх оптимізації.

Відповідно до "Лісового кодексу України", ліс — тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище [2].

Важливе місце в ландшафтознавстві займає вивчення лісових антропогенних ландшафтів. Останні, зокрема на Опілля, є одним із важливих чинників, що сприяє розвитку різних видів рекреаційної діяльності. Як зазначає Г.І. Денисик (1998), на противагу іншим антропогенним ландшафтам, лісові впродовж довготривалого і різнобічного господарського освоєння, здебільшого не формувалися, а знищувалися [1].

На сьогоднішній день більшість лісів Бережанського горбогір'я належать Державному підприємству "Бережанське лісомисливське господарство", яке розташоване в західній частині Тернопільської області на території п'яти адміністративних районів: Бережанського, Козівського, Зборівського, Підгаєцького та Монастириського. Наше дослідження лісових антропогенних ландшафтів проводилось у межах Бережанського та Підгаєцького районів, де найбільш повно представлений комплекс природних та антропогенних факторів, характерних для Опілля і прилеглих територій.

Зони діяльності лісництв Бережанського горбогір'я рівномірно розподілені по досліджуваній території. Урманське, Нараївське, Бережанське, Козівське та Литвинівське лісництва мають простягання з північного заходу на південний схід. Конюхівське та Підгаєцьке – витягнуті меридіонально з півночі на південь, і лише Завалівське лісництво – із заходу на схід. Розподіл лісових урочищ по досліджуваній території є нерівномірними. На цій основі ми визначили компактність зон діяльності лісництв. Найбільш компактно розміщене Конюхівське лісництво, на другому місці – Завалівське, а Бережанське та Нараївське лісництва є найменш компактними.

Лісистість території є найважливішим показником забезпечення стабільної екологічної рівноваги агроландшафту. За даними управління земельних ресурсів (6-зем форма) ми обчислили показник залісненості досліджуваної території в розрізі адміністративних утворень.

Найменш залісненою (лісом вкрито менше 20% території) є східна частина Підгаєцького району в межах території сіл: Рекшин, Надрічне, Мирне, Юстинівка, Поплави, Новосілка, Бронгалівка, Білокриниця, Старе Місто, Сільце, Галич, тощо. Більшу лісистість (20 – 30 %) мають території 10-ти сіл, а саме: Жуків, Коропатники, Мечищів, Котів, Божиків, Мужилів, Лиса, Носів, Гнильче, Голгоча. Лісистість на рівні 30 – 40 % характерна для сіл: Біще, Вербів, Нараїв, Шибалин, Саранчуки, Слов'ятин, Шумляни, Литвинів та ін. Найвища залісненість (понад 40 %) характерна для території сіл Урмань, Лапшин, Куряни, Підвисоке, Завалів, Рогачин, Тростянець.

Таким чином в межах досліджуваної території можна виділити 3 частини:

- заліснену – південно-західну;
- середньо лісисту – північну;
- мало лісисту – південно-східну.

При характеристиці лісових антропогенних ландшафтів та визначенні їх естетичної цінності враховується склад порід, вік, бонітет і повнота насаджень. За даними М. Питуляк [4]

наймальовничішими вважаються ліси, які приваблюють у всі пори року: чисті високобонітетні бори і мішані ліси зі значною часткою широколистяних порід, а також сосни і ялини, сезонномальовничі — широколистяні ліси.

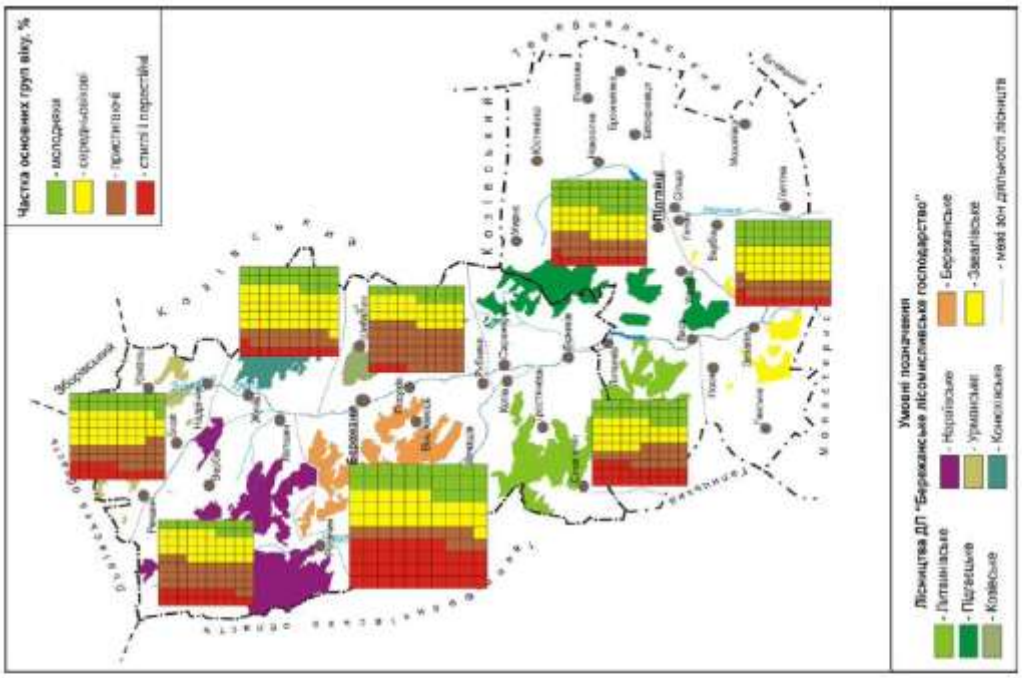

Рис. 2. Віковий склад лісових антропогенних ландшафтів Бережанського горбогір'я *(побудовано автором за даними [3])*

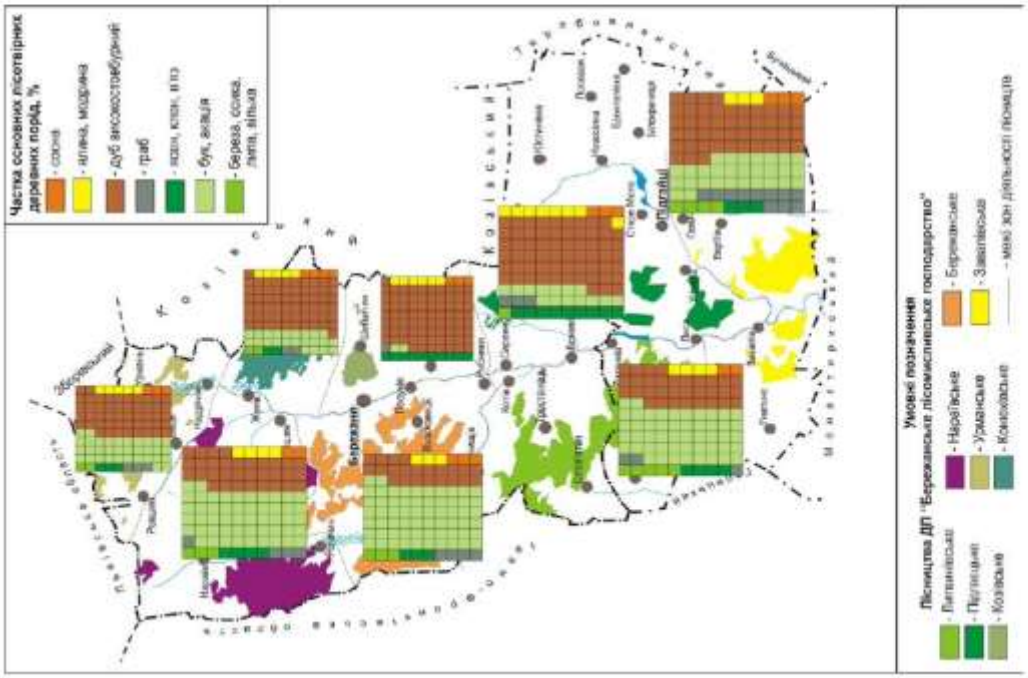

Рис.1. Видовий склад лісових антропогенних ландшафтів Бережанського горбогір'я *(побудовано автором за даними [3])*

Провідна роль у видовому складі деревостанів Бережанського горбогір'я належить насадженням бука. Частка цієї породи найвища у складі деревостанів Нараївського, Бережанського та Литвинівського лісництв, що добре видно із картосхеми (рис.1). Враховуючи вибагливість бука до умов зволоження та температурного

режиму, у східній частині регіону його частка суттєво знижується. Домінуючою твердолистяною породою першого ярусу у Конюхівському, Козівському та Підгаєцькому лісництвах є дуб високостовбурний. На території Урманського та Завалівського лісництв частки дуба та бука майже рівні. З-поміж інших твердолистяних порід у лісових урочищах території дослідження поширені ясен, граб, клен гостролистий, акація тощо. Частка кожної з них не перевищує 4-5 % і лише у Завалівському лісництві граб займає понад 10% лісовкритих площ. М'яколистяні породи займають мізерні площі (2 – 5%) у всіх лісництвах і представлені осикою, березою та липою. З хвойних у регіоні зростають сосна, ялина та модрина. Найбільша частка їх у Підгаєцькому лісництві (11%). Сосна на досліджуваних територіях представлена лісокультурами на крутих схилах та інших малородючих ґрунтах. Модрина набуває популярності як швидкоростуча порода, що дає якісну деревину.

Як бачимо із рис. 2, у деревостанах Бережанського горбогір'я переважають середньовікові (34,2%) та пристигаючі насадження (26%), молодняки займають 23,2% і лише 16,3% площ припадає на стиглі і перестійні насадження.

Така вікова структура свідчить про інтенсивне лісокористування на території регіону протягом останніх десятиріч та про активну роботу лісників над формуванням видового складу лісів. Вікова структура деревостанів у розрізі лісництв суттєво відрізняється. На території Бережанського лісництва переважають стиглі і перестійні деревостани (37%), а Козівського – пристигаючі (50%). Молодняки найбільшу частку вкривають у лісах Завалівського та Підгаєцького лісництв (понад 30%).

На сучасному етапі у лісах регіону проводять заходи щодо прочищення і освітлення деревостанів, посадки лісокультур на місці суцільних вирубок та на землях непридатних для сільськогосподарського виробництва. Вживається багато заходів для збереженню лісу, але не зменшується антропогенне навантаження на них, тому суттєвих змін на краще поки що немає. Чимало залежить і від кожного з нас, адже розуміння елементарних санітарних норм і обережне, не хижацьке поводження в лісі, допоможе йому легше справитися з нашим впливом на нього і хоча б частково відновлюватись

На основі проведених досліджень встановлено, що основні площі лісових антропогенних ландшафтів Бережанського горбогір'я зосереджені у західній частині регіону дослідження. Більшість їх входить до складу ДП «Бережанське ЛМГ» і розділені на зони діяльності восьми лісництв. У породному складі деревостанів домінують твердолистяні. У Бережанському, Нараївському та Литвинівському лісництвах – бук, а у інших – дуб. Частка хвойних не перевищує 10%, мяколистяних – 5%. У віковій структурі провідна роль належить середньовіковим насадженням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисик Г.І. Лісові антропогенні ландшафти / Г.І. Денисик, В.С. Канський – Вінниця, ПП "ТД ЕдельвейсіК", 2011.-168 с.:іл. ("Антропогенні ландшафти Поділля").
2. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3852-12
3. Матеріали безперервного лісовпорядкування земель лісового фонду ДП "Бережанське лісомисливське господарство" Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства. – Львів, 2016. – 157 с.
4. Питуляк М. Лісові антропогенні ландшафти Тернопільщини та їх рекреаційне використання / М. Питуляк, М. Питуляк // Історія української географії. Частина І: Збірник матеріалів Третьої Міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-літньому ювілею академіка Степана Рудницького. – Тернопіль, 2007. – С. 91 – 93

Гавришків В.

Науковий керівник – доц. Альтгайм Л. Б.

ОСНОВНІ ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ ВИННО-ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ У ІТАЛІЇ

Дослідження основних центрів розвитку винно-гастрономічного туризму в Італії є важливим через те, що дана галузь є досить прибутковим й перспективним туристичним напрямком не тільки в Італії, але і у всьому світі. Вона стрімко розвивається й заслуговує на додаткові наукові дослідження та аналіз основних її складових [8].

В Україні питаннями розвитку винного туризму, як зарубіжного так і вітчизняного займаються К.С. Бадещенкова, Д.І. Басюк, Н.О. Благополучна, Т.І. Божук, А. Бусигіна, В.О. Домарецький, С.В. Іванов, О.Л. Михайлюк, В.О. Рибінцев, Є.П. Шольц-Куліков, Т.Г. Сокол та ін. Проте, динамічні зміни та політичні ситуації у різних країнах, зокрема в Італії, наочно свідчать про гостру необхідність подальшого вивчення даного питання.

Метою роботи є розглянути та визначити тенденції розвитку основних центрів винно-гастрономічного туризму в Італії.

Актуальність дослідження полягає у тому, що винний туризм є досить перспективною й прибутковою туристичною галуззю не тільки у Італії, але і у всьому світі, він інтенсивно розвивається й заслуговує наукової уваги.

Виклад основного матеріалу. Гастрономічний туризм -- це різновид туризму, що пов'язаний із ознайомленням та дегустацією національних кулінарних традицій країн світу [9].

Винний туризм – це окремий вид спеціалізованого (тематичного) туризму, пов'язаний із ознайомленням з історією, технологією та культурою споживання алкогольних напоїв у певному регіоні,

їх дегустацією безпосередньо у виробника, а також відвідування відповідних тематичних заходів [1].

У сучасних умовах економічного розвитку винний туризм стрімко розвивається як у різних регіонах світу, загалом, так і в Італії, зокрема. Він також є джерелом значних прибутків, оскільки може поєднуватися з усіма іншими видами туризму й може слугувати доповненням туристичних програм та маршрутів для дорослих туристів. Окрім того, його значення посилюється й в культурно-пізнавальному та гастрономічному напрямку. Тому кожна країна завдяки винному туризму може популяризувати свою культуру, звичаї, національні особливості господарства та гастрономічних уподобань [3].

Так, *П'ємонт* порадує вас елегантністю смаків і їх поєднань. Саме тут ростуть найароматніші у світі трюфелі, саме тут створюють найкращу італійську Горгонзолу і, мабуть — найоригінальніше різотто. Савойський слід неабияк відчувається, але високі кулінарні традиції тут приправлені і збалансовані провінційною місцевою простотою в найдобрішому із сенсів [2].

У світі вина *П'ємонт*, як і французька Бургундія, до прикладу, мають репутацію «міцного горішка», що до снаги не кожному. Місцеві вина суперскладні, але і надзвичайно цікаві водночас. Особливо це стосується Бароло, Барбареско і Барбери, котрі будуть влучним поєднанням до місцево кухні, а також відмінною самостійною «головоломкою» для дружніх посиденьок у ресторанчику чи на виноробні, скажімо, із видом на вкриті туманом місцеві виноградники. Особливо місцеві мешканці рекомендують завітати до Vietti. Найстаріша сімейна виноробня провінції славиться і вдумливим вином, і живописними ландшафтами [5].

Фріулі, на думку більшості винних критиків та експертів — регіон, де народжуються одні із найбільш яскравих і витончених білих вин Італії [6].

Специфіка географії відчутна й у місцевій кухні, що у ній італійські традиції перегукуються із австрійськими, угорськими, словенськими і хорватськими. У місцевому ресторанчику відмінно вживаються поруч, наприклад, полента, гуляш, віденські ескалопи, кролик по-угорськи і багато всього іншого. Найвідоміші місцеві делікатеси — сир Монтазіо і прошуто із Сан-Даніеле. За вином місцеві мешканці рекомендують їхати на виноробню Borgo Conventi. Тут Вам запропонують і першокласні інтернаціональні Шардоне, Совіньйон Блан, Мерло та Каберне Фран, і вина із автентичних фріуланських сортів [7].

Кампанія із точки зору смакових вражень — ідеальна. Безкінечно темпераментні і колоритні місцеві мешканці із найпростіших продуктів творять мистецтво. Причому маестро тут ледь не кожен, адже головний їх секрет — майже інтуїтивне кулінарне чуття. Кажуть,— це у них у генах. А ще справа і в самих продуктах. Варто спробувати місцеві помідори, перець, цибулю, артишоки, фенхель і т.д. Не дарма ж саме тут свого часу з'явилась на світ піца. Піца в *Кампанії* на кожному кроці, у кожній печі, на кожному столі [4].

Висновки. Винний туризм є однією із перспективних галузей туристичного обслуговування в Італії, яка базується на основі винного виробництва та поєднання усіх інших галузей туристичної індустрії. Завдяки розвитку винного туризму з'являються нові туристичні райони та центри, особливо у сільській місцевості, що є важливим чинником для їх розвитку. Роль цього виду туризму щорічно зростає, розширюється географія та спектр його послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронцова Ю. Україна.Путівник. 500куточків, котрі вартовідвідати
2. Іванов С. В. Винний туризм: підручник для студ. вищ. навч. закл. / С. В. Іванов, В. О. Домарецький, Д. І. Басюк та ін. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2012. – 472 с.
3. Матвєєв В. В. Винний туризм як рекламний фактор й інструмент для стимулювання розвитку конкурентного потенціалу виноробних підприємств України / В. В. Матвєєв // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. – Х.: ХДУ, 2015. – № 10, Ч. 4. – С. 29–31.
4. НаскрізнаР.Л. «Шляхами французьких вин»/ Вид-во АМУ, 2002. —116.
5. Нехорошкина І. Винні тури світу // GEO. 2001. №6,-73с.
6. Петрусенко О. Молодая лоза винного туризма / О. Петрусенко // Мир продуктов. – 2013. – Июнь. – С. 48–49.
7. Рід Філіпс . Історія вина / М.:Эксмо, 2004. –260с.
8. Hall M. Wine Tourism Around the World / Michael C. Hall, Liz Sharples // Camboune Brock, Macionis Nik. – Winepress Ltd., 2011. – 312 p.
9. Olaru O. Wine Tourism – An Opportunity For The Development Of Wine Industry / Olaru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fse.tibiscus.ro

Мельник М., Демків Р.

Науковий керівник – доц.Чеболда І.Ю.

ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ (НА ПРИКЛАДІ ПАНАСІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ, ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ)

На сьогоднішній день, державний земельний кадастр є досить важливим, оскільки він є інформаційною базою для ефективного управління земельними ресурсами, ведення земельної статистики, землеустрою, регулювання земельних відносин, підтримки податкової та інвестиційної політики держави, розвитку ринку землі і обґрунтування розмірів плати за землю. Основне завдання ведення державного земельного кадастру – забезпечення повноти відомостей про всі земельні ділянки;

застосування єдиної системи просторових координат і системи ідентифікації земельних ділянок; запровадження єдиної системи земельно-кадастрової інформації та її достовірності.

Еколого-економічна оцінка використання земель є складовою частиною загальної оцінки природних ресурсів. У сучасних умовах необхідність її проведення обумовлюється, в першу чергу, суттєвим антропогенним навантаженням на довкілля, що зумовлює якісні зміни у взаємовідношеннях між людиною та природою. Значною науковою та практичною проблемою стає оцінка використання земельних ресурсів у сільськогосподарському виробництві, а серед завдань еколого-економічної оцінки використання земель сільськогосподарського призначення особливого значення набуває визначення рівня відповідності існуючого стану їх використання до екологічно та економічно оптимального.

Мета і завдання дослідження – аналіз теоретичних та методологічних засад формування даних державного земельного кадастру як інформаційної основи еколого-економічної оцінки використання земель. Об'єкт дослідженняє - земельно-кадастрова інформація про земельні ресурси Панасівської сільської ради Зборівського району. Предмет дослідження – теоретичні, методологічні і прикладні аспекти здійснення еколого-економічної оцінки використання земель на основі земельно-кадастрової інформації, а також її регіональні аспекти.

До складу земельних угідь Панасівської сільської ради входять землі в межах адміністративно – територіальної одиниці в цілому та землі що входять безпосередньо в межі населеного пункту, з яких під сільськогосподарськими угіддями знаходиться 178,4 га. Забудовані землі, болота, ліси та відкриті землі без рослинного покриву займають 28,6 га, з них забудовані землі становлять 17,5 га, ліси – 1 га, відкриті землі без рослинного покриву – 6 га, болота – 4 га.

Однією з складових частин державного земельного кадастру є облік кількості та якості земель. Інформація про площі земельних ділянок, склад земельних ґрунтів та їх якісний стан є найбільш вживаною споживачами.

Якщо проаналізувати дані площ земель, то ми можемо бачити, що площа, яка закріплена за сільською радою становить 2168 га. З них сільськогосподарських угідь – 1741 га, під водою – 3,6 га, заболочені землі – 10,6 га, під шляхами і прогонами – 44,2 га, під виробничими будівлями і дворами – 16,9 га, чагарники – 23 га та забудовані землі – 51 га. Облік якості земельних угідь в межах видів земель проводиться за механічним складом ґрунту, ступенем зволоженості, солонцюватості, еродованості, рельєфом місцевості, запасом ґрунту, забезпеченістю ґрунтів фосфором, калієм та іншими поживними елементами.

Проаналізувавши бонітування ґрунтів Панасівської сільської ради можна побачити, що однакові групи ґрунтів при бонітуванні повинні одержати однакові показники бонітету. Найвищий бал бонітету - 51 мають ґрунти шифр яких 41д (чорноземи опідзолені і слабо реградовані та темно-сірі сильно реградовані середньо суглинкові ґрунти) на сіножатях та пасовищах. А найнижчий бал бонітету – 9 мають ґрунти 38д (ясно-сірі та сірі опідзолені середньо змиті середньо суглинкові ґрунти) на ріллі, сіножатях та пасовищах. Чим вищий бал бонітету ґрунтів, тим він якісніший і родючіший.

Закон України «Про оцінку земель» визначає, що грошова оцінка земельних ділянок залежно від призначення та порядку проведення поділяється на два типи: нормативну та експертну.

Нормативну грошову оцінку земельних ділянок здійснюють для визначення розміру земельного податку, державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, вартості земельних ділянок площею понад 50 гектарів для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Експертна грошова оцінка земельних ділянок та прав на них проводиться з метою визначення вартості об'єкта оцінки. Цей вид грошової оцінки використовується при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок та прав на них.

При визначенні грошової оцінки земель Панасівської сільської ради взято дані із «Технічного звіту по уточненій грошовій оцінці земель сільськогосподарського призначення КСП «Медобори» Зборівського району Тернопільської області» (1997 рік), що підтверджено довідкою Управління Держкомзему у Зборівському районі.

Визначивши грошову оцінку угідь, можна зробити висновок, що найціннішими є чорноземи опідзолені і слабо реградовані та темно-сірі сильно реградовані середньо суглинкові ґрунти тому що, вони мають найвищий бал бонітету і через це мають найбільшу ціну, яка дорівнює 26879,43 грн за 1 га.

Найменше коштують ясно-сірі та сірі опідзолені середньо змиті середньо суглинкові ґрунти на пасовищах, тому що бал бонітету там становить 9, тобто є найменшим з усіх ґрунтів Панасівської сільської ради і дорівнює 1881,00 грн за 1 га. Тому, еколого–економічна оцінка використання земель є дуже важливою. Через те, що у сучасних умовах необхідність її проведення обумовлюється, в першу чергу, суттєвим антропогенним навантаженням на довкілля, що зумовлює якісні зміни у взаємовідношеннях між людиною та природою.

Виходячи з вище сказаного, можна намітити наступні шляхи оптимізації землекористування та збереження земельних ресурсів регіону: збереження грунтів та їх корисних властивостей, максимальне

запобігання втрат продуктивних земель; своєчасне попередження і усунення деградації, забруднення, засмічення земель відходами виробництва і споживання, порушення та знищення грунтів, їх рослинного покриву; недопущення промислової, сільськогосподарської і іншої діяльності, що погіршує природне функціонування та родючість грунтів; запобігання і усунення негативного впливу деградованих, забруднених і порушених земель на здоров'я і добробут населення, навколишнє середовище, природні ресурси, економічний і соціальний розвиток; пріоритет інтересів охорони земель над економічними інтересами.

Волянська І.

Науковий керівник – асист. Пушкар Б.Т.

СПОРТИВНІ ПІШОХІДНІ ПОХОДИ В МЕЖАХ КАРПАТСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ

Карпатський туристичний регіон - це одна із територій в Україні, де щорічно проводяться пішохідні мандрівки. Різноманітні природні перешкоди дають можливість оволодіти усіма прийомами техніки пішохідного туризму та орієнтування на місцевості, а унікальні історико-культурні пам'ятки сприяють культурному збагаченню та розширенню кругозору.

Актуальність дослідження полягає у популяризації та поширенні такої організаційної форми туризму, як спортивні походи.

Метою дослідження є розкрити суть спортивних походів, як форми туристичної роботи, що сприяє всебічному розвитку особистості та пізнанню рідного краю.

Походи - це організовані групові пересування пішки, на лижах, велосипедах, човнах тощо, з метою фізичного вдосконалення, пізнання краю, суспільно-корисної діяльності.

В залежності від мети виокремлюють кілька різновидів туристичних походів. Серед них слід розрізняти агітаційно-масові, підготовчі та спортивні походи.

Спортивні туристичні походи - це групове або командне проходження туристичного спортивного маршруту певної протяжності з подоланням природних перешкод (перевалів, порогів, печер тощо) різної складності за нормативний час. Походи можуть бути організовані з таких видів туризму: пішохідного, лижного, гірського, водного, велосипедного, спелеотуризму та інших. Можливе проведення комбінованих походів з елементами різних видів туризму, наприклад: пішохідна частина доповнюється водним сплавом.[2]

Для усіх видів спортивних походів є спільна обов'язкова умова - це безперервність маршруту, без якої різко зменшується фізичне та психологічне навантаження. В ідеальному вигляді маршрут має бути без (або з мінімальною кількістю) радіальних виходів і з рівномірним розподілом фізичних, технічних та психологічних навантажень, природних перешкод. Такий маршрут дає можливість максимально охопити знайомство з районом мандрівки.[7]

Залежно від технічної складності, кількості природних перешкод, протяжності, тривалості походи поділяються на категорійні - з I до VI категорії складності та некатегорійні. До некатегорійних належать походи, що мають складність, протяжність або тривалість, меншу від установленої для маршрутів I категорії складності, 1-3-денні походи (походи вихідного дня) та походи 1,2, 3 ступеня складності.

Категорія складності спортивного походу визначається відповідно до Єдиної спортивної класифікації маршрутів, локальних перешкод (перевалів, печер, порогів тощо) затверджених Федерацією спортивного туризму України.[2]

До складу Карпатського туристичний району входять чотири області Західної України: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька. Територія району складає 56,6 тис. км^2.

Карпатський туристичний регіон славиться своїми природніми ресурсами та особливостями. Одним з основних природних туристичних ресурсів даного району є рельєф. Його особливості обумовлюються розташуванням на території району гірського масиву Карпат. Українські Карпати - середньовисотні гори з переважаючими висотами 1000-2000 м. Саме такий тип рельєфу, за оцінками дослідників, є найкращим для організації туристичної діяльності.[5]

Карпатський регіон є одним з найбільш розвинених, у спортивно-оздоровчому плані, регіонів України. Взагалі Карпати майже ідеальне місце для розвитку туризму. Розмаїття деревного складу на різних висотах, численні полонини з незабутніми краєвидами, бурхливі повноводні річки, гарні озера поєднуються тут з етнографічним розмаїттям і заглибленою в тисячоліття історією.[4]

Розроблені пішохідні маршрути Карпатами є різної категорії складності, від найпростіших прогулянкових до складних і багатоденних до III категорії складності.

Пішохідні походи по Карпатах можуть здійснюватися з травня по жовтень місяць.

Плануючи походи по Карпатах, слід пам'ятати, що тут є території, відведені під природоохоронні об'єкти, для проходження яких необхідно одержати дозвіл в адміністраціях цих об'єктів та дотримуватися певних правил поведінки.

Обов'язковою вимогою при здійсненні піших мандрівок є інформування про вихід на маршрут

підрозділів гірського пошукового рятувального загону, які знаходяться в гірських районах регіону.[3]

Найбільш цікаві та екстремальні маршрути у Карпатах проходять вздовж хребтів та масивів Чорногори, Горган і Свидовця. Тут є ділянки зі значним перепадом висот, скельним рельєфом, складним орієнтуванням, водними перешкодами.[1]

Отже, спортивні пішохідні походи в межах Карпатського туристичного регіону - це позитивне явище, масштаби якого з року в рік збільшуються. Без сумніву, такий вид активного відпочинку сприяє розвитку туризму як в регіоні, так і в Україні загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова І.І. Кондакова Г.О. Розвиток Спортивно-оздоровчого туризму в Україні / І.І. Волкова, Г.О. Кондакова // Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2014. – Вип. 3. – С. 151-156.
2. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навч. посібник / Ю.А. Грабовський, О.В. Скалій, Т.В. Скалій. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 304с.
3. Карпатський центр розвитку туризму [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: http://ruralcarpathians.com
4. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посібник / П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
5. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: навчальний посібник / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 440 с.
6. Федерація спортивного туризму України [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: http://www.fstu.com.ua
7. Філіпов З.І. Спортивний туризм. Організація і методика спортивно-туристичної роботи: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю; за ред. М. Лук'янченка / З. І. Філіпов. – Дрогобич: Коло, 2010. – 344 с.

Сторожишин Л.

Науковий керівник – доц. Альтгайм Л.Б.

РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ В ІЗРАЇЛІ

Релігійний туризм вважається однією із найдавніших видів подорожей. Тисячі справжніх вірян здавна вважали для себе обов'язковим відвідати місця, священні для їхньої релігії. Багато прагнули доторкнутися до реліквій заради зцілення себе або своїх близьких. Також потрібно сказати, що сьогодні не менш визначальним для обрання таких подорожей проста цікавість побачити ці історичні і сакральні місця. в яких колись творилася історія релігій, пройти стежками, де ступали ноги великих пророків, насолодитися величчю древніх стін, споруд, храмів**.**

Паломницький туризм в Ізраїлі приваблює сотні тисяч вірян. Тут зосереджені реліквії трьох великих релігій: християнства, мусульманства і іудаїзму. Навіть люди, далекі від будь-якої віри, чули про Єрусалим, Віфлеєм, Назарет, знають, що таке Храм Гробу Господнього або Стіна плачу [6]. Дослідженням релігійного туризму у державі Ізраїль займалися В.І. Головченко, І.І. Дахно, М.С. Дорошка, С.М. Тимофеєва та інші науковці.

Мета статті полягає у аналізі релігійного туризму в Ізраїлі, а також ознайомленні із головними центрами релігійного туризму в цій країні.

Актуальність дослідження. Релігійний туризм в Ізраїлі приваблює сотні тисяч вірян. *Релігійний туризм* - різновид туризму, пов'язаний із наданням послуг і задоволенням потреб туристів, що прямують до святих місць і релігійних центрів, що знаходяться за межами звичайного для них середовища. Релігійний туризм поділяється на два основні різновиди: паломницький туризм та релігійний туризм екскурсійно-пізнавальної спрямованості [8].

За оцінками Всесвітньої туристичної організації, святі місця щороку відвідують близько 300 млн. туристів з усього світу [2].

Загалом, за підрахунками економістів, паломництва приносять світовій економіці 13 млрд. євро щорічно [4].

На території Ізраїлю спостерігається значна концентрація релігійних об'єктів. Всі туристи прагнуть відвідати Єрусалим, Віфлеєм, гору Синай, Назарет. Це головні місця для будь-якого паломника. Шлях Христа – один із найпопулярніших туристичних маршрутів. Він зачіпає місця, пов'язані із останніми днями життя Ісуса. Тут можна пройти дорогою, якою схопленого пророка вели на суд до первосвященика, і Віа Долороза або Скорботному шляху. Саме ним йшов Син Божий на Голгофу, щоб прийняти мученицьку смерть і тим самим спокутувати людські гріхи [6].

На Голгофі і навколо неї із часом виникло 40 будівель, серед яких найвідомішими вважаються Храм Гробу Господнього та Храм Воскресіння. Тут же, так чи інакше, відзначені всі місця, пов'язані зі стратою Христа: хто де стояв, йшов, молився і таке інше. [6].

Православні паломники, які приїжджають до Ізраїлю саме доторкнутися до колиски віри, а не просто побачити священні місця, прагнуть зупинитися на нічліг у, колись спеціально для цього побудованому, Горненському монастирі.

Зберігає ізраїльська земля і безліч мусульманських святинь. Одне із місць паломництва – мечеть «Золотий купол». За своєю суттю «Золотий купол» мечеттю не є, оскільки у ньому не здійснюються молитви. За переказами, монументальна будівля зведена, щоб відзначити місце, де знаходиться «наріжний камінь Землі». Сам «наріжний камінь» являє собою величезний уламок скелі, який утворився від удару блискавки у момент вознесіння пророка Мухаммеда [9].

Ще одна не менш знаменита мечеть – «Аль-Акса». Споруджена у VIII столітті, вона пережила безліч набігів і катаклізмів. Тим не менш, вони тільки зміцнили її і привернули увагу тисяч паломників. У наші дні це величезний будинок, що вражає своєю величчю. Його покриває грандіозний чорний купол, а підземні приміщення також славляться своїми розмірами [6].

Слід зазначити, що, незважаючи на повсюдну присутність християнських і мусульманських святинь, історія Ізраїлю таки більше пов'язана із євреями і іудаїзмом. Проте охочих заглиблюватися у цю тему вкрай мало. Релігійний туризм також не дуже пропагує розкриття і обговорення подібних історичних фактів, щоб не втратити свою популярність не тільки серед вірян, але і серед звичайних туристів. У цьому немає нічого дивного, тому що відсутність попиту викликає відсутність пропозиції. Проте, ні для кого не буде зайвим побувати на Храмовій горі, побродити містом Давида, побувати у печері Праотців і у старовинному місті Цфата. Тільки так можна повністю розкрити для себе красу і неповторність Святої Землі [3].

Організація паломницьких турів потребує врахування відмінностей цілей паломництва і звичайних туристичних поїздок. Звідси випливають особливості розміщення та харчування паломників, специфіка екскурсійного маршруту, вибору об'єктів показу, змісту й форми подачі самої паломницької екскурсії. Якщо для групи культурно-пізнавального туру розміщення у готелі із великою кількістю розважальних закладів та скромне харчування у ресторані або кафе у дні посту може бути несуттєвим при оцінці якості туру, то для паломника цей факт може бути негативним і визначальним [5].

Ізраїль має добре розвинуту систему готельно-ресторанного бізнесу, проте паломники часто є невибагливими до побутових умов перебування і потребують здешевлення туристичних паломницьких поїздок за рахунок проживання, харчування та транспортного переміщення. Організатори паломницьких турів повинні враховувати специфіку подібних поїздок і відповідним чином планувати час, вміло поєднуючи екскурсію та участь паломників у богослужінні [8].

Міністерство туризму Ізраїлю має великий штат гідів-перекладачів щодо обслуговування паломницьких турів. Воно повинно враховувати основні паломницькі потреби туристів і працювати із урахуванням побажань духовних мандрівників, формуючи відповідно зміст екскурсій та враховуючи їх час перебування в основних святинях, режим роботи сакральних об'єктів і можливості транспортного забезпечення доставки паломників [3].

При перевазі позитивного в організації паломництва в Ізраїлі, є також проблеми, які мають суто політичне забарвлення. А також, у зв'язку із постійною політичною і військовою напругою та підвищеними заходами безпеки, поліцейські можуть перевіряти особисті речі громадян при вході у торговельні центри, організації, банки та у місцях масового скупчення людей. Туристам і паломникам необхідно чітко виконувати вимоги представників правоохоронних органів Ізраїлю, а також служб безпеки в аеропортах, установах та інших громадських місцях країни, включаючи масові паломницькі центри та зібрання під час богослужінь. Необхідною вимогою владних структур є завжди мати при собі паспорт. І це, не зважаючи на той факт, що рівень терористичної загрози в Ізраїлі останнім часом значно знизився [1].

Висновки. У підсумку можна констатувати, що перспективи розвитку релігійного туризму в Ізраїлі є очевидними, оскільки такі поїздки можуть зацікавити широке коло осіб. Влада Ізраїлю розглядає паломництво як важливий елемент прибутків для держави. Експерти із питань розвитку паломництва вбачають у ньому ефективний спосіб підтримати християн Святої Землі як у духовному значенні, так і в матеріальному.

Переважно толерантно й схвально ставляться до християнських паломників представники усіх інших етнорелігійних спільнот на Святій Землі – араби й євреї, мусульмани та іудеї, оскільки у них бачать своєрідні «мости миру» між палестинцями та ізраїльтянами Ізраїль є потужним паломницьким центром глобального значення, який концентрує на своїй території найвідоміші релігійні святині і притягує до себе великі потоки туристів із різних регіонів світу. Вплив релігійного туризму на економіку країни є досить значним і стимулює розвиток, у першу чергу самих релігійних центрів, а також сприяє міжкультурному діалогу і збереженню миру у регіоні.

Ізраїль має величезний потенціал для розвитку туризму. Цьому сприяє і економіка країни, і забезпечення унікальними сакральними туристичними ресурсами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ізраїль був і залишається «Святою Землею» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.robinzon.kiev.ua
2. Всесвітня туристична організація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.unwto.org
3. Міністерства туризму Ізраїлю [Електроний ресурс]. – Режим доступу http://www.goisrael.ru
4. Паломництва приносять світовій економіці 13 млрд. євро щорічно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.religion.in.ua
5. Патійчук В.О. Особливості функціонування сучасної транспортної системи Ізраїлю / В. О. Патійчук, М. В.

Макарова // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки. – 2009. – № 10. – С. 102-108.
6. Релігійний туризм в Ізраїлі світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://faqsukrpro.ru
7. Релігійний туризм стає популярнішим у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.religion.in.ua/news/foreign_news
8. Сапєлкіна З. П. Релігія і культура. Релігійний туризм: навч. посіб. / З. П. Сапєлкіна. – К. : Вид-во Акад. праці і соц. Відносин Федер. проф. спілок України, 2012. – 220 с.
9. Сучасні різновиди туризму : підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. — К. : Знання, 2013. — 334 с.

Царик В.

Науковий керівник – доц. Грицак Л. Р.

ГЕОХІМІЧНИЙ СТАН ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ У СЕЛІ ІВАНІВКА ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва впродовж останніх десятирічь призвела до зростання антропогенних навантажень на агроландшафти. В результаті відбулися системні зміни у компонентах агроландшафтів, зокрема, внесення значної кількості мінеральних добрив, отрутохімікатів спричинило зміни геохімічних параметрів оброблювальних земель, а разом з тим геохімічні зміни ґрунтових та підземних вод, що залягають у малозахищених водоносних горизонтах, що близько розташовані до земної поверхні. Метою даної публікації є висвітлення результатів геохімічного аналізу якості підземних вод і встановлення причин їх забруднення.

Село Іванівка знаходиться на витоках річки Тайни – правої притоки річки Гнила, на висоті 310 метрів над рівнем моря. Інтенсивному господарському використанню земельних угідь сприяла меліорованість заболочених територій, після осушення яких розораність території сільської ради зросла до 72.8 %. У просторовому відношенні оброблювальні землі знаходяться навколо населеного пункту. Багаторічне внесення мінеральних та органічних добрив, застосування отрутохімікатів призводило до забруднення грунтів, а також грунтових і підземних вод. Загальна агроекологічна ситуація в певній мірі відобразилась на геохімічних показниках якості питної води у населеному пункті. Доказами цього є результати геохімічних досліджень якості питної води.

Проби питної води взяті із чотирьох криниць глибиною 8-11 метрів, що належать до ґрунтових вод, які залягають у четвертинних відкладах. Ці води вважаються слабозахищеними від антропогенного впливу, оскільки вони відкриті для фільтраційних процесів, і вважаються найбільш забрудненими джерелами питного водопостачання. За хімічним складом ці води з антропогенових відкладів переважно гідрокарбонатно-кальцієві з загальною мінералізацією 0,3...0,8 г/л, задовільної якості. В зв'язку з інтенсивною хімізацією сільського господарства у ґрунтових водах зберігається присутність залишкових кількостей пестицидів та сполук групи азоту [1, 2].

Інші 3 проби питної води взяті із трьох свердловин глибинами від 60 до 65 метрів, води яких належать до горизонту підземних вод, які залягають у девонських пісковиках на глибині 60-80 метрів. Цей водоносний горизонт захищений від потрапляння в нього забруднень з верхніх водоносних горизонтів (неогенових або верхньокрейдяних) через присутність на його верхній межі водотривких кварцово-глаутонітових пісковиків з прошарками аргелітів та алевролітів. Місця забору проб знаходяться в різних частинах населеного пункту, що дає можливість проаналізувати параметри питної води у центральній та периферійній частинах населеного пункту (рис.1).

Рис.1. Приуроченість місць відбору води

За результатами геохімічного аналізу відібраних проб встановлено показники загального стану

питної води села Іванівки (табл.1).

Таблиця 1

Геохімічні показники якості води

Показники	Од. виміру	Результати досліджень						
		К1	К2	К3	С1	С2	С3	К4
pH	Од. pH	7,69±0,05	7,13±0,05	7,78±0,05	7,75±0,05	7,18±0,05	7,11±0,05	7,5±0,05
Нітроген аміаку	мг/л	0,55±0,05	0,87±0,06	0,76±0,08	2,62±0,05	0,48±0,10	*1,75±0,15*	*1,50±0,10*
Нітрити	мг/л	0,01±0,005	0,36±0,02	0,31±0,02	*0,17±0,02*	0,01±0,005	*0,19±0,04*	0,01±0,005
Нітрати	мг/л	11,19±0,56	4,16±0,12	9,33±0,45	3,50±1,10	8,46±0,70	6,12±0,08	8,69±0,47
Фосфати	мкмоль/л	2,46±0,08	2,80±0,16	1,94±0,14	4,70±0,10	2,15±0,25	*20,29±1,31*	*12,10±0,38*
Хлориди	мг/л	37,23±2,51	*255,26±5,01*	*108,13±2,51*	7,09±0,01	37,23±2,51	26,59±2,51	21,27±0,85
Залізо (загальний вміст)	мкг/л	20,50±0,25	25,0±1,15	30,20±4,65	*80,10±7,15*	15,20±1,25	*105,15±8,75*	*90,32±6,95*
Сульфати	мг/л	48,00±4,55	544,00±27,71	*208,00±17,21*	*208,00±15,50*	304,00±18,75	240,00±12,15	264,00±23,94
Загальна твердість	ммоль/д^3	11,20±0,57	17,80±0,28	12,80±1,13	*5,20±0,05*	14,40±0,57	14,90±0,14	10,90±0,14
Розчинений кисень	мг O_2/л	5,75±0,55	*4,00±0,25*	*4,04±0,20*	*3,20±0,18*	9,88±0,85	*3,64±0,30*	4,88±0,15
Окиснюва-льність	мг O_2/л	2,01±0,05	1,03±0,18	1,50±0,12	0,95±0,06	1,46±0,06	0,99±0,01	1,12±0,06
Сухий залишок	мг/л	322±22	1116±78	464±40	*702±82*	476±32	1008±98	1394±123

Наведені табличні дані проаналізовано на предмет їх відповідності нормативним показникам. Прямим шрифтом показано результати, які відповідають нормам. Курсивом відображені показники, що знаходяться на верхній межі допустимих значень. Підкресленим шрифтом відображені показники, що перевищують гранично допустимі норми.

Аналіз геохімічних показників води проведено за дванадцятьма параметрами. Перший - pH водного середовища у всіх пробах знаходиться в нормі і коливається від 7,11 до 7,78 при нормі 6.5-8.5. Вміст нітрогену аміаку у питній воді перевищує норму у свердловині 1 по вулиці Шевченка, а також знаходиться в межах верхньої допустимої межі у свердловині 3 по вулиці Відхоростків і криниці 4 тієї ж вулиці. У природній воді аміак утворюється при розкладанні органічних речовин, що містять азот. Основними джерелами надходження іонів амонію у водні об'єкти є тваринницькі ферми, господарсько-побутові стічні води, поверхневий стік із сільгоспугідь при використанні амонійних добрив.

Перевищення норми нітритів у питній воді спостерігається у криницях номер 2 і 3 на північній і південній околицях села. Вміст нітратів у всіх пробах води знаходиться в межах допустимої норми. Однак варто пам’ятати, що вплив нітратів на людину таїть небезпеку. Вони по-справжньому небезпечні для організму людини, оскільки мають дуже високу токсичність і вважаються в 30 разів більш небезпечними, ніж нітрати [3].

Вміст фосфатів перевищений у криниці 4 та свердловині 3 південної околиці села. Найбільше фосфатів у навколишнє середовище надходить із стічними водами та побутовими відходами людини. Варто відмітити подвійну роль сполук фосфору у навколишньому середовищі. З одного боку, вони відіграють важливу роль в процесі фотосинтезу і є необхідними для побудови клітин фітопланктону, з іншого – надлишок сполук фосфору призводить до розвитку евтрофікації у водоймах [4].

Вміст хлоридів перевищено у пробах води криниць 2 і 3. Перевищення загального вмісту заліза у воді спостерігається в південній та північно-західній околицях села. Вміст хлоридів у природних водах коливається в широких межах (від часток міліграма до кількох грамів на літр) і обумовлений вимиванням солевмісних порід або скиданням у водойми промислових та побутових стічних вод. Наявність у воді хлоридів більше 350 мг / л надає їй солонуватий присмак і призводить до порушення травної системи у людей.

Перевищення норми сульфатів спостерігається в усіх пробах окрім криниці 1 . Значні коливання

вмісту сульфатів у воді дають підстави пропустити забруднення води органічними речовинами [5].

Вода населеного пункту відзначається надмірною загальною твердістю.

Вміст хлоридів у природних водах коливається в широких межах (від часток міліграма до кількох грамів на літр) і обумовлено вимиванням солевмісних порід або скиданням у водойми промислових та побутових стічних вод. Наявність у воді хлоридів більше 350 мг / л надає їй солонуватий присмак і призводить до порушення травної системи у людей.

Показник розчиненого кисню перевищує норму у чотирьох точках: К2,К3,С1 та С3. Сухий залишок перевищує норму у чотирьох точках : К2,С1, С3, К4.

Таким чином, показники якості питної води у населеному пункті є умовно задовільними, оскільки у 32 показниках із 84 представлених у таблиці спостерігаємо перевищення вмісту забруднюючих речовин санітарним нормам. Найкращі показники якості води характерні для криниці 1 і свердловини 2, розташованих на північній околиці села Іванівка. Значна частина проб води мають перевищення по вмісту нітритів, фосфатів, що пов'язано із внесенням мінеральних добрив. Перевищення вмісту фосфатів, хлоридів і сульфатів у питній воді пов'язано зі скиданням побутових стічних вод і стоків з полів.

Експертами ВООЗ встановлено, що 80% всіх хвороб у світі пов'язано з незадовільною якістю питної води та порушенням санітарно-гігієнічних та екологічних норм водозабезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крайнюков О.М. Геоекологічні засади комплексної оцінки екологічного стану поверхневих вод / О.М. Крайнюков // Фізична географія та геоморфологія. – К.: Видавництво КНУ, 2012, - №4(68) – С. 123-129
2. Природні умови та ресурси Тернопільщини. -Тернопіль: ТзОВ»Терно- граф», 2011, С. 181-201, С. 312-324
3. .http://www.vashdom.ru
4. http://eprints.zu.edu.ua
5. http://socrates.vsau.org

Ранецька Н.

Науковий керівник – доц. Литвин Л. М.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку туристичний бізнес відіграє важливу роль в економіці багатьох країн світу. В світі в сфері туристичного бізнесу зайнятий кожний 15 робітник, а в цілому на долю туризму припадає біля 6% світового валового національного продукту, або 11% світових споживчих витрат [3]. При цьому потрібно визначити, що кількість населення, яке займається туризмом, подорожує та має бажання постійно відвідувати різні країни світу, постійно збільшується. Тому ця сфера бізнесу займає вагоме місце в національній економіці держави.

Якщо підходити з загальноекономічної точки зору, то кінцевим продуктом туристичної сфери є послуга, а в більшості випадків споживачем є турист. З урахуванням постійного розширення цієї сфери бізнесу, поява нових підприємств обумовлює появу достатньо потужної конкуренції, яка з кожним роком зростає. Особливо це актуально для України, де сфера туристичного бізнесу поки що тільки починає розвиватися. В зв'язку з підвищенням конкурентної боротьби вагоме значення займають різні ринкові важелі і в першу чергу це відноситься до цін.

В умовах ринкової економіки ціни мають межі. Максимальною межею виступає попит на туристичні послуги та відповідність його пропозиції з боку туристичних фірм. Мінімальною межею виступають всі витрати, які несуть підприємства сфери туристичного бізнесу при наданні цих послуг, тобто їх собівартість. Сфера надання туристичних послуг є особливою сферою, тому і ціни мають свої особливості.

Склад ціни визначається за звичайною схемою [2], але при цьому потрібно мати на увазі деякі особливості, які полягають у наступному.

Першим складовим елементом ціни є собівартість туристичної послуги. З економічної точки зору вона складається з трьох частин: виробничих, комерційних та витрат на рекламу. До виробничих витрат відносяться ті, які пов'язані з виробництвом туристичної послуги. До комерційних витрат відносяться ті, які пов'язані з утриманням різних підрозділів туристичних фірм та туристичних агенцій, причому як ті, які мають свій відокремлений баланс, так і ті, які такого не мають. Витрати на рекламу займають достатньо високу питому вагу в собівартості туристичної послуги. Ці витрати пов'язані, в першу чергу, з впливом на споживача з метою зацікавлення його в придбанні туристичної послуги.

Важливим складовим елементом ціни є також прибуток, який отримують туристичні фірми. Він необхідний для подальшого розширення своєї діяльності, збільшення кількості туристичних турів, підвищення їх якості, придбання нового обладнання, обчислювальної техніки, засобів зв'язку, а також стимулювання продуктивності праці робітників туристичних фірм. Частина прибутку може виділятися керівництвом туристичної фірми для страхування свого бізнесу на випадок форс мажорних ситуацій на

період надання туристичної послуги (наприклад, стихійні лиха у вигляді цунамі, землетрусу, повені, зсуву ґрунту та інше). В умовах ринкової економіки, коли будь-яке підприємство виступає як суб'єкт та об'єкт економічних відносин, воно самостійно визначає пропорції розподілу чистого прибутку, тобто того, що залишився вже після сплати податкових платежів.

Туристична фірма в умовах ринкової економіки попадає в ринкове середовище і тому повинна будувати гнучку ціну. Тому в її складі існують різні цінові знижки та надбавки. Цінові знижки надаються з метою збільшення обсягів надання туристичних послуг або при виході на новий ринок туристичного бізнесу. Вони носять не обов'язковий характер і залежать від фінансового становища туристичної фірм. Цінова надбавка може надаватися за умов, коли попит перевищує пропозицію і є можливість за рахунок тимчасового збільшення ціни отримати додатковий валовий дохід. В деяких випадках цінова надбавка застосовується як комісійна винагорода при наданні додаткової послуги або підвищення якості її більше, ніж обумовлюється прийнятими стандартами.

На повну собівартість, прибуток, цінові знижки та надбавки нараховуються непрямі податкові платежі, головним з яких є податок на додану вартість. Також до них можна віднести окремі митні платежі та інші відрахування.

Туристичні послуги, як правило, надаються не окремій особі, а групі туристів і у складі різних послуг, тобто надається так званий пакет послуг, тому і розрахунок ціни туристичної послуги розраховується з урахуванням цієї умови. Як правило в склад туристичної групи входять крім туристів особи, які супроводжують цю групу.

Розроблюючи політику ціноутворення, підприємство повинно виходити із загальної економічної стратегії ціноутворення з урахуванням загального розміру прибутку, для чого визначити відповідні обсяги надання туристичних послуг, розрахувати точку мінімальної прибутковості та точку рівноваги. Взагалі розробка політики ціноутворення в туристичному бізнесі може базуватися на двох підходах: витратному та споживчому. При витратному підході основним елементом є собівартість, яка визначає матеріальні, трудові, фінансові ресурси, безпосередньо надання туристичної послуги за певною технологією й усі витрати фірми. Підприємство може не мати прибутку взагалі або не ставити за мету отримати його. Незначна увага приділяється й підвищенню цінності виробу, поліпшенню його якості та спрямованості на задоволення потреб споживачів.

При споживчому підході основним елементом є попит споживачів і цінність для них наданої туристичної послуги. Ураховуючи попит і можливість задоволення вимог споживача, визначаються відповідний сегмент ринку та ціна на ньому. Виходячи з ціни виробу підприємство визначає витрати й можливий прибуток, який може отримати виробник. Беручи за основу певний обсяг витрат, починають використовувати всі види ресурсів, відповідні технології, техніку, обладнання. При розрахунку політики ціноутворення враховується життєвий цикл відповідної послуги. При цьому відокремлюють такі стадії життєвого циклу товару: народження, розвиток, стабільність, старіння. Розробка цінової політика підприємства базується на різних принципах. Головними з них є наступні:

1. Забезпечення відповідності напрямків і змісту цінової політики напрямкам і змісту економічної політики туристичної фірми в цілому. Цінова політика є складовою загальної економічної політики фірми, тому мета та завдання їх мають бути однакові, причому цінова політика залежить від її економічної політики. Крім того, цінова політика повинна доповнювати і конкретизувати економічну політику фірми з урахуванням, насамперед, життєвого циклу товару та фірми.

2. Цінова політика має формуватись з урахуванням кон'юнктури ринку туристичних послуг і тих змін, що відбуваються. Це дає змогу визначити відповідний сегмент ринку, на якому діє фірма, характер зміни цього сегмента та цін, що йому відповідають.

3. Гнучкість політики ціноутворення. В умовах насиченості ринку, особливо при бурхливому розвитку туристичних послуг, фірма повинна швидко реагувати на зміни кон'юнктури ринку. Це досягається застосуванням різних знижок з ціни туристичної послуги для різних споживачів. А це, у свою чергу, дає змогу знижувати ціну й підвищувати її стимулюючу роль в умовах ринкової економіки.

4. Розробка цінової політики залежно від якості туристичної послуги та ступеня її новизни для споживача. Це досягається використанням нових технологій, нових сучасних форм обслуговування. Але при цьому слід ураховувати об'єктивні причини, що призвели до збільшення собівартості та витрат туристичної послуги. Треба зазначити, що загальна тенденція має розвиватися в бік зменшення ціни.

5. Урахування різних чинників, передусім зовнішніх, що не залежать від підприємства і впливають на його цінову політику. У цьому разі важливо визначити ці чинники і спрогнозувати їх зміни в майбутньому. До них відносяться, в першу чергу, економічні чинники (інфляція) та ті, які залежать від погодних умов, форс мажорних обставин. Встановлення ціни є одним з найважливіших етапів цінової політики підприємства.

Однак, насамперед, необхідно проаналізувати напрямки діяльності підприємства та визначити внутрішні й зовнішні чинники, що можуть вплинути на ціну. З цією метою підприємство повинно отримати відповідну інформацію, застосувавши комплексний підхід до її збирання та обробки. Передусім визначається обсяг необхідної інформації, адже через брак її зменшується ефективність

аналізу, а отже, рішення прийматимуться несвоєчасно. Базою для отримання інформації є окремі показники. Однак вони є лише вихідним матеріалом, який потрібно проаналізувати. Збирати такі дані доцільно тільки в разі впевненості, що вони є потенційним джерелом інформації. Важливо визначити напрямки збирання інформації, зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на ціни та формують навколишнє середовище для виробу підприємства. Головними напрямками є наступні:

1. Інформація про ринок, його стан та зміни. Здійснюється сегментація ринку, визначається сегмент, на якому реалізується туристична послуга, вивчаються вимоги споживачів до неї, ступінь її новизни, географічне положення підприємства, рівень доходів населення, місткість ринку, обсяг надання цієї послуги та попит населення, перспективи зміни кон'юнктури ринку, прогнозний обсяг реалізації, здатність задовольняти потреби споживачів і реакція ринку на можливі зміни ціни. На основі цієї інформації можна повно охарактеризувати стан ринку, здійснити його сегментацію та визначитися на майбутнє.

2. Інформація про конкурентів та урядова політика в галузі ціноутворення. У ринковій економіці конкуренція є невід'ємною складовою, тому ця інформація має дуже важливе значення і дає змогу визначити наступне:

– основних конкурентів: тобто фірми, які надають ці або аналогічні послуги;
– показники порівняння якості туристичної послуги конкурента з якістю власної;
– попит на конкурентні туристичні послуги та його зміни;
– питому вагу конкурентів на певному ринку або його сегменті;
– фінансовий стан конкурентів, їхні прибутки за останній час;
– дії конкурентів на ринку та можливі напрямки їх зміни;
– ступінь впливу дій конкурентів на ринок;
– урядова політика в галузі ціноутворення стосовно певного туристичної послуги;
– перспективні зміни урядових заходів у галузі ціноутворення.

3. Інформація про собівартість, витрати та валові доходи. Це дані про всі витрати туристичної фірми, обсяги реалізації та можливість отримання прибутку, до них відносяться наступні:

– собівартість продукції та її склад;
– вплив витрат виробництва на кінцеву ціну надання туристичної послуги;
– обсяг надання послуг та розмір отриманого валового доходу;
– розмір планового прибутку щодо туристичної послуги та рівень прибутковості;
– залежність витрат виробництва від масштабів діяльності;
– залежність прибутку від масштабів діяльності;
– можливість зміни ціни на туристичну послугу і вплив її на обсяги реалізації та розмір отриманого прибутку.

Зазначена інформація потрібна фірмі для аналізу й подальшого удосконалення політики ціноутворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма. – М.: «Финансы и статистика», 2000. – 176 с.
2. Литвиненко Я.В. Сучасна політика ціноутворення: Навчальний посібник – К.: МАУП, 2004. – 240 с.
3. Сагалакова Н. О. Удосконалення ціноутворення як основа підвищення ефективності функціонування туристичних підприємств / Н. О. Сагалакова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2015. – Т. 20. – С. 69-72.
4. Сус Л. М. Особливості цінової політики та ціноутворення в Україні / Л. М. Сус // Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". – 2015. – № 1. – С. 272-275.

Лаба С.

Науковий керівник – доц. Литвин Л. М.

ХИТРОЩІ ЦІНОУТВОРЕННЯ: ЯК ПРОДАВЦІ «ВИТЯГУЮТЬ» ВАШІ ГРОШІ

Ціноутворення – це процес встановлення цін на товари та послуги.

При ринковому ціноутворенні реальний процес формування цін відбувається не на виробництві, не на підприємстві, а у сфері реалізації продукції, тобто на ринку під дією попиту і пропозиції, товарно-грошових відносин. Ціна товару та його користь проходять перевірку ринком і остаточно формуються на ринку. Кожна фірма ставиться до проблем ціноутворення по-своєму. В дрібних фірмах ціни зазвичай встановлюються головним керівником. У великих компаніях проблемами ціноутворення, як правило, займаються керівники середнього рівня. Однак і тут керівництво подає загальні установки, формує цілі політики цін, затверджує ціни, запропоновані керівництвом нижчих ешелонів.

В сучасному світі ми не можемо здогадатись хто саме поставив дану ціну на товар і чи дійсно та ціна відповідає товарам, кругом обман, тому метою наукової статті є показати популярні хитрості ціноутворення продавців і кілька способів, як з цим боротися:

1. Цінова пастка робить менш дорогі предмети схожими на супер вигідну пропозицію.

Цінова пастка використовується в роздрібній торгівлі, щоб підштовхнути вас до покупки певного товару, від продажу якого продавець отримує більший прибуток.

Співробітники компанії Apple використовують цю стратегію роками, щоб змусити споживачів витратити гроші на гаджети, які здаються відмінним співвідношенням ціна-якість в порівнянні з іншими, більш дорогими моделями.

Наприклад, сьогодні вони виробляють Apple Watch (знамениті «розумні» годинник від Apple) в тридцяти восьми різних версіях, в діапазоні цін від 349 $ до 17 000 $. Дуже дорогі версії розумних годин ніколи не будуть в топ-продажів, і це нормально, тому що їхнє завдання в іншому. Маркетинг продуманий чітко: їх завдання в тому, щоб зробити версії з ціною в 349-549 $ привабливішими за ціною в порівнянні з іншими, більш дорогими версіями.

Порада: Щоб уникнути помилкових трюків ціноутворення, проаналізуйте ваші реальні потреби, а потім знайдіть кращу версію продукту, який їх повністю задовольнить.

2. При ціноутворенні за принципом «висока-низька ціна» підприємство штучно піднімає ціну, знаючи, що ви прийдете коли побачите знижки

Знижка – це умова договору, що визначає розмір зменшення базової ціни товару, вказаної у договорі.

Як винагороду споживачам за певні дії, такі, як завчасна оплата рахунків, закупівля великого обсягу товару або несезонні закупки, багато підприємств готові змінювати свої вихідні ціни. Ціни, що публікуються, мають довідковий характер і досить часто істотно відрізняються від фактично оплачуваних покупцем цін внаслідок широкого застосування системи знижок, такі знижки існують в розвинених підприємствах з високими доходами та підприємства які не є на ризику зникнення на ринку.

Отож, ви і можете попасти на обманливі знижки. Відбувається це так: зниження ціни відбувається, коли підприємства спочатку ставлять відносно високу ціну на товар. Потім вони поступово знижують ціни через знижкові купони, щоб зробити вигляд, що ви отримуєте супер вигідну пропозицію.

Порада: Пошукавши аналогічний товар на різних сайтах можна заощадити більше, ніж на розпродажі або при використанні купонів.

3. Політика преміальних цін змушує вас думати, що більш висока ціна дорівнює високій якості товару

Це загальна стратегія ціноутворення, суть якої в неправильному уявленні споживача про те, що раз ціна висока, це має означати, що і якість буде значно краще, ніж у більш дешевого товару.

Іноді це вірно, але іноді це дійсно не так. Як приклад наводжу такі товари як парфуми, ювелірні вироби і навіть нові автомобілі.

Коли ми знаходимо в магазині недорогі парфуми або парфуми зі знижкою, наша перша реакція, як правило така: «Цікаво, що з ними не так?» І часто ми проходимо повз, купуючи парфуми з нової колекції за високою ціною.

Крім того, багато виробників автомобілів встановлюють преміальні ціни при створенні Luxury-ліній. Тільки подумайте про такі бренди як Nissan і Infiniti: обидва виготовляються на однаковому шасі, мають однакову лінійку двигунів. Але лінія Infiniti вважається більш престижною через багату внутрішньої обробки, а її ціннник вище в рази на підставі розповідей і чуток про найвищу якість самого бренду.

Порада: Читайте відгуки про продукт, щоб проаналізувати: преміальна ціна коштує своїх грошей з точки зору загальної цінності для вас товару або ви просто платите за статус. У багатьох випадках, більш дешевої версії буде цілком достатньо.

4. Привабливе ціноутворення змушує вас думати, що ціна дійсно нижча, ніж насправді

Це очевидно: кожного разу, коли ви бачите предмет з ціною, 999 гривень або 19 гривень 97 копійок, продавці намагаються обдурити ваш мозок, зробивши з ціни «привабливу цукерку».

Прийом простий: робимо ціну трохи нижче круглого числа. Оскільки ми читаємо зліва направо, ми бачимо тільки перші цифри ціни товару і підсвідомо вирішуємо, що вона прийнятна.

За даними одного американського дослідження, цей «лівозначний ефект» має істотний вплив на рішення про покупку в момент покупки. Особливо у випадку покупки товарів щоденного користування – продуктів харчування, ліків, побутової техніки і т. д.

Порада: кожного разу, коли ви бачите ціну з 0,99 або 0,97 в кінці, призупинитеся, і перш ніж покласти товар у кошик, вирішіть чи доцільно це!

Кожній людині подобається гарна ціна, вигідна пропозиція. Просто переконайтеся, що ви насправді отримуєте реальну пропозицію!

Тепер ви в курсі того, які хитрощі ціноутворення використовують роздрібні магазини, щоб обдурити вас з ціною. Ви зможете легко визначити це і уникнути всіх вивертів, отримавши кращу ціну на товар частіше, ніж раніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шкварчук Л. О. Ціни і ціноутворення : [навч. посібник] / Л. О.Шкварчук. – К. : Кондор, 2003. – 214 с.
2. Литвиненко Я.В. Сучасна політика цінотворення: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2001. – 152 с.

3. Мазур О. Є. Ринкове ціноутворення : Навчальний посібник. / О. Є. Мазур – К. : 2012. – 480 с.
4. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посіб. /І.М.Бойчик.– К. : Атіка, 2012. – 543 с.

Франків А.

Науковий керівник – доц. Мариняк Я. О.

ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА В ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ (ТУРИЗМ НА «КОРЕЙСЬКІЙ ХВИЛІ»)

Туризм в Кореї - це справа, яку роблять всі разом, починаючи з президента, уряду, місцевих органів влади, це бізнес від великого до малого, і, нарешті, це прості люди, це таксист до якого ви сядете в машину і він з'єднає вас з безкоштовним перекладачем на будь-якій мові ". Чи траплялося вам бути жертвою наполегливих умовлянь подивитися корейський серіал? А може ви теж запалювали під «Каннам стайл», а один з ваших родичів проходив медичне обслуговування в корейської клініці або, принаймні, збирається це зробити?. Все впирається в одне - Республіка Корея! Поясненням корейському буму, який ввів в моду все корейське, є звучне і незвичайне слово «Халл». Саме слово складається з двох ієрогліфів, що означають «Корея» і «хвиля» і як не можна краще визначає феномен надзвичайної

Актуальність дослідження полягає у популяризації та ознайомленні з такою країною як Південна Корея, яка відрізняється своєю культурою та менталітетом нації.

Метою дослідження є привернення уваги до Південної Кореї як країни з надзвичайно потужним туристичним потенціалом та одним із лідерів на ринку іноваційно – технологічних розробок.

Корейська хвиля (або Халл) - поширення сучасної корейської культури по всьому світу. Корейська хвиля продовжує бути відчутною в Азії, Північній Америці, Латинській Америці, Європі, Близькому Сході та в Україні. Найпопулярніші напрямки такі як: серіали (дорами), музика (K-pop).[1]

Сам феномен виник із зрозумілих причин і його розвиток і успіх цілком закономірні. Ще в 90-х роках XX століття Корея визначила пріоритетом розвиток сфери культури, як результат культурна індустрія виросла більш ніж на 20%, коли південно-корейська економіка виросла приблизно на 5% в період з 1993-2003 рік. Як наслідок, корейська масова культура у вигляді поп-музики, серіалів і кінофільмів стала виходити за рамки своєї країни і проникла в першу чергу в Китай, де і був введений журналістами термін «Халл» в 2002 році, яких дивував масовий інтерес до корейської культури.[8]

Зараз, Халл, як найвпливовіша культурна сила Азії - одна з головних перемог в індустрії туризму Південної Кореї, з цим феноменом пов'язана туристська політика та імідж країни. Корейська кухня, музика, мода, туризм, серіали, кінофільми і навіть мультфільми - все це яскраві компоненти корейської хвилі, яка накриває світ і тягне в Південну Корею стабільний приплив туристів.[7]

Південна Корея в індустрії туризму зробила гігантський стрибок за останнє десятиліття, особливо в побудові бізнесу на прийом туристів. І це завдяки забезпеченню повної розвиненості інфраструктури та бездоганному сервісу. А також, корейцям вдалося створити максимально комфортну обстановку для перебування туриста в Кореї, адже не рідко подорожуючи в різних країнах турист відчуває часом дискомфорт.[8]

У туризмі широко розвивається - напрямок Халл, тобто подорож з певною метою, наприклад, побувати на місцях улюбленого серіалу, сходити на концерт улюбленої групи, або, нарешті, прогулятися районом Каннам і пізнати на власному досвіді Канамський стиль.[3]

Вплив Халл на туризм складно переоцінити, з цим ростом феномена, як наслідком зростання кількісті туристів які відвідують Корею. Згідно статистичних даних Корейської Національної туристської організації (KHTO), в середньому 10% туристів в Кореї - Халл туристи, тобто з 8 мільйонів туристів відвідали Корею в 2010 році близько 800 тисяч туристів були Халл туристами.[4]

Корея робить все, щоб Халл продовжував свій розвиток і приваблював туристів, наприклад, відкривши 60 корейських культурних центрів по всьому світу з безкоштовного навчання корейської мови та пізнання нової культури. Подібний центр, залучаючи своєї насиченою розважальною програмою, знаходиться і в столиці Казахстану. І це ще не все, в світі відкрито 30 офісів Корейської Національної туристської організації (KHTO), які є і місцями дозвілля з постійними заходами і в той же час місцями невимушеної пропаганди всього корейського.[5]

Коли людина насититься щедрістю корейського уряду, яке дозволило йому і культуру увібрати та нову мову вивчити, у нього з'являється природне бажання відвідати тепер вже улюблену країну. І тут Корея приймає туриста майстерно, в будь-якому місті, на кожному кроці турист натикається на невеликі довідкові центри з приємними консультантами з готовою безкоштовною інформацією у вигляді карт і путівників, в будь-якому магазині туриста зустрінуть з посмішкою, майже з любов'ю і з гордістю за свій народ .

Південна Корея має величезний потенціал в прийомі будь-якого туриста, так як різноманітність природних, культурно-історичних та інших ресурсів, а також відмінна туристична політика роблять можливим абсолютно будь-який вид відпочинку. Такий досвід в просуванні туризму доведений до досконалості заслуговує вивчення, і прийняття за приклад.[7]

Звичайно, поширення корейської масової культури, породило великий інтерес до Кореї і як наслідок значний потік туристів. Але це тільки залучення, саме розвинена інфраструктура і менталітет працівників індустрії туризму і простого народу роблять подорож туристів по «країні ранкової свіжості» незабутнім і досконалим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габрусенко Т. В. Эти непонятные корейцы / Т. В. Габрусенко. – М: Муравей, 2003. – 304 с.
2. Кирьянов О. Корея и корейцы. О чем молчат путеводители. / Олег Кирьянов. – М: Рипол Классик, 2013. – 352 с.
3. Ланьков А. Н. Быть корейцем. / А. Н. Ланьков. – М: АСТ Восток-Запад, 2006. – 543 с.
4. Толорая Г. Д. Республика Корея / Г. Д. Толорая. – М: Мысль, 1991. – 120 с.
5. south-korea. destination south korea [Електронний ресурс] / south-korea – Режим доступу до ресурсу: https://www.nytimes.com/topic/destination/south-korea.
6. lonelyplanet. south korea [Електронний ресурс] / lonelyplanet – Режим доступу до ресурсу: https://www.lonelyplanet.com/south-korea.
7. foreign-travel-advice. south korea [Електронний ресурс] / foreign-travel-advice – Режим доступу до ресурсу: https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/south-korea.
8. Theguardian. south korea [Електронний ресурс] / Theguardian – Режим доступу до ресурсу: https://www.theguardian.com/world/south-korea.

Михайлечко Т.

Науковий керівник – доц. Литвин Л.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Туризм є однією з найбільших динамічних галузей економіки. Високі темпи його розвитку, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє формуванню власної туристичної індустрії. На сферу туризму доводиться близько 7,5% світового валового національного продукту, 8,3% світових інвестицій, кожне 15-е робоче місце, 12,4 % світових споживчих витрат[4, с.95]. Таким чином, в наші дні не можна не помітити того величезного впливу, який створює індустрія туризму на світову економіку.

Мета статті – розглянути особливості ціноутворення саме у сфері туристичного бізнесу, різні стратегії встановлення ціни на туристичний продукт.

Послуги туризму є кінцевим продуктом, призначеним безпосередньо для споживання, ціни на послуги – це роздрібні ціни. Стійкість попиту на туристичні послуги залежить від індивідуальних особливостей людини, і при встановленні цін на них слід враховувати наступний психологічний момент: ціна не повинна викликати негативних емоцій у потенційних покупців.

Туристичні послуги реалізуються як на внутрішньому, так і на світовому ринках, і при оцінці якості і стандартизації беруться до уваги міжнародні вимоги.

Ціна на туристичні послуги має дві межі: нижню і верхню. Нижньою межею виступає собівартість виготовленого товару (туристичного пакету), а верхня межа визначається попитом на цей товар. Крім того, на ціну туристично продукту впливає ціла низка чинників: клас обслуговування, використовуваний транспортний засіб, форма обслуговування, кон'юнктура ринку турпослуг, сезонність надання послуг, ефективність реклами і маркетингової системи тощо.

Окрім вказаних вище особливостей, слід пам'ятати наступне:

– ціни на певні види послуг туризму не входять у вартість турпакета (наприклад, екскурсії), туристи замовляють і оплачують їх додатково відповідно до своїх смаків і інтересів;

– при груповому турі ціна туру на одну людину залежить від чисельності туристів в групі: чим більше чисельність групи, тим нижче вартість туру у розрахунку на одну людину;

– ціна туру залежить від вікового складу туристів: дітям і школярам надаються значні знижки на ціни багатьох послуг туризму;

– прибуток, що закладається в ціну турпродукту, встановлюється туристичною фірмою у відсотках до собівартості витрат.

Вибір цінової стратегії фірми залежить від життєвого циклу товару, в якому відбивається зміна попиту на різних етапах існування конкретного товару. При визначенні можливої в умовах ринку динаміки встановленої ціни, яка відповідала б цілям фірми, необхідно враховувати всі три чинники: витрати, рівень конкуренції і стан попиту.

Туристичний продукт, як і будь-який інший товар, має свій життєвий цикл і проходить ряд послідовних стадій, що розрізняються за обсягами продажів і прибутку: впровадження, зростання, зрілість, занепад. Тривалість стадії залежить від попиту, економічної кон'юнктури, характеру самого товару і багатьох інших чинників.

На першій стадії відбувається виведення на ринок товару або послуги. Це найдорожчий і найскладніший етап, який передбачає розробку нової продукції за наявності на неї попиту і ринку. На даній стадії

встановлюється ціна, визначається майбутній обсяг продажів, створюваних продуктів, проводиться широка рекламна компанія, інші заходи щодо просування товару. Цінові стратегії, які застосовуються на стадії впровадження, як правило, зводяться до встановлення низьких, або високих цін в різних варіаціях.

Встановлення цін які нижчі, ніж ті, що діють в даний момент на ринку. Цю стратегію використовують фірми, бажаючі в короткий термін глибоко проникнути на ринок із метою завоювання значної його частки. Із зростанням реалізації, у міру освоєння ринку ціна може підвищуватися, проте не дуже швидкими темпами, оскільки дуже різкий стрибок цін відлякує покупців.

Встановлення високих цін. Новий товар, що володіє високим ступенем задоволення потреб покупців, може забезпечити фірмі протягом певного періоду монопольне положення на ринку. Встановлюючи на такий товар максимально високу ціну, фірма забезпечує собі протягом короткого проміжку часу отримання високого прибутку. Цей метод отримав назву «Методу зняття вершків».

Стратегія встановлення високих цін ефективна за наступних умов:

1) ринок нечутливий до рівня цін та існує вірогідність того, що висока ціна не відлякає покупців від нового товару;

2) витрати на виробництво нового товару дуже високі, і він може швидко застаріти;

3) продукт достатньо захищений від конкуренції патентом.

Проте проведення такої цінової політики обмежене в часі, оскільки вона сприяє залученню на ринок нових конкурентів. Високі ціни провокують конкурентів швидко створювати аналогічні товари або їх замінники, що веде до збільшення пропозиції і зниження цін.

Ці стратегії ціноутворення служать меті швидкого проникнення і закріплення на ринку. З досягненням поставленої мети виникає необхідність застосування нової стратегії. У міру розширення кола споживачів виробництво вступає у фазу початкового зростання, яка поступово переходить в стадію зрілості. На цьому етапі, щоб привернути покупців і зміцнити свої позиції на ринку, фірми можуть використовувати нижчі ціни в порівнянні з конкурентами. Зниження цін на стадії зростання застосовується в тому випадку, якщо компанія переслідує мету – досягти домінуючого положення на ринку за рахунок збільшення своєї частки. Згодом, у міру завоювання певної частки ринку і формування стійкої клієнтури, можна поступово підвищувати ціни до рівня цін інших продавців. В умовах збільшення попиту компанія, як правило, орієнтується на високі ціни і високий прибуток. Проте, ріст цін необхідно чимось аргументувати (наприклад, інфляцією, зростанням витрат, поліпшенням якості тощо). На стадії зростання відбувається пристосування цін до різних категорій клієнтів і змінних ситуацій. Для цього використовуються наприклад, знижки, величина яких залежить від обсягів придбаної продукції, сезону, віку, нації та релігії клієнта.

Зростання виробництва товару припускає не тільки збільшення збуту, але і посилення конкуренції. Як тільки товар стає популярний у покупців, прагнення інших виробників вийти на цей ринок посилюється. Разом з тим відбувається зміна потреб клієнтів, з’являються привабливіші продукти. У міру згасання ажіотажного попиту на конкретний товар зменшуються обсяги його продажів. Це означає насичення ринку і, як наслідок, витіснення деяких виробників. Товар вступає в стадію зрілості. На цьому етапі його виробництво не росте, круг потреб практично не розширюється, виникає необхідність оновлення продукції фірми. Зниження ціни стає найважливішим знаряддям конкуренції. Проте, слід мати на увазі, що у сфері туризму спроба зберегти свій бізнес за рахунок зниження цін дуже небезпечна, оскільки часто сприймається споживачем як зменшення кількості або якості послуг.

Врешті-решт, наступає етап занепаду, коли товар стає неприбутковим і відбувається згортання його виробництва. Життєвий цикл товару починається з впровадження і закінчується зняттям з виробництва. На кожному етапі життєвого циклу товару відбувається зниження витрат, пов'язаних з його виробництвом, і, відповідно, ринкової ціни.

Таким чином, розглянувши особливості ціноутворення, можна зробити низку висновків:

1) процеси виробництва, реалізації і споживання послуг збігаються за часом, тому у сфері послуг застосовується сезонна диференціація цін і тарифів;

2) туристичні послуги реалізуються як на внутрішньому, так і на світовому ринках, тому при оцінці якості і стандартизації беруться до уваги міжнародні вимоги.

3) в умовах ринку фірма може здійснювати цінові маніпуляції. Часто збільшення ціни сприймається клієнтами як зростання цінності пропонованої послуги, тому іноді на приблизно однакові товари встановлюються різні ціни.

Якщо різниця у рівні цін невелика, то споживач купує дорожчу послугу, припускаючи, що її якість вища. Проте цей шлях дуже небезпечний. Можна обдурити клієнта багато разів, але у майбутньому – втратити партнерів і репутацію.

Варто відзначити, що всі названі методи встановлення цін, проникнення на ринок і закріплення на ньому в довгостроковій перспективі служать одній меті – отримати максимальний прибуток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Л. Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання : навч. посіб. / Л. Г. Агафонова, О. Є. Агафонова. – Київ: Знання України, 2002. – 358 с.
2. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. / Л. П. Дядечко. – Київ: ЦУЛ, 2007. – 224 с.
3. Калініна І. О. Дії фірми на ринку послуг. Туризм і подорожі. / І. О. Калініна. – Д.: ДонНУ, 2004. – 214с.
4. Костащук В.І. Економіка і ціноутворення в галузі туризму : навч. посібник / В.І. Костащук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 140 с.

Хоєцький Р.

Науковий керівник – доц. Литвин Л. М.

РОЛЬ ТУРИЗМУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Туризм є одним з найперспективніших галузевих напрямків активізації економічного розвитку України. Розвиток туристичної галузі як високоприбуткового сектору економіки є важливим чинником соціального розвитку та культурного піднесення України при збереженні її самобутності та національної суті, гармонійної інтеграції України у європейську та світову спільноту. Разом з економічним піднесенням України, розбудовою туристичної інфраструктури, розвитком транспортних систем туризм стане джерелом не тільки надходження іноземної валюти, але і створення нових робочих місць. Таким чином, тенденції розвитку туризму мають позитивний характер. Зростаючий інтерес туристів до інших культур, велика кількість реклами, доступність інформації сприяють збільшенню можливостей спілкування між народами.

Вагомий внесок у наукові дослідження теорії і практики формування соціально-економічних відносин у галузі туризму внесли зарубіжні і вітчизняні вчені. Так, зокрема в контексті досліджень нормативно-правового забезпечення розвитку туризму, організації туристичної діяльності та формування перспектив і стратегій розвитку туристичної галузі необхідно виділити дослідження В. Ф. Киф'яка, М. П. Мальської, В. В. Худо, В. І. Цибуха, О. П. Чудновського та інших вітчизняних та закордонних науковців. Наукові проблеми економіки туристичної галузі в цілому та за її окремими складовими ґрунтовно досліджували А. Б. Здоров, М. І. Кабушкін, Є. В. Козловський, Г. Б. Мунін, Х. Й. Роглєв та інші. Проте окремі важливі питання ще й досі залишаються поза увагою науковців і вимагають більш детально зосередитись на економічних дослідженнях потенційних можливостей туристичної галузі в межах загальної стратегії соціально-економічного розвитку України в цілому та її окремих регіонів зокрема.

Розвиток туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з «найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки…» [2, с. 5]. Приєднуючись до цих аргументів, український учений-економіст В. І. Биркович наголошує наступне: «Сьогодні туристична галузь в Україні є п'ятою за значенням складовою поповнення бюджету, а в перспективі її питома вага може значно зрости» [1, с. 160].

У законі України «Про туризм» зазначено, що туризм - це тимчасовий виїзд (подорож) осіб з постійного місця проживання з пізнавальною, оздоровлювальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою на термін від 24 годин до одного року поспіль, без зайняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування.

Таким чином, туризм – це вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями.

Основною рушійною силою розвитку туризму залишаються економічні вигоди, які він надає. Так, туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури – готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо. Він зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, що можуть бути прямими (плата за візу, митний збір) або непрямими (збільшення заробітної плати робітників спричинює збільшення сум прибуткового податку, що сплачується ними в бюджет). Крім цього, як зазначалося вище, туризм має широкі можливості для залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій. Він сприяє диверсифікації економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації.

Також вплив туризму на економічний розвиток виявляється у підвищенні ділової активності та розширенні виробництва товарів і послуг у результаті збільшення платоспроможного попиту за рахунок іноземних та місцевих екскурсантів.

Особливе місце відводиться туризму у створенні робочих місць і розв'язанні проблеми зайнятості. Кількість робочих місць щоденно збільшується, не вимагаючи при цьому великих витрат. Туризм охоплює багато секторів економіки і цим ускладнює визначення точної оцінки кількості працівників, зайнятих у сфері туризму. Крім того, вирішення проблеми реальної оцінки ускладнюється ще й специфічним характером праці (сезонність, робота за сумісництвом, тимчасова робота тощо). І все ж кількість зайнятих у туристичній сфері постійно зростає.

Важливе значення має вклад туризму в платіжний баланс країни, який виражається у вигляді

різниці між витратами іноземних туристів у країні і витратами резидентів цієї ж країни за кордоном.

Сучасна індустрія туризму в Україні – одна з найбільш швидко прогресуючих галузей господарства, можна розглядати і як самостійний вид економічної діяльності, і як міжгалузевий комплекс.

У багатьох країнах туризм входить у першу трійку провідних галузей держави, розвивається швидкими темпами і відіграє важливе соціальне та економічне значення, оскільки він [3, с. 18]:

- збільшує місцеві доходи;
- створює нові робочі місця;
- розвиває всі галузі, пов'язані з виробництвом туристичних послуг;
- розвиває соціальну та виробничу інфраструктури у туристичних центрах;
- активізує діяльність народних промислів і розвиток культури та сприяє їм;
- забезпечує зростання рівня життя місцевого населення;
- збільшує валютні надходження.

Туризм відіграє важливу роль у створенні робочих місць, і, за прогнозами, впродовж наступних п'яти років у світі створюватиметься 2500 нових робочих місць щодня. Охоплюючи багато секторів економіки, майже неможливим стає визначення точної оцінки кількості працівників, зайнятих у сфері туризму. Крім того, вирішення проблеми реальної оцінки ускладнюється ще й специфічним характером праці (сезонність, робота за сумісництвом, тимчасова робота тощо). І все ж кількість зайнятих у туристичній сфері постійно зростає. Це одна з не багатьох галузей економіки, де залучення нових технологій не призводить до скорочення працюючого персоналу.

Україна об'єктивно має потужний туристичний потенціал, який, на жаль, використовується не дуже ефективно. Це є визначальним питанням, яке має диференційовану структуру. Причини такого становища полягають у складній соціально-економічній ситуації в державі, у невідрегульованості механізмів стимулювання туристичної індустрії, відсутності ефективної стратегії розвитку цієї галузі як на національному, так і на регіональному рівнях. Ситуація, що склалася в туристичній сфері останнім часом, вимагає активного пошуку шляхів подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва туристичного продукту із забезпеченням необхідної його якості.

Відсутня скоординована висококваліфікована та грамотна система дій з виведення туристичного продукту України на світовий ринок, яка давала б відчутні результати.

Отже, туризм в Україні є важливим об'єктом вивчення та дослідження, оскільки останні тенденції його розвитку суттєво впливають на основні макроекономічні показники багатьох країн світу, сприяють зростанню добробуту населення, формують інвестиційний потенціал держав.

Зважаючи на вищевикладене, слід зазначити, що ключовою основою розвитку туристичної індустрії в Україні можна визначити створення конкурентоспроможного на світовому ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та захист їхніх соціально-економічних інтересів за збереження екологічної рівноваги та історико-культурного довкілля, враховуючи світовий досвід розвитку туризму. Для ефективної реалізації цього в Україні потрібно забезпечити сталий розвиток туристичної галузі, зміцнити матеріальну базу туризму, підвищити якість та розширити асортимент туристичних послуг, поліпшити інформаційне та рекламне забезпечення, впровадити ефективну інноваційну діяльність та створити наукову і відповідну нормативно-правову бази вітчизняного туризму.

В цьому контексті максимально гостро постає питання комплексної оптимізації процесів взаємодії туризму і культури за рахунок використання культурної спадщини, музеїв, театрів та інших об'єктів, що у більшості країн світу є винятково важливим чинником залучення туристів, генерації міжнародних і локальних туристичних потоків та комплексного формування економічного результату діяльності таких галузей як транспорт, громадське харчування, місцева промисловість тощо.

Подальший розвиток демократії, політична стабільність, визначення пріоритетних напрямків економічного розвитку держави забезпечить створення високоприбуткової туристичної галузі на міжнародному і національному рівнях з урахуванням природно-кліматичного, рекреаційного, соціально-економічного та історико-культурного потенціалу країни, її національних особливостей.

В української туристичної сфери є лише два шляхи до подальшого перебігу подій. Саме в даний час відбувається той вирішальний момент, від якого залежить майбутнє українського туризму: чи стане туризм вагомим джерело надходжень до державного бюджету, чи залишиться на тому самому рівні, на якому він існував до сьогодні. Все це визначається тими орієнтирами, що будуть покладені в основу політики розвитку туризму.

Таким чином, виникає альтернатива: робити акцент на іноземного споживача чи реанімувати внутрішній туристичний процес.

У будь-якому разі, в обох випадках туристична галузь потребує підтримки держави. Адже розвиток вітчизняної туристичної сфери неможливий без правильної державної політики яка б посприяла розвитку туризму та виходу України на світовий ринок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биркович, В. І. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні [Текст] / Віктор Іванович Биркович // Стратегічні пріоритети. – №4(5). – 2007. – 163с.
2. Державне регулювання та стандартизація в туризмі [Текст]: монографія / В. Г. Явкін, В. П. Руденко, О. Д. Король та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.
3. Максаковский В. Развитие и география международного туризма // Краєзнавство. Географія. Туризм.– 2001.– №21–24. –231с.
4. Цибух, В. І. Державне регулювання у сфері туризму в Україні [Текст] / В. І. Цибух // Статистика України. – 2005. – № 1. – 185с.
5. Чечель, А. О. Удосконалення державних механізмів управління розвитком туризму в Україні [Текст] : дис. канд. наук з держ. Управління за спец. 25.00.02 – Механізми державного управління / Чечель Анна Олександрівна. – Донецьк: Донецька державна академія управління, 2004. – 177 с.

Кубик Н.

Науковий керівник – доц. Литвин Л. М.

ЦІНОУТВОРЕННЯ У РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

За сучасних умов одним із найбільш динамічних напрямів економічної діяльності який розвивається є ресторанне господарство, що стає причиною достатньо жорсткої конкуренції між кафе, барами та ресторанами. Гостра конкуренція призводить до необхідності повного контролю за рухом товарно-матеріальних цінностей і грошових засобів, мінімізації витрат, які пов'язані з виробничим процесом, а також розробки оптимальної цінової політики, що є кроком до ефективного ціноутворення. В Україні до останнього часу проблеми ціноутворення не стояла гостро, тому що конкуренція була невелика. Проте сьогодні ситуація змінюється, на ринок виходить велика кількість нових учасників, у зв'язку з чим ситуація загострюється. За таких умов значно впливає на ефективність функціонування вітчизняних підприємств ресторанного господарства стратегія конкуренції та цінова політика.

Ціноутворення в закладах ресторанного господарства має свої особливості, які відрізняються від формування ціни в інших галузях. За своєю сутю ціна закладу ресторанного господарства є послугою, яка надається споживачам у вигляді вироблених страв, закуплених товарів, а також пропозиції різних видів культурних програм та організація дозвілля. Особливістю також є те, що заклади ресторанного господарства виконують три основні функції:

- виготовлення продукції власного виробництва;
- реалізація виготовленої продукції власного виробництва та закуплених товарів;
- організація споживання продукції власного виробництва і закуплених товарів.

Особливістю діяльності цієї галузі є також те, що продукція, яка виробляється, як правило, не може зберігатись досить тривалий час і потребує швидкої реалізації; вона повинна мати достатньо широкий асортимент з метою задоволення різноманітних вимог споживачів, і, в першу чергу, стосовно якості. Тобто має місце висока залежність обсягу виробленої продукції від попиту споживачів.

Діяльність закладів ресторанного господарства в умовах ринкової економіки залежить від тієї економічної стратегії, яку вона обирає. Невід'ємною частиною такої загальної стратегії є цінова стратегія. Її сутність полягає у визначенні попиту на продукцію; чинників, які впливають на ціну послуги закладу ресторанного господарства; розрахунку ціни страви та послуги; пристосуванні її до ринкової кон'юнктури, постійний моніторинг та внесення відповідних змін та коректив. Тому від правильності та точності визначення ціни, застосування відповідної методики розрахунку в значному ступені залежить і ефективність та прибутковість діяльності всього закладу.

Визначення ціни на послуги закладів ресторанного господарства має свої особливості, які відрізняють визначення цін в інших галузях національної економіки.

1. Кінцевою ціною закладу ресторанного господарства є ціна продажу, в яку входять не тільки вартість виробленої страви, а і вартість послуги, яка може надаватися. Головним чином це – обслуговування споживача, організація його дозвілля та інше.

2. Ціна продажу страви може визначатись на всю масу виробленої продукції (при масовому виробництві страв для закладів ресторанного господарства), а також на окрему страву при індивідуальному замовленні в закладах ресторанного господарства, кафе. В першому випадку визначення ціни відбувається на підстав визначення всієї маси продуктів. Це пояснюється тим, що існуюча система обліку унеможливлює визначення вартості однієї страви. Тому розраховується повна собівартість кулінарної продукції, яка включає повну вартість сировини та матеріалів за цінами закупівлі, витрати виробництва, обігу, обов'язкові платежі, прибуток та інше і визначається ціна продажу страви.

3. При визначенні ціни страви здійснюється її калькуляція на підставі визначення середньозваженої ціни. Це пояснюється тим, що сировина, яку заклади ресторанного господарства отримують для виготовлення страв, різниться за сортами, видами, категоріями, видами кулінарного оброблення тощо. Крім того, для виготовлення однієї й тієї ж самої страви можуть використовуватися

продукти одного найменування (наприклад, борошно), але різних сортів. У цьому разі має змінюватися й ціна продажу страви. Щоб досягти певної сталості цін на однакові страви та вироби протягом певного часу, в закладах ресторанного господарства і використовують середньозважені ціни. Вони встановлюються для групи продуктів одного найменування (наприклад, м'ясо, птиця), що різняться за сортами, розмірам, категоріям, видами кулінарного оброблення тощо.

4. За роздрібною ціною реалізуються головним чином закупні товари. Але найбільші витрати заклади ресторанного господарства мають при виробництві страви та іншої продукції власного виробництва. На цю ціну нараховується цінова надбавка, яка включає не тільки усі витрати закладу ресторанного господарства, але і прибуток, який він бажає отримати. Ціна продажу страви включає також і торговельну надбавку.

5. На кінцеву ціну страви впливає багато чинників як зовнішнього характеру (зміна кон'юнктури ринку, вимоги споживачів, загальнодержавні чинники та інше), так і внутрішнього, що залежать від самого закладу.

6. Ціни на продукцію в закладах ресторанного господарства залежать від його типу, контингенту споживачів, місця його розташування тощо. А тому заклади ресторанного господарства поділяються за рівнем матеріально-технічної оснащеності, а також рівнем та кількістю надаваних послуг, що знаходить своє вираження у класах: люкс, вищий клас, перший (останнє стосується тільки ресторанів та барів) [1].

Вибір цінової стратегії складає зміст концепції підприємства у визначенні цін на свою продукцію. Закладу ресторанного господарства, що працює в ринкових умовах, перш за все необхідно виробити стратегію визначення цін, керуючись якою підприємство може вирішувати поставлені перед ним завдання.

Відсутність чітко визначеної цінової стратегії сприяє невизначеності у прийнятті рішень, що може призвести до їх неузгодженості і бути наслідком ослаблення позицій підприємства на ринку, втрати виручки і прибутку. Проведення цінової політики в закладах ресторанного господарства передбачає розробку та впровадження різноманітних цінових стратегій. До основних з яких відносяться наступні:

Стратегія ціноутворення, заснована на цінності товару (стратегія «зняття вершків»). Дана стратегія полягає у встановленні високої ціни на товар на невеликому сегменті ринку і «зняття вершків» у вигляді високої рентабельності продажів. Ціна тримається високою для того, щоб нові покупці, що входять в даний сегмент ринку виходили на якісно новий, більш високий рівень. Застосування даної стратегії стає можливим за переваги даного виробу над аналогами або його унікальності.

Стратегія слідування за попитом. Дана стратегія схожа зі стратегією «зняття вершків», але замість утримування ціни на постійному високому рівні і переконання покупців вийти на новий рівень споживання, ціна під суворим контролем знижується. Часто товар отримує несуттєві зміни в дизайні та можливості, щоб значно відрізнятися від попередніх моделей. Іноді, щоб відповідати зниженню ціни, доводиться міняти зовнішній вигляд товару, заходи щодо стимулювання його збуту, упаковку або спосіб розподілу. Ціна утримується на кожному новому зниженому рівні досить довго, щоб задовольнити весь існуючий попит. Як тільки обсяг продажу починає істотно скорочуватися, слід готуватися до наступного зниження ціни.

Стратегія проникнення на ринок. Ціновий прорив, як видно із самої назви є встановлення дуже низької ціни для проникнення і розвитку діяльності на новому ринку в найкоротші терміни, щоб забезпечити переваги у витратах від обсягу виробництва. Така стратегія мало підходить для невеликої компанії, так як вона не має потрібних обсягів виробництва, а роздрібна торгівля конкурентів може відреагувати дуже швидко і жорстко.

Стратегія усунення конкуренції. Стратегія усунення конкуренції схожа зі стратегією проникнення на ринок, але використовується в інших цілях. Вона призначена для того, щоб не дати потенційним конкурентам вийти на ринокhttp://ua-referat.com/%D0%A0%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA, інше її призначення – домогтися максимального обсягу продажів перш, ніж на ринок вийде конкурент. Тому ціна встановлюється максимально близько до витрат, що дає малий прибуток і виправдовується тільки великим обсягом продажів. Невелика компанія могла б вдатися до даної стратегії для концентрування своєї діяльності на невеликому сегменті ринку: швидко вийти на нього, швидко отримати прибуток і так само швидко покинути цей сегмент. [2]

Визначення ціни страви може здійснюватись, головним чином, двома методами: на підставі попиту та на підставі витрат. Сутність методу на підставі попиту полягає у визначенні конкретних споживачів, які бажають користуватися послугами закладу ресторанного господарства та їх попиту. Особлива увага приділяється вимогам споживачів до страв, які виробляє заклад ресторанного господарства, поява нових їх видів, розповсюдження страв національних кухонь, застосування нових видів сировини та нових технологій, устаткування тощо. На підставі проведених досліджень визначається конкурентна ціна страви на даному сегменті ринку. Від отриманої ціни віднімаються всі прямі податки і визначається продажна ціна закладу. Від цієї ціни віднімається вартість закупленої сировини та матеріалів і розраховується надбавка закладу ресторанного господарства. В подальшому заклад ресторанного господарства визначає доцільність виробництва даної страви, виходячи з витрат і, головним чином, прибутку, який може отримати цей заклад. Але даний метод не приділяє уваги витратам, які може мати заклад і які враховуються тільки в кінці проведених розрахунків.

Особливістю витратного методу є визначення спочатку витрат при виробництві страви з урахуванням ціни закупівлі сировини та матеріалів, а також отриманого прибутку. До цієї ціни

додаються прямі податки і визначається кінцева продажна ціна страви. Недоліком даного методу є не врахування при розрахунку кінцевої продажної ціни попиту споживачів.

В сучасних умовах розвитку ринкової економіки доцільно об'єднання цих двох методів. Головним при цьому залишається метод визначення ціни продажу на підставі попиту споживачів, але при цьому потрібно виходити з витрат, які має заклад ресторанного господарства при виробництві страв. З економічної точки зору головною метою закладу залишається збільшення добробуту власників цього закладу за рахунок отримання прибутку.

При визначенні кінцевої ціни страви головною вимогою повинно бути визначення її на рівні конкурентоздатної на ринку. В умовах конкурентного ринку основною можливістю збільшення реалізації є зниження ціни страви при умові високої її якості.

Висновок

Подальший розвиток індустрії гостинності і ресторанного бізнесу зокрема дозволить розширити сферу дозвілля громадян, скоротити їх час на виробництво та прийом їжі в домашніх умовах, збільшити вільний їх час. З іншого боку заклади ресторанного господарства в умовах ринкової економіки повинні отримувати прибутки. Тому визначення ціни на послуги цих закладів повинні не тільки відшкодовувати витрати, які має заклад, а і передбачати отримання певного прибутку. Встановлення ціни може здійснюватись різними методами, але при цьому вона повинна бути конкурентоздатною і спрямованою на збільшення контингенту споживачів в закладах ресторанного господарства відповідних типів, класів і таких, що пропонують широку номенклатуру послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства. Класифікація. –К. Держспоживстандарт України, 2004 – 87 "Услуги общественного питания. Общие требования"
2. Дугіна С. І. Маркетингова цінова політика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 360 с.

Павлюк О.

Науковий керівник – доц. Григорук А.А.

СУЧАСНИЙ СТАН І ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Туризм в Україні - це мережа можливостей, це невикористана копальня золота. В Україні сьогодні є всі передумови для розвитку туристичної сфери. Зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розгалуження санаторно-курортної бази. Однак, треба провести ще величезну роботу: законодавчу базу доцільно привести у відповідність із міжнародними стандартами, прискорити приватизацію об'єктів державної власності, спричинити процес акціонування, створенню приватних та спільних фірм тощо. У сфері індустрії туризму в законодавчому порядку слід визначити перелік об'єктів, що не підлягають приватизації. В першу чергу, це стосується ряду об'єктів готельного, санаторно-курортного, спортивного спрямування, які мають загальнодержавне значення. Необхідно також суттєво зменшити вартість в'їзної візи, створити спеціальні економічні зони для повного використання туристично-рекреаційних ресурсів.

Головна мета статті полягає у створенні способів перетворення України на міжнародний туристичний центр, розкриття її туристичних потенціалів.

Туристичний бізнес є найбільш прибутковим сектором економіки багатьох країн. Україна також почала спрямовувати свої зусилля на розвиток туризму: як внутрішнього, так і зовнішнього. Внесені певні зміни до діючого законодавства, передбачено подальший розвиток інфраструктури, що обслуговує туризм. Визначено ряд преференцій для розвитку внутрішнього туризму. Туристичний потенціал України на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить 1,5–2,5% частка туристичної галузі у структурі ВВП країни (рис. 1) [4]. Основними перепонами на шляху до розвитку туристичного сектору в Україні сьогодні є переважно чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру.

Значний вплив на поглиблення соціально-економічної нестабільності чинить зростання чисельності безробітних в країні. Паралельно з тим знижується рівень доходів населення. Окрім перелічених проблем на ринку праці України існує ще одна – підвищення рівня цін. Такі негативні тенденції чинять негативний вплив на зниження туристичних потоків, що у свою чергу негативно впливає на розвиток туристичної галузі України.

Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, починаючи з 2009 року, зростає до 2013 року, а у 2015 році спадає. Причому кількість іноземних і внутрішніх туристів зменшується, а кількість туристів, що виїжджають за кордон, збільшується (рис. 2) [4].

Розвиток галузі туризму в 2015 році відбувався на фоні погіршення соціально-економічної ситуації в країні. Фінансова та воєнно-політична криза в Україні, пов'язана з російською агресією, майже не вплинула на кількість виїздів українців за кордон.

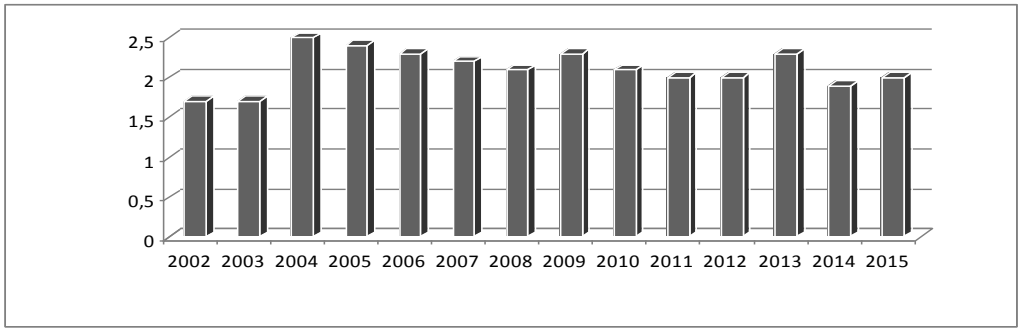

Рис. 1. Частка прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП України

Згідно з даними Держтуризму й ДПС, у 2014 році за кордон виїжджали 22,6 мільйона громадян України (або громадяни України виїжджали 22,6 мільйона разів). Це на 5% менше порівняно зі статистикою 2013 року, коли кордон перетинали 23,8 мільйона українців [4].

У Держтуризмкурорті зазначають, що ці розрахунки виконано за методикою Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) – не зараховуються до числа туристів особи, які перетнули кордон з дипломатичною, імміграційною метою, для працевлаштування та обслуговуючий персонал транспортних засобів.

Однак, порівнюючи різні дані, ми маємо підстави вважати, що тут не йдеться про туристів у чистому вигляді. У 22,6 мільйона напевно зараховується багато заробітчан**,** які при виїзді не вказують працевлаштування як мету своєї поїздки.

Проте число подорожей з метою "туризм" скоротилося майже вдвічі. Також у цих умовах в Україну приїздить вдвічі менше іноземних мандрівників. За даними ДПС, **у** 2014 році до України в'їхало 13,1 мільйона іноземних туристів. Це на 49% менше**,** ніж попереднього року [4].

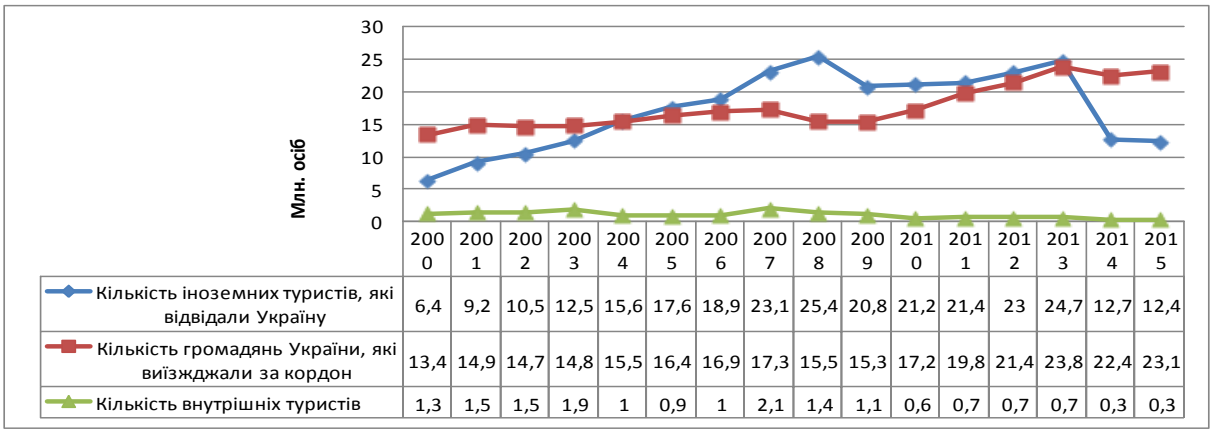

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість іноземних туристів, які відвідали Україну	6,4	9,2	10,5	12,5	15,6	17,6	18,9	23,1	25,4	20,8	21,2	21,4	23	24,7	12,7	12,4
Кількість громадянь України, які виїзжджали за кордон	13,4	14,9	14,7	14,8	15,5	16,4	16,9	17,3	15,5	15,3	17,2	19,8	21,4	23,8	22,4	23,1
Кількість внутрішніх туристів	1,3	1,5	1,5	1,9	1	0,9	1	2,1	1,4	1,1	0,6	0,7	0,7	0,7	0,3	0,3

Рис.2. Порівняння динаміки туристичних потоків в Україні

Негативний вплив на розвиток туризму в Україні створює відсутність єдиної збалансованої державної політики у туристичній сфері. Процес ліквідації Державного агентства України з туризму та курортів (центральний орган виконавчої влади, який забезпечував реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів) тривав з весни 2014 року. Лише нещодавно був створений відділ розвитку туризму Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, який започаткував роботу з реформування та оптимізації туристичного ринку України та розробляє Концепцію розвитку туризму в Україні.

Враховуючи вищезазначені негативні фактори, загальносвітову економічну кризу, в туристичній галузі в цілому по Україні спостерігався спад туристичної активності, зменшення туристів та екскурсантів.

Туризм в Україні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення держаного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави. Пріоритетним видом туризму для України залишається іноземний (в'їзний) туризм як вагомий чинник поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць. Нині Україна має понад 4,5 тис. закладі розміщення туристів і відпочиваючих на 620 тис. місць, але вони потребують модернізації та реконструкції відповідно до міжнародних стандартів. Крім того,

підтримання в належному стані потребують і рекреаційні зони, пам'ятки культури та архітектури України, інші об'єкти туристичних чи екскурсійних послуг [1, с.25].

Метою розвитку туризму в Україні є створення сприятливого організаційно-правового й економічного середовища для розвитку цієї галузі, формування конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту на основі використання природного та історико-культурного потенціалу України, забезпечення її соціально-економічних інтересів і екологічної безпеки.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:

Таблиця 1 [2, с.254]

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання:	**Основу державної політики в галузі туризму повинні складати такі чинники:**
впровадити ефективні механізми фінансово-економічного регулювання розвитку галузі туризму;	державне стимулювання внутрішнього та іноземного (в'їзного) туризму, в тому числі через удосконалення системи оподаткування.
створити, з урахуванням соціально-економічних інтересів держави, ефективну модель інвестиційної політики в галузі туризму;	Забезпечення внутрішньої конвертованості туристичних послуг шляхом підвищення їх якості та розширення асортименту, поліпшення умов обслуговування туристів;
удосконалити організаційні структури управління галуззю туризму;	поетапна приватизація туристичних об'єктів з їх інфраструктурою;
забезпечити раціональне використання та відновлення природного та історико-культурного середовища;	будівництво нових, реконструкція та модернізація діючих туристичних об'єктів;
прийняти екологічні регламенти та затвердити допустимі норми освоєння туристичних ресурсів, розробити механізми їх дій та запровадити в практику управління.	залучення коштів підприємницьких структур, суб'єктів туристичної діяльності для розвитку інфраструктури туризму (шляхи, пункти пропуску, системи водопостачання та каналізації, зв'язок, служби сервісу тощо);
	державне сприяння просуванню на міжнародний ринок туристичного продукту України через міждержавні угоди та програми;

Сучасний стан розвитку туристичної індустрії в Україні не відповідає наявному потенціалу туристичних ресурсів, низькою є її економічна ефективність. Однією з основних причин такого становища є недостатній рівень теоретичного осмислення соціально-економічної суті туризму як суспільного явища та його економічної значимості як прибуткової галузі. Функціонування туризму як специфічної галузі національної економіки базується на виробництві та споживанні туристичного продукту, що дає змогу зробити висновок про об'єктивне існування ринку туристичних послуг. Пріоритетним завданням розвитку туризму є запровадження ефективних методів економічного стимулювання, побудованих на принципах туристичної ренти. Запропонована схема розподілу та використання цих платежів спрямована на забезпечення самофінансування та саморозвитку туристичної сфери. Реалізація основних напрямів стимулюватиме туристичну діяльність в Україні, посилить взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами соціального, економічного та культурного розвитку окремих регіонів і всієї країни. А це, у свою чергу, сприятиме зростанню, авторитету України на світовому ринку туристичних послуг, зміцненню економіки країни, наповненню державного бюджету, створенню потужної туристичної галузі, зростанню добробуту українських громадян, збереженню історико-культурної спадщини, піднесенню духовного потенціалу суспільства.

У 2011–2012 роках Україна ввійшла до світових рейтингів десяти країн. Проте кризові явища, російська агресія 2014–2016 років послабили динаміку туристичного ринку. У разі очищення Донбасу від російських окупантів, повернення АР Криму під юрисдикцію України туристична галузь зможе повернутися до тих тенденцій, що діяли до 2012 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
2. Кифяк В. О. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
3. «Вплив туризму на економіку держави». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua
5. Матеріали журналу «Молодий вчений». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://molodyvcheny.in.ua/ua/archive/35/
6. Як криза впливає на туризм в Україні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cheap-trip.eu/2015/03/17/yak-kryza-vplyvaje-na-turyzm-v-ukrajini-infohrafika/

Сабадах С.

Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Проблема інтеграції України у світове господарство є доволі глобальною, а співробітництво України з ЄС залишається пріоритетним напрямом зовнішнього політики України, визначення сучасного стану та перспектив розвитку даного співробітництва.

Інтеграційні процеси України у світову економіку опрацьовували різні вчені і економісти. Серед них варто виділити: Артьомов І.В., Ващук О.М., Горюнова Є.О., Мантль В., Шишков Ю.В,тощо. Кожен автор по-різному визначає перспективи участі України в інтеграційних процесах світового господарства.

Мета та завдання дослідження**:** відкрити нові перспективи співробітництва України з іншими країнами світу, сформувати оцінку переваг та наслідків співробітництва України з ЄС.

Економічна інтеграція – об`єктивний процес розвитку стійких економічних зв`язків і поділу праці національних господарств, що близькі за економічним рівнем. Основою інтеграції є вимоги високо розвинутих продуктивних сил,що переросли межі національних господарств.

Необхідність інтеграції України у світове господарство не викликає жодних заперечень. Це усвідомлюють усі учасники політичного та економічного процесів у країні. Проте реалізація її є надзвичайно складною справою й потребує спеціальних наукових досліджень, розроблення тактики і стратегії входження у світові господарські структури. Слід зважити й на те, що вихід України на світову господарську арену відбувається в умовах глобалізації, яка приховує в собі значні небезпеки.

Першим кроком на шляху досягнення представництва у міжнародних економічних організаціях був вступ України до МВФ та Світового банку — провідних міжнародних валютно-фінансових установ. Він відбувся майже одночасно — 1992 року, оскільки вступити до Світового банку можуть лише члени МВФ. Це дало змогу Україні користуватися кредитами цих установ для розвитку та реструктуризації економіки, стабілізації національної валюти тощо.

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) є абсолютно необхідним. Адже без цього неможливо забезпечити повноцінного виходу на світові товарні ринки. Участь у СОТ означатиме зменшення тарифних ставок, нетарифних обмежень щодо українського експорту, появу нових можливостей, збільшення його обсягів. Після приєднання країна дістає права, якими користуються інші члени організації, припиняється дискримінація її товарів та послуг на зовнішніх ринках.

Найбільший інтерес для України являє можливість інтеграції у ЄС. Для України європейська інтеграція — це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Україна намагається втілити в життя власну загальноекономічну стратегію, орієнтуючись на тісну співпрацю з ЄС.

На шляху до європейської інтеграції Україна має побудувати струнку систему ефективно діючих економічних та культурних зв'язків з країнами європейської спільноти, зокрема через ефективне задіяння механізмів транскордонного співробітництва. Саме в цьому полягають особливості державної регіональної політики та розвитку місцевого самоврядування на сучасному етапі державотворення України.

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності.

Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27 квітня 2015 р., Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Уперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов’язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо [1].

Переговори щодо нового базового договору між Україною та ЄС на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво були започатковані у березні 2007 року (у 2008 році сторони узгодили назву майбутньої угоди – Угода про асоціацію). 11 листопада 2011 року у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого були узгоджені всі положення тексту Угоди.

Під час П’ятнадцятого саміту Україна - ЄС (19 грудня 2011 р., м.Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року у Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду.

21 березня 2014 р. під час позачергового саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт саміту.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. (Довідка: *Угода про асоціацію налічує понад тисячу сторінок, а за своєю структурою складається з преамбули, семи частин, 43 додатків та 3 протоколів* [3]).

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Це – найкращий спосіб реалізації національних інтересів [2].

Співробітництво з ЄС залишається пріоритетним напрямом зовнішньої політики України, а інтеграція до європейського політичного,економічного та соціального простору створює додаткові можливості для модернізації економіки та правового поля .

У країні запрацювала програма «Креативна Європа», що дає шанс українським культурним інституціям в спілці з європейськими партнерами творити спільні проекти, проводити взаємну інтеграцію, вписувати Україну в сучасний культурний контекст Європи та світу, конкурувати за фінансування й показувати, що це можна робити на рівних і перемагати, викликаючи повагу [4].

Одним із найважливіших чинників інтеграції України до світового господарства є створення механізму сталого розвитку експорту, що за лежить від можливостей вітчизняних підприємств виготовляти та реалізовувати продукцію, яка відповідає вимогам світового ринку за ціною, якістю і рівнем сервісу. Включення економіки України в міжнародний поділ праці дасть можливість посилити позиції країни у світовому співтоваристві. Наша держава має достатні природні та трудові ресурси, сировинну базу і виробничі потужності для розвитку як незалежної держави, інтегрованої до світового господарства.

На основі проведених досліджень, можна зробити висновок, що для подальшої інтеграції у світове господарство в Україні потрібно провести цілу низку реформ, розробити нову зовнішньоекономічну стратегію,яка сприятиме покращенню її іміджу на міжнародній арені,вибрати пріоритети міжнародного економічного співробітництва, удосконалити і розвинути інфраструктуру. Курс на інтеграцію у Європейський Союз забезпечить гарантії прав людини, розвиток в Україні громадянського суспільства та величезну матеріальну підтримку з боку ЄС,розвиток науково-технічного співробітництва,залучення в Україну іноземного капіталу,передусім у формі інвестицій,зовнішньоторговельну діяльність,тощо. Євроінтеграція – це не лише напрям на модернізацію економіки, але й шлях до свободи,курс «на краще майбутнє».

ЛІТЕРАТУРА

1. Переваги та недоліки інтеграції України до ЄС [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://uzhgorod.net.ua/news/54495
2. Сучасний стан та перспективи розвитку української євроінтеграції. [Електронний ресурс.]Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/
3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association
4. «Українцям варто нарощувати персональні зв'язки з жителями ЄС» Рубрика «Точка зору» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/a/27957444.html
5. Економічна інтеграція України в європейську та світову структуру. – Режим доступу. – http://pidruchniki.com/
6. Інтеграція України до ЄС: проблеми та перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/2_virbulev.php

Найда Т.

Науковий керівник – доц. Григорук А.А.

БЕЗРОБІТТЯ - ОСНОВНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА

Метою статті є оцінка економічної ситуації в країні її проблеми та наслідки.

Безробіття є однією з найголовніших проблем економіки країни. Воно призводить до зниження рівня виробництва, рівня доходів населення, а отже, й до збільшення соціального напруження між різними верствами населення. Кожна людина працездатного віку має здатність до праці, а саме: сукупність певних фізичних та інтелектуальних здібностей для виробництва товарів та послуг. Таке працездатне населення належить до робочої сили. Отже, безробіття це економічне явище, за яким частина робочої сили не може знайти місце для праці.

Визначається безробіття як різниця між цією кількістю робочої сили та кількість зайнятих. В Україні кількість зареєстрованих у державній службі зайнятості безробітних у 2010р. становить 102,5 тис. осіб.

Наявність надмірного безробіття, є саме негнучкість заробітної плати, у бік її зменшення. Винуватцями загострення проблеми безробіття на мою думку, є профспілки і держава, діяльність яких веде до встановлення мінімальної заробітної плати на рівні, що перевищує рівноважну ціну послуг праці. В умовах завищеної заробітної плати пропозиція робочої сили перевищує попит на неї з боку підприємців, що й викликає безробіття в країні.

Причини короткострокового тимчасового безробіття можуть бути самими різними: пошук

першого місця роботи випускниками середніх шкіл, очікування роботи сезонними робітниками, звільнення з роботи у зв'язку з переїздом в іншу місцевість, втрата місця через реорганізацію чи банкрутство фірми та пошуку роботи за своїм фахом. В даному випадку йдеться про те, що певній кількості безробітних відповідає певна кількість вільних робочих місць, і термін перебування «між роботами» визначається не неможливістю працевлаштування взагалі, а, скоріше намаганням отримати роботу, що здається більш бажаною і привабливою.

Кількість безробітних в країні визначається на підставі офіційних даних про шукаючих роботу. Тобто, враховуються лише ті, хто має оформлений статус безробітного. Отримання такого статусу передбачає звернення шукаючого роботу до офіційних служб зайнятості населення, виконання ним певних умов та правил, порушення яких позбавляє безробітного можливості й надалі таким вважатись.

Тож, офіційні дані про кількість безробітних не включають у себе самостійно шукаючих роботу. Але недоліки офіційного обліку безробітних цим не обмежуються. Крім тих, хто шукає роботу самостійно і через це виключається зі складу безробітних, є ще й такі, що працюють, по незалежним від них причинам, неповний робочий день. Такі люди бажають мати більше роботи, щоб отримувати повну зарплату, але неповна зайнятість теж не розглядається офіційною статистикою як безробіття. Нарешті, не рахуються як безробітні й ті, хто взагалі не працюють і не отримують заробітної плати, перебуваючи у довготривалих вимушених відпустках через зупинки підприємств в умовах кризового стану економіки.

Вирішення проблеми безробіття слід шукати на шляхах стимулювання зростання складових сукупного попиту: приватних інвестицій, державних та споживчих витрат, експорту країни. Слід сказати, що проблема правильного вимірювання рівня безробіття ускладнюється й тим, що деякі офіційно зареєстровані безробітні насправді зовсім не бажають отримати роботу, а тільки роблять вигляд, що шукають її. Для цього можуть існувати різні причини. В країнах із високим ступенем розвитку соціального захисту населення допомога по безробіттю дозволяє на досить пристойному рівні задовольняти свої потреби людям, які взагалі не мають бажання працювати. В інших випадках статус офіційно безробітного виступає прикриттям для людини, що отримує свої доходи від незаконних видів діяльності.

За всією недосконалістю його розрахунку, рівень безробіття є одним з найважливіших показників стану економіки країни. Перевищення нормального рівня безробіття завжди означає істотні економічні та соціальні втрати.

Ще більш важливим для суспільства порівняно з економічними, є соціальні наслідки безробіття. Втрата роботи без надії на отримання нової для багатьох людей виявляється надмірним випробуванням. Статистика свідчить про тісний зв’язок між зростанням рівня безробіття та кількістю нервових захворювань, зруйнованих шлюбів. Втрата такого джерела доходу, як заробітна плата, часто підштовхує людей до пошуку засобів існування у тіньовій економіці.

Таким чином, зростання рівня злочинності є одним з безпосередніх наслідків погіршення матеріальної забезпеченості населення внаслідок надвисокого рівня безробіття. Чим довше безробіття перевищує нормальний рівень, тим більше накопичується у суспільстві невдоволення існуючим становищем, що може призвести до серйозних соціальних потрясінь та громадських заворушень.

Зрушення, що відбулись на сучасному етапі в економіці України, призвели до суттєвих негативних змін на ринку праці, зокрема, до досить значних обсягів і рівня безробіття серед населення і, як наслідок, до неефективного використання робочої сили. При цьому, слід визнати, що нинішній розвиток підприємництва, малого бізнесу та інші ринкові перетворення ще не в змозі на належному рівні вирішити проблеми забезпечення ефективності зайнятості населення, створення нових робочих місць, підвищення якості життя населення і т. ін. Одним з негативних наслідків на ринку праці стало формування значного рівня вимушеної неповної зайнятості, що перетворилось на характерну тенденцію сучасного періоду функціонування економіки.

Проведений аналіз стану ринку праці свідчить, що в останні роки проявилась позитивна тенденція щодо певного скорочення обсягів і рівня безробіття в Україні і за окремими групами населення, що пов'язано з початком стабілізації та економічного зростання.

Загалом в Україні у 2002 р. обсяги безробіття порівняно з 2001 р. у розрахунку на повний обсяг руху робочої сили скоротились на 8,4%, або на 215 тис. осіб. Останнім часом спостерігається зближення показників безробіття, розрахованих за методологією МОП, і реєстрованого ринку праці. Так, якщо у 1995 р. співвідношення показників обсягів реєстрованого безробіття до розрахованих за методологією МОП становили лише 8,8%, у 1996 р. - 17,6%, 1997 р. - 27,3%, 1998 р. -34,1%, 1999 р. - 43,5%, то у 2002 р. вже - 45%

Наведене свідчить, що відбуваються і набирають сили зміни системи соціального захисту безробітних щодо соціальних умов ринкових перетворень.

Тож, як бачимо, безробіття набуло небаченого раніше розмаху в Україні, а офіційний перехід України до статусу країни з ринковою економікою є лише примарливою завісою реалій сьогодення . Влада не робить нічого для того, щоб покращити сучасний стан незайнятого населення.

Можна дійти до висновку про наявність поруч з офіційно визнаним безробіттям так званого прихованого, що реальний рівень безробіття треба було б розраховувати як суму офіційного та

прихованого безробіття. Проте про проблема полягає в тому, що приховане безробіття може бути оцінено тільки приблизно. Статистика не може вважати прихованим безробітними всіх, хто не зареєстрований на біржі праці і в той же час не має роботи. Отже, заміри рівня прихованого безробіття здійснюється за допомогою непрямих методів, що знижує достовірність отриманих результатів.

Найбільше можливостей для працевлаштування є на малих приватних підприємствах. Необхідно також сприяти самозайнятості населення, залучати населення до підприємницької діяльності, видавати патенти, які б давали право громадянам надавати різні послуги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мортиков В. Інвестиції і зайнятість // Економіка України. – 2002. – №4.
2. Петрова І. Ринок праці – соціальні пріоритети // Економіка України. – 2001. – №1.
3. Ходзінський К. Сучасний стан ринку праці в Україні та проблеми її інтенсивності // Економіка України. – 2004. – №8.

Дмитрак П.

Науковий керівник – доц Григорук.А.А.

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ

Проблема безробіття сьогодні досить важлива. Статистика свідчить, що на початок 2006 р. безробітними були 1008,1 тис. чол. Кожному з них необхідно виплачувати допомогу по безробіттю, на що витрачаються кошти, які могли б бути використаними для інших цілей (на освіту, охорону здоров'я), і яких так не вистачає у державному бюджеті. На сьогоднішній день в Україні діє «Державна програма зайнятості населення». З метою вирішення проблеми безробіття створені центри зайнятості, розроблені державні програми щодо зменшення безробіття. Проте ця програма не вирішує проблем безробіття, оскільки в ній відсутні конкретні заходи щодо його скорочення.

Повністю ліквідувати безробіття неможливо, тому що існує категорія громадян, які просто не хочуть працювати. Ця категорія громадян відноситься до категорії працездатного населення. Проблему зменшення безробіття треба вирішувати таким чином, щоб це було вигідно і робітникові, і роботодавцеві, і державі. Понад половину зареєстрованих безробітних становили особи, звільнені за угодою сторін та у зв’язку із закінченням строку договору, а кожен шостий безробітних до реєстрації в службі зайнятості не працювали понад рік. 5 Серед зареєстрованих безробітних третина осіб закінчили професійно-технічні навчальні заклади, кожен п’ятий мав базову та неповну вищу освіту, чверть - повну вищу освіту, середню освіту мали 17% шукачів роботи [2.с.1].

Мета цієї роботи - розкрити, що таке безробіття, звідки воно береться, які його види та соціально-економічні наслідки, що говорять відомі економісти про його виникнення та методи запобігання, зробити висновки як уникнути безробіття на основі історичного досвіду.[5]

Однією із найголовніших проблем для соціальної політики будь-якої держави є зайнятість активної робочої сили . Зрозуміло , що яка б не була б розвинута економічна система даної країни та ринкові механізми 100% зайнятості для своїх громадян не може гарантувати як країна так ринок тому з’являються армії безробітних.

Безробіття - соціально-економічна ситуація в суспільстві, за якої частина активних працездатних громадян не може знайти роботи, яку вони здатні виконувати, що обумовлено переважанням пропозиції над попитом на робочу силу.

В економічній теорії використовують два види показників, які можуть характеризувати об’єктивний стан економічної нестабільності на ринку праці. Це – рівень зайнятості і середня тривалість незайнятості. Рівень зайнятості, тобто залучення до трудового процесу, залежить від співвідношення між кількістю працездатного населення і робочих місць, а також від можливостей надати ці робочі місця бажаючим, згідно здобутих ними професії, спеціалізації, досвіду роботи, знань та умінь. Тривалість незайнятості показує середній час перерви в роботі.

Зайнятими (за матеріалами вибіркового обстеження) вважають осіб у віці 15–70 років, які: працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б одну годину за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вигляді, індивідуально (самостійно), в окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; працювали безкоштовно на підприємстві, у власній справі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності; були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (справу), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з певних причин

За даними Державної служби статистики України, ситуація на ринку праці залишається напруженою та характеризується скороченням зайнятості та зростанням безробіття. Так за офіційно зареєстрованих безробітних в Україні за січень місяць кількість безробітних збільшила на 17.8 тисячі на ринку праці .А загальна кількість зареєстрованих економічно активного населення віком від 15 до70 років (дані наведено за результатами вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності в середньому за І квартал

2016р.) у І півріччі 2016 року становила 16,2 млн. осіб, а рівень зайнятості – 56,2% (у І півріччі 2015 року, відповідно, 16,4 млн. осіб та 56,5%). Найвищий рівень зайнятості населення спостерігається в так званих містах-мільйонерах: м. Київ (62.4%), м. Харків (59.7%), м.Дніпро (59.0%), а найнижчий – у Донецькій (50,0%), Волинській (50,3%) та Тернопільській (51,6%) областях [1.с.334]

Рівень зареєстрованого безробіття визначають як відношення (у відсотках) кількості безробітних, зареєстрованих у державній службі зайнятості, до середньорічної кількості населення працездатного віку. Безробіття по території України досить неоднорідне так серед найбільших показників лідирую західна частина території нашої країни , а саме Південно-західний економічний район: Волинь (50.2%) (найбільший негативний показник зайнятості населення в Україні), Подільський економічний район: Тернопіль (51.6%), Хмельницький (55.1%), Вінниця (56.7%), Карпатський район: Івано-Франківська (53.3%), Закарпатська (54.7%), Львівська (55.4%) [1.с.336]. Такі досить низькі показники спричиненні багатьма факторами занепад промисловості яке було основним для регіону. Прикладом є Тернопільська область який був один із лідерів виробництво цукрових буряків на початку незалежності на протязі 25 років скоротив виробництво у 3 рази Основними факторами стали занепад легкої,текстильної,харчової та легкої промисловості ,які було життєво важливими для цих регіонів

Зайнятість та безробіття за місцем проживання населення. Рівень зайнятості населення, що проживає у сільській місцевості, становив 53,0% (у І кв. 2015 року – 53,6%), серед міського населення – 56,8% (у І кв. 2015 року – 57,1%) [1.с. 337] . Серед зайнятого населення, кожен четвертий працював без оформлення трудових відносин з роботодавцем. Кількість працюючих у неформальному секторі економіки у І кварталі 2016 року становила 3,8 млн. осіб, з яких майже 40% громадян були зайняті у сільському, лісовому та рибному господарстві. Чисельність безробітних у віці 15-70 років становила 1767,4 тис. осіб, з них 629,4 тис. проживають у сільській місцевості та 1 138,0 тис. у міських поселеннях. У І кварталі 2016 року рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці) у сільській місцевості становив 11,3% економічно активного населення (у І кварталі 2015 року - 10,8%) серед громадян, що проживають у міських поселеннях, цей показник становив 9,3% (у І кварталі 2015 року – 9,1%) [2.с. 2] .

Основною причиною високого рівня безробіття серед молоді у сільській та міській місцевості є не праце влаштування після закінчення вищих навчальних закладах або технічних складає таке співвідношення(16,2% та 13,2%). Сезонний характер роботи (25,1% та 8,7%); звільнення за власним бажанням, за угодою сторін (20,0% та 35,7%); вивільненні з економічних причин (17,4% та 26,0%) [3] .

Останнім часом також постійно загострюється ситуація з зайнятістю молоді в Україні. Питома вага молоді у загальній у загальній кількості безробітних досягла 30%. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так як увесь ринок. З одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, сміливості у зміні та пошуку роботи. З іншого, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможними на ринку праці. Актуальною проблемою на ринку праці України є проблема мобільності робочої сили. Трансформаційні економічні перетворення в Україні створили можливості для появи нових умов та видів мобільності робочої сили. Безпосередньою причиною трудових переміщень у кожному окремому випадку є невідповідність інтересів і вимог працівника конкретному робочому місцю, а на макроекономічному рівні – невідповідність між існуючим розподілом робочих місць і потребами моделі соціально – економічного розвитку.

Під впливом проведення структурних реформ в економіці, що супроводжуються вивільненням працівників, відбулися зміни в структурі безробітних, зареєстрованих в державній службі зайнятості. Так, серед зареєстрованих безробітних найбільшою є частка колишніх працівників державного управління й оборони, обов'язкового соціального страхування, яка на 1 жовтня поточного року складає 27% проти 16% на відповідну дату минулого року. Серед безробітних за професійними групами найбільшу частку на 1 жовтня минулого року складали працівники сфери торгівлі та послуг (16%), проте на 1 жовтня 2016 року найбільшу частку складають законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (19%) [2.с. 6] .

Протягом І півріччя 2016 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями становила 480,0 тис. од., що на 10,1 тис. вакансій більше, ніж у І півріччі 2015 року, з яких з початку року було зареєстровано 454,1 тис. од.. Найбільше претендентів на одну вакансію – серед законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (управителів) (23 особи), а найменше – серед кваліфікованих робітників з інструментом (4 особи) [2.с. 4] .

Зменшення кількості наявних вакансій спостерігалося у більшості видів економічної діяльності, найбільш суттєво у державному управлінні та обов'язковому соціальному страхуванню (на 1,8 тис.), у переробній промисловості (на 0,6 тис.), у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги та у оптовій та роздрібній торгівлі (на 0,3 тис.) [2.с. 3] .

Скорочення кількості вакансій відбулося в усіх професійних групах, за винятком найпростіших професій, найбільш суттєво скоротилась кількість вакансій для професіоналів (на 1,1 тис.), для працівників сфери торгівлі та послуг (на 0,6 тис.), для законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів (на 0,5 тис.)[4].

Існує попит на лікарів, інженерів різних галузей, викладачів, бухгалтерів, касирів, а також ІТ-

фахівців. Потрібні технологи і фармацевти, менеджери з досвідом роботи. Серед найпростіших професій найбільш затребувані підсобні робітники, прибиральники, двірники, вантажники та комірники.

Кожен третій безробітний з числа випускників вищих навчальних закладів отримав освіту за напрямом «соціальні науки, бізнес і право», 17% – навчалися за напрямом підготовки «інженерія», кожний десятий – за напрямом «гуманітарні науки та мистецтво», за напрямками підготовки «освіта» та «охорона здоров'я» мали освіту по 7% випускників. Серед випускників з освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр 43% мали освіту за напрямком підготовки «соціальні науки, бізнес і право», 12% – здобули освіту за напрямком «гуманітарні науки та мистецтво», 10% – за напрямком «інженерія» [2.с. 6]

На виконання Указу Президента від 18.03.2015 № 150/2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції», розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 359-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2016 року № 10-р «Про затвердження плану міжвідомчих заходів з адаптації до мирного життя учасників антитерористичної операції» з метою сприяння у працевлаштуванні та соціальної інтеграції учасників антитерористичної операції, державною службою зайнятості забезпечується надання повного комплексу соціальних послуг, зокрема із працевлаштування, профорієнтаційних та з професійного навчання (Указу Президента від 18.03.2015 № 150/2015). За видами економічної діяльності, третина безробітних військовослужбовців з числа учасників АТО, були працевлаштовані у сільському та лісовому господарствах; 19% – у переробній промисловості; 14% – в оптовій та роздрібній торгівлі; 9% – у державному управлінні й обороні. Станом на 1 жовтня 2016 року, статус безробітного мали 24,1 тис. безробітних з числа учасників АТО, з яких 21,7 тис. – отримували допомогу по безробіттю[3]

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 2015 рік [зб. Статис. праць/ відп. ред. О.Г.Осауленко]. — К. : Державна служба статистики України, 2015. 354 с.
2. Державна служба зайнятості України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index
3. Ukrstat.org - публікація документів Державної Служби Статистики України. [Електронний ресурс]. — режим доступу: http://ukrstat.org/uk/menu/publikac.htm
4. «Уровень безработицы в Украине» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php
5. buklib.net Буковинська бібліотека. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://buklib.net/books/33842/

Боднар І.

Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Реальний стан українського менеджменту та його організаційної культури є недосконалим, про що свідчить низький рівень продуктивності та якості праці на більшості вітчизняних підприємств і їх низька конкурентоспроможність. Виникає необхідність осмислення існуючих проблем і формування більш адекватної сучасним умовам господарювання моделі вітчизняного менеджменту та його організаційної культури.

В Україні у свою чергу впливає перехід на сучасний розвиток менеджменту від традиційного менеджменту. Особливості переходу українського менеджменту. Менеджмент можна охарактеризував, як науку, в основі якої лежить об'єктивні закони і закономірності, технології й чіткі правила. Якщо глянути з іншої сторони у, менеджмент має справу з людськими спільнотами, які відрізняються: звичками, традиціями, життєвими цінностями, суспільною мораллю, рівнем освіти. У системі міжнародного менеджменту український стиль не презентований чіткою окремою моделлю. Тому, розглядаючи український стиль ведення бізнесу, доречно виконати аналіз у декількох напрямках: підприємницька діяльність в умовах Радянського Союзу й після отримання незалежності України. На початку 90-х років український менеджмент зазнав значного гніту соціальної ідеології, що призвело до розриву підприємств (коли одне підприємство було в одній ланці виробництва, а інше в іншій, або могли бути розірвані між різними країнами). Україна була залучена до глобальних процесів, система менеджменту була централізована на працівників і управлінців. На той час не було кваліфікованих і комунікативних управлінців які б були пристосуванні до нових ринкових змін. У 1992-1996 рр. в оперативній реструктуризації були такі підходи: виконання робіт під замовлення, впровадження методів контролю собівартості, створення маркетингових відділів, оптимізація схеми виробництва, часткова закупівля оснащення для кращої якості. З середини 90-х років відбулися зміни у підходах. 1996-1999 рр. вони полягали в наступному: зміна організаційної структури та управління ціноутворення, затратами, договорам, каналами розповсюдження, якістю. На сьогодення менеджери вважають, що потрібний контроль над виходами нових товарів на ринок , управлінням людськими ресурсами, підготовкою до сертифікації. У першому періоді реструктуризації підходи полягали в залученні інвестицій і вивільнені внутрішніх ресурсів, у другому ж – у засвоєні менеджерами необхідності аналізу ринку, управлінні брендами , створенні стратегічних кластерів,

диференціації видів діяльності, реінжинірингу бізнесу, плануванні результатів та розвитку бізнесу, відмови від безперспективних видів діяльності. На сьогодні наполовину зменшилися кількість робіт, що не приносять додаткової вартості, на 60 % скоротився час циклу на реалізацію процесів. Ці данні вказують на підвищення кваліфікації менеджменту, якості товару. У формуванні ринкових відносин в Україні утворилося і функціонують два непропорційні сектори – приватний і державний. Стиль управління на державних підприємствах не змінився (централізація прийняття рішень виключно матеріальна мотивація працівників, яка поєднувалася з коротко- або середньостроковою заборгованістю по виплаті зарплати)тому більшу увагу звернемо на приватні підприємства. Український менеджмент характеризується залученням найманих управлінців(топ-менеджерів).

Щоб проаналізувати розвиток сучасного топ-менеджменту, ми звернемо увагу на те, що у вітчизняному підприємницькому середовищі переважали харизматичні особистості, які були різносторонніми, та базувалися такі особистості на інтуїції. В середині 90-х років коли в країні вже закладені основи ринкових відносин, прийшла необхідність стандартизації технологій ведення бізнесу. Раніше на першому етапі топ-менеджмент допомагав вести бізнес, то на другому етапі, окрім відповідальності, йому делегувалися і реальні повноваження. Новий стан бізнес-середовища потребувало від власників-управлінців специфічних знань у галузі економіки, якими самі власники не завжди володіли. В цих умовах ринку найм спеціалізованих менеджментів став найдоцільніший. Цей процес зокрема мав свої і негативні сторони: наймані топ-менеджери зацікавлені в стійкому у надійності свого положення й компанії тому у процесі розробки стратегії та її реалізації до стійкого довгострокового балансу між ризиком і прибутком. Бувало, що цей баланс навмисне порушувався самим менеджером.

Основні свої зусилля менеджери концентрують у компанії, в якій працюють. Спостерігалося ведення ними власного бізнесу, що паразитує на фінансовій міцності потоку компанії-роботодавця. Менеджери контактують безпосередньо із великою кількістю груп, що виявляють інтерес до діяльності компанії. Це створює грунт для зловживання. На менеджера постійно впливає ціла низка факторів, не пов’язаних із завданнями підвищення ефективності діяльності та вартості компанії.

Звичайно відмінним є управління підприємств-іноземних підрозділів міжнародних корпорацій в Україні. Вони сформували структуру більшості галузевих ринків, встановили більш чіткі правила взаємовідносин із державою, проте Україна відставала навіть від своїх близьких сусідів. В Україні була така проблема необхідності впровадження передових управлінських технологій. На певний час на керівні великих підприємств, особливо іноземних підприємств, запрошували російських управлінців, які мали навички місцевої специфіки управління. Отже, можна виділити 2 етапи формування управлінців на підприємствах в Україні. У 90-х роках в компаніях застосовувався геоцентричний підхід до управління керівними кадрами, коли до управління компанії залучалися особи не країни базування і не приймаючої країни, а до третьої країни, яка має досвід в специфіці діяльності компанії та особливостей введення певного регіону, тобто достатньо досвідчені в специфіці діяльності власне компаній й особливостей введення підприємницької діяльності певних територіальних межах.

Використання експатріантів на підприємствах, в Україні, довели існування як позитивів, так і негативів цього явища. Досвід роботи в жорстких умовах конкуренції та низької маржі та уміння в використанні сучасних інструментів є постійними перевагами експатріантів, проте реалізація їх потенціалу в українських умовах ведення бізнесу є проблемною. Переваги експатріантів: профільна бізнес-освіта, здатність до глобального мислення, досвід роботи в умовах уніфікованих управлінських процедур. Негативні якості: досить дорога вартість утримування, специфічна зацікавленість у короткострокових результатах і наслідках діяльності на даний час дії проекту, низький інтерес до усіх функцій обов’язку вказаних в контракті. Ці фактори підвищують коефіцієнт конфліктності з соціокультурним підґрунтям та національним персоналом. За умов використання експатріантів, кар’єрний ріст вітчизняних працівників має обмеження, іноземні менеджери відрізняються від українських вузько функціональним способом мисленням. Переваги українських менеджерів: здатність до навчання, більша схильність до прийняття ризиків, знання національних особливостей ведення бізнесу, їх гнучкість, низька оплата їх послуг, наявність налагоджених зв’язків. Отже, національні кадри, які працюють у національному бізнес-середовищі, більш ефективні.

Основною рисою представників пострадянського менталітету є орієнтація на відносини в колективі, а не досягнення конкретного, кількісного результату. В межах однієї організації можуть існувати кілька субкультур.

Тому процес адаптації та застосування західних стилів на підприємствах України досить важкий і неоднорідний. Використання західних менеджерів занадто дороге й неефективне. Завдання західних топ-менеджерів є організація та управління бізнесу в іноземному представництві МНК, що працівники здійснюють ефективну діяльність, мають достатню кваліфікацію для використання найновіших технологій. Українські кадри потребують навчання, контролю, неодноразового роз’яснення, необхідно «переконати в необхідності роботи». У даному випадку в залучені експатріантів мають вирішальне значення особистісні якості: гнучкість та вміння пристосовуватися до інших умов з погляду адаптації до менеджменту та національних особливостей ведення бізнесу, очевидна перевага – у російських менеджментів. Проте вагомі переваги у зарубіжних експатріантів: системне ведення бізнесу, прозорість

бізнесу, розуміння важливості роботи з персоналом та формування корпоративної культури. Ризики залучення зарубіжних менеджментів полягають у тому, що людина, яка звикла працювати в умовах стабільного і прозорого бізнесу, не зрозуміє української особливості ведення бізнесу.

Основними елементами зарубіжної корпоративної культури виступають дисципліна та здоровий кар'єризм. Стосунки співробітників в одній компанії формалізовані, а певні процедури зафіксовані в корпоративних кодексах. Місце співробітника чітко визначається посадовими інструкціями корпоративній ієрархії, а також тут вказуються взаємозв'язки з іншими працівниками, функціональні обов'язки, рівень його відповідальності. Будь-яке ділове спілкування в межах прозахідної організаційної культури передбачає конструктивну конфронтацію, чим вона і відрізняється від пострадянських традицій ділового спілкування. В результаті стандартизації внутрікорпоративних процесів вплив окремих робітників на загальний процес обмежовувався їх функціональними обов'язками.

Відмінності між моделями корпоративної культури є досить значними. Через це, в процесі їх інтеграції або свідомої взаємозаміни можливі конфлікти між іноземним та місцевим персоналом, спровоковані міжкультурними протиріччями. Проте західна культура хоч і повільно але послідовно впроваджується в Україні.

Важлива роль та необхідність присутності в Україні іноземних управлінців. Їх досвід корпоративної культури, побудови управлінських вертикалей, використання технологій успішної побудови та розвитку бізнесу багато в чому унікальний, а тому, необхідний, проте до їх залучення потрібен ситуативний підхід. Отже, в майбутньому можна передбачити поступове збільшення кількості українських топ-менеджерів власне українських компаній; підвищення ліквідації вітчизняного управлінського капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гірняк О. М., Лазановський П.П. Менеджмент; теоретичні основи і практикум: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. – К: «Магнолія плюс», Львів: «Новий світ – 2000», 2003. – 336с.
2. Приятельчук О. Формування української системи менеджменту//Вісник Київського Національного університету ім. Т.Шевченка. Сер. Міжнародні відносини. – К.,2006. – Вип.33-34. – С. 87-89.
3. Багатонаціональні корпорації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epi.cc.ua/mnogonatsionalnyie-korporatsii-24775.html
4. Розвиток менеджменту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bibliofond.ru/view.aspx?id=462579
5. Історичні етапи розвитку менеджменту в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://referat-ok.com.ua/menedzhment-organizaciji/istorichni-etapi-rozvitku-menedzhmentu-v-ukrajini

Мариновська І.

Науковий керівник – асист. Гавришок Б.Б.

ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ КОЗІВСЬКОГО РАЙОНУ

Земельні ресурси є невід'ємною частиною багатства народу. Саме земля протягом багатьох століть залишалася головним ресурсом держави, джерелом добробуту і процвітання населення. Інтенсивні темпи росту населення та викликана ними необхідність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва потребують збільшення площі орних земель. З кожним роком проблема деградації земельних ресурсів в Україні стає дедалі актуальнішою. Вирішення зазначених проблем потребує детального аналізу особливостей територіальної та функціональної структури сільськогосподарського землекористування на рівні адміністративних районів.

Метою роботи є вивчення територіальних особливостей структури сільськогосподарських угідь Козівського району, шляхів її трансформації та оптимізації.

Проаналізувавши історико-географічні особливості зміни природи під впливом людини, можна стверджувати, що протягом двох останніх століть сільськогосподарські угіддя стали домінуючими в структурі земельного фонду Козівського району.

Загальна площа земель Козівського району становить 69430 га. З них 63767,95 га (92,27%) займають сільськогосподарські угіддя. Останні розподілені вкрай нерівномірно. Найменшу площу вони займають у Вікторівській сільській раді – 791,65 га, а найбільшу у Козлівській селищній раді – 3981,1 га. За величиною площ, зайнятих сільськогосподарськими угіддями, адміністративні утворення в межах району можна об'єднати в три групи.

До першої групи (малі) входять адміністративні утворення, де площа сільськогосподарських угідь становить до 1500 га. Це такі сільські ради: Бишківська, Вікторівська, Геленківська, Дибщенська, Малоплавучанська, Плотичанська, Покропивнянська, Потікська, Слобідківська, Щепанівська.

У другу групу (середні) входять сільські ради, в яких площа сільськогосподарських угідь рівна 1500 – 2500 га: Августівська, Великоходачківська, Вибудівська, Вівсянська, Глинська, Городищенська, Золотослобідська, Кальненська, Козівська, Кривенська, Олесинська.

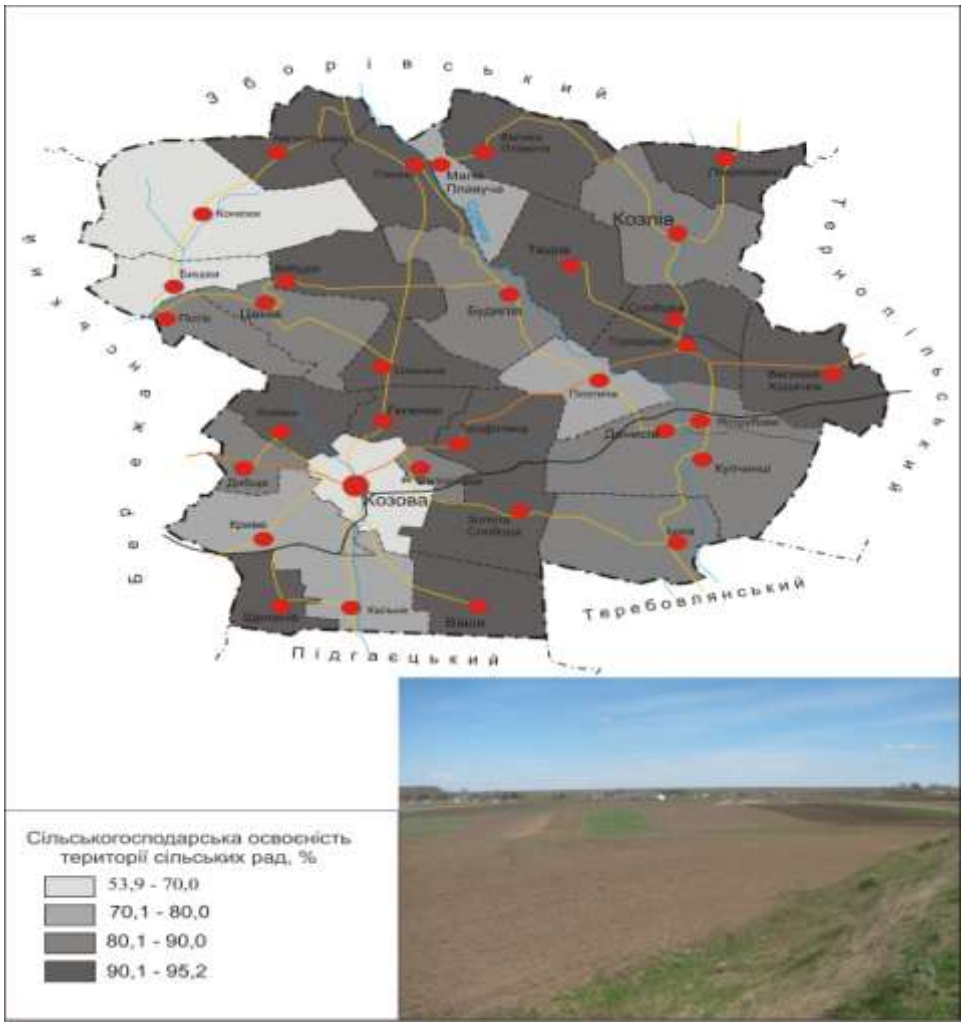

Рис. 1. Сільськогосподарська освоєність території Козівського району

Третю групу (великі) сільських рад з площею сільськогосподарських угідь більше 2500 га складають: Будилівська, Великоплавучанська, Денисівська, Ішківська, Конюхівська, Купчинецька, смт Козлів, Таурівська.

На основі даних управління земельних ресурсів [2] (6-зем) нами обчислено сільськогосподарську освоєність території району в розрізі адміністративних утворень і побудовано відповідну картосхему (рис. 1). Остання демонструє надмірну сільськогосподарську освоєність більшості сільських рад району. Показники нижчі 60% бачимо лише на крайньому північному заході (Конюхівська і Бишківська сільські ради). Нижчу сільськогосподарську освоєність спостерігаємо також по річкових долинах Стрипи і Коропця (села Мала Плавуча, Плотича, Кальне). На вододільних територіях цей показник сягає навіть 95 % (Таурів).

На основі опрацювання статистичних даних [2] нами встановлено, що у структурі сільськогосподарських угідь найбільшу частку займають орні землі. Площа останніх на території Козівського району становлять 545668,5 га (78,59 %). Використання цих земель передбачає щорічне переорювання верхнього шару ґрунту, внесення добрив і отрутохімікатів. Найбільша частка (90%) їх характерна для Вівсянської, Геленківської, Вибудівської, Таурівської сільських рад, найменша – в Бишківській (44,3), Козівській (51,8) Золотослобідській сільських радах.

До структури сільськогосподарських угідь входять пасовища. Площа зайнята під пасовищами дуже мала (4–20%). Найбільша їх частка (18 –20%) у Теофіпільській, Глинській, Яструбівській, Потікській сільських радах.

Землі, зайняті під сіножатями в середньому займають 1 – 4% від площі сільськогосподарських угідь. Найбільша частка їх у Козівській (3,9%) селищній раді. Найменша (0,04 – 0,2%) – характерна для Дибщанської, Кальнянської, Денисівської сільських рад. В деяких сільських радах узагалі немає сіножатих – Купичинецька, Малоплавучанська, Слобітківська, Яструбівська.

Найменша частка (1 – 3%) у структурі сільськогосподарських угідь припадає на сади і багаторічні насадження. В межах землекористувань окремих адміністративних утворень вони більш поширені. Так у смт Козова цими угіддями зайнято 27,8%, у Плотичанській та Золотослобідській 21,6% і 18,3% відповідно. Найменша частка багаторічних насаджень (0,1 – 0,4%) характерна для Великоплавучанської, Будилівської, Денисівської, Ішківської сільських рад.

Для відображення структури сількогосподарських земель району нами побудовано діаграму (рис. 2). З неї бачимо, що на території Козівського району найбільшу частку займають орні землі – 78%. Пасовища займають – 12%, найменші площі мають сіножаті і багаторічні насадження по 1%. На інші сільськогосподарські землі (господарські шляхи, господарські двори та ін.) припадає 8% площ.

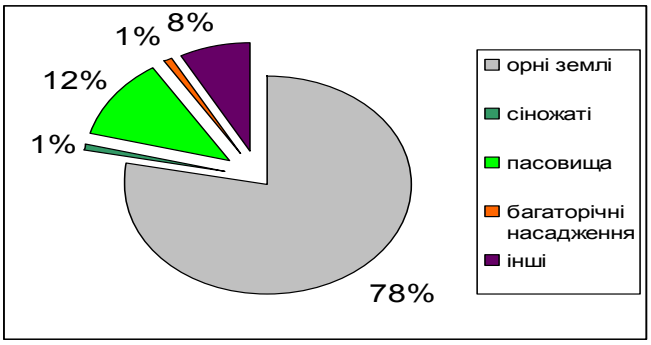

Рис. 2. Структура сільськогосподарських земель Козівського району

Значна частина сільськогосподарських угідь Козівського району знаходиться на осушених землях, де проявляється вторинне заболочення. На сучасному етапі розвитку господарства району спостерігається підвищення рівня розораності та частки просапних культур в складі сівозмін, введення до сільськогосподарських угідь ґрунтів з низькою природною родючістю та екологічною стійкістю. Наслідком цього є розвиток деградаційних процесів і погіршення екологічного стану ґрунтів.

Результатом надмірної розораності земельних угідь схилових місцевостей є інтенсивний поверхневий змив (площинна ерозія). Понад 30% площ орних земель за ступенем деградованості ґрунтового покриву відносяться до категорії середньо і сильно еродованих. За умов сильної ерозії з ґрунтової поверхні щороку змивається шар ґрунту в 2-5 мм; за 10 років товщина зруйнованого шару ґрунту досягає 20-50 мм, і за 100 років – 200-500 мм (20-50 см). За сторічний період у природних умовах відбувається формування всього 2-5 см ґрунтового покриву. Це засвідчує факт, що процеси деградації, руйнування ґрунтів в десятки разів інтенсивніші за процеси ґрунтоутворення [3].

Перехід до агроландшафтної організації території потребує істотного зниження рівня сільськогосподарської освоєності території та формування локальних і регіональних екологічних мереж як каркасів екологічної безпеки території. В агроландшафті повинна створюватися стійка саморегулююча система, яка виключала б негативні явища та реалізовувала б комплексний підхід, тобто забезпечувала б охорону як ґрунтів, так і вод, рослинного і тваринного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисик Г. І. Антропогенні ландшафти Правобережної України [Текст] / Григорій Іванович Денисик. – Вінниця: Арбат, 1998. – 289 с.
2. Звіт про наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях Гусятинського району (станом на 1 січня 2015 р.) [Текст]. – Гусятин, 2014.–182 с.
3. Царик Л. П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області) / Л. П. Царик – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 256 с.

Бончак Х.

Науковий керівник – доц. Новицька С.Р.

ОЦІНКА ТРАНСПОРТНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Транспортно-дорожний комплекс – одне з найпотужніших джерел забруднення навколишнього середовища. Крім того, транспорт – основне джерело шуму у містах, а також є джерело теплового забруднення. Гази, які виділяються внаслідок спалювання палива у двигунах внутрішнього згорання, містять більше 200 найменувань шкідливих речовин, у тому числі канцерогени. Нафтопродукти, залишки від стертих шин та гальмівних колодок, сипкі і пилові вантажі, хлориди, які використовують для посипання доріг взимку, забруднюють придорожні смуги та водні об’єкти. Загальна кількість викидів 25% залишається на самому дорожньому полотні, а решта 75% осідають на прилеглій території.

Питанням впливу автомобільних доріг на довкілля в розрізі впливу автотранспорту та дорожнього будівництва присвячені наукові розробки В. Бойчука, Ф. Гончаренка, І. Євгеньєва, Д. Прусенка, В. Скорченка, А. Славуцького, Н. Солєнікова, Н. Орнатського, Я. Хомяка та ін. Огляд літератури з цієї тематики показує, що автори окремо не виділяють впливу негативних факторів розвитку дорожньої мережі на земельний фонд та на здоров’я населення.

Постановка завдання. Дослідження транспортного навантаження Зборівського району Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу. Автомагістраль Львів – Тернопіль розпочинається у Львові, проходить через Золочів та біля Зборова і закінчується в Тернополі. Загальна довжина — 111,9 км. Дорожнє покриття перебувало у незадовільному стані, особливо після зими 2010—2011 року. На окремих відрізках проводяться ремонтні роботи. За відгуками деяких ЗМІ, станом на весну 2013 року — «найгірша дорога України». За останні роки відремонтовані окремі ділянки автошляху біля сіл Озерна, Чижиків та міста Золочів. Між селом Озерна і м. Зборів дорога розширена до чотирьох смуг. Є розширення дороги метрів за 100 та після перехрестя з дорогою Т 2013 — на Залізці, Підкамінь, Почаїв зі смугами з'їзду та виїзду на дорогу Н 02. Біля перехрестя працює АЗС.

Транспортна мережа міста Зборова доволі густа, кількість та активність автотранспорту великі, й шкоду довкіллю він завдає дуже відчутну. При інтенсивному русі автомобілів на дорозі Тернопіль-Львів в атмосферу виділяється близько 9 млн тонн шкідливих речовин. Більша третина загального обсягу шкідливих викидів в атмосферу дає автотранспорт - 4,5 млн тон на рік. Забруднення довкілля автомобільними викидами відбувається не лише від вихлопних газів, а й від випарів самого пального з паливної системи автомобіля, витікання пального через негерметичність тощо [1].

Залежно від виду бензину розрізняється і склад вихлопних газів, відомо, що сірчисті бензини можуть виділяти оксид сірки, а етилований бензин - свинець, хлор, бром і інші з'єднання на основі цих речовин .

Мета дослідної роботи полягає в визначенні транспортного навантаження автомагістралі державного значення Тернопіль-Львів (НО2) в межах Зборівського району Тернопільської області. Покриття в основному складається з асфальту. Ця дорога магістрального державного значення.

Перша точка дороги НО2 проходить біля села Довжанка. Відстань до дороги становить 1,8 км (населення 1019 чол.). Покриття в основному це ґрунтова дорога з асфальтованим переходом, позаміська дорога місцевого значення.

Друга точка – поблизу села Цебрів, відстань до дороги НО2 становить 1,4 км (населення 716 чол.). Покриття - асфальт, також можливий перехід в польову дорогу, регіонального значення.

Третя точка дороги НО2 проходить біля села Покропивна, відстань- 1,5 км (населення 601 чол.). Дорога з асфальтним покриттям, місцевого значення.

Четверта точка дороги НО2 проходить між хутором Озерна і селом Озерна (3615 чол.). Відстань від поселення до дороги становить 83 м. Дорога яка проходить через хутір національного значення і також є перехід в сільську дорогу, яка відходить від головної. Покриття - асфальт, позаміська дорога місцевого значення.

П’ята точка дороги НО2 пролягає між селом Цицори (70 чол.), простягається на 5,5 км. Переважно асфальтове покриття, також спостерігається дорога з твердим покриттям, сільська дорога.

Шоста точка дороги НО2 проходить біля села Ярчівці (394 чол.), становить відстань 2 км. Дорога сільського значення, асфальт з переходом дороги твердого покриття, дорога регіонального значення.

Сьома точка в місті Зборів (3700 чол.), відстань 1,6 км. Дорога місцевого значення з асфальтним покриттям, яка переходить в дорогу регіонального і місцевого значення.

Восьма точка пролягає біля села Тустоголови (247 чол.), відстань 750 м від населеного пункту, позаміського значення, асфальтне покриття.

Дев’ята точка дороги біля села Млинівці (842 чол.), відстань 2,3 км., позаміського значення дорога, асфальтне покриття, яке переходить в ґрунтову дорогу.

Десята точка пролягає біля села Метенів (119 чол.), відстань 1,6 км. Покриття - ґрунтова дорога з твердим покриттям, регіонального значення.

Оцінку транспортної напруженості на ділянці автошляху між населеними пунктами здійснено за формулою:

$$Bij = C\left(\sum_{jzi+l}^{k}\frac{P_{1\times}\ P_j}{l_{1j}^2}+\sum_{jzi+l}^{k}\frac{P_{2\times}P_j}{l_{2j}^2}+\cdots+\sum_{jzi+l}^{k}\frac{P_{i\times}\ P_j}{l_y^2}\right)$$

Віj – оцінка транспортної напруженості на ділянці автошляху між суміжними і-м та j-м населеними пунктами, P_1,P_2…P_j- людність 1-го, 2-го , j-го за порядковим номером по авошляху населених пунктів, I_{ij} – відстань між населеними пунктами по автошляху; С- «коефіцієнт провідності» шляху : для автошляхів магістрального державного значення С=1,0,інші державного значення – 0,7,місцеві з твердим покриттям- 0,3, без покриття- 0,1.

Коефіцієнт провідності розраховується для кожної точки, яка знаходиться за маршрутом дороги Тернопіль –Львів, результати розрахунків наведені в таблиці 1:

Таблиця 1

«Розрахунки коефіцієнта провідності автошляху Тернопіль-Львів»

Точки дослідження,Р	Коефіцієнт провідності автошляху,С
P_1	34938
P_2	22192
P_3	320451
P_4	1514414
P_5	12698
P_6	107090
P_7	1165342
P_8	1208986
Сума	**14874193**

Загальний коефіцієнт провідності автошляху магістралі Тернопіль-Львів ми визначали за параметрами автошляху магістрального державного значення, з коефіцієнтом провідності С=1,0. Звідси, загальна сума провідності автошляху визначається так: С=1×14874193=14874193.

Отже, загальний коефіцієнт провідності автошляху 1487493.

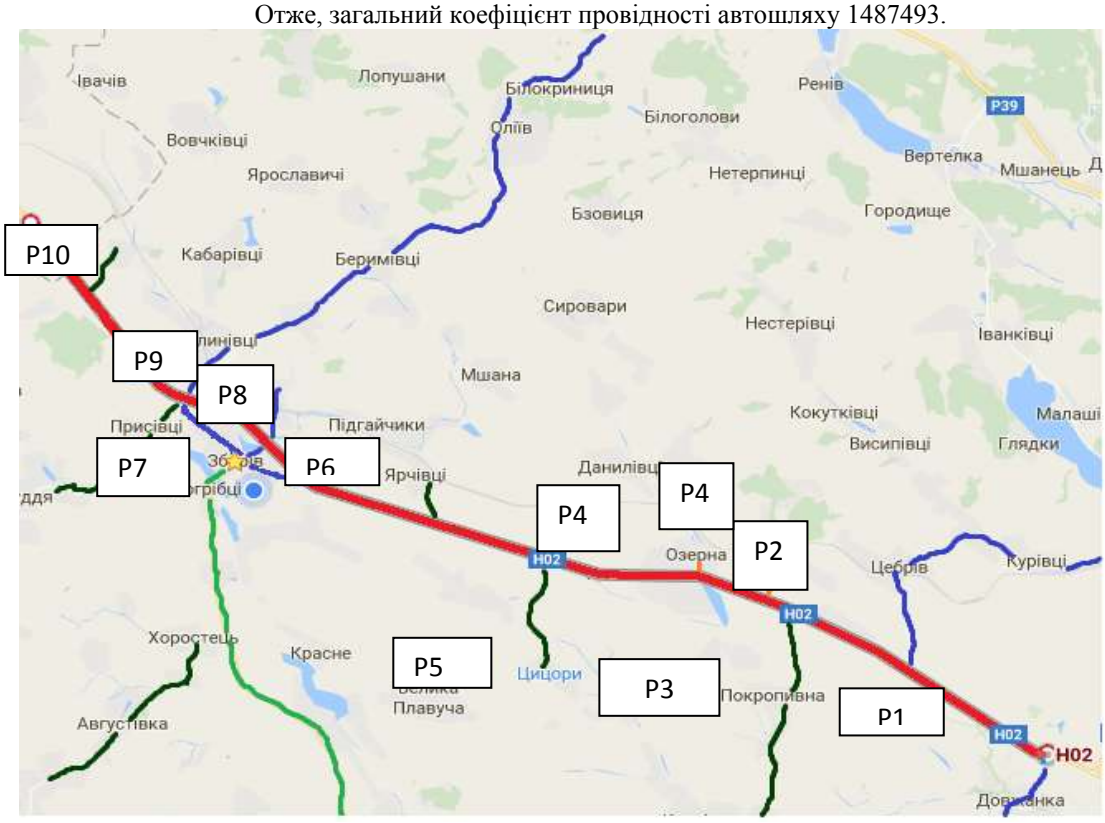

Рис. 1 Автошлях магістрального державного значення Тернопіль-Львів.

Здійснені розрахунки дали можливість визначити транспортне навантаження на територію Зборівського району за формолою:

$$Ti = \frac{l}{S}\sum l_{k\,B_k}$$

Де: Ti- транспортне навантаження на і-ий район,S-площа району,l_k-довжина автошляху,що має k-ту оцінкупоказника B_{ij}-транспортної напруженості.

Розрахунок:

$$Ti\left(\frac{35 \times 14874193 + 1 \times 10481 + 2 \times 6657 + 3 \times 224316 + 1 \times 454324 + 1 \times 380}{6}\right.$$

.Отже ,транспортне навантаження на Зборівський район становить 87234718.

Висновок. Аналізуючи дослідження системи “шлях-автомобіль-дорога”, можна зробити висновок, що вплив автомагістралі Тернопіль- Львів на місто Зборів і його населені пункти залежить від

складу і кількості шкідливих речовин які викидають в навколишнє середовище автомобілі. Загальний коефіцієнт провідності автошляху С=1487493 показав, що відбувається інтенсивний викид вихлопних газів на даній дорозі, який здійснює негативний вплив на населення, яке проживає в м. Зборів поблизу автомагістралі Тернопіль-Львів.

Для покращення екологічного стану території поблизу автомагістралі можна запропонувати такі основні напрямками зниження рівня забруднення навколишнього середовища від автотранспорту: модернізація та вдосконалення вулично-дорожньої мережі, будівництво нових транспортних розв'язок, створення окремих магістралей і шляхопроводів для руху пасажирського та вантажного транспорту, організація раціональної схеми маршрутів руху пасажирських та вантажних потоків магістралями міста; створення оптимальних систем управління рухом транспорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безбородова Г.Б. Моделирование движения автомобиля / Г.Б. Безбородова, В.Г. Галушко– Киев: Вища школа, 1978. – 168 с.
2. Гончаренко Ф.П. Експлуатаційне утримання та ремонт автомобільних доріг за складних погодних та екологічних умов./ Ф.П.Гончаренко, Є.Д. Прусенко, В.Ф. Скорченко– К.: Урожай, 1999 – 264с.
3. Екологічні вимоги до автомобільних доріг. ВБН В.2.3 – 218 – 007 – 98. – К.: Мінекобезпеки. Укравтодор, 1998. – 35 с.
4. Екологія автомобільного транспорту: Навч.посібник/ За ред. Ю.Ф. Гутаревич, Д.В. Зеркалов та ін. – К.: Основа, 2002. – 311с.
5. http://lubbook.org/book_576_glava_4_Lekcija_4._Vpliv_transportu_.html
6. https://uk.wikipedia.org/wiki/Автошлях_Н_02

Серкіз А.

Науковий керівник – доц. Янковська Л. В.

ЕКОСТАН АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ НА ВУЛИЦІ О.ДОВЖЕНКА М.ТЕРНОПОЛЯ

Екологічна ситуація у містах України та світу з кожним роком ускладнюється. Це пов'язано, зокрема, із збільшенням кількості транспортних засобів на вулицях населених пунктів. Газопилове забруднення атмосферного повітря, яке зумовлюють рухомі джерела, підвищення рівня шуму, вібрації негативно впливають на самопочуття населення. Тому дослідження екостану атмосферного повітря у межах міст, де інтенсивність транспортного руху особливо висока, розробка шляхів зниження транспортного навантаження та покращення екостану повітряного середовища є на сьогодні особливо актуальними.

Мета даного дослідження полягала у вивченні рівня забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту в межах вул. О.Довженка м.Тернополя.

Відповідно до мети було поставлено такі основні завдання: оцінити рівень транспортного навантаження на даній вулиці; оцінити рівень газового забруднення у межах досліджуваної території; визначити рівень кислотності опадів; виконати біоіндикацію стану повітряного середовища на вул. О.Довженка м.Тернополя; запропонувати шляхи покращення стану повітряного середовища в межах досліджуваної території.

Екостан атмосферного повітря – це стан атмосфери у певний період часу в певній місцевості.

На основі проведених досліджень було з'ясовано, що рівень транспортного навантаження у межах вулиці О.Довженка – середній, а саме за добу досліджувану територію перетинають в середньому 8848 одиниць автотранспорту. З них легкові автомобілі становлять 80%, легкі вантажні автомобілі - 10%,середні вантажні автомобілі -5%, важкі вантажні автомобілі - 3% та автобуси - 2%.

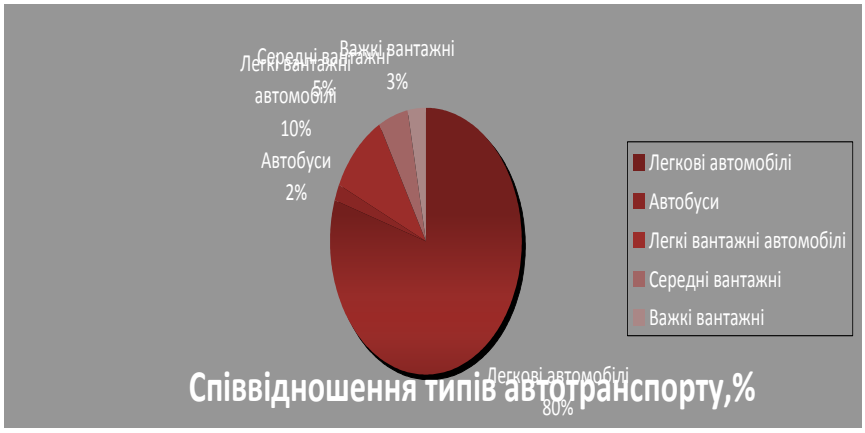

Рис.1. Співвідношення типів автотранспорту на вул. О.Довженка.

Пікові добові навантаження припадають на ранок, орієнтовно на дев'яту годину. Найнижча інтенсивність транспортного руху спостерігається у вечірні години – після 21:00, а також у нічний час (рис.2).

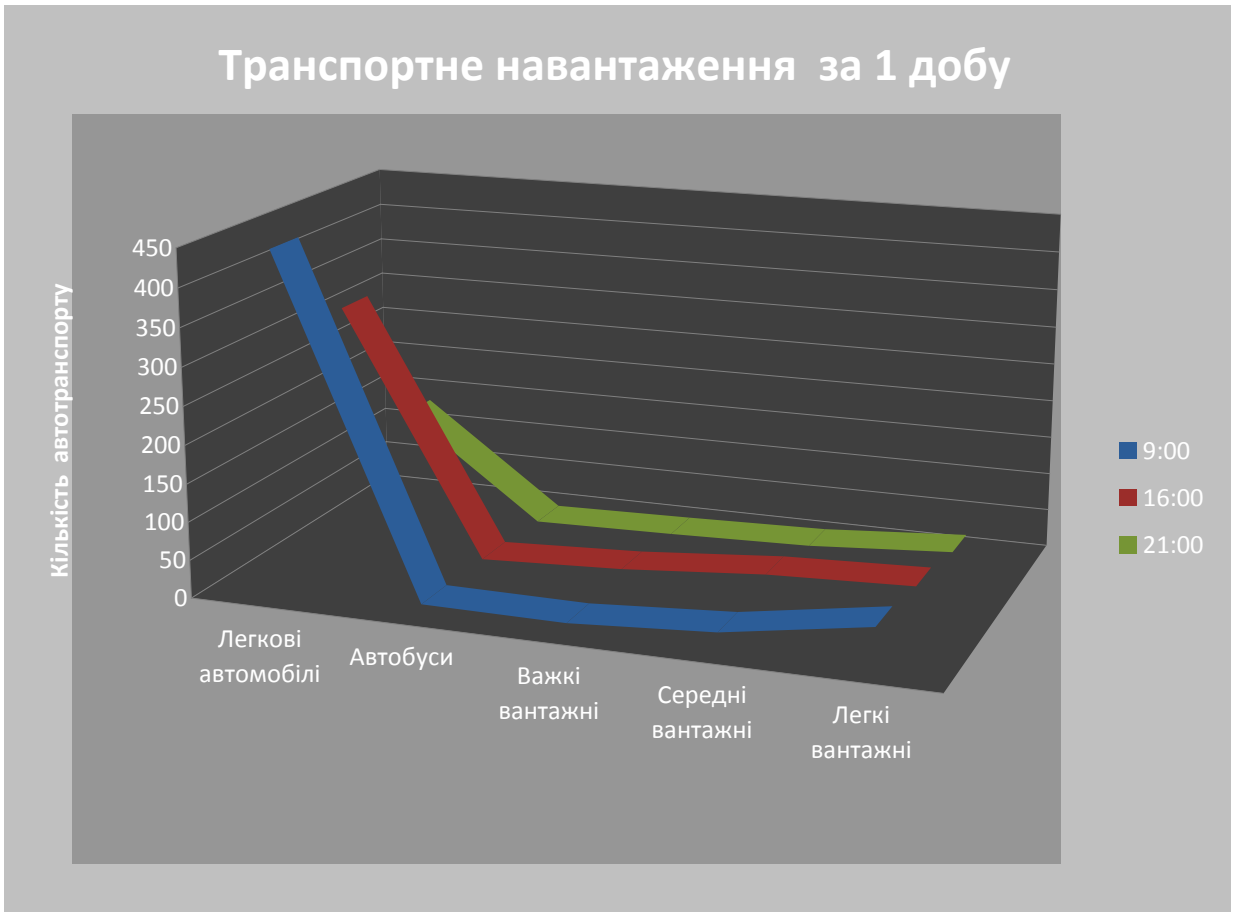

Рис.2. Динаміка транспортного навантаження за добу.

Динаміка транспортного навантаження впродовж тижня виглядає так: найвищі показники транспортного навантаження можна спостерігати у середу; найнижчі – у неділю (показник становить майже половину від найвищого).

Для оцінки рівня забруднення повітря оксидом карбону використовувався математично-розрахунковий метод. Використовуючи зібрані первинні статистичні дані щодо інтенсивності транспортного руху на вулиці О.Довженка шляхом розрахунків було з'ясовано, що середній показник забруднення атмосфери оксидом карбону становить 7,7мг/м3, що дещо перевищує ГДК (5,5 мг/м3). Отож, рівень загазованості атмосферного повітря на вулиці є високим.

Зібравши атмосферні опади і використавши лабораторні методи аналізу їх кислотності, було з'ясовано, що на даній вулиці вони є нейтральними або слабо лужними, що свідчить про низький вміст у атмосферному повітрі вулиці оксидів сульфуру та нітрогену.

Для загальної характеристики і оцінки стану повітряного середовища на вулиці О.Довженка був використаний метод ліхеноіндикації, за допомогою якого вдалося з'ясувати, що в загальному рівень забруднення атмосферного повітря є середнім. Про це свідчить наявність на стовбурах дерев таких лишайників як фісція та ксанторія настінна із значним ступенем проекційного покриття дерев.

Проте можна виділити ділянки вулиці з вищим рівнем забруднення, а саме біля об'їзної дороги та біля невеликого перехрестя, у зв'язку із найвищим рівнем транспортного навантаження на цих територіях, а також утворенням тут майже щоденних заторів.

Дещо нижчий рівень забруднення можна констатувати на ділянці, яка знаходиться всередині вулиці. Це пов'язано із кращою провітрюваністю даної території, так як багатоповерхова забудова знаходиться лише з однієї сторони, а з іншої – церква з зеленими насадженнями довкола неї. Затори не характерні для цієї ділянки.

Задля покращення стану атмосферного повітря вулиці О.Довженка можна запропонувати наступні заходи: озеленення придорожньої зони (насадження дерев, кущів); введення ярусності зелених насаджень, що сприятиме зниженню рівня шумового забруднення, поглинанню пилу та газоподібних речовин; розширення моста, який проходить через залізничну дорогу, що дасть змогу уникнути корків,

які утворюються на вулиці практично щоденно; встановлення обмеження швидкості автомобільного транспорту (60 км/год.), за якої кількість вихлопних газів найменша.

Серед заходів, які є актуальними не тільки для вулиці, але й міста та країни в цілому: використання для автомобілів альтернативних джерел енергії (електромобілів); використання нових типів силового устаткування з мінімальним викидом шкідливих речовин; збільшення парку автомобілів і автобусів, які працюють на газоподібному пальному; розробка комплексу технологій, методик та технічних засобів для оцінки екологічної безпеки автомобілів під час їх експлуатації.

Кабанова І.

Науковий керівник – доц. Янковська Л. В.

СТАН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НА ВУЛИЦЯХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ МІСТА ТЕРНОПОЛЯ

Багатофункціональність рослинного покриву робить його невід'ємним і необхідним елементом міського середовища. Виходячи із цього, підтримка необхідного природного балансу в місті, захист і збагачення зеленого фонду, раціональне використання рекреаційних ресурсів системи озеленення є одними з основних завдань у сучасному містобудуванні.

Мета даної роботи полягає в оцінці та аналізі стану зелених насаджень на центральних вулицях м.Тернополя, а саме Валовій, Камінній, Листопадовій та розробці рекомендацій щодо шляхів покращення озеленення даних вулиць міста.

Для досягнення даної мети були поставлені наступні завдання: опрацювати методику інвентаризації стану зелених насаджень; проаналізувати структуру і якісний стан озеленення вулиць міста Тернополя (Валової, Камінної, Листопадової); описати наявні унікальні види рослин; ознайомитися із зарубіжним досвідом озеленення міст; запропонувати шляхи покращення озеленення вулиць Тернополя.

Мікроструктура природного каркасу досліджуваних вулиць формується окремими елементами озеленення – газонами, квітниками, чагарниками, вертикальним озелененням, окремими деревами, живоплотами тощо.

На основі проведених досліджень було з'ясовано, що рівень озеленення вулиць наступний: вул. Валова -7%, вул. Листопадова 38%, вул. Камінна 47% (рис.1.)

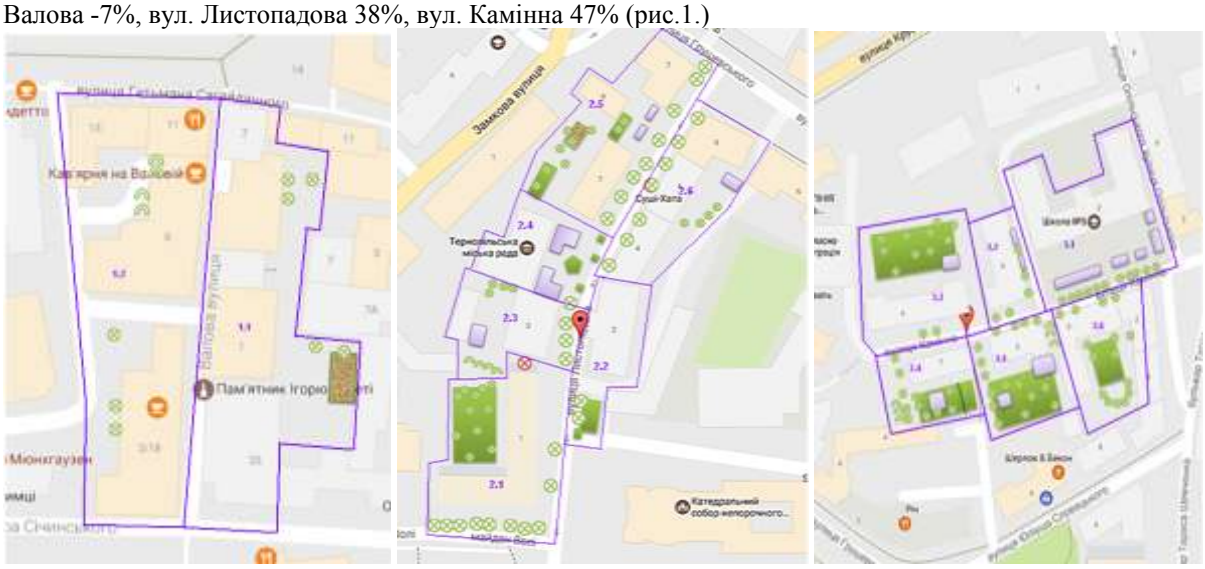

а) *б)* *в)*

Рис. 1. Рівень озеленення вулиць:
а) вул. Валова; б) вул. Листопадова; в) вул. Каміна

Умовні позначення

- дерево
- чагарник
- квітник
- грядка
- газон
- пам'ятка природи
- будинки
- асфальт
- межі ділянки
- **2.1** - номер ділянки

Дуже низький рівень озеленення вулиці Валової пов'язаний із тим, що вона є однією з найдавніших вулиць Тернополя. Вулиця виникла на зламі XVIII і XIX століть, коли на її місці розібрали давній вал, який оточував Тернопіль з 1540-х років, тому її охороняють, як історичну пам'ятку. Зелені насадження вулиці Валової представлені липами, туями, березами, молодими плодовими деревами та кущами. Якісний стан деревної рослиності і чагарників добрий – дерева здорові, нормально розвинуті, листя густе, рівномірно розміщене на гілках, листя нормального розміру і забарвлення, немає ознак хвороб і шкідників, ран, пошкоджень стовбурів і скелетних гілок; кущі нормально розвинені, здорові, листя густе по всій висоті, сухих і гілок, що відмирають, немає, без механічних пошкоджень і пошкоджень через хвороби, забарвлення і розміри нормальні; якісний стан грядки добрий – рослини нормально розвинені, бур'янів нема, поверхня рівномірна.

Враховуючи те, що будинки розміщенні досить близько один до одного, і що вони є архітектурною пам'яткою, можливість насаджувати тут рослинність відсутня. Проте, як варіант озеленення, на даній вулиці можна використати переносні насадження, що ростуть у контейнерах, розміщувати вазони на терасах офісів та закладах громадського харчування. З естетичною метою можна використати вертикальне озеленення, наприклад, на стовпах, різного роду решітках та вікнах.

Зелений каркас вулиці Листопадової досить різноманітний: газони, деревні насадження, чагарники, квітники, грядки. Серед дерев переважають липи, ялини, туї та граби. Стан групи дерев, які знаходяться на стику із Майданом Волі незадовільний - дерева дуже ослаблені, стовбури викривлені, крони слабо розвинені, є сухі гілки, приріст однорічних пагонів незначний, механічно пошкоджені стовбури, дупла. А стан дерев, які знаходяться безпосередньо на вулиці Листопадовій задовільний - дерева здорові, але подекуди з ознаками вповільненого росту, з нерівномірно розвиненою кроною, на гілках мало листя, є незначні механічні пошкодження і невеликі дупла.

Газони, яких на вулиці є чотири, знаходяться у задовільному стані - поверхня газонів із незначними нерівностями є витоптані місця, окрім газону біля Тернопільської міської ради, що знаходиться в доброму стані.

Квітники біля Тернопільської міської ради, прокуратури Тернопільської області та будинку №3 заходяться у доброму стані - поверхня старанно вирівняна, рослини добре розвинені, однакові за якістю, бур'янів немає; решта квітників біля житлових будинків - в незадовільному стані (поверхня має значні нерівності, рослини слабо розвинені, багато бур'янів, сухого листя).

Окрасою цієї вулиці є ботанічна пам'ятка природи місцевого значення площею 0,01 га «Тернопільська липа» висотою понад 17 метрів, віком 250 років – цінна з наукової, пізнавальної та естетичної точок зору.

Урізноманітнити озеленення на вулиці Листопадовій можна шляхом облаштування терас і балконів будинків різними вазонами, впровадження вертикального озеленення на стовпах та будинках. Варто провести насадження дерев на незайнятих територіях, зокрема поблизу будинків під номерами 1, 5 та 8.

На вулиці Камінній також наявні дерева, серед яких липа, ялина, береза, а також чагарники, квітники, газони, грядки, живопліт. Тут створені плодові мінісади, квітники та грядки.

Вулиця Камінна розбита на шість досліджуваних ділянок. Перша ділянка розташована на подвір'ї школи № 5, де розміщенні квітник та групи поодиноких дерев. Стан дерев, які ростуть вздовж дороги незадовільний - нерівномірно розвинена крона, листя має пошкодження. Решта дерев, що прилягають до території школи – у доброму стані.

На вулиці є багато квітників, більшість з яких задовільному стані, окрім тих, що знаходяться біля 6 та 7 будинків, де помічено багато бур'янів.

Серед п'яти газонів – два (біля Музична школа № 1 і булинку №7) у незадовільному стані, решта – у задовільному стані.

З метою покращення екостану атмосферного повітря вулиці Камінній, у тому числі зниження газопилового та шумового забруднення, варто забезпечити ярусність насаджень вздовж дороги, ввівши у їх структуру ще й чагарникову рослинність.

Котульська І.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л.Р.

«СИНДРОМ СЕЛФІ» В КОНТЕКСТІ КРИЗИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства гостро постала проблема самоідентифікації молодого покоління. Останні кілька років соціальні мережі наповнилися мільйонами фотографі, де люди роблять фотознімки самих себе. Даний феномен отримав назву «селфізм». Слід зазначити, що лідерами селфі залишаються підлітки та молоді жінки, однак, на думку вчених, сучасні чоловіки на нарцисизм страждають не менше.

Пошук індивідуальної та колективної ідентичності у культурі сучасного суспільства стає рушійною силою. Завдяки розвитку сучасних комунікаційних технологій відбуваються якісні зміни в статусі і соціальних функціях знакових систем. Вони перестають бути репрезентацією зовнішньої від них реальності, але також не стають символічними замісниками цієї реальності. Однак новітні тенхології виступають лише конструкціями, символічними напівфабрикатами, за допомогою яких можна фабрикувати особливі гіперреальності (віртуальні реальності) (симулякри, за Ж. Бодрійяром) [1].

Що ж таке селфі? Се́лфі (від англ. self – сам, само) – вид фотографії, автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфону, фотоапарата чи веб-камери. Він може бути зроблений фотографуванням як власного вигляду, так і його відображенням у дзеркалі. Часто користувачі одразу завантажують селфі на власні сторінки у соціальних мережах для того, щоб постійно бути на виду у всього суспільства та окремих користувачів. На думку деяких психологів активно фотографувати самих себе й виставляти ці фото в соціальних мережах іноді може бути проявом одного з видів неврозу нав'язливих станів. Цей розлад схожий із маніакальним. Перебуваючи в цьому стані, людина робить десятки селфі на день з однією метою: отримати схвалення у вигляді «лайків» як підтвердження своєї значимості. Цією проблемою почали цікавляться фахівці різних галузей знань: психологи, культурологи, антропологи, медіа-експерти. Так К. Крейц, експерт з психології інтернету, вважає, що селфі – це сигнал про нестачу уваги. Фахівці зазначають, що постійне бажання фотографуватися і виставляти світлини у соціальних мережах насправді компенсує відсутність самоповаги особи [2,с.30].

Метою нашого дослідження є філософський аспект аналізу «синдрому селфі» як прояву кризи самоідентифікації людини в сучасному світі .

Проблема взаємодії зображення та часу, віддзеркалення часу та реальності в зображенні та зображення в часі стала актуальною для філософів порівняно недавно. До цієї проблематики на прикладі літератури, кіномистецтва і фотографії зверталися Ж. Бодрійяр, Ж. Делез, В. Флюссер, Е. Вахтель і інші. Феномен селфі постав як об'єкт дослідницької уваги починаючи з 2013 року. Основна частина розвідок проводиться в межах соціологічних, психологічних та феміністичних досліджень. Філософську складову даного явища намагаються дослідити В.Флюссер, С.Зонтаг звертаючись селфі як засобу:

– для самопрезентації;
– для конструювання ідентичності, особливо в межах фемінізму для протистояння домінуючої маскулінної позиції у світі;
– виведення партикулярного, приватного у публічну сферу;
– для виходу у вічність. Як казав В.Флюссер: "існує спільне бажання бути нескінченно згаданим і нескінченно повторюваним" [4, с.20].

Незважаючи на актуальність окресленої проблематики і важливість її вивчення кількість наукових досліджень, присвячених особливостям самоідентифікації людини сьогодні є незначною. До цієї проблеми звертались такі відомі зарубіжні автори, як А. Адлер, Г. Блумер, Е. Еріксон, Дж. Мід, Е. Фромм та ін. Як зазначав знаменитий австрійський психолог і філософ Зігмунд Фройд, самоідентифікація є своєрідним захисним механізмом, який забезпечує усунення або зведення до мінімуму (мінімізацію) почуття невпевненості (тривоги, страху), що виникає в процесі самоусвідомлення себе як особливого «Я». Та чи можливо за допомогою селфі утвердитись в сучасному суспільстві?

Пошуку справжніх смислів і відкриття справжнього буття людини як особистості присвячена майже вся класика філософської думки. Тут, на нашу думку, і варто шукати відповіді. Роблячи невеликий філософський екскурс у глибину віків і звертаючись до німецького екзистенціаліста М.Гайдеггера, ми зустрічаємо детальний аналіз концепції справжнього і несправжнього буття людини. Ця тема стала провідною у його творчості. Саме М. Гайдеггеру належить поняття «das Man» (несправжнє буття) - безособової влади "іншого" над кожним. Це той простір, де над людьми панують інші люди, речі, події, де «індивідуальність заспокоюється в довільній балаканині» (М. Гайдеггер). На наш погляд, живучи з селфі, людина перебуває в гайдеггеровскім «das Man», стаючи залежною від думки інших, тих, хто схвалює або не схвалює за допомогою лайків фото в віртуальному просторі.

Потреба в ідентичності - специфічно людська особливість. Пошук індивідом своєї ідентичності зумовлює його особистісна багатовимірність, екзистенційна неспокійність, принципова «не заданість» в світі. У зв'язку з цим доречно згадати слова Е. Фромма, який відзначає, що «людина - це жива істота, яка усвідомлює себе як самостійна величина і здатна сказати «Я». На відміну від тварини, яка «розчинена» в природі, детермінована нею, не трансцендується, не усвідомлює себе, а тому позбавлена потреби в самототожності, людина вирвана з природи, наділена розумом і уявленнями, вона повинна сформувати уявлення про себе, повинна мати можливість говорити і відчувати: «Я є Я» [3, с.477].

«Синдром селфі» дуже поширений зараз. Селфі з одним з атрибутів для створення потрібного враження. Знаючи, що це користується популярністю, ми створюємо успішну самопрезентацію. Сучасна західна публіцистика оперує спеціальним терміном, що описує самозакоханих молодих людей – «generation MeMeMe» («покоління ЯЯЯ») чи «покоління селфі». Відомо, що в процесі дорослішання та становлення власної ідентичності кожна людина проходить так звану *«стадію дзеркала»,* теорію якої розробив французький

філософ-постмодерніст Жак Лакан. Однак, таке «самовідкриття» відбувається у віці 6-18 місяців, а те, що ми спостерігаємо подібне у цілком дорослих людей, щонайменше викликає подивування, якщо не сум.

Для самоідентифікації особистості важливим є осмислення свого місця у суспільстві та культурі, а також саморозвиток, самопізнання та самоототожнення себе з культурними групами. Людина поставила себе в центр всього ще в епоху Відродження, тоді ж виник потужний масив саморефлексій. Попри це, індивід, який став «вінцем творіння» в ренесансному світі, був яскравою, сильною, гармонійною особистістю, яка органічно поєднувала внутрішню духовну красу, ерудицію, вихованість та етико-моральну досконалість. В епоху антропоцентризму культивована людина була як мінімум іншою, аніж той збірний деградований образ, який являє собою сучасне покоління егоцентриків. До того ж, як показує вже життєвий досвід, доведення до крайнощів принципу антропоцентризму закінчується колективним хаосом і персональним відчаєм. Людина не є мірою всіх речей, бо «універсальні» істини існують незалежно від того, якими їх бачить кожен з нас.[3]

Селфі — це комплекс заниженої самооцінки та гострої нестачі живого спілкування. До нього схильні ті люди, які мають схильність до розвитку залежностей. Як і кожна залежність, селфіт розвивається поступово, переростаючи в одержимість з появою чергового «лайка» під фото. Отриманий «лайк» розцінюється людиною як «ти супер», і ця похвала перетворюється на життєву необхідність. У разі невдачі, наприклад, не отримавши бажаної кількості «лайків», людина-селфіт відчуває стрес: злиться, сумує, не знаходить собі місця. Також залежність від селфі призводить до того, що в пошуках незвичайного кадру людина навіть ризикує своїм життям: намагається сфотографувати себе на даху поїзда, на лінії електропередач або на залізничних коліях. В Україні зафіксовано вже кілька таких нещасних випадків, у яких підлітки в гонитві за красивими знімками та ефектними кадрами йдуть на невиправдані жертви.

Попри це селфі-мислення стало стійкою ознакою постмодерної доби – прагматичного життя і порушеної цілісності особистості. Селфі заполонило собою все і фактично прив'язало сучасну людину до її ж гріховної суті, яка перешкоджає їй бачити щось поза нею самою, і буквально поглинає ті хвилини її життя, в які слід згадувати про вищі цінності, Бога. Втім, життя з селфі може бути сповнене смислом так само, як і життя без нього, бо, зрештою, це тільки один зі способів «передачі», «запам'ятовування» чи банального самовираження. Важливо усвідомлювати інше: селфі не має визначати те, ким ми є, не має виступати смислотворчим чинником, а людина сама повинна визначити, що саме вартує її уваги. Кожен з нас потребує ціннісної установки розуміння того, що селфі не є можливістю нашої самоіндентифікації та самореалізації у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. – М.: Добросвет, 2000. –387 с.
2. Лісовий О.В. Криза самоідентифікації особистості в умовах соціальних трансформацій / О.В. Лісовий // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – Вип. 19. – С. 30-34.
3. Фромм Эрих. Пути из больного общества // Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988.
4. Флюссер В. За философию фотографии / пер. с нем. Т. Хайдаровой. – СПб. : Изд-во С.-Петербуга, 2008. – 146 с.

Жайворонко Н.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л.Р.

ПАРАДИГМА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ

Актуальність обраної теми. Проблема здоров'я людини є однією із найскладніших у наш час. Зокрема у філософії вона відноситься до сучасних глобальних проблем. Шкідливі звички, нераціональне харчування, забруднене довкілля, відсутність гармонії у спілкуванні між людьми стають причиною негативних емоцій – страху, гніву, заздрості, схвильованості, що в свою чергу стають першопричиною хвороб. Здоров'я належить до вищих цінностей поряд із життям та свободою, а тому ця тема є універсальною та її аксіологічна актуальність не може бути вичерпана. Без філософського трактування поняття «здоров'я» неможливо достеменно зрозуміти як ціннісних орієнтацій медицини, завданням якої є забезпечення максимально комфортного життя людини, так і ціннісних орієнтацій самих людей. Життя й здоров'я людини на початку XXI століття стали смисложиттєво-ціннісними, екзистенційно значущими категоріями. Проблема здоров'я дедалі більшою мірою визначає пріоритетні напрями суспільного розвитку. Отже, доцільно осягнути погляди філософів різних епох на здоровий спосіб життя, їхню філософію здоров'я людини з метою актуалізації раціональних ідей та їх залучення до розв'язання сучасних проблем у контексті концепції оздоровлення сучасного суспільства.

Метою дослідження є аналіз наукової парадигми здоров'я людини в контексті провідних тенденцій розвитку сучасної філософії та методології науки і філософії медицини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософії поняття «здоровий спосіб життя» поєднує елементи, що стосуються фізичної, психічної, соціальної і духовної сфер здоров'я людини. До сфери фізичного здоров'я входять такі чинники: індивідуальні особливості анатомічної будови тіла,

перебіг фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою чи руху, довкілля, генетична спадковість, рівень фізичного розвитку органів і систем організму.

Сфера психічного здоров'я включає в себе індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини (збудженість, емоційність та ін.). Психічне здоров'я пов'язане зі специфікою мислення, характеру, здібностей, що обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів. Соціальне здоров'я пов'язане з економічними чинниками, стосунками індивіда зі структурними одиницями соціуму – сім'єю, організаціями, з якими створюються соціальні зв'язки тощо. Воно детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя – економічної, політичної, соціальної, духовної, які в реальності діють одночасно і їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини. Духовне здоров`я залежить насамперед від духовного світу особистості, який формується під впливом складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду – все це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда [1].

Першою систематизацією уявлень про здоровий спосіб життя можна вважати староіндійські пам'ятки – Веди. Ведичні знання про здоров'я, як науку життя, ґрунтуються на філософії Санг'ї та Йоги. Практичне застосування філософії санг'ї та йоги допомагає душі звільнитися від матеріальних страждань (мокша). За ведичним вченням, здоров'я – це не лише відсутність фізичних хвороб, а й щастя розуму та душі. Особистість вважається здоровою, коли всі складові організму людини збалансовано взаємодіють. Згідно Вед, один із принципів здорового способу життя – досягнення стійкої рівноваги психіки. Головна умова такого стану – абсолютна внутрішня воля, незалежність людини від фізичних і психологічних факторів впливу навколишнього середовища. Іншим важливим шляхом, що забезпечує встановлення внутрішньої рівноваги, вважається шлях серця, тобто любові до усього живого в цьому світі як до вираження вищої сутності буття.

Термін «здоров'я» не означає лише відсутність хвороби. Здоровою вважається лише людина, яка досягла самоусвідомлення і самореалізації, тобто внутрішньої гармонії. Саме в епоху Античності з'являються перші концепції здорового способу життя: «пізнай самого себе», «піклуйся про самого себе» [4].

У Стародавній Індії з'явилася спеціальна книга, яка була присвячена здоров'ю людини – «Аюрведа». У ній хвороба не розглядається як виключно негативне явище. В одному із канонів говориться, що «хвороби є нашими вчителями». Це означає, що хвороба приходить до людини з метою зупинення страшної ситуації, яка могла б статися. Філософська концепція «Аюрведи» полягає в тому, що хвороба – це відображення способу життя і думок людини. «Аюрведа» має за мету запобігти хворобам і покращити здоров'я людей, досягти рівноваги всіх енергій організму та гармонії з навколишнім середовищем, розкрити творчість людини, зробити її життя щасливим .

Давньокитайська традиційна медицина, яка тісно пов'язана з філософією, висунула медико-біологічну парадигму, в якій людина виступала як мікрокосм. По-перше, специфіка східного світогляду полягає в тому, що увага зосереджена не на хворобі і способах боротьби з нею, а на здоров'ї, його культивуванні та збереженні. По-друге, медична проблематика була зведена до тілесності. По-третє, важливим вважали вибір правильного способу життя в навколишньому середовищі.

Найвидатнішим античним ученим, який практично створив медицину як науку був Гіпократ. Він казав: «Лікар – філософ рівний богові». Його намагання перенести мудрість в медицину і медицину в мудрість свідчить про широке філософське розуміння ним природи людини і її здоров'я. Сократ і Платон у своєму філософському розумінні здоров'я трактували його як безсмертя душі і смертність тіла. Аристотель у трактаті «Про душу» та у праці «Політика» пропагує дух строгого систематичного медичного знання. Загалом антична філософсько-медична думка, незважаючи на те, що для неї характерний метафізично-споглядальний характер, зіграла важливу роль у подальшому розвитку парадигми здоров'я [2].

Середньовічна парадигма здоров'я, будучи в своїй основі християнською, включає три виміри: тілесний, душевний і духовний, між якими постулюється глибокий трансцендентний зв'язок. Для цієї епохи найважливішим виміром вважається духовний вимір, але він розглядається в тісному взаємозв'язку з іншими двома вимірами. Важливість тілесного виміру засвідчує ідея воскресіння, а душевний вимір дозволяє пояснити причини хвороб людської психіки, що важливо для психіатрії.

У добу Відродження відбулося подолання ідеологічного диктату церкви - відродження наук і мистецтв на основі розмежування філософії, науки, теології. В цей період філософія займалася дослідженням духовності людини, а медицина – дослідженням тілесного здоров'я. відбулось перенесення акценту з духовно-містичного розуміння здоров'я на його тілесний аспект. Виняток становить філософія Парацельса, який розглядає медицину та філософію в органічній цілісності. Згідно його переконанням, хвора людина здатна не тільки до тілесних страждань, вона страждає душевно й духовно.

Новий час характеризується проблемою пошуку наукового методу пізнання. Питаннями анатомії та фізіології займалися Ф. Бекон (представник емпіризму) та Р. Декарт (представник раціоналізму). Загальні гносеологічні та науково-методологічні принципи, розроблені Декартом, були засвоєні медициною Нового часу.

У праці Ламетрі, представника доби Просвітництва, «Людина-машина» було висловлено ідею еволюції. Окремі мислителі зводили душевні стани до тілесних. А. Леруа говорив, що душа – лиш один із модусів тіла. Ідеалістичні засади антропології характерні для представника німецької класичної філософії Шеллінга, який у праці «Система трансцендентального ідеалізму» намагався визначити суть понять «здоров'я», «хвороба». Гегель у праці «Енциклопедія філософських наук» говорить про пропорційність між самістю організму і його наявним буттям, коли для організму немає нічого неорганічного, що трактується як здоров'я, тоді як хвороба – це диспропорція між буттям і самістю організму.

Характерною рисою постксласичної парадигми здоров'я є плюралізм. Якщо в класичній парадигмі здоров'я людина поставала як біологічний вид, а медицина була зосереджена переважно на тілесності, то постксласична парадигма сформувалась на грунті взаємозв'язку тілесного й духовного. Це започаткувало виникнення таких дисциплін, як психіатрія та психотерапія, в основі яких лежить переконання про існування співзалежностей між психічними та соматичними змінами в людському організмі.

Нова парадигма здоров'я вимагала зробити вибір між матеріальним та ідеальним, між тілесним і духовним. Відбулося становлення цілісного погляду на феномен людського здоров'я. Тілесне розглядалося як тотожне соматичному, душевне – психологічному, а духовне – моральному. Всі ці виміри перебувають у безперервному взаємозв'язку та взаємодії.

Новітня парадигма здоров'я людини синтезує в собі досягнення науки, медицини з метафізичними ідеями сучасності, що дозволяє подолати однобічність попередніх парадигм і відродити втрачений синкретизм. Вона розглядає організм як саморегульовану систему, функціонування якої залежить і невіддільне від решти світу, і який відповідно може існувати тільки у постійній, психологічно опосередкованій взаємодії з комплексом культурних особливостей, історичних подій і впливів навколишнього середовища. [2].

Висновки. Глобальна духовна та екологічна кризи суттєво віддзеркалюються негативними тенденціями на динаміці індивідуального здоров'я людини. Такий стан детермінує природний зростаючий інтерес до проблеми здоров'я як у загальнонауковому, так і у філософсько-антропологічному вимірах. Аналіз філософського дослідження феномену здоров'я показує, що первісно він осмислювався синкретично, в єдності його духовних і тілесних категорій. Філософія Нового часу зосереджується на розумінні здоров'я виключно на тілесності. Постксласична філософія демонструє новий синтез, в якому здоров'я розглядається як гармонія душі і тіла, як єдність фізичного і духовного начала людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулініченко В. Л. Філософсько-методологічний аналіз процесу зміни парадигм у сучасній медицині та охороні здоров'я: автореф. дис. на здоб. наук ступ. д-ра філос. наук: 09.00.09 / В. Л. Кулініченко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 32 с.
2. Марчук М. Парадигма здоров'я людини з погляду сучасної гуманітарно-наукової методології / М. Марчук, Р. Слухенська // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наук. праць. випуск 602-603. Філософія. – Чернівці: Чернівецький нац. Ун-т, 2012. – С. 64-72.
3. Слухенська Р. Світоглядно-філософські та методологічні засади наукової парадигми здоров'я людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philosophy.chnu.edu.ua
4. Степанюк Ю. Філософія здоров'я людини як основа здорового способу життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua

Греськів О.

Науковий керівник – доц.. Кондратюк Л.Р.

«ФЕНОМЕН АВАТАРКИ»: НОВА ФОРМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЧИ СИМУЛЯКР?

Сучасний світ являє собою епоху «тотальної симуляції», в якій всі сучасні соціокультурні феномени мають симуляційний характер. Ж.Бодріяр у книзі «Симулякри і симуляція» характеризує сучасність як еру тотальної симуляції, коли особистість усюди виявляє симуляційний характер у всіх сучасних соціальних і культурних феноменах. В результаті люди мають справу не з реальністю, а з гіперреальністю, яка сприймається набагато реальніше, ніж сама реальність [2, с. 4]. Феномени масової культури ґрунтуються на емоціях, враженнях та здивуванні, тому вони не стільки осмислюються, скільки переживаються.

Метою нашого дослідження є аналіз феномену аватарки в контексті самоідентифікації особистості.

Проблемі пошуку ідентичності в сучасному світі присвятив цікаву роботу М. Блюменкранц. Він говорить, що обличчя, так само як і ім'я, є первинним фактором ідентифікації людини. При цьому феномен обличчя, в певному сенсі обумовлений сьогодні тими самими змінами, що і феномен імені. Особливо яскрава тенденція зміни облич спостерігається у віртуальному світі, де аналогом виступає статична картинка – аватар [1].

Аватар пересічного користувача мережі Інтернет –це фантом, який існує у віртуальному просторі. Його

інколи називають електронною душею людини. Однак, передусім аватар – це те, що репрезентує її тілесність. Він може метафорично відображати зовнішність або характер людини, а також знаменує свободу вибору її тілесного образу у віртуальному просторі. В Інтернеті спілкуються не реальні люди, а їх віртуальні замісники, відфотошоплені аватарки, люди обмінюються повідомленнями, маючи час на формулювання оригінальної і смішної відповіді – тобто в соціальних мережах реальна розмова заміняється симулякром, грою.

Що ж являє собою «феномен аватарки»? Термін «аватар» (санскр. – «той, хто сходить», «втілення», «прояв») – в індуїзмі поняття, яке позначає феномен сходження божеств (Вішну, Шіви та інших) на землю та втілення їх у людей і в інших смертних істот. Не втрачаючи цілковито своєї божественної природи, вони водночас набували світських рис та характеристик. Дослівно аватар переводиться як " спуск", оскільки божество втілюється у матеріальному світі, по своїй суті нижчому у порівнянні з божественною природою. Аватари відокремлені від божества, в них перебуває лише частина божественного духу.

З іншого боку, божество залишається в постійному зв'язку зі своїми аватарами. Аватар по суті – це візуальна репрезентація віртуальної мовної особистості. Його можна розглядати як образну маску, яка передбачає повідомлення про себе різних відомостей, в тому числі тих, які не претендують на достовірність, а лише вказуються для створення вигляду учасника певної спільноти, героя масової елітарної культури, оригінального персонажу.

Автор культового кінофільму «Аватар» (2009) Джеймс Камерон відповідаючи на запитання кореспондента журналу «Тайм» що ж таке «аватар»», говорив, що це втілення одного з богів індуїзму в тілесній формі. У фільмі це означає, що в майбутньому люди за допомогою технології навчаться поміщати свою свідомість у віддалене біологічне тіло.

Теперішній світ характеризується децентралізованістю, невизначеністю, відсутністю чітких ієрархій та орієнтирів (фотографія здатна відобразити зміни картини на вечірньому небі, вловити настрій на сімейних посиденьках, зберегти спогад про яку-небудь поїздку); іронічністю і критичним осмисленням реальності. Люди, знаючи, що фотографія – це симулякр, публікують одинакові фотографії себе, їжі напоїв. На думку Жана Бодріяра, втрата реальності досить значна, яка є однією з важливих характеристик сучасної культури [3].

В концепції Ж. Бодріяра виділяють такі стадії симулякра:

– Відображення реальності: скажімо, розгляд світу через об'єктив фотоапарата є симулякр, бо той чи інший сфотографований об'єкт ми бачимо через лінзу, перевернуте в дзеркалі зображення на світлочутливій поверхні плівки в камері.

– Маскування реальності: фотографія, заміщаючи реальний образ людини, ніби маскує його самого і його недоліки або акцентує увагу на його гідності.

– Приховування відсутності реальності: фіксація якоїсь миті не розтягувати її в прямому сенсі, але ця мить продовжує «існувати» і після клацання затвора, при цьому не можна точно сказати, чи існувала та чи інша ситуація насправді, бо фотографія може бути грою, містифікацією, постановочним кадром [2, с. 4].

– Безліч фотографій, які ми бачимо в соціальних мережах – це лише симуляції, ілюзії. Ми бачимо їх із безліччю фільтрів, за якими скривається реальність. Аватари – це інші люди, які втрачають свою ідентичність потрапляючи у віртуальну реальність.

Є дві можливості розглянути аватарізацію. Перша полягає в зведенні її до маски, за якою ховається реальна людина. Подібний розгляд міг би стати частиною більш широкого поля соціально-психологічного або соціально-філософського дослідження на тему "носіння маски". Аврелій Августин говорив, що не потрібно йти за, а всередину самого себе. І коли ти всередині знайдеш себе обмеженим, переступи через самого себе. В його основі лежала б дуалістична установка, згідно з якою внутрішня людина, наше потаємне "я" протиставляється акторській масці, яку ми змушені надягати кожен раз, коли втягуємося в орбіту інтерссуб'єктивності: під цими масками ми відіграємо так звані соціальні ролі.

Друга перспектива була чітко намічена вже на початку XX століття в рамках феноменології, екзистенціалізму та психоаналізу. Суть її зводиться до того, що крім масок феноменальності, радикальної зовнішності – в якій і відбувається вторинний поділ на метафізичні категорії внутрішнього і зовнішнього – суб'єкт нічим не володіє. М.Мерло-Понті на самому початку "Феноменології сприйняття" рішуче заявляє, що істина не живе лише у внутрішнім або, точніше, немає ніякої внутрішньої людини, людина живе в світі, і саме в світі віна себе пізнає. Цей мотив екзистенціальної занедбаності в світі акцентований у раннього М.Хайдеггера, К.Ясперса і підсумований у хрестоматійній формі у Ж.-П.Сартра в його програмній статті "Екзистенціалізм – це гуманізм", де стверджується, що немає ніякої природи людини, а людина живе своїм життям, вона створює свій вигляд, і поза цим виглядом нічого немає. Останнє для нас особливо важливо: людина – це і є сукупність масок, які навіть нікому носити; людина – це поверхня без глибини, чиста феноменальність.

С. Жижек протиставляє свою теоретичну позицію "теорії масок". Він показує, що "в масці існує більше істини, ніж в тому, що ми приймаємо за наше справжнє "я". Філософ наводить приклад кіберпростору, де реальна людина "знає, що інтерактивна гра в кіберпросторі є" всього лише грою ",

тому вона може "розкрити своє справжнє я ", робити речі, яких вона ніколи б не зробила в реальному житті, – істина про неї саму розкривається у вигляді вимислу " [4, с. 178].

Віртуальний світ дає можливість використовувати «маску» для презентації свого Я. Людина може представлятися зовсім іншою, ніж вона є (ховатися за маскою), і створювати образ себе такої, якою би вона хотіла, щоб її бачили інші. Проте, в останні роки самі користувачі вказують, що цінність Інтернету для них полягає саме в можливості «бути собою».

Марк Цукерберг, засновник Facebook, говорив журналісту Девіду Кіркпатріку, автору книги "TheFacebookEffect", що у людини одна ідентичність. Ті часи, коли у тебе один імідж для своїх приятелів на роботі, інший - для своїх колег, третій - для інших своїх знайомих, напевно, добігає кінця. Мати два обличчя, на його думку, означає бути недостатньо чесним.

«Соматичний бум», який виявляється в сучасній культурі, зокрема, культурі масовій, є наслідком своєрідної антропологічної кризи, втрати первинної «матерії» людського, без якої неможливе існування людини як такої та адекватної тілесної ідентифікації. Масова культура відмовляється від традиційних образів тіла, пропонуючи людині або зразки у вигляді симулякрів «ідеального» тіла, створеного за допомогою імплантантів, пластичної хірургії, або пропагуючи ідеї деструкції тілесності (людина-машина, біоробот, мутант).

Отже, симуляції і симулякри зустрічаються в будь-якій сфері суспільного життя сучасного постмодерністського суспільства, і одним з їх доступних прикладів є аватарки, які маніпулюють знаками і символам, реальним і гіперреальним, істинним і хибним. Така форма самоідентифікації – це лише можливість людини показати в кращому світлі свої позитивні якості, проте аватари залишаються гібридами людей в соціальних мережах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блюменкранц М. А. В поисках имени и лица / М. А. Блюменкранц . – Киев – Харковь: Дух и Літера; Харьковская правозашитная группа, 2007. – 244 с.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр; пер. з фр. В. Ховхун. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 230 с.
3. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. - М.: «Добросвет», 2000. – 387 с.
4. Жижек, С. Киберпространство или Невыносимая замкнутость бытия /С. Жижек. // Искусство кино, 1998, №1 // Интернет ресурс http://kinoart.ru/archive/1998/01/n1-article25.

Гавришко М.

Науковий керівник – доц. Кондратюк Л.Р.

ОСНОВНІ МОДЕЛІ СВІТОБУДОВИ: ВІД ПІФАГОРІЙЦІВ ДО ВЕРНАДСЬКОГО

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що ми є свідками складного періоду перетворень у суспільстві, які, безумовно, торкаються науки та філософії. Відбувається переосмислення цінностей і формування нових моральних установ. Не останню роль у якому відіграє космологія, яка виражає найбільш глибинні уявлення про оточуючий світ. Конструйовані в рамках космології моделі світу є цікавим матеріалом для філософського дослідження і осмислення. До XX ст. космологія була більш близька до філософії, ніж до науки.

Мета нашого дослідження: розглянути еволюцію основних космологічних моделей світобудови.

Перша завершена космологічна модель Світобудови, відома сучасній науці, з’явилася ще в V ст. до н.е. Вона отримала назву піфагорійської системи. Ми знаємо про неї лише в деталях, що збереглися до наших днів завдяки тезисним згадкам Аристотеля. Про космологію піфагорійців Аристотель повідомляв, що відносно положення Землі на думки філософів відрізняється між собою. Більша частина філософів вважають небо межею, поміщаючи Землю в середину. Навпаки, італійські філософи, піфагорійці, припускають, що в середині знаходиться вогонь і Земля крутиться навколо нього подібно до зірки, через що відбувається зміна дня та ночі.[1]

Пройшовши за роки свого існування цілий ряд трансформацій (включаючи теоретичні і практичні дослідження Платона, Аристотеля, Евдокса, Аристарха, Аполлонія, Гіппарха) піфагорійська система в II ст. до н.е., стала основою грандіозної для свого часу і бездоганної в теоретичному плані, космологічної моделі світобудови Птоломея. Геоцентрична модель відомого астронома Клавдія Птолемея була актуальною аж до епохи Коперника, а це майже шістнадцять століть! Основна сутність цієї моделі міститься в «Alrnagestum» і зводиться до того, що Птоломей приймає точку зору Аристотеля-Гіпарха про повну непорушність Землі в центрі світу або недалеко від останнього, і на відміну від них дає «повне» математичне і логічне обґрунтування. Доказова база геоцентричної концепції Птолемея була на такому високому рівні, що навіть після визнання геліоцентричної концепції Коперника окремі її положення залишалися неспростованими. Лише в XVIII – XIX ст. після відкриття механіки вони отримали своє спростування та пояснення.

Відродження – епоха накопичення нової якісної інформації. Дослідження Пурбаха, Регіомонтана і деяких інших астрономів підготували основу для змістовно нової концепції Світобудови – геліоцентричної, створеної Миколою Коперником, який, прагнув вдосконалити канонізовану церквою геоцентричну систему Птоломея, повернувся до запропонованої ще в IV ст. до н. е, ідеї геліоцентризму Аристарха Самозького. Коперник науково обґрунтував основні положення цієї добре забутої системи, та всупереч Птолемею, стверджував, що не Сонце крутиться навколо Землі, навпаки, Земля крутиться навколо Сонця та своєї осі. Коперник також встановив, що Місяць крутиться навколо Землі та є її супутником.

Наступним етапом в розвитку уявлень про Світобудову була космогонічна концепція Канта-Лапласа. Якщо у всіх попередніх концепціях розглядалося лише місце Землі в матеріальному світі, то поява концепції Канта-Лапласа стимулювали спроби пізнання структури і системи космічних тіл. Всі ці концепції отримали назву космогонічних (з грец. kosmos – астрономічного визначення Всесвіту та goneia – зародження, поява на світ). Космогонія – розділ астрономії, що вивчає походження і розвиток космічних тіл та їх систем [8].

Космогонічна концепція Канта-Лапласа вперше намагалася відповісти на питання походження планет, зірок і Сонячної системи. Зараз вона не являє собою наукової зацікавленості, але для свого часу вона була революційною. В сучасному значенні концепція Канта-Лапласа підготувала основу для появи якісно нової інформації про походження елементарних частинок та їх найпростіших зв’язків, отриманої в результаті сучасних досліджень.

Вчених XX ст. цікавила вже не тільки космогонія, а в більшій мірі космологія – наука, що вивчає будову і розвиток космосу. Початок сучасної космології поклав А. Ейнштейн, який в 1916 р. створив свою відому теорію тяжіння. Саме на її основі російський фізик А. Фрідман в 1922 – 1924 рр. вивів рівняння, поклавши початок сучасним уявленням про зародження та етапи становлення Всесвіту. Відкинувши припущення Ейнштейна про статичність Всесвіту, Фрідман показав, що в такому випадку рівняння теорії тяжіння має три види розв’язання. Якщо середня щільність речовин (чи поля) у Космосі більша визначеної критичної величини, то простір такого Космосу буде замкнутим, а сам він почне розширюватися з «нуля» до деякого максимального радіуса і потім буде стискатися назад до нуля. Якщо середня щільність Всесвіту менша середньої, то відбуватиметься зворотне явище: простір стає «відкритим», а сам Всесвіт буде розширюватися до безкінечності. Іншими словами, Всесвіт, який « замкнутий в просторі», замкнутий в часі; Всесвіт, « відкритий в просторі», відкритий і в часі.

Проміжний, дуже специфічний випадок становить розв’язання для платності, строго рівній критичній величині: простір такого Всесвіту – «плоске», тобто евклідове, а сам Всесвіт розширюється з таким сповільненням, що швидкість його розширення безкінечно приближується до нуля. Таким чином, геометрія Всесвіту визначає її долю, а ця геометрія, в свою чергу, залежить від співвідношення в кожен даний момент двох параметрів – середньої щільності і критичної платності.

Сучасний рівень розвитку знання не дозволяє в повній мірі відповісти на питання, пов’язані із етапами походження і розвитку Всесвіту, хоча, безумовно, і в цьому напрямку досягнутий значний прогрес.

Важливим етапом в розвитку уявлень про структуру світобудови є космологічна концепція В. Вернадського. Ідеї Вернадського про біосферу та ноосферу пронизані духом космізму . Вони виражають нерозривний зв'язок людини і Всесвіту, що були відомі в історії світової культури з найдавніших часів.

В. І. Вернадський вважав життя космічним явищем. На цій підставі його іноді вважають прихильником гіпотези панспермії С. Арреніуса, тим більше що він вів листування із ним. Це твердження помилкове. З усього вчення Вернадського випливає, що феномен життя, виникнення живої речовини він вважав природним етапом розвитку матерії. «Життя ... - писав В. І. Вернадський, - є не випадковим явищем у світовій еволюції, але тісно з нею пов'язаний». Гіпотеза про те, що життя явище космічне, має очевидне підтвердження: життя існує на космічному тілі - планеті Земля. В. І. Вернадський був першим з учених-природознавців, які зрозумів космічне, може бути, навіть космогонічне значення факту виникнення життя на Землі та розпочав систематичне дослідження її впливу на розвиток планети, представляючи життя «буфером» між космосом і «відсталим», тобто неживою речовиною Землі, буфером здатним використовувати космічну енергію для перетворення планетної речовини. Таким чином, життя стає каталізатором розвитку. [2]

За Вернадським наша планета і космос представляються нині як єдина система, в якій життя, жива речовина пов'язують в єдине ціле та процеси, що протікають на Землі, з процесами космічного походження. Поява людини - носія розуму, багаторазово прискорювало всі процеси, що протікають на планеті. Породивши людину, природа «обрала» ще один могутній каталізатор світового процесу розвитку. Розвиток навколишнього середовища і суспільства став нерозривним. Біосфера перейде одного разу в сферу розуму - ноосферу. Відбудеться велике об'єднання, внаслідок якого розвиток планети зробиться направленим - спрямованим силою Розуму!

Таким чином, в процесі історії людина поглиблювала свої уявлення про Світобудову. Загальновизнаним результатом античної космології стала геоцентрична концепція Птолемея, що проіснувала протягом усього Середньовіччя. Проте їй передувала космологія піфагорійців.На зміну

концепції Птолемея прийшла геліоцентрична концепція Миколи Коперника, який перевернув на той час все уявлення про Всесвіт. Походження не тільки Землі, а й усіх небесних тіл намагався осмислити та обґрунтувати Кант-Лаплас у своїй космогонічній концепції.

В епоху Нового часу філософія поступилася своєю першістю у створенні космологічних моделей науці, яка домоглася особливо великих звершень у XX столітті, перейшовши від різних здогадок у цій галузі до досить обґрунтованих фактів, гіпотез і теорій. Найавторитетнішим вченим цього часу у питанні світобудови вважають В. Вернадського, який стверджував, що людина нерозривно пов'язана із Всесвітом. Всі ці концепції розширюють уявлення людини про світ та його будову. Проте аналізуючи кожну із них можна почерпнути і деякі загальні риси, що притаманні цілій епосі, в якій жив філософ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базалук О.А. Владленова И. В. Философские проблемы космологий; : монография. – Х. : НТУ «ХПІ», 2013. – 195 с.
2. Вернадський В. І. Вибрані праці [текст] / Володимир Вернадський. ред. Н. А. Серебрякова; НАНУ. – К. : Наукова думка, 2005. – 299 с.

Твердохліб Х.

Науковий керівник – доц. Питуляк М.Р.

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТА ЇХ СУЧАСНИЙ СТАН

Земельні ресурси є одними із головних видів ресурсів Зборівського району, які визначають розвиток сільського господарства. В останні роки спостерігаються певні зміни в структурі земельного фонду, сільськогосподарських угідь, пов'язані із міною власників земельних ділянок. Тому актуальними в сучасних умовах є питання вивчення земельних ресурсів, що визначають комплексний розвиток господарства району.

Основною метою публікації є дослідження сучасного стану та структури земельних ресурсів Зборівського району.

Більшість вчених вважають, що земельні ресурси це – землі, що використовуються, або можуть бути використані в різних галузях господарства.

Земельні ресурси як важливий елемент продуктивних сил суспільного виробництва є головним засобом виробництва, знаряддям, предметом і частково продуктом праці.

Земля в сільськогосподарському виробництві є основним об'єктом праці, в чому і полягає її економічне значення. На землю як об'єкт праці спрямована трудова діяльність людини. У процесі її обробітку, вона функціонує одночасно як предмет і засіб праці, при цьому набуваючи значення засобу виробництва. Земельні ресурси, як матеріальна умова виробництва є об'єктом суспільних і соціальних відносин, основою життєдіяльності суспільства, що і визначає їх важливе суспільне значення.

Структура земельного фонду Зборівського району відображає загальні риси структури земельного фонду області. Тут також переважають сільськогосподарські угіддя (77,6%). Землі вкриті лісовою рослинністю займають площу 11,5 тис. га, що складає 11,8%. Значно меншими є площі зайняті водними об'єктами 2,3 тис. га (2,4%). Болотами зайнято 1,2 тис. га (1,2%). Площа забудованих земель складає 3,2 тис. га (3,3%) (Рис. 1).

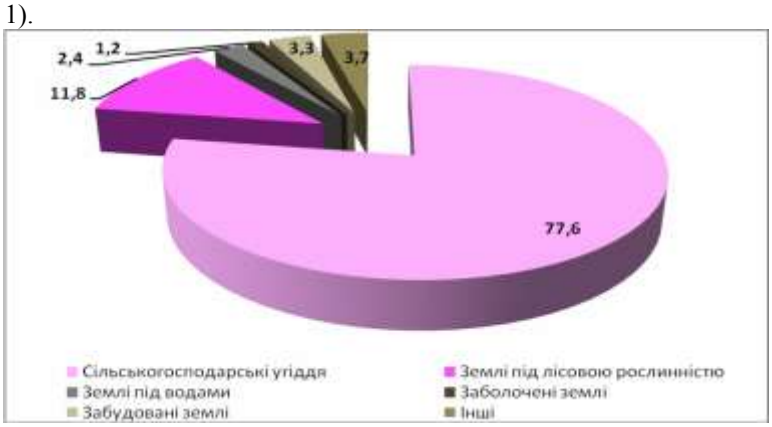

Рис. 1. Структура земельного фонду Зборівського району (%)

Сільськогосподарські землі, що використовуються для виробництва сільськогосподарської продукції називаються сільськогосподарськими угіддями. Основними видами сільськогосподарських угідь є рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження.

Площа сільськогосподарських угідь у Зборівському районі – 75,8 тис. га. Найбільшу частку у структурі сільськогосподарських угідь Зборівського району займає рілля. Частка пасовищ і сіножатей становить у структурі 16,2% та 6,2% відповідно. Найменшою є частка багаторічних насаджень 1,2%.

Значні площі (понад 56,1 тис. га) сільськогосподарських угідь розорані. В межах району пересічний показник розораності сільськогосподарських угідь становить 74%. Найвищий цей показник в межах Озернянської (89,8%), Бзовицької (87,6%) і Нестерівської (86,4%) сільських рад. Найменша частка розораних сільськогосподарських угідь на території Ратищівської (47,8%), Ренівської (57,4%), Розгадівської (62,4%), Городищенська (60,1%) сільських рад. Найвищі показники розораності (Більше 80%) в центральній частині району. На території району в структурі сільськогосподарських угідь переважають орні землі, як і в межах області.

У структурі сільськогосподарських угідь Зборівського району сіножаті займають площу 4,7 тис. га а пасовища 12,3 тис. га. На ці види угідь припадає 22,4% площ сільськогосподарських угідь району.

Найменша площа в структурі сільськогосподарських угідь припадає на багаторічні насадження, в основному це сади – 940 га (1,2%). Ці угіддя по території району розміщені нерівномірно. Найбільша площа багаторічних насаджень на території в Гає-за-Рудівській, Гає-Розтоцькій, Озернянській (більше 70 га) сільських радах та на території Зборівської міської ради (більше 94,9 га).

Від частки сільськогосподарських угідь в структурі земельного фонду залежить сільськогосподарська освоєність території. Висока частка сільськогосподарських угідь (76,7%) та значна їх розораність (74,1%) зумовлюють високий рівень сільськогосподарської освоєності земель району.

Всі сільські ради умовно можна поділити на чотири групи за рівнем сільськогосподарської освоєності.

До першої групи належать сільські ради, яки мають низький рівень сільськогосподарської освоєності (до 60%) – Ратищівська (58,7%), Ренівська (56,4%), Розгадівська (47,9%), Малашовецька (58,7%) та інші.

До другої групи належать сільські ради з середнім рівнем сільськогосподарської освоєності (60 – 75%). Сюди належать Мильнівська, Городищенська, Гукалівська, Чернихівська сільські ради.

Високий рівень сільськогосподарської освоєності (75 – 90%) мають території Оліївської, Білоголівської, Млиновецької Озернянської, Годівської, Цебрівської, Нестерівської сільських рад та інші. Найвищий рівень сільськогосподарської освоєності (більше 90%) мають території Вірлівської, Осташівської, Погрібецької, Ярчовецької, Богданівської сільських рад та інші.

Аналізуючи використання земель сільськогосподарського призначення, можна зробити висновок, що в теперішніх умовах воно є недостатньо раціональне і ефективне. Допускається значне відведення сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб, незадовільно ведуться роботи з рекультивації угідь, недостатньо проводяться заходи по охороні земель від водної ерозії. За умов високої розораності території Зборівського району (57,4) відбувається постійне зростання площ еродованих земель. Площа земель, які піддаються водній ерозії в районі становить 30 тис. га. Частка еродованих слабозмитих орних земель Зборівського району становить 39,1%, середньозмитих – 17,9%, сильнозмиті – 4,3%.

Найвищі показники аграрної перетвореності характерні для тих сільських рад, де висока частка сільськогосподарських угідь, а особливо ріллі, а також висока сільськогосподарська освоєність. Аграрна перетвореність північно-західної частини району вища. Коефіцієнт аграрної перетвореності тут становить 7-7,3. Найвищий коефіцієнт аграрної перетвореності характерний для Озернянської (7,2), Нестерівської (7,3), Бзовицької (7,2) сільських рад, а найнижчий – в Перепельницькій (6,2), Городищенській (6,3), Мильнівській (6,3) сільських радах. Найвищий коефіцієнт аграрної перетвореності мають орні землі (6,2), сіножаті і пасовища (0,7-0,8)

За коефіцієнтом аграрної перетвореності можна виділити три групи сільських рад: з середньою (6,2 – 6,5), високою (6,6 – 7), дуже високою (вище 7).

Показником агроекологічної стійкості є екологічна стійкість земельних ресурсів, ґрунтів. Цей показник відображає співвідношення між найбільш нестійкими угіддями, якими є орні землі і умовно стабільним (сіножаті, пасовища, ліси, чагарники). Екологічна стійкість земельних ресурсів Зборівського району становить 0,5.

Для територій, де спостерігається максимальний рівень освоєності та розораності цей показник набуває мінімального значення – 0,2-0.3. В межах району спостерігаються територіальні відмінності щодо екологічної стійкості земельних ресурсів.

У Зборівському районі екологічна стійкість земель сільськогосподарського призначення становить 0,5. Максимальні значення цього показника в районі – 1,6-1,8 (Ренівська, Ратищівська, сільські ради).

Величина аграрної перетвореності та екологічна стійкість в значній мірі залежать від частки орних земель у структурі сільськогосподарських угідь.

До земель лісового фонду належать землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства. Площа таких земель в Зборівському районі становить 11,5 тис. га.

Станом на 01.01.2017 р. в Зборівському районі мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду складає 28 заповідних територій, які займають 4584,82 га. Заповідність території Зборівського району дорівнює 4,69% від площі району.

Структура землекористування в Зборівському районі є розбалансованою і потребує оптимізації використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головне Управління Держземагенства в Тернопільській області [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zem.te.ua/
2. Земельні ресурси України / За ред. Медведєва М.М., Лактіонової Т.М. – К.: Аграрна наука, 1998. – 150 с.
3. Паньків З.П. Земельні ресурси: Навчальний посібник / З.П.Паньків. - Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. - 272 с.
4. Питуляк М.Р. Потенціал земельних ресурсів. Природні умови та ресурси Тернопільщини / Наук. ред. М.Я.Сивий, Л.П.Царик. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. – С. 213-220.

Депутат М.

Науковий керівник – доц. Питуляк М.Р.

СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

В останні роки загострюються проблеми пов’язані з використанням земельних ресурсів у сільському господарстві. Основною причиною виникнення низки проблем у системі сільськогосподарського землекористування є трансформація земельних відносин України до ринкового типу без сформованих ефективних механізмів реформування.

Загострення проблем пов’язаних із сільськогосподарським природокористуванням характерне для Хмельницької області. Тому дослідження сучасного стану та структури земельних ресурсів цієї області є актуальним.

Земельний фонд області складає 2062,9 тис. га, в структурі земельного фонду майже 3/4 території зайнято сільськогосподарськими землями, з них сільськогосподарських угідь 75,9%, в тому числі ріллі 60,7%, перелоги - 0,1%, багаторічних насаджень - 2,0%, сіножатей і пасовищ - 13,1%. Під лісами та лісовкритими площами зайнято 13,9% території, забудовані землі займають 4,1% заболочені землі - 1,0%, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі зайняті зсувами і т.д.) 1,2%, під поверхневими водами знаходиться 2,1% (Рис. 1).

Характеристика сільськогосподарських земель, відображає їх структуру, особливості використання. У структурі сільськогосподарських угідь, загальна площа яких 1569,7 тис. га, найбільшу частку займає рілля – 79,9%, сіножаті та пасовища – 17,3%, багаторічні насадження 2,6%.

До сільськогосподарських угідь відносять ріллю, сіножаті та пасовища, багаторічні насадження, площі яких в межах території Хмельницької області розподілені нерівномірно.

Рис. 1. Структура земельного фонду Хмельницької області. (%)

Найбільша частка сільськогосподарських угідь у Теофіпольському (89,2%), Волочиському (87,6%), районах Хмельницької області. Така висока частка сільськогосподарських угідь пов'язана зі сприятливими природними чинниками: рівнинний рельєф, родючі чорноземні ґрунти, достатня кількість тепла і вологи. Значно меншу частку займають сільськогосподарські угіддя у таких районах Хмельницької області: Шепетівському (61,1%), Ізяславському(63,8%). Основу сільськогосподарських угідь становить рілля, яка займає 79,9% (1254,3 тис. га) від площі сільськогосподарських угідь області. Це свідчить про високу розораність сільськогосподарських угідь.

Частка ріллі в структурі сільськогосподарських угідь є максимальною і коливається в межах 72,2% - 87,0%. Найбільшу частку рілля займає в Чемеровецкому (87,0%), Городоцькому (85,0%), Красилівському (84,2%), Волочиському(84,0%), Староконстянтинівському (85,9%) районах.

Частка сіножатей і пасовищ у структурі сільськогосподарських угідь території Хмельницької області значно менша в порівнянні з ріллею і становить відповідно 8,6%. Максимальна частка сіножатей та пасовищ у Білогірському Віньковецькому, Деражнянському районах. На території Ізяславського, Полонського, Білогірського, Шепетівського районів частка сіножатей і пасовищ більша 20% від всіх сільськогосподарських угідь.

Щодо багаторічних насаджень, то найбільша їх площа (більше 5,0 тис. га) є у Новоушицькому районі, а менші їх площі: у Деражнянському - 2,7 тис. га, Віньковецькому – 2,8 тис. га, Городоцькому - 2,2 тис. га, Хмельницькому – 3,8 тис. га, адміністративних районах.

Показниками використання земельних ресурсів є їх сільськогосподарська освоєність та розораність, а також розораність сільськогосподарських угідь. Всі ці показники тісно пов'язані і залежать від площі сільськогосподарських угідь, їх частки в структурі земельного фонду, а також частки орних земель в структурі земельного фонду і структурі сільськогосподарських угідь. Використовуючи розраховані величини цих показників нами встановлено деякі особливості їх територіальної диференціації.

Розораність сільськогосподарських угідь є досить високою – 79,9%. Максимальні показники розораності території (понад 60%) спостерігаються у західній та центральній частині Хмельницької області – Білогірському, Волочиському, Городоцькому, Красилівському, Старокостянтинівському, Старосинявському, Теофіпольському, Чемеровецькому адміністративних районах. У північній і південній частині Хмельницької областей цей показник дещо нижчий і становить 40…50%. Зниження цього показника відбувається за рахунок збільшення в цих районах площ сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень та інших типів земель.

Найнижчий рівень сільськогосподарської освоєності у Шепетівському адміністративному районі Хмельницької області – 56,1%. В північних адміністративних районах області цей показник загалом дещо менший ніж в центральній і південній частинах, що зумовлене фізико-географічними особливостями цього регіону та землекористуванням (Мале Полісся).

Таким чином в межах області спостерігається певні відмінності щодо структури сільськогосподарських угідь, їх розораності та сільськогосподарської освоєності.

Ґрунтовий покрив Хмельницької області характеризується значною еродованістю – 35,7%. В області спостерігається активізація деградаційних процесів, особливо ерозійних, чому сприяло необґрунтоване збільшення площ просапних культур і зменшення площ багаторічних трав. Повсюдним є спад вмісту гумусу в ґрунтах (на 1,8..2,0%). Це зумовлено незбалансованістю між надходженням органічної речовини в ґрунт та виходом її з врожаєм, що веде до погіршення фізико-хімічних властивостей ґрунтів, а згодом як наслідок – зниження врожайності сільськогосподарських культур.

Середній вміст гумусу в грунтах складає 3,08 %. В цілому по області у грунтах ріллі переважає вміст гумусу на рівні підвищеного (361,7 тис. га, 37,4% від площі ріллі) та середнього (312,9 тис. га, 32,3%) забезпечення. Для аналізу екологічного стану грунтів нами визначалися показники сільськогосподарської освоєності, аграрного навантаження та екологічної стійкості.

Оцінка аграрного навантаження проводилась для таких видів сільськогосподарських угідь як сіножаті, пасовища, багаторічні насадження, рілля, використовуючи методику К.І. Гофмана (1982) і П.Г. Шищенка (1988). Сумарне значення коефіцієнта аграрного перетворення в області коливається від 3,8 до 6 балів. Частка зайнятих під різними видами сільськогосподарського природокористування земель змінюється від 1,2% (під багаторічними насадженнями) до 89,7% (під орними землями).

Аналіз особливостей аграрного навантаження в межах області свідчить про значні територіальні відмінності. Так, найвищі показники аграрної перетвореності характерні для Старокостянтинівського і Теофіпольського адміністративних районів (5,8..6,0), а найменші – для Шепетівського (3,8) Ізяславського (4,0) адміністративних районів.

Визначення та аналіз показника антропогенної зміни дає підстави говорити про те, що область має високий рівень аграрної перетвореності – 4,7 бала. Найвищий рівень аграрної перетвореності характерний для центральної частини області – 5,0..5,8. За рівнем аграрної перетвореності в області можна виділити 3 групи районів – слабо перетворені (3,5..4,5), середньоперетворені (4,51..5,5), перетворені (5,51..6,5). До першої групи входять адміністративні райони, які знаходяться в північній частині області, до другої – адміністративні райони південної частини області, до третьої – адміністративні райони центральної частини. Величина цього показника в значній мірі залежить від площинної дії того чи іншого виду природокористування, а, особливо, сільськогосподарського. В тих районах, де значну площу займають сільськогосподарські угіддя, а особливо орні землі, значення показника аграрної перетвореності сягає максимальної величини. Отже, область характеризується значним рівнем антропогенного впливу. Найінтенсивнішим є сільськогосподарське навантаження для якого характерна певна територіальна диференціація.

Для показника екологічної стійкості земельних ресурсів також характерна територіальна диференціація. Найбільша стійкість земельних ресурсів у північній частині області – 0,6 – 1,1 де значно меншою є частка розораних земель. Максимальне значення цього показника у Шепетівському– 1,1, Славутському – 0,9 районах. У центральній і західній частинах області цей показник є найнижчий – 0,2 – 0,4 (Волочиський, Старокостянтинівський, Старосинявський, Чемеровецький).

На основі цього аналізу бачимо, що між рівнем сільськогосподарської освоєності угідь і площею рілля існує прямий взаємозв'язок: при збільшенні площі сільськогосподарських угідь - зростає сільськогосподарська освоєність.

Тому важливою проблемою для області є оптимізація сільськогосподарського землекористування, перехід

до екологічно–безпечного землеробства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічний паспорт Хмельницької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.menr.gov.ua/protection/protection1/khmelnitska
2. Паньків З.П. Земельні ресурси: Навчальний посібник / З.П.Паньків. - Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. - 272 с.
3. Питуляк М. Особливості землекористування в Хмельницькій області. / М.Питуляк, М.Питуляк // Наукові записки ТДПУ. Серія: Географія – Тернопіль, 2005. – вип. № 11. – С. 220-224.
4. Сухий П. Особливості використання земель сільськогосподарського призначення Хмельницької області / П.Сухий Н. Заблотовська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. Спеціальний випуск. – Тернопіль: СМП "Тайп". – №2 (випуск 32). – 2012

Базан М.

Науковий керівник – доц. Питуляк М.Р.

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ: ЇХ СТРУКТУРА І ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ

Земельні ресурси разом з іншими природними ресурсами (лісовими, водними, мінеральними, кліматичними) є компонентами оточуючого середовища, місцем існування людини, їм належить активна участь у суспільному виробництві, вони є засобом виробництва і джерелом задоволення потреб людини. Особливості земельних ресурсів полягають у тому, що їх не можуть замінити жодні інші ресурси і вони повинні використовуватися там, де знаходяться. Територія Кременецького району є давно заселеною і характеризується високою аграрною освоєністю, тому дослідження земельних ресурсів району є актуальним.

Об'єктом дослідження є земельні ресурси Кременецького району. **Предмет дослідження** – особливості використання і оптимізації земельних ресурсів на території Кременецького району.

Метою роботи є вивчення та аналіз земельного фонду Кременецького району.

В Законі України «Про охорону земель» вказано, що земельні ресурси – це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва у сільському та лісовому господарстві. Багатовікова практика говорить про те, що головними джерелами процвітання будь-якої держави є її земельні ресурси. Земельні ресурси відіграють важливу роль в існуванні нашої планети і обумовлюють функціонування інших природних ресурсів, а саме – рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод [3].

Із загальної площі 91754,00 га земель Кременецького району на землі сільськогосподарського призначення припадає 67096,24 га. Землі лісового фонду – 16784,48 га, забудовані землі – 4181,50 га, відкриті заболочені землі – 217,77 га, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 2612,90 га, під водами – 861,11 га.

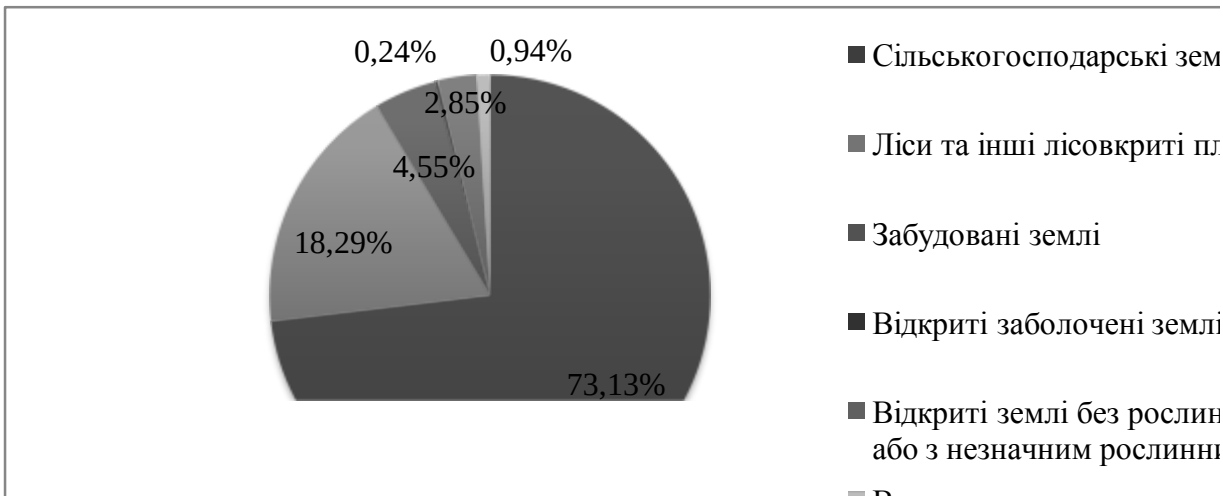

Рис. 1. Структура земельного фонду Кременецького району

У структурі сільськогосподарських земель району найбільшу площу займають сільськогосподарські угіддя. Їх площа в межах району становить 65563,97 га, і це дорівнює 97,71% від площі земель сільськогосподарського призначення та 71,46% від загальної площі земель району. Найбільші площі сільськогосподарських угідь в межах району зосереджені в Білокриницькій – 3123,34 га (61% від загальної площі земель сільської ради), Ридомильській – 3170,81 га (86%), Будківській – 3422,43

га (85%) сільських радах.

У структурі сільськогосподарських угідь Кременецького району найбільшу частку займають орні землі – 77,11%.

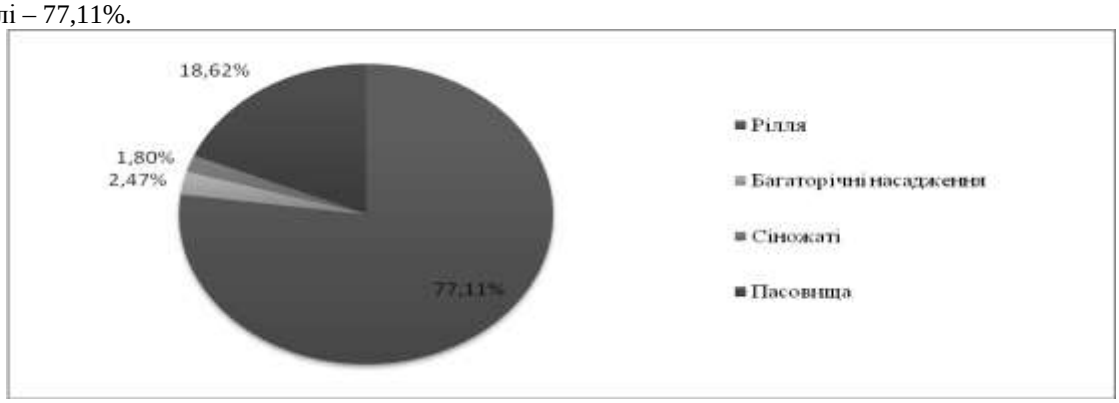

Рис. 2. Структура сільськогосподарських угідь Кременецького району

За даними управління земельних ресурсів (6-зем форма) [1] ми обчислили показник розораності досліджуваної території в розрізі адміністративних утворень. Найбільша розораність (більше 90%) характерна для Гаївської, Чугалівської, Крижівської, Великобережецької сільських рад; найменша (менше 70%) – для Старотаразької, Сапанівської, Млиновецької, Устечківської, Попівцівські сільських рад та міста Кременець.

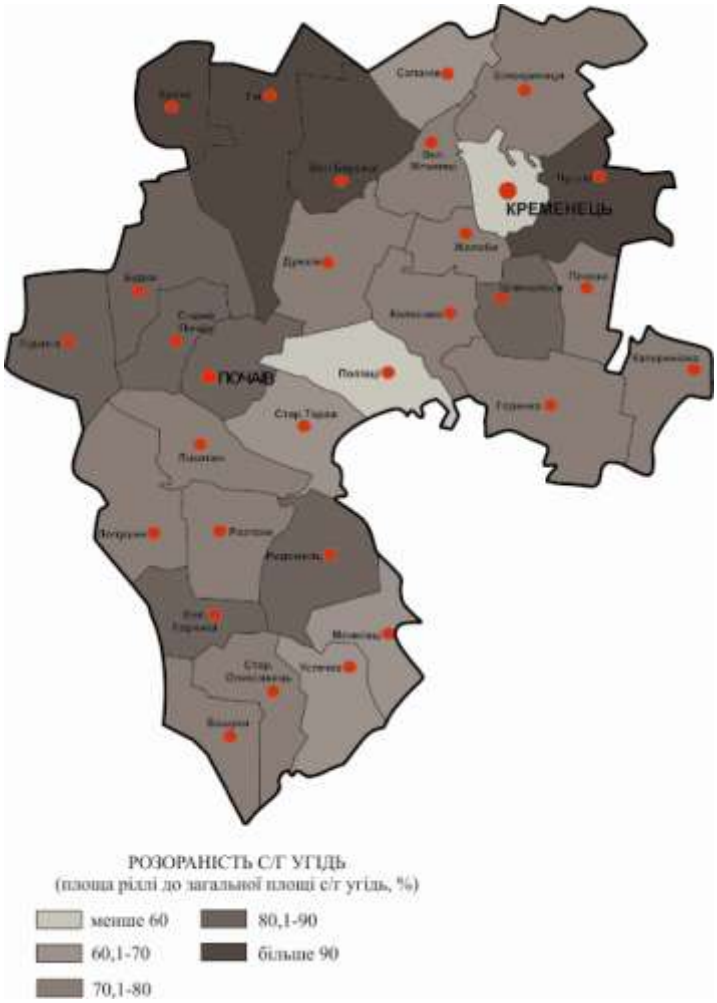

Рис. 3. Картосхема розораності земель Кременецького району

Розораність району не є дуже високою. Якщо порівняти її з іншими районами, то Кременецький район за площею ріллі займає одне з останніх місць в області. В останні роки спостерігається тенденція зменшення кількості ріллі, що пов’язано з розпаюванням земельних ділянок і збільшенням кількості

необроблюваних земель, які перетворюються у пасовища. Наприклад, частка ріллі в 2012 році в межах району становила 90,7%,а на даний час – 77,11%; частка пасовищ в 2012 році складала 5,5%, а на даний час – 18,62%. Тобто можна сказати, що становище із розораністю району покращується, адже зменшується кількість ріллі, а збільшується кількість пасовищ і лісів.

Важливим показником при визначенні інтенсивності використання сільськогосподарських угідь, як зазначає П. Сухий [4], є рівень їх залучення до активного сільськогосподарського обігу (АСГО), який визначається співвідношенням площ ріллі, сіножатей та земель під багаторічними насадженнями до загальної площі сільськогосподарських угідь.

Пересічне значення показника АСГО для території Кременецького району становить 0,81. У межах адміністративних утворень спостерігаються варіаційні відхилення відносно пересічного значення.

Низький рівень залучення земель до АСГО притаманний для Попівцівської (0,63), Устечківської (0,64), Млиновецької (0,65), Сапанівської (0,68), Розтоцької (0,75), Колосівської (0,76), Плосківської (0,76), Старотаразької (0,76), Білокриницької (0,77), Горинської (0,77), Катеринівської (0,77), Башуківської (0,78), Староолексинецької (0,79) сільських рад. Середнє значення показника (0,81-0,87) у Жолобівській, Лопушненській, Дунаївській, Шпиколосівській, Великомлинівецькій, Ридомильській, Будківській, Лідихівській, Лосятинській сільських радах. Високим рівнем залученням земель до АСГО характеризуються території Великогорянської (0,90), Великобережецької (0,91) та Крижівської (0,91) сільських рад, а надмірним сільськогосподарські угіддя Чугалівської (0,93), Гаївської (0,95), Старопочаївської (0,95) сільських рад, а також міста Кременець (0,90) та міста Почаїв (0,95).

На основі проведених досліджень встановлено, що в структурі земельного фонду району переважають сільськогосподарські землі – 73,13% від загальної площі земель району. У структурі сільськогосподарських земель району найбільшу частку займають сільськогосподарські угіддя – 97,71% від площі земель сільськогосподарського призначення. Розораність району становить 70,1-80,0%. Найбільша розораність (більше 90%) характерна для Гаївської, Чугалівської, Крижівської, Великобережецької сільських рад. Показник рівня залученості до активного сільськогосподарського обігу (АСГО) коливається в межах 0,63-0,95, високий рівень характерний для Гаївської, Старопочаївської сільських рад, а також міста Кременець та міста Почаїв.

Основними заходами щодо оптимізації використання земельних ресурсів є залуження сильно еродованих земель; створення необхідної кількості водорегулювальних і полезахисних лісосмуг, насаджень уздовж річок та навколо водойм, суцільних насаджень на деградованих ґрунтах; створення санітарно-захисних зон навколо господарських та інших об’єктів; створення системи гідротехнічних протиерозійних споруд (стави, вали, канави, тераси тощо); створення та розширення територій та об’єктів природно-заповідного фонду [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Головне управління Держгеокадастру у Тернопільській області. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://ternopilska.land.gov.ua
2. Кіптач Ф. Землі України: категорії, право власності, стан використання, охорона: навч. Посібник / Федір Кіптач. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 240 с.
3. Про охорону земель – Закон України від 19 червня 2003 р. з наст. змінами і допов. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15
4. Сухий П. Територіальна диференціація сільськогосподарського землекористування природних районів Передкарпаття / П. Сухий Т.М. Атаманюк// Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп». – №1 (випуск 36). – 2014. – 261 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Швець А.

Науковий керівник – доц. Барна О.В.

РОЗРОБКА ТА ПРОГРАМУВАННЯ ПЛОТТЕРА НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА ARDUINO

Актуальність дослідження. Різноманітність видів, типів графопобудовників різних функціональних властивостей дозволяє використовувати їх в тих сферах, де недостатньо можливостей принтерів. Першочергово потреба у плоттерах виникає в тих галузях, де необхідно друкувати для систем автоматизованого проектування (САПР) та геоінформаційних систем (ГІС), отримувати архітектурні плани, конструкторські креслення, метеорологічні та географічні мапи, ділові схеми. На сьогодні пристрої з друкуючою (*плоттер*) та ріжучою (*каттер*) функцією широко використовуються для друку на нестандартній поверхні та порізки таких матеріалів, як папір, фотопапір, картон, пластик, вініл, самоклеюча плівка, тканини різного роду, термоплівка і навіть шкіра. Вони стали невід'ємною складовою технічного оснащення друкарень, спеціалізованих підприємств по дизайну. Однак через високу вартість такі пристрої мало використовуються у навчальному процесі, малобюджетним установами чи підприємцями-почаківцями. Тому виникає потреба у виготовленні пристроїв типу плоттера чи каттера на основі підручних матеріалів та дослідження властивостей мікроконтролера Arduino на предмет програмування функціоналу створеного пристрою.

Аналіз останніх досліджень. Плоттер - широкоформатний пристрій для виведення на папір зображень, схем, складних креслень, карт та іншої графічної інформації на папері розміром до А0 або кальці. Перші плоттери працювали на принципі пересування паперу за допомогою ролика, забезпечуючи тим самим координату X, а Y забезпечувалася рухом пера. Інший підхід представляв собою модернізований пантограф, керований обчислювальною машиною, що має кулькове перо в якості інструмента для малювання. Недолік цього методу полягав у тому, що було потрібно простір, відповідно розкреслений на області. Але перевагою цього методу є точність позиціонування пера і відповідно точність самого малюнка, що наноситься на папір. Пізніше цей пристрій було доповнено спеціальним касетним тримачем, який міг компонуватись пір'ям різної товщини і кольору. З широким розповсюдженням струменевих і лазерних принтерів з високою роздільною здатністю, здешевленням комп'ютерної пам'яті і швидкістю опрацювання растрових кольорових зображень, дослідження застосувань та модернізації графопобудовачів з пером практично припинились. Однак, останнім часом з розвитком робототехніки та становленням інтернету речей ці пристрої знову почали привертати увагу дослідників [1, 2]. Мета даної статті є опис розробки керування плоттером за допомогою платформи Arduino.

Виклад основного матеріалу. Розробка моделі складалась із чотирьох етапів:

– добір елементної бази та створення механічної частини пристрою;
– конструювання електронної схеми проекту;
– програмування руху друкувального пристрою у вибраній системі координат;
– створення бібліотеки файлів із G-кодом.

Для механічної частини плоттера використано два DVD/CD приводи. Їх елементи слугували складовими для осей X (рис. 1) та Y плоттера (рис. 2).

Рис.1

Рис.2

Рух друкуючого чи ріжучого пристрою забезпечено в осі Z з допомогою мінісервоприводу, який входить у комплектацію Arduino (набір Матрьошка Z).

Електрична схема проекту побудована на макетній платі, до якої прикріплено крокові двигуни по

осі X та Y, сервопривід для руху по осі Z, плата Arduino та мікросхеми L293D (рис. 3).

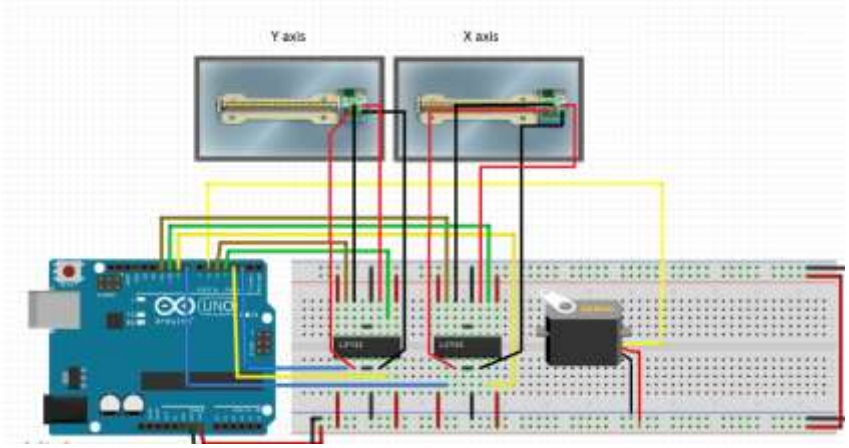

Рис. 3

Для програмування руху по осях X та Y розроблено програму. Зокрема для руху по осі X тестовий варіант програми має вигляд:

```
#include <Stepper.h>
const int stepsPerRevolution = 20;
//Connection pins:
Stepper myStepperX(stepsPerRevolution, 8,9,10,11);
void setup() {
//Set speed:
myStepperX.setSpeed(100);
//max 250 steps for dvd/cd stepper motors
myStepperX.step(160);
delay(100);
}
void loop() {
}
```

Для друку використано програму-посередник для перетворення графічного G-коду в рух сервоприводів. Зокрема G-коду це файл с координатами X, Y и Z. Наприклад,

```
M300 S30.00 (Опустили друкувальний пристрій)
G1 X10.00 Y10.00 F2500.00
G1 X20.00 Y10.00 F2500.00
M300 S50.00 (Підняли друкувальний пристрій)
```

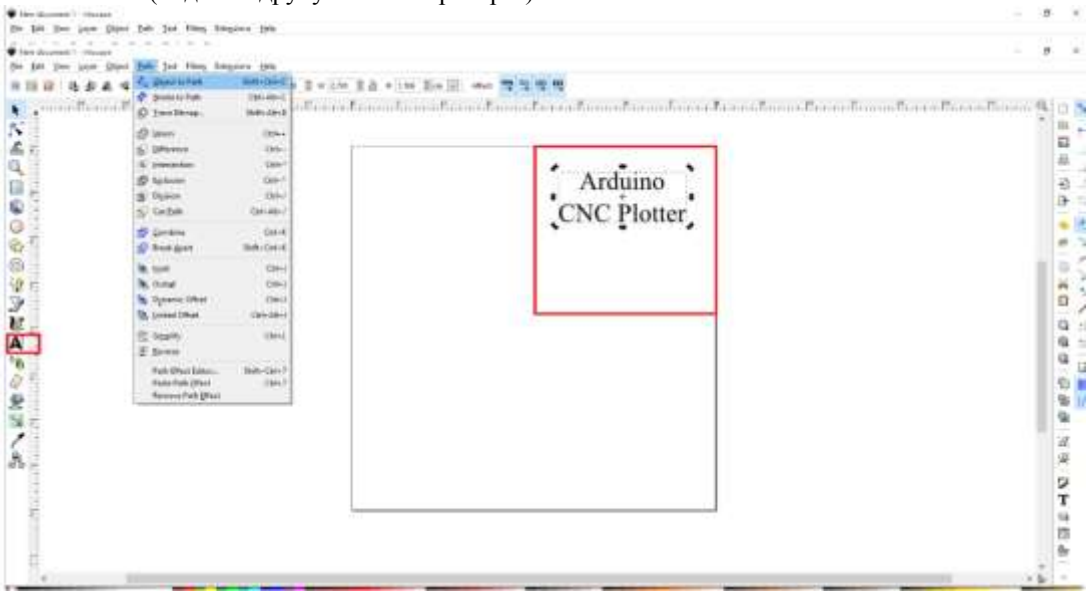

Рис. 4

Для розробки файлів із G-кодом використано редактор векторної графіки Inkscape, який працює

на Windows, Mac OS X і Linux та поширюється за ліцензією Opensource GNU GPL. Для безпосереднього зберігання малюнків у G-коді до редактора встановлено розширення MakerBot Unicorn G-Code Output for Inkscape. Файли, придатні для друку в плоттері та створені в Inkscape, зберігаються як файли з розширенням .gcode (рис. 4).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Створений технічно-програмний комплекс «Плоттер на базі Arduino» є прикладом використання мікроконтролера та підручних матеріалів для проектування та програмування реальних застосунків, які можна використовувати для прикладних цілей. Собівартість пристрою 450 гривень, включаючи DVD/CD приводи, що від 10 до 100 разів дешевше заводського плоттера. В подальшому планується дібрати технічну складову для збільшення робочого поля друку, доповнити бібліотеку зображень та спланувати методику використання проекту в навчальних цілях для учнівських проектів та для використання у сфері малої поліграфії та дизайнерського бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Встраиваемые высокопроизводительные цифровые системы управления / А.С. Анучин, Д.И. Алямкин, А.В. Дроздов [и др.], под ред. В.Ф. Козаченко - М. Изд. Дом МЭИ, 2010 – 270 с.
2. Плоттери – можливості та застосування. – Електронний ресурс – [Режим перегляду]: http://dailylviv.com/news/osvita-i-nauka/plotery-mozhlyvosti-ta-sfera-zastosuvannya-24391.

Волос О., Квасна О., Жуковський М.

Наукові керівники – доц. Мартинюк С. В. , доц. Балик Н. Р., асист. В. І. Мандзюк

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ 3D-ДРУКУ

Вступ. 3D-друк є новою технологією, яка має потенціал, щоб радикально змінити світ. На сьогодні 3D-друк застосовують майже у всіх галузях? це одна з найбільш актуальних технологічних інновацій, які продовжують викликати інтенсивні дебати по всьому світу. Технологія 3D-друку дозволяє створювати фізичні елементи з тривимірної цифрової моделі. Останнім часом спостерігається стрімкий підйом в цій технології і збільшення його використання.

Мета роботи. Провести дослідження і аналіз технологій 3D-друку від проектування моделей до створення реальних виробів.

Основою розвитку 3D-друку є створення 3D моделей у різних галузях виробництва. Крім того, 3D-друк використовують для полегшення виробничих процесів на заводах, де за допомогою 3D-технологій легко і швидко створюють потрібні прототипи, для розробки зменшених копій щодо використання їх для тестування. Це призводить до підвищення ефективності виробництва і дозволяє виявити й усунути проблеми на ранніх стадіях процесу розробки. Тому технологія 3D-друку має шанс повністю змінити процес виготовлення багатьох складових, а то й цілих виробів.

3D-технологія матиме величезний вплив на освіту і наукові дослідження. Технологія дозволяє вже сьогодні студентам швидко розробляти і створювати вузькоспеціальні агрегати, складові частини пристроїв і механізмів. 3D-технологія викликає інтерес у студентів, дозволяючи виконувати цікаві проекти. Також дана технологія може допомогти у забезпеченні загальноосвітніх навчальних закладів дублікатами навчального обладнання за низькими цінами.

Уже зараз відомі факти використанні 3D-друку в будівництві, авіакосмічній галузі, медицині тощо. Отже, 3D-друк має потенціал змінити сучасний світ, тому що він пропонує комплексну платформу, яка змінює підходи до сучасного виробництва. Можна виділити такі переваги 3D-друку:

- швидкість створення моделей;
- низька вартість порівняно з виробництвом зразка моделі в майстернях;
- можливість одночасного друку кілька виробів;
- виготовлення фігур найскладніших форм різного розміру;
- друк моделей в кольорі;
- висока якість.

Перший 3D-принтер з’явився у 1984 році, його винахідником вражають Чака Халла. Пізніше у 1986 році він запатентував апарат для стереолітографії, який використовував технологію 3D-друку для виробництва різних моделей шляхом нанесення матеріалу шар за шаром і постійного використання ультрафіолету для затвердіння матеріалу. У 1986 році Халлом була заснована компанія «3D Systems» — найбільша на сьогодні в світі компанія з виробництва 3D-принтерів, розхідних матеріалів і програмного забезпечення до них. Але лише у 2005 році було створено принтер з достатньо високою якістю друку.

3D-принтер — це периферійний пристрій, що використовує метод пошарового створення фізичного об’єкта за цифровою 3D-моделлю. Він будує об’єкт шляхом послідовного нанесення шарів матеріалу, які повторюють контур моделі. Товщина кожного шару складає зазвичай 0,05–0,15 мм. Далі процеси принтера повторюються, поки в результаті не сформується вся модель. Для очищення отриманої деталі від надлишку, пластик обробляють хімічними розчинами. Фактично, 3D-друк є протилежністю отримання виробів шляхом зрізання, де формування деталі відбувається за рахунок видалення зайвого матеріалу.

Під час виконання проекту нами була створена 3D-модель Кременецького замку і реалізована за допомогою 3D-принтера. Розробка проекту вимагала реалізації таких етапів:

– пошук інформації для 3D-моделювання об’єкта;
– створення 3D-моделі у програмному середовищі;
– підбір потрібних характеристик допомогою програми-слайсера;
– друк деталей моделі;
– об’єднання усі деталей у цілісну модель.

Програмне забезпечення для 3D-друку — це дуже велика тема. На сьогодні існує чимала кількість програм-редакторів. Ми використовували 3DstudioMax (рис. 1). У даному середовищі є велика кількість інструментів, необхідних при моделюванні різних архітектурних проектів, а також він є доволі простим у реалізації проектів різного спрямування. Програма надзвичайно функціональна, нею користуються як професійні дизайнери й інженери, так і початківці.

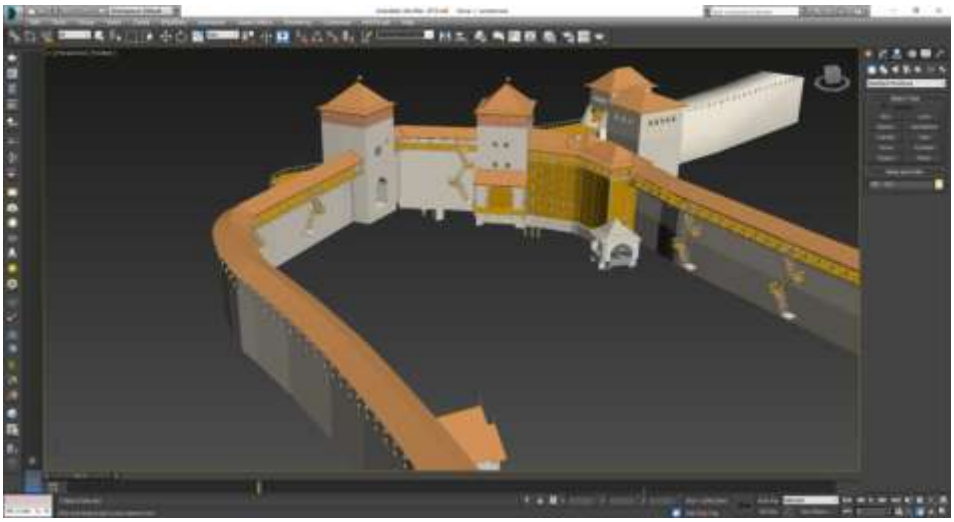

Рис. 1. Модель Кременецького замку у середовищі 3DstudioMax

Щоб розпочати процес підготовки до друку, спочатку потрібно конвертувати створений файл з моделлю у STL-формат. Для цього ми використовували програму Cura (рис. 2). Дана програма створена для переведення 3D-моделі у коди для друку за допомогою 3D-принтера. На цьому етапі необхідно налаштувати близько 50 параметрів такі як розміри, розміщення на робочому столі принтера, швидкість друку, відсоток заповнення, параметри перших шарів тощо.

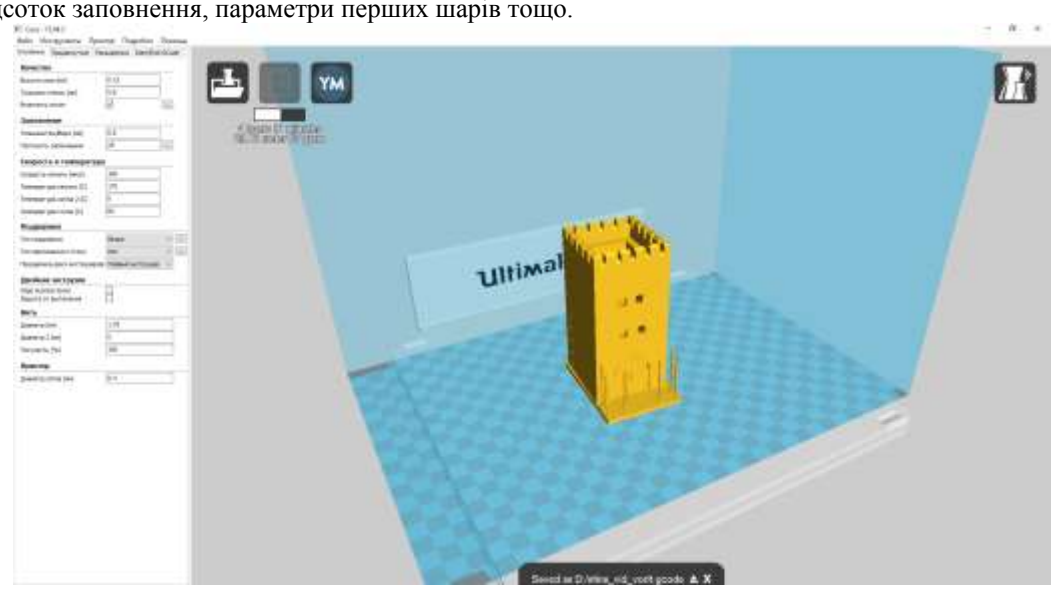

Рис. 2. Модель Кременецької вежі у середовищі Cura

Сам процес виготовлення готової моделі є доволі кропітким, друк кожної деталі займав від кількох хвилин до кількох днів залежності заданих характеристик деталей. У результаті реалізації проекту нами одержана модель Кременецького замку (рис. 3).

Рис. 3. Модель Кременецького замку

Висновки. Отже, у результаті виконання проекту нами була створена і реалізована 3D-модель Кременецького замку. Досліджено можливості 3D-принтера і програмного забезпечення для побудови і друку моделей різного рівня складності, досліджено оптимальні параметри й умови реалізації. Немає сумнівів, що в найближчі роки технологія об'ємного друку набуде значно ширшого поширення.

ЛІТЕРАТУРА

1. ChristopherBarnatt. 3D Printing: TheNextIndustrialRevolution. — 2013.
2. Енріке Канесса, Карло Фонда, Марко Зенаро. Доступная 3D печать для науки, образования и устойчивогоразвития. — М., 2013. — 192 с.
3. Горьков Дмитрий. 3D-печать с нуля. — М., 2015. — 215 с.

Горак І. , Козбур М.

Наукові керівники – доц. Генсерук Г. Р. , доц. Мартинюк С. В.

СКЛАДОВІ ТА КОНТЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМЛЕКСУ «ІНФОРМАТИКА, 7 КЛАС»

Постановка проблеми. Сьогоднішній стан розвитку системи середньої освіти вимагає використання останніх досягнень в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасні технології дозволяють не лише підвищити ефективність традиційних форм навчання але й спрямовані на активізацію самостійної роботи учнів з вивчення предмета, об'єктивності процесу контролю та оцінки знань учнів.

Основним завданням школи є різнобічний розвиток індивідуальності дитини, виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, бажання та уміння вчитися, виховання потреби і здатності до навчання. Тому завдання педагога – показати можливості використання мережі Інтернет не лише для спілкування в соціальних мережах, перегляду відео, прослуховування музики і пошуку необхідних рефератів, а й використання цієї мережі для розв'язання навчальних завдань, полегшення процесу навчання і засвоєння знань.

Одним із засобів вирішення цієї проблеми може стати електронний навчально-методичний комплекс (ЕНМК) з певного предмету, який реалізує більшість вимог до організації процесу навчання.

Аналіз попередніх досліджень. Можливості розробки й упровадження електронних навчально-методичних предметних комплексів відображали С. М. Гончаров, Р. С. Гуревич, І. Г. Захарова, Н. В. Житник та інші.

Сьогодні дослідники приділяють велику увагу впровадженню ефективних інформаційних технологій навчання, створенню нової системи інформаційного забезпечення освіти, розробленню автоматизованих навчальних систем. Так, сучасні освітні технології й інформатизацію навчального процесу у своїх дослідженнях описували М. І. Жалдак, І. А. Зязюн, В. І. Клочко, В. Г. Кремінь, Н. В. Морзе, Г. К. Селевко, Н. В. Кононець, Ю. С. Рамський. На думку Р. Гуревич, Л. Жиліной, Т. Чепрасової, для якісного здійснення та забезпечення навчального процесу необхідні електронні навчально-методичні комплекси, які пропонується розміщувати на серверах навчальних закладів. Такі комплекси повинні відзначатися простотою авторизації, гнучкістю, доступністю, варіативністю та доцільністю.

Мета статті полягає в обґрунтуванні структури та основних компонентів електронного навчально-методичного комплексу з інформатики «Інформатика, 7 клас».

Електронний навчально-методичний комплекс ─ це система матеріалів, яка відображає модель навчального процесу і призначається для практичного використання вчителями та учнями. Він регламентує усі види навчальної діяльності учнів і значно полегшує роботу вчителя за рахунок активного використання методичного забезпечення.

Метою створення таких комплексів є забезпечення всім учням відкритого доступу до освітньо-інформаційних ресурсів на основі використання сучасних педагогічних, інформаційних та

телекомунікаційних технологій

Створення ЕНМК ─ це трудомісткий процес, результативність якого значною мірою залежить від рівня інформаційної підготовки вчителя, доступу до комп'ютерної мережі, рівня інформаційної культури.

Одним з основних етапів створення електронного навчально-методичного комплексу є розробка його структури, яка повинна відображати єдність усіх компонентів і повністю забезпечувати всі форми роботи і контролю при вивченні дисципліни.

Аналіз методичної літератури з питань створення ЕНМК, показав, що єдиної концепції представлення структури ЕНМК не існує. Нами виділено такі головні розділи:

- головна сторінка;
- навчальна програма;
- методичні рекомендації;
- календарне планування;
- підручники;
- конспекти уроків;
- інтерактивні вправи;
- тести;
- медіатека;
- глосарій;
- додаткові матеріали.

ЕНМК має зручну систему навігації. Користувач має можливість вивчати підручник і відразу переходити до тих матеріалів, які йому цікаві або задані за планом курсу. Усі сторінки сайту взаємозалежні. З розділу теоретичного матеріалу будь-якої запропонованої теми користувач зможе перейти до відповідного контролю знань.

Впровадження в структуру ЕНМК елементів мультимедіа дозволяє здійснити одночасну передачу різних видів інформації. Зазвичай це означає поєднання тексту, звуку, графіки, анімації і відео. Засоби наочної демонстрації дозволяють поліпшити сприйняття нового матеріалу, включити в процес запам'ятовування не лише слухові, але й зорові центри [4,12].

Навігація по комплексу здійснюється за допомогою зручного інтерфейсу користувача. З головного вікна учень може здійснити перехід до будь-якого розділу ЕНМК.

Розглянемо коротко кожен з розділів ЕНМК.

Вкладка «Головна» (рис. 1). Головна сторінка — це візитна картка будь-якого інтернет-ресурсу, адже побачивши її, користувач вирішує — залишитися на даному сайті чи ні. Важливо не забувати, що сервіс створюється, в першу чергу для дітей, тому потрібно використати анімаційні ефекти.

Рис.1. Головне вікно ЕНМК з інформатики

Навчальна програма. Цей розділ містить навчальну програму з курсу інформатики для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, розроблену і затверджену Міністерством освіти і науки України (рис. 2).

Рис. 2. Навчальна програма

У розділі «Підручник» наведено теоретичні матеріали. Такі сторінки мають фреймову структуру і для зручності користування розбиті на розділи, відповідно до навчального змісту матеріалу. Використання у структурі ЕНМК електронного підручника дозволить учням опрацьовувати теоретичний матеріал у зручний для них час.

Для зручного перегляду усіх документів використаний формат PDF. Цей формат було розроблено з метою оптимального способу зберігання і відображення електронного варіанту поліграфічної продукції і текстових документів. Формат не накладає ніяких обмежень на зовнішній вигляд документа. Документ у форматі pdf може містити текст, векторну і растрову графіку, шрифти, графіку, мультимедійні елементи, об'єднані довільно, що гарантує правильне відображення незалежно від операційної системи, програмного забезпечення і призначених для користувача налаштувань конкретного комп'ютера. Саме ця властивість — зберігати початковий вигляд і стала ключовою при виборі форми відображення документів у ЕНМК.

В розділі «Медіатека» розміщено презентації до багатьох уроків, а також цікава інформація для допитливих (рис. 3). Презентації розміщені за допомогою SlideShare — сервісу для публікації презентацій.

Рис. 3. Медіатека ЕНМК

Розділ «Глосарій» містить перелік термінів по кожній темі, які розміщено в алфавітному порядку (рис. 4).

Рис. 4. Глосарій ЕНМК

При переході на розділ «Конспекти уроків» відкривається розгалужене меню, з переліком розділів навчального плану курсу інформатики для 7 класу, кожен з яких містить перелік відповідних конспектів (рис. 5).

Рис. 5. Розділ «Конспекти уроків)

Для закріплення набутих знань, розроблено розділ «Тести» для більшості уроків (рис. 6). Таким чином, користувач за допомогою засобів пропонованого ЕНМК, може не тільки ознайомитись з теоретичним матеріалом, але і пройти відповідне тестування.

Рис. 6. Розділ «Тести»

Розроблені інтерактивні вправи дозволяють виконувати практичні завдання на уроці, перевірити рівень засвоєння нових знань на уроці

Висновок. Сучасні інформаційні технології відіграють величезну роль в організації навчання з використанням сервісів Інтернет. Особливу увагу слід приділяти організації підвищення рівня викладацької майстерності з використанням передових освітніх методик та функціонуванню інноваційного предметного комплексу.

Впровадження ЕНМК активізує розвиток у учнів внутрішніх мотивів і умінь здобувати й оновлювати знання, збагачувати досвід інноваційними технологіями, використовувати комп'ютерну техніку для пошуку й використання інформації, оволодіння навичками самостійної роботи в процесі вивчення дисципліни.

Застосування електронних навчально-методичних комплексів у процесі вивчення інформатики дозволить підвищити якість навчання, розвинути творчі здібності учнів, а також навчити їх самостійно мислити і працювати з навчальним матеріалом, що сприяє їх подальшому вдосконаленню протягом усього життя. Створення ЕНМК з відповідною структурою забезпечить реалізацію якісного програмного продукту, який стане незамінним помічником як для вчителя так і учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова С. Г. Сучасна навчальна книга: створення навч. літ. нового покоління / С. Г. Антонова, Л. Г. Тюріна. — М. : Сервіс, 2001. — 287 с.
2. Берденнікова Н. Г. Організаційне та методичне забезпечення навчального процесу у ВНЗ : [навч.-метод. посіб.] / Н. Г. Берденнікова, В. І. Меденцев, М. І. Панов. — СПб. : Д.А.Р.К., 2006. — 208 с.
3. Дистанційне навчання: теорія та практика : колективна монографія / [В. І. Гриценко, С. П. Кудрявцева, В. В. Колос, О. В. Вереніч] . — К. : Наукова думка, 2004. — 376 с.
4. Жарий С. В. Нові інформаційні технології в навчальному процесі вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / С. В. Жарий // Зб. матеріалів наук.-практ. конф. «Інформаційне середовище ВНЗ XXI століття». — Режим доступу: http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r%20=%20thesisDesc%20&%20d%20=% 20light%20&%20id_sec%20=%20285%20&%20id_thesis%20=%2010455 — Назва з екрану.
5. Мартинюк С., Генсерук Г., Горак І , Козбур М. Розробка електронного навчально-методичного комлексу з інформатики для 7 класу // Студентський науковий вісник. — Випуск № 39. — 2016. — С. 131-134
6. Тангиров Х. Э. Об использовании электронных средств обучения в процессе организации учебной деятельности школьников [Текст] / Х. Э. Тангиров, Т. Т. Абдусаломов // Молодой ученый. – 2014. – №2. – С. 860–864.
7. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования / составители И. В. Роберт, Т. А. Лавина. — М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. — 69 с. : ил. — (Информатизация образования).
8. Національна доктрина розвитку освіти. Розділ IX «Інформаційні технології в освіті».

Семчишин О.

Науковий керівник – асист. Скасків Г. М.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЛЬТИМЕДІА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Сьогодні мультимедіа— технології - один із перспективних напрямів у інформатизації навчального процесу. Мультимедіа- та гіпермедіа-технології інтегрують у собі потужні розподілені освітні ресурси, що здатні забезпечити середовище для формування та розвитку ключових компетентностей, до яких відносяться в першу чергу інформаційна й комунікативна.

Мультимедіа— та телекомунікаційні технології відкривають принципово нові методичні підходи до організації педагогічного процесу в системі загальної освіти. Не менш важливим є й те, що інтерактивні технології на основі мультимедіа дозволять розв'язати проблему "провінціалізму" сільської школи як на базі Інтернет-комунікацій, так і за рахунок інтерактивних CD-курсів і використання супутникового Інтернету у школах.

Основні підходи до організації навчання сучасного школяра:

- уроки із застосуванням мультимедійних презентацій;
- закріплення за кожним школярем персонального комп'ютера, на якому створюється особиста тека;
- паралельне та концентричне вивчення основних розділів навчальної програми;
- реалізація індивідуального підходу, що включає широке використання на практичних заняттях навчальних індивідуальних програм, портфоліо різнорівневих завдань тощо;
- проведення значної частини занять у формі ділових ігор;
- широке використання методу проектів;
- системне використання проблемного підходу в навчанні.

Упровадження в педагогічний процес мультимедіа-технологій виявило ряд позитивних чинників і низку важких моментів і ускладнень. Так, організація занять із використанням мультимедіа-технологій і спеціальний медіапроектор дає можливість наочно демонструвати можливості програмного забезпечення та економити час. У той же час з'являються додаткові вимоги до підготовки мультимедійних матеріалів учителем і організації самого уроку.

Включення інформаційних мультимедійних технологій робить процес навчання більш технологічним і більш результативним. Так, на цьому шляху є труднощі, є помилки, не уникнути їх і в

майбутньому. Але є головний успіх — інтерес учнів, їх готовність до творчості, потреба в одержані нових знань і відчуття самостійності. Комп'ютер дозволяє робити уроки не схожими один на інші. Це відчуття постійної новизни сприяє розвитку в учнях інтересу до навчання.

Використання мультимедіа на уроці через інтерактивність, що здатна структурувати та візуалізувати інформацію, підсилює мотивацію учнів, активізуючи їх пізнавальну діяльність, як на рівні свідомості, так і підсвідомості.

Для зацікавлення учнів потрібно використовувати новітні технології, розвивати творчість дітей, стимулювати до навчання. На сьогоднішній день до школи приходять нові покоління дітей, які живуть в інформаційному, динамічному, емоційно напруженому середовищі, і учителеві потрібно навчитися вміло оперувати новим матеріалом. Предметами загального вжитку вже давно стала комп`ютерна та цифрова техніка, наші діти виростають серед сучасних інформаційних та цифрових комунікаційних технологій. Отже ми маємо йти з часом в ногу, тому до традиційних складових навчального процесу— підручника, дошки, крейди має додатися комп'ютер ті інші додаткові засоби навчання, які покращать продуктивність уроків і виведуть їх на новий рівень.

Характерна риса сучасних інформаційних технологій полягає у тому, що вони надають необмежені можливості для створення цікавого змістовного уроку, творчої співпраці учителя та учня. Застосування мультимедійних комп'ютерних технологій не лише допомагає пожвавити навчальний процес, уникнути в процесі навчання буденності, допомагає унаочнити нові поняття, підтримує інтерес до навчання, сприяє заохоченню дітей, візуалізації процесів, які не трапляються у повсякденному житті.

Відмінною рисою мультимедіа є навігаційна структура, що забезпечує інтерактивність — можливість безпосередньої взаємодії з програмним ресурсом. Інтерактивність технологій мультимедіа передбачає "живий" зв'язок між користувачем і програмою, зокрема, за бажанням, можна задати індивідуальний темп роботи в межах програми, установити швидкість подачі матеріалу, кількість повторень тощо. Таке задоволення індивідуальних потреб особистості в навчанні й дозволяє говорити про гнучкість технологій мультимедіа. Таким чином, можна виокремити певні особливості мультимедіа, які сприяють удосконаленню навчального процесу у початковій школі.

Такими особливостями є:

- інформаційна насиченість ресурсу (одночасне гармонійне інтегрування різних видів інформації – високоякісної графічної, звукової, фото і відеоінформації);
- органічне поєднання навчальної й ігрової складових мультимедіа
- інтерактивність програмних засобів;
- наявність зручних засобів навігації по мультимедіа продукту;
- фіксація особистих досягнень школярів у процесі роботи.

Сучасна система освіти постійно оновлюється та зазнає змін. Важливим фактором, що визначає характер змін у системі освіти, є науково-технічний прогрес, який на певному етапі розвитку неможливий без комп'ютерних технологій.

Технологія flash відходить у минуле, відеоредакторами таким дітям ще не має сенсу займатись, залишається елементарне програмування у середовищі Scratch, яке є достатньо мультимедійним (може поєднувати звук, відео, анімацію...), тому ідеально підійде для учнів 4-х класів. Програмування наразі є однією з найцікавіших справ. А програмістів навіть називають повелителями комп'ютерів. Адже вони знають команди, яким підкоряється комп'ютер, і вміють складати з них програми. У 2003 році група дослідників з Массачусетського технологічного університету під керівництвом Мітчела Резніка вирішила створити загальнодоступну мову програмування. Як наслідок за чотири роки з'явився Скретч. Дехто вважає, що це слово означає «подряпина» (від англ. to scratch — дряпати), інші тримаються думки, що назва Скретч походить від американського виразу «to start from scratch» — «розпочати з нуля (з основ)». Саме Скретч дає дітям змогу навчитися основ програмування та відкриває їм шлях до таких професій, як програміст, схемотехнік, конструктор, технічний дизайнер.

Для ефективного запам'ятовування матеріалу потрібно використовувати ті теми, якими оперують діти, щоб їм було інтересно слухати, обдумувати і повторювати. За допомогою Scratch ми можемо подавати матеріал за принципом «граючись — навчаємось».

Основне завдання методики використання мультимедіа —формування інформаційного середовища, що забезпечує досягнення педагогічних цілей, і яке проводиться за допомогою цілого комплексу засобів навчання. Ще Я.А.Коменський у своїй праці «Велика дидактика» писав: «Все, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме — для сприймання зором, чутне — слухом, запахи — нюхом, доступне дотикові — через дотик. Якщо будь-які предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони сприймаються кількома чуттями…» Найефективніше на людину впливає та інформація, яка одразу сприймається кількома органами чуття, і запам'ятовується вона тим краще і міцніше, чим більше каналів було активізовано. К. Ушинський стверджував: «Педагог має подбати про те, щоб якомога більше органів чуття – око, вухо, голос, чуття мускульних рухів і, навіть, якщо можливо нюх та смак, взяли участь в акті запам'ятовування... За такого дружного сприяння всіх органів в акті засвоєння ви переможете найлінивішу пам'ять». Саме цим пояснюється роль мультимедійних засобів навчання, що виникли з появою потужних багатофункціональних комп'ютерів, якісних навчальних програм, розвинутих комп'ютерних систем навчання в діяльності сучасного закладу освіти.

Отже, на сучасному етапі розвитку шкільної освіти проблема застосування комп'ютерних технологій на уроках у початковій школі набуває дуже великого значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дементієвська Н.П., Морзе Н.В. Як можна комп'ютерні технології використати для розвитку учнів та вчителів // Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання / За ред. С.Д.Максименка, М.Л.Смульсон. – К.: Міленіум, 2005. -Т. 8, вип. 1. – 238 с.
2. Дементієвська Н. П. , Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів // Інформаційні технології і засоби навчання: Зб. наук. праць / За ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. –К.: Атіка, 2005. – 272 с.
3. Intel® Навчання для майбутнього. –К.: Видавнича група BHV, 2004. – 416 с. (Автори адаптації до українського видання Морзе Н.В., Дементієвська Н.П.).

Абрамик М.

Науковий керівник – доц. Олексюк В. П.

ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне суспільство неможливо уявити без використання новітніх технологій, які вже поширились практично у всі сфери людської діяльності та продовжують активно розвиватися. Сфера освіти не виняток. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) займають провідне місце у становленні освіти, адже вони задовольняють наші потреби у зручності й ефективності та, що найважливіше, дозволяють заощаджувати час.

Окрім традиційних інформаційних технологій, в освіту швидкими темпами впроваджуються «хмарні технології», які дозволяють реалізувати перераховані вище потреби.

Хмарні технології, або «хмара», стали провідною тенденцією не лише в галузі ІТ. Під цим терміном сьогодні мається на увазі зручний та повсюдний спосіб доступу через мережу до спільного пулу обчислювальних ресурсів, які можна налаштовувати (наприклад, до комунікаційних мереж, серверів, засобів збереження даних, прикладних програм та сервісів) [1]. При цьому користувачеві не потрібно володіти особливими знаннями про інфраструктуру хмари та навичками управління хмарною технологією. Під час використання хмарних обчислень програмне забезпечення надається користувачеві як Інтернет-сервіс, тобто робочий майданчик на віддаленому сервері. Клієнт має доступ до власних даних, але не може управляти й не повинен піклуватися про інфраструктуру, операційну систему і програмне забезпечення, з яким він працює.

Мета статті полягає у вивченні місця хмарних технологій у навчальному процесі, проектуванні системи, яка забезпечувала б обмін електронною документацією в ЗОШ. Нині доволі продуктивними стали технології, які дозволяють управляти навчальним процесом. Нами було поставлене завдання розробити систему електронного документообігу за допомогою хмарних технологій, що у свою чергу підвищує ефективність роботи педагогів та покращує сам освітній процес.

Нині існує об'єктивне протиріччя: між затребуваністю забезпечення документообігу в ЗОШ та об'єктивними можливостями хмарних технологій.

На відміну від традиційної системи електронного документообігу, створеної за допомогою 1С:Підприємство, використання хмарних можливостей забезпечує доступ з будь-якого пристрою: з ПК, ноутбука, з нетбука, смартфона, планшета тощо. Адже хмарним засобам не надто важливо, які ресурси наявні у вашому пристрої, оскільки робота програмного забезпечення використовує потужності віддаленого серверу. Проте головною вимогою для доступу до системи є наявність Інтернету.

Майже всі великі підприємства вже перейшли на електронний вид організації документів. Проте у більшості середніх навчальних закладів документація ведеться традиційно, що є не надто зручним та ефективним [2]. Запровадження електронного документообігу на основі хмарних технологій забезпечує повсюдний доступ до необхідної інформації, незалежність від використовуваного пристрою, а також підвищує зручність обробки документів, значно зменшуючи час на їх обробку. Отож автоматизація документообігу дозволяє підняти організацію управління навчальним процесом на вищий рівень розвитку.

Для вирішення поставленого завдання нами було прийняте рішення спроектувати систему електронного документообігу на основі сервісів Google. Припускається, що у навчальному закладі вже розгорнена система G Suite for Education — безкоштовний пакет спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й інструментів, які адаптовані для потреб учнів [3], вчителів та навчального процесу в цілому. За допомогою такого пакету сервісів можна формувати віртуальні учительські, віртуальні класи, проводити опитування, відеоконсультації, звітувати тощо. Крім цього сервіси хмарного пакету Google Apps можна інтегрувати з традиційними засобами навчального призначення [4]. Такі сервіси передбачають використання різноманітних засобів доступу до хмари та спільної діяльності суб'єктів навчального процесу як під час аудиторної, так і під час позааудиторної діяльності. Вони можуть

застосовуватися для різних цілей: зберігання навчальних матеріалів (Google Книги, Диск, Документи, Презентації); організації спілкування (Gmail, соціальна мережа Google+, групи Google); організації навчальної діяльності (Google Календар, Google Keep) (Рисунок 1).

Рис. 1. Інструменти від Google для освіти.

Сервіси Google Docs дозволяють працювати в групах: підготовка текстових файлів і презентацій, спільне обговорення змін у документі з іншими співавторами, загальнодоступна публікація результатів тощо. Завдяки цьому вчитель отримує контроль над виконанням роботи. Також можливе й здійснення контролю на рівнем знань учнів завдяки використанню сервісу Google Forms, який дозволяє створювати різнотипні завдання. За допомогою Google Calendar можна планувати навчальний процес, створюючи розклад консультацій, інформуючи учнів про контрольні та самостійні роботи, терміни здачі робіт. Можна навіть створити веб-сайт, використовуючи Google Sites.

Система документообігу, розроблена з використанням G Suite для освіти, має забезпечити систематизацію та структурування даних про навчальний процес. Передбачається чотири рівні доступу до системи:

- директор/завуч;
- класний керівник;
- вчитель;
- учень.

Якщо користувачем є учень, то йому доступна для перегляду вся інформація лише по його предметах та оцінках. Учитель має право відмічати відсутніх, ставити оцінки, проте йому доступні також дані лише по тих предметах і класах, у яких він викладає. Рівень прав «класний керівник» передбачає перегляд інформації по всіх предметах та учнях певного, закріпленого за класним керівником, класу. Директору надається повний доступ до всієї документації щодо навчального процесу.

Проектуючи структуру системи документообігу, ми вбачаємо кілька варіантів її реалізації:

- дані містяться у файлах;
- дані містяться безпосередньо на сервісі;
- дані містяться у сторонній базі даних.

Перший спосіб передбачає наявність великої ієрархії файлів (Google Docs/Sheets) з наданими до них відповідними правами доступу для кожного з користувачів. Як і у наступних варіантах, «видобування» даних здійснюватиметься за допомогою API-функцій (Application Programming Interface). Проте у цьому випадку їх використання не обмежиться лише у доступі до інформації про користувачів, предметів та оцінок з G Suite для освіти. Для занесення цих даних у файли необхідне додаткове використання Sheets API, що забезпечать внутрішній доступ до кожної з комірок електронної таблиці. Також при такій реалізації буде відсутня безпосередня синхронізація з наявною системою. При введенні оцінки у сервіс Classroom, вони автоматично не синхронізуються із вмістом файлів, тобто будь-які зміни у наявній системі автоматично не відобразяться. Щорічне оновлення системи потрібно організовувати у «ручному» режимі.

Безпосереднє виведення інформації на сервіс Google Sites дає можливість не прив'язуватись до проміжних кроків. Таким способом запити виконуватимуться у теперішньому часі та безпосередньо до системи G Suite. Відповідно надається доступ лише до актуальної інформації та забезпечується повна її синхронізація. Проте суттєвим недоліком під час реалізації може стати обмеження функціональності самих API-функцій.

Використання сторонніх ресурсів може значно покращити функціонал системи, зокрема й підвищити її продуктивність та швидкодію. Проте при кожному використанні сторонніх ресурсів існує певна залежність від них. Відповідно, якщо цей ресурс вийде з ладу, то це згубно вплине на всю систему.

Крім того, це може значно вплинути на самодостатність проекту.

Проаналізувавши наведені способи реалізації, вибір був зроблений у сторону другого варіанту. Зваживши усі переваги та недоліки, він виявився найбільш оптимальним. Отож ми проектуємо систему з такими можливостями:

- синхронізовані та актуальні дані;
- прямий зв'язок з системою-джерелом;
- відсутність прив'язки до місця та використовуваного пристрою;
- перегляд результатів успішності;
- перегляд інформації про вчителів, учнів та предметів;

розмежований доступ до даних відповідно до прав користувача.

ЛІТЕРАТУРА

1. The NIST Definition of Cloud Computing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/Legacy/SP/nistspecialpublication800-145.pdf
2. В українських школах не підозрюють про існування електронного документообігу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://expres.ua/news/2016/11/11/212330-ukrayinskyh-shkolah-ne-pidozryuyut-isnuvannya-elektronnogo-dokumentoobigu
3. «Google Apps for Education» – перші кроки впровадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://imzo.gov.ua/2015/12/01/google-apps-for-education-pershi-kroki-vprovadzhennya/
4. Олексюк В.П. Досвід інтеграції системи управління навчанням MOODLE з хмарними сервісами Google Apps // В.П. Олексюк. Наукові записки. Сер. Проблеми фізико-математичної і технологічної освіти – Випуск Серія «Проблеми фізико-математичної і технологічної освіти», Вип. №8. – Коровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка. – С.43-47

Попів Ю.

Науковий керівник – доц. Грод І. М.

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ СІТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми. Сучасні проекти бувають достатньо складними і включають в себе сотні або й тисячі робіт, виконуваних спеціалістами різних профілів. Основним плановим документом в системі сіткового планування та управління є сітковий графік (сіткова модель), який представляє собою інформаційно-динамічну модель, в якій відображено логічну послідовність та взаємозв'язки між окремими роботами, які необхідно виконати для досягнення кінцевої мети.

Сіткова модель — це кінцевий орієнтований граф. Побудова такої моделі (структурне планування) починається із розбиття проекту на чітко визначені роботи, для яких визначається тривалість.

Припустимо, що необхідно виконати деяку роботу і в цій загальній, «великій» роботі повинні взяти участь багато виконавців — окремі співробітники, групи, колективи або цілі підприємства, так, що окремі завдання будуть доручені різним людям, групам, бригадамб, тощо. Як найкраще розподілити виконавців, щоб, скажімо, виконати всю «велику» роботу в найбільш короткий термін? Як розподілити ресурси (робочу силу, матеріали, фінанси, устаткування), щоб уся «велика» робота обійшлася найдешевше? Що треба зробити, якщо, раптом, у процесі виконання робіт виявиться, що окремі виконавці не вкладаються в терміни, що були намічені планом? Звідки перекинути підкріплення (засоби, устаткування, людей)? Як дізнатися в будь-який момент, що на даний час найголовніше, де найвідповідальніша ділянка, від результатів роботи якої залежить успіх усієї справи?

Насамперед треба знати взаємозв'язок усіх окремих ланок «великої» роботи, передбачити, як відіб'ються можливі затримки будь-якої ланки на роботі інших ланок усього колективу. Якщо таких ланок багато, то навіть огляд стану справ і врахування залежностей між роботою окремих виконавців (ланок) стає нелегкою проблемою.

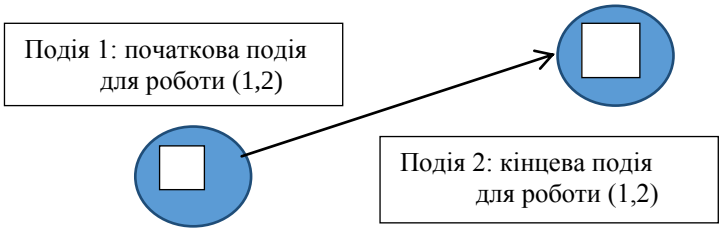

З вище описаного випливає ***мета даної статті*** – розглянути математичні методи, пов'язані з планування і керування та пошук дещо інших підходів до розв'язання таких задач; створити програмне забезпечення з можливістю планувати виконання комплексних проектів, слідкувати за процесом їх виконання та вносити в них свої корективи.

Встановлення взаємозв'язку всіх ланок «великої» роботи найкращим чином може бути відображено в графічній формі. Роботи у сітковому графіку утворюють зв'язки між подіями типу "попередня — наступна".

Найменування "*попередня — наступна*" відносяться не тільки до подій, але і до робіт. Якщо в

деяку подію “*входить*” декілька робіт ***p*** і виходить декілька робіт **q**, то кожна з ***p*** *вхідних* робіт вважається попередньою до кожної із ***q*** *вихідних* робіт і навпаки.

Властивості: 1) жодна подія не може відбутись доти, доки не будуть закінчені усі вхідні у неї роботи; 2) жодна робота, що виходить із даної події, не може початись доти, доки не відбудеться дана подія; 3) жодна наступна робота не може початися раніше, ніж будуть закінчені усі попередні роботи.

Основним параметром для кожної роботи є деяка числова оцінка – очікувана тривалість її виконання. У результаті аналізу сіткового графіка можна знайти такі параметри для кожної із робіт: $T_{pn}(i,j) = T_p(i)$ – ранній строк початку роботи (i,j); $T_{nn}(i,j) = T_n(j) - t_{ij}$ – пізний строк початку роботи (i,j); $R_n(i,j) = T_n(j) - T_p(i) - t_{ij}$ – повний резерв роботи (i,j); – ранній строк закінчення роботи (i,j); – пізний строк закінчення роботи (i,j); $R_в(i,j) = T_n(j) - T_p(i) - t_{ij}$ вільний резерв роботи (i,j).

Сіткове планування й управління передбачає реалізацію таких напрямів: застосування ситуаційного підходу до процесів управління; створення сіткової моделі й сіткового графіку; визначення параметрів: подій, робіт і шляхів сіткового графіку; запровадження лінійного (календарного) графіка виконання робіт; визначення критеріїв оптимізації й обмежень у плануванні; застосування методів оптимізації сіткових моделей.

Розглянемо приклад конкретної задачі. Припустимо, що ми складаємо проект “Запровадження бухгалтерської системи” для невеликої бухгалтерії, яка налічує близько 10 робочих місць. Цей проект включає сукупність робіт *T(x,y)*, де *x* – тривалість роботи, *y* – передуючі роботи: *початок проекту(0,0); вибір системи(15,1); придбання програмного забезпечення(7,2); планування проекту мережі(7,2); придбання комп’ютерів та мережевого обладнання(15,2); навчання адміністратора та програміста(30,4); Монтаж локальної мережі(20,[4,5]); встановлення ПЗ на комп’ютери(5,[3,5]); вставлення мережевого ПЗ, налаштування мережі(25,[6,7,8]); введення початкових даних в інформаційну базу(40,9); навчання персоналу(30,9); передавання в експлуатацію(5,[10,11]); кінець проекту(0,0).*

Складемо сітковий графік робіт:

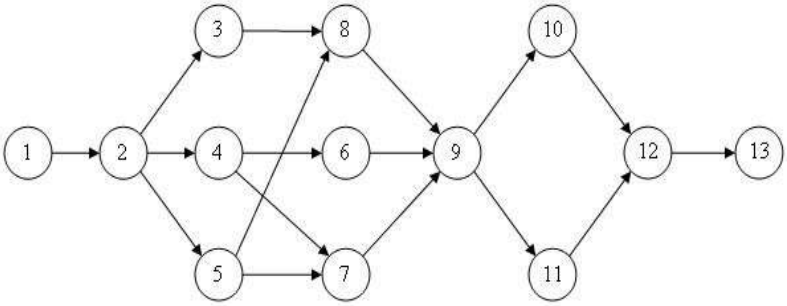

SitkoviGrafiku — ДОДАТИ РОБОТУ

№	Протяжніст	Попередні роботи	Опис
1	0	0	Початок проекту
2	15	1	Вибір системи
3	7	2	Придбання програмного забезпечення
4	7	2	Планування проекту мережі
5	15	2	Придбання комп'ютерів та мережевого обладнання
6	30	4	Навчання адміністратора та програміста
7	20	4,5	Монтаж локальної мережі
8	5	3,5	Встановлення ПЗ на комп'ютери
9	25	6,7,8	Вставлення мережевого ПЗ, налаштування мережі
10	40	9	Введення початкових даних в інформаційну базу
11	30	9	Навчання персоналу
12	5	10,11	Передання в експлуатацію
13	0	12	Кінець проекту

Для написання програмного забезпечення використано мову програмування Java. Основною причиною вибору стало те, що Java дозволяє створювати незалежні від платформи програми шляхом компіляції в проміжне представлення, яке називається байт-кодом. Програма складається з двох основних класів: Work та WorkList. Екземпляр класу Work створюється для кожної роботи та містить усі дані (тривалість кожної роботи, опис, ранні та пізні терміни початку та закінчення усіх робіт), які потрібні для створення моделі сіткового планування. Клас WorkList містить увесь список робіт проекту та усю логіку програми (методи для обчислення ранніх/пізніх термінів початку та закінчення кожної роботи, визначення резервів часу, та знаходження критичного шляху.

Розглянемо реалізацію розв’язку вище описаної задачі в даному програмному середовищі: вносимо усі дані (номер роботи, назва роботи, тривалість та роботи, які передують даній роботі) у програмне середовище. За допомогою опції меню “Додати роботу” додаємо необхідну кількість рядків.

Після введення усієї потрібної інформації за допомогою елемента меню

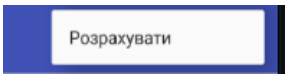

“Розрахувати” отримуємо розрахунок моделі сіткового планування.

Висновок. Аналізуючи результати роботи, бачимо, наскільки можна затримати чи продовжити початок деяких робіт без збільшення тривалості усього проекту. Для критичних робіт резерв часу дорівнює нулю. Тому зусилля менеджера проекту повинні бути направленні в першу чергу на забезпечення вчасного виконання робіт. Для робіт, які не є критичними, резерв часу більший за нуль. Це дає змогу менеджеру проекту можливість “маневрувати” часом їх початку та ресурсами, які вимагає дана робота. Можливі такі варіанти:

1) затримувати початок роботи на величину, яка не перевищує резерв часу, а потрібні ресурси направляти для виконання важливіших робіт. Це може зменшити тривалість проекту в цілому;

2) недовантажувати ресурсами роботу, яка не є критичною. В результаті збільшується її тривалість в межах резерву часу, а звільнені ресурси можна направити на виконання критичних робіт, що також призведе до зменшення тривалості критичної роботи та проекту в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беруина Л.Ю. Графы и их применение. – М.: Просвещение. – 1979. – 143с.
2. Вольнов М. Я. Опыт работы по сетевому графику / М. Я. Вольнов, Минск, Беларусь, 1971. 48 с.
3. Калихман И.Л., Войтенко О.А. Динамическое программирование в примерах и задачах. – М.: Высшая школа, 1968. – 182с.
4. Кодман А. Сетевые методи планирования и их применение / А. Кодман, Г. Дебазей. М.: Прогресс. 1968. 184 с.
5. Новицкий Н. И. Сетевое планирование и управление производством / Н. И. Новицкий. М.: Беларусь. 1976. 80 с.
6. Разумов И.М., Белова Л.Д. и др. Сетевые графики в планировании. – М.: Высшая школа, 1981. – 168с.
7. Национальный открытый университет – [Електронний ресурс]. - НОУ «ИНТУИТ», 2003 – 2017.- Режим доступу: http://www.intuit.ru

Бутрин М.

Науковий керівник – доц. Романишина О.Я.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ТА КОЛЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ШКОЛІ

Протягом останніх років освіта, як і суспільство взагалі, вступила в нову еру, яка називається інформатизація та інформаційні технології. Тому виникла необхідність не лише активно впроваджувати інформаційні технології, але й ефективно їх інтегрувати з іншими навчальними галузями.

Сьогодні доволі часто постає питання про застосування нових інформаційних технологій у загальноосвітньому навчальному закладі. Це не тільки нові технічні засоби, але й нові форми та методи навчання, новий підхід до процесу навчання. Модернізація освітньої галузі передбачає перехід від використання традиційних засобів передачі та отримання інформації до сучасних, тому доцільним є поняття «Інформаційні технології».

Різні аспекти інформаційних технологій персональної та колективної комунікації є предметом

дослідження багатьох науковців. Так, науковий та методичний супровід вивчення інформаційно-комунікаційних технологій у старшій школі здійснювали Р. Гуревич, О. Заславська, М. Кадемія, В. Козяр, Н. Морзе та багато інших науковців.

Інформаційні технології (ІТ) – сукупність методів і програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, що забезпечує збір, обробку, зберігання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення її надійності і оперативності [6, с. 9].

Мета статті є проаналізувати використання інформаційних технологій персональної та колективної комунікації в старших класах.

Перш за все підкреслимо: зв'язок термінів "комунікація" та "інформація" з технологіями зафіксований у терміні, який з'явився порівняно недавно – інфокомунікаційні технології, які підкреслюють подвійний характер технології – інформаційний зміст (інформаційне середовище) та комунікативні можливості (засіб зв'язку), створеним словосполученням під яким ми розуміємо систему методів і способів вводу, обробки, збереження, виводу, пошуку та передачі інформації в комп'ютерних мережах [5, с.7].

Інформаційні технології зазвичай є функціональними компонентами інших видів технологій (виробничих, організаційних, соціальних) і виконують роль інтелектуального ядра останніх. Використання інформаційних технологій дозволяє значно підвищити ефективність цих та ін. технологій, скорочуючи при цьому витрати різних інших видів ресурсів суспільства. Важлива роль інформаційних технологій у розвитку суспільства полягає в прискоренні процесів отримання, розповсюдження і використання суспільством нових знань. Підвищуючи якість інтелектуальних ресурсів суспільства, інформаційні технології покращують якість життя [6, с.10].

Новітні інформаційні технології досягли такого розвитку, що, напевне, не залишилося сфер людського життя, які не повязані з глобальною мережею Інтернет. На цей час інтерес до мережі Інтернет продовжує зростати. Без використання можливостей мережі Інтернет, учні не змогли б вести блоги у Blogger.com та створювати веб-сайти Google Sites, що вимагається навчальною програмою. Крім того учні мають можливість спробувати самостійно розмістити сайт на безкоштовному хостингу і аналізувати стан сайту, перевіряти його працездатність.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяв активізації комунікативних аспектів навчальної діяльності учнів. Нині в мережі наявна низка технологій, за допомогою яких здійснюється спілкування між учасниками навчального процесу, обговорюються різноманітні проблеми, створюються інтелектуальні та творчі цінності, здійснюється обмін досвідом та інформацією. Це можливо з використанням технології Веб 2.0 [5, с.18].

Розвиток технологій, зокрема цифрових, відкрив доступ до тих галузей, які були раніше доступні тільки професіоналам. Нині навіть школяр може створи власну публікацію. Розуміючи під терміном публікація публічне представлення автором готового матеріалу, озвучимо думку, що прогрес змінив навіть саме поняття публікації – Інтернет дав можливість створювати вебпублікації; портативні пристрої, такі як електронні книжки, а також CD та DVD диски, відео – цифрові публікації з можливостями, які взагалі не були доступні у друкованих публікаціях [4, с.28].

Також учні вивчають тему «Основи створення комп'ютерних публікацій», де вони вивчають поняття публікації – процесу видання певної праці. Використовуване програмне забезпечення – Microsoft Publisher 2010.

Жодна публікація не обходиться без належної обробки зображень. Останнім часом все частіше анімація застосовується як можливість демонстрування інформації в найбільш зручному виді. Використання мультимедійних засобів для навчання дозволяє активізувати процес навчання за рахунок наочності і поєднання логічного та образного способів сприйняття інформації. Інтерактивність мультимедійних технологій надає широкі можливості для реалізації особистісно-орієнтовних моделей освіти.

Сучасний учитель має орієнтуватися в комплексі наявних навчальних відеоматеріалів, уміти відбирати і готувати ці матеріали до занять. Вчителю важливо навчитися зберігати відеоматеріали на цифровому носієві в потрібному форматі, редагувати відеофайли і здійснювати монтаж відеоматеріалів, включати їх до складу навчальних презентацій, у програмні оболонки дистанційного навчання, формувати предметні колекції відео і т.д. [6, с.57].

З метою більш ефективного вивчення інформаційних технології персональної та колективної комунікацій вчитель повинен залучати учнів до використання он-лайн сервісів для обробки та зберігання інформації. Такі сервіси дозволяють працювати з електронними документами і зберігати їх в «хмарі». Також з'явилася можливість, що одночасно декілька учнів можуть працювати з одним документом і вносити зміни до текстів та форматування.

Набір послуг, що надаються он-лайн сервісами, зазвичай включає всі основні засоби традиційних офісних пакетів, таких як текстовий редактор, табличний процесор, програми для створення презентацій, СУБД, органайзери, календарі тощо. Он-лайн офіс може бути доступний з будь якого комп'ютера, у якого є підключення до Інтернету, незалежно від того, яку операційну систему він використовує. Найпопулярнішою безкоштовною он-лайн службою, яка надає сервіси для колективної роботи з

документами є на сьогодні служба Документи Google (англ. Google docs — документи Google). Використовуючи її, можна створювати електронні документи безпосередньо на порталі www.docs.google.com або завантажувати з локального комп'ютера користувача, зберігати документи в онлайн сховищі Google і мати доступ до них з любого місця через мережу Інтернет, надавати за потреби доступ до цих ресурсів іншим користувачам [7, с.78-79].

Отже, для ефективного вивчення інформаційних технології персональної та колективної комунікацій вчитель може здійснювати спілкування між учасниками навчального процесу (Web 2.0), обговорюються різноманітні проблеми (Blogger.com), створюються інтелектуальні та творчі цінності (веб-сайти Google Sites), здійснюється обмін досвідом та інформацією. Для подальших напрямів дослідження відносимо удосконалення питань, пов'язаних із використанням інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні обдарованих учнів старшої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інтегрований підхід / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. Гуревича Р. С. – Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2011. – 484 с.
2. Заславская О. Ю., Сергеева М. А. Информационные технологии в управлении образовательным учреждением. Учебное пособие. – М., 2006. – 128с.
3. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр "Академия", 2003. – 192 с.
4. Інформатика: 11 кл.: підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: академічний, профільний рівень / Й. Я. Ривкінд, Т. І. Лисенко, Л. А. Чернікова, В. В. Шакотько; за заг. ред. М. З. Згуровського. – К.: Генеза, 2011. –304 с.: іл.
5. Кадемія М. Ю., Козяр В. М., Кобися В. М., Коваль М. С. Соціальні сервіси Веб 2.0 і Веб 3.0. у навчальній діяльності : навчальний посібник. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – 230 с.
6. Кадемія М. Ю., Шевченко Л. С., Шестопалюк О. В. Підготовка майбутніх вчителів до використання ІКТ : навчально-методичний посібник. – Вінниця, 2009. – 100 с.
7. Карпенко С. Г., Попов В. В., Тарнавський Ю. А., Шпортюк Г. А. Інформаційні системи і технології : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : МАУП, 2004. – 192 с.
8. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: Навч. посіб. : У 3-х ч. Ч. ІІ: Методика навчання інформаційних технологій / За ред. М. І. Жалдака. – К.: Навчальна книга, 2004. – 287 с.
9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров ; Под ред. Е. С. Полат. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр „Академия", 2005. – 272с.

Шимків Н.

Науковий керівник – асист. Скасків Г.М

РОЗРОБКА ВЕБ-САЙТУ

Метою даної роботи є дослідження актуальних технологій і способів створення сайту, і розробка на основі отриманих даних власного інтернет порталу, що буде відповідати сучасним вимогам до сайтів, які розміщуються у всесвітній паутині.

Актуальність дослідження. На даний час важко уявити якусь організацію чи навіть клуб за інтересами без свого інформаційного порталу у всесвітній мережі інтернет. Це спрощує доступ до даних і новин, які цікаві користувачеві або людям із спільними інтересами. Актуальність полягає у дослідженні нових можливостей для створення сайту і покращення його роботи для швидкого і зручного донесення потрібної інформації для користувача.

Процес створення інформаційного порталу полягає у виборі правильної технології відповідно до призначення сайту і його користувачів. Розробка веб сторінок у даний час надає гнучкі можливості для потреб різних цільових аудиторій, а також великий вибір технологій, які підходять не лише досвідченим користувачам, а й початківцям, які лише починають займатися створенням веб-порталів. Для реалізації проекту зі створення сучасної веб-сторінки на даний час використовують мову гіпертекстової розмітки (HTML) і таблиці каскадних стилів (CSS), що формують структуру і створюють основні елементи сайту. Для додавання до сайту різних можливостей (авторизації, різних інтерактивних елементів, систем оплати та ін) використовуються мови програмування для обробки на серверній частині такі, як PHP, Javascript, ASP.NET, що дозволяє розширити функціонал сайту і його можливості для користувача ресурсу.

Функціонал сайту має бути зручним для користувача тому дослідженням є саме створення зручного інтерфейсу та зрозумілого функціоналу для цільової аудиторії. Також потрібно подбати про зручне меню адміністратора, що спростить керування контентом і покращить інформаційну продуктивність. Найважливішим також на даний час є SEO-оптимізація сайту, що дозволяє правильно індексувати портал у пошукових системах, що збільшує його відвідуваність.

Дана проблема порушувалась у статтях на сайті з рекомендаціями до розробки інформаційних порталів, такому, як http://webstudio2u.net, де описано основні аспекти сучасних етапів створення веб-сайтів, їх структуру і

особливості функціоналу частини для адміністраторів. Перелік даних статей дає вичерпний матеріал із сучасних технологій створення веб-сайтів та по основних тенденцій розвитку галузі веб-програмування, що дозволяє об'єктивно оцінити свій сайт перед його публікацією у всесвітній мережі. Також детально описанні нові можливості мови розмітки HTML5 і таблиці каскадних стилів CSS3.

У процесі дослідження розроблено сайт для Міжнародного тренінгового центру «Освітня інноватика» для підвищення кваліфікації вчителів інформатики, який виконаний за допомогою HTML5 і CSS3 з використанням PHP, на порталі є 4 сторінки з важливою інформацією про курси, сторінки «Про нас», «Корисні посилання» (для тих хто проходить курси), «Головна», де зібрана інформація про курси і їх організаторів і «Контакти» для зв'язку із організаторами.

У моєму досліджені описано основні проблеми розробки дизайну сайту і його функціоналу, особливості частини для адміністратора, форми реєстрації нових учасників, а також детальна інформація про кожен розділ інформаційного порталу. Досліджено нові можливості HTML5 і CSS3 для створення правильного функціоналу сайту. Оцінено можливості PHP I Javascript для створення інтерактивного сайту, що дозволяють створювати власні плагіни для обслуговування сайту і подання інформації у коректному і цікавому вигляді.

Найважливішим дослідженням є кросплатформенність і кросбраузерність для коректного представлення сайту на усіх пристроях під управлінням різних операційних систем, на даний час CSS3 (система каскадних стилів) дозволяє оптимізувати відображення сайту на різних девайсах.

Найкращим виходом для організації кросплатформенності є мова програмування JAVA, що працює на усіх пристроях під управлінням усіх популярних на даний момент операційних систем. Вона дозволяє правильно інтерпретувати код для поставлених задач, не витрачаючи ресурсів сервера, адже JAVA є мовою програмування, яка має свій інтерпретатор вмонтований у браузер і зменшує навантаження на систему.

У ході виконання завдання було розроблено веб-портал із власною частиною адміністрування сайту і можливістю реєстрації користувачів адміністратором, що забороняє несанкціонований доступ до ресурсів. Реєстрація користувачів на курси організована за допомогою бази даних MySQL і мови програмування PHP, що надсилає запити до бази і отримує відповіді про правильність авторизації користувачів і відповідає за реєстрацію користувачів на курси. У перспективі розвитку поставлено завдання для проведення невеликих опитувань для покращення роботи сайту і завдання до деяких курсів.

Проаналізувавши дані, можна сказати, що технології розробки веб-сайтів розвивається стрімкими темпами і надає нових можливостей для створення і наповнення інформаційних порталів. На даний час для створення сучасного веб-сайту потрібно знати багато аспектів програмування і оптимізації сайту що дозволяє збільшити цільову аудиторію і зробити свій сайт більш інтерактивним. У моїй роботі досліджується аспекти програмування на мові HTML5, CSS3 I PHP. Основні аспекти кращої оптимізації сайту залежать від потреб і призначення порталу, а також від користувачів, які будуть ним користуватись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засоби створення Web-сайтів [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
2. http://pidruchniki.com/1970070547797/informatika/zasobi_stvorennya_web-saytiv
3. Веб-розробка [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
4. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%B1-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%B0
5. Яркие решения.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://webstudio2u.net
6. Як створити сайт з нуля самому[Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://poradumo.pp.ua/kompyter-i-internet/15847-yak-stvoriti-sayt-z-nulya-samomu.html
7. Як створюємо сайт на HTML [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ruszura.in.ua/html/yak-stvoryujemo-sajt-na-html.html
8. Як створити свій сайт ? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://sseo.pp.ua

Куліковський І.

Науковий керівник – доц. Карабін О. Й.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ БЕЗПЕКИ ПРИВАТНИХ ДАНИХ У ВІРТУАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗАХИСТУ

Постановка проблеми. Згідно статистичних даних розвиток технологій відбувається безперервно і з плином часу все більше з'являються нові концепції їх розвитку. Нині технологічні інновації характеризуються різноманітними середовищами, одним із яких є віртуальне. Саме тому на ринку технологій популярним є факт, що дані зберігаються у віртуальних середовищах. Відтак однією з проблем, яка постає з цього — є захист та безпека приватних даних у віртуальних середовищах.

Метою статті є дослідження загроз захисту приватних даних у віртуальних середовищ та методів їх захисту.

Для досягнення постановленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Охарактеризувати способи захисту безпеки приватних даних у віртуальних середовищах.
2. Дослідити основні методи захисту приватних даних.

Виклад основного матеріалу. Для початку розглянемо поняття та основні загрози віртуального середовища. *Віртуальне середовище* — система, створена для підтримки процесу дистанційного керованого доступу до того, чи іншого середовища управління, доступом Збереження даних у віртуальному середовищі на сьогоднішній день є дуже актуальним, оскільки це не тільки спрощує роботу власника цих даних, тому що все зберігається в одному місці, і дозволяє на будь якому іншому комп'ютері мати доступ до цих даних. Одним із фактором є те, що проблеми з носіями або з випадковими втратами інформації не вплинуть на результат і пророблену роботу, яка збереглась у віртуальному середовищі [1].

Розгляд безпеки віртуальних середовищ та їх приватних даних доцільно почати з аналізу існуючих загроз. Контроль і управління середовищами є проблемою безпеки, оскільки немає гарантії, що всі ресурси підраховані і в неї немає неконтрольованих віртуальних машин, не запущених зайвих процесів і не порушена взаємна конфігурація елементів управління. Це небезпечний тип загроз, тому що він пов'язаний з керованістю середовищ, як єдиною інформаційною системою і для неї загальних захист потрібно будувати індивідуально. Для цього необхідно використовувати модель управління ризиками для захисту приватних даних у віртуальних середовищах [7].

Дослідження IDC Predictions [6] дозволяють стверджувати, що сьогодні існує значно ширший набір інструментів для забезпечення безпеки ніж раніше, робота далека від завершення. У деяких випадках для виведення на IT-ринок тієї або іншої технології, що допомагає вирішити нове завдання, проходить деякий час, навіть незважаючи на те, що вона вже розроблена. Наприклад, дані з вбудованим захистом (саме захищені дані) і довірені монітори.

Найбільш ефективні способи захисту в галузі безпеки віртуальних середовищ опублікувала організація Cloud Security Alliance (CSA):

Збереження даних. Шифрування — один з найефективніших способів захисту даних. Провайдер повинен шифрувати інформацію клієнта, яка зберігається в ЦОД, а також безповоротно видаляти у випадку необхідності.

Захист даних при передачі. Зашифровані дані при передачі повинні бути доступні тільки після аутентифікації. Дані не будуть розкриті або модифіковані, навіть при доступі через ненадійні вузли. Такі технології використовуються провайдерами: алгоритми та протоколи AES, TLS, IPsec тощо [8].

Аутентифікація. Для забезпечення більш високої надійності, використовують токени та сертифікати. Для прозорої взаємодії з провайдером при авторизації рекомендується використовувати протоколи LDAP (Lightweight Directory Access Protocol) і SAML (Security Assertion Markup Language).

Ізоляція користувачів. Віртуальні мережі повинні бути розгорнуті із застосуванням таких технологій, як VPN (Virtual Private Network), VLAN (Virtual Local Area Network) і VPLS (Virtual Private LAN Service).

Аналіз існуючих систем управління безпекою показав, що сучасні системи повинні включати в себе коректний аналіз ймовірних вторгнень і можливість оперативної реакції на потенційні атаки. Тому актуальним є підвищення ефективності методів і засобів управління безпекою, особливо в застосуванні їх для розподілених комп'ютерних систем.

На рисунку 1 зображено трирівневу модель захисту приватних даних у віртуальному середовищі [4]. Вона складається з трьох основних рівнів: аутентифікація, шифрування даних та швидке відновлення.

Рис. 1. Трирівнева модель захисту приватних даних [2]

Перший рівень відповідає за аутентифікацію користувача шляхом перевірки його цифрового сертифікату. На другому рівні відбувається шифрування даних і визначення прав доступу даного користувача. На третьому рівні — швидке відновлення інформації у разі її пошкодження або втрати [2].

Перед початком роботи опишемо основні поняття моделі. *Модель* — опис об'єкта (предмета, явища або процесу) на якій-небудь формалізованій мові, складений з метою вивчення його властивостей. Такий опис особливо корисний у випадках, коли дослідження самого об'єкта ускладнене або фізично неможливе. Також модель буде за змістом частково формальною. *Формальні інформаційні моделі* (числення висловлювань) — це моделі, створені формальною мовою (тобто науковою,

професійною або спеціалізованою, наприклад мовою програмування). Приклади формальних моделей: всі види формул, таблиці, графи, карти, схеми тощо [3].

Для забезпечення більш високого рівня безпеки необхідно комплексно вирішувати дане завдання:

— скерувати виконання завдання забезпечення безпеки інформаційного середовища Web–сервера хостинг-провайдеру або data-центру;

— регулярно використовувати спеціальні засоби для моніторингу захищеності інформаційного середовища Web-сервера;

— періодично проводити незалежний комплексний аудит безпеки інформаційного середовища Web-сервера.

Рис. 2. Модель загроз віртуального середовища

Для вирішення цього завдання на етапі проектування моделі захисту приватних даних було запропоновано модель загроз віртуального середовища, яку подано на рисунку 2.

Висновки. Проаналізувавши основні загрози та методи захисту віртуального середовища з'ясовано, що ці дослідження є перспективними для подальшого розвитку віртуальних середовищ. Після застосування цих рішень кількість загроз приватних даних істотно знижується. Але багато проблем, пов'язаних із захистом віртуалізації, вимагають ретельного аналізу і опрацьованого рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк С. Л. Актуальні питання захисту персональних даних у віртуальному середовищі (на прикладі технологій та сервісів «ного» обчислення) : аналіт. зап. / С. Л. Гнатюк. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/1090/.
2. Марреро А. Прогноз: к 2015 году треть украинских компаний будут использовать облачные технологии / Антон Марреро // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.marrero.com.ua/oblachnye-tekhnologii/149-prognoz-k-2015-godu-tret-ukrainskikh-kompanij-budut-ispolzovat -oblachnye-tekhnologii.
3. Морозов А. В. Проблема правовой защиты персональных данных / А. В. Морозов // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kiev-security.org.ua/box%20/4/136.shtml.
4. Права человека и защита персональных даннях. — Харьков: Фолио-ХПГ, 2000. — 280 с.
5. IDC Predictions 2013. Competing on the 3rd Platform : Opportunities at the Intersection of Mobile, Cloud, Social, and Big Data. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://clck.ru/8aXZM.
6. International Working Group on Data Protection in Telecommunications (IWGDPT). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://clck.ru/8aXVe.
7. Symantec Avoiding the Hidden Costs of the Cloud. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.symantec.com/connect/blogs/avoiding-hidden-costs-cloud.
8. Working Paper on Cloud Computing. Privacy and data protection issues («Sopot Memorandum»). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://clck.ru/8aJ9c.

Цимбаляк М.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

КАТЕГОРІЯ Ґ ЕНДЕРУ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Центральна категорія нової галузі міждисциплінарних знань – гендерних досліджень – «гендер» – стала об'єктом жвавих дискусій та різноманітних тлумачень у західноєвропейських та американських академічних колах, починаючи з другої третини XX сторіччя, а в 80–90-их роках – і на пострадянському інтелектуальному просторі. Дискусії, що розгорнулися навколо цього поняття, зосередилися на одній проблемі: чи вкорінені соціокультурні характеристики особистості, окреслені поняттям «гендер», у біологічних відмінностях між чоловіками та жінками, чи вони зумовлені винятково суспільними чинниками.

Останнім часом ґендерна проблематика набула міждисциплінарного характеру, що історично пов'язано, на думку І. Кона, з поступовим визнанням культурою, а потім і наукою, множинності індивідуальних відмінностей, які не вкладаються у звичні дихотомічні схеми [8 , с. 49-57].

Уперше термін «гендер» використав американський психоаналітик Роберт Столлер у праці «Стать і гендер» (1968). Він розмежував поняття «стать» і «гендер» з метою відокремлення соціокультурних значень «мужності» і «жіночності» від біологічних статевих відмінностей. Біодетермінізм обґрунтовує відмінності в поведінці чоловіків і жінок біологічними та генетичними факторами. Найбільш популярним аргументом сутнісної відмінності жіночої та чоловічої статей є наявна репродуктивна анатомо-фізіологічна різність чоловіка та жінки. Тому «гендер» у своєму значенні є запереченням абсолютної біологічної зумовленості стосунків між чоловіками і жінками, наголошенням на невиправданості ототожнення біологічної статі та гендеру (соціальна стать). Використання терміна «гендер» дало змогу відійти від терміна «стать» (біологічна стать) при інтерпретаціях проблем статево-рольового поділу праці; перевести аналіз взаємин між чоловіками і жінками з біологічного рівня на соціальний; відмовитися від постулату про природне призначення статей; показати, що поняття «стать» є таким самим стратифікаційним, як «клас» і «раса» [1; 2; 3].

Відповідно до погляду на ґендер як культурну метафору вважається, що «чоловіче» і «жіноче» на онтологічному і гносеологічному рівнях існують як елементи культурно-символічних рядів: «чоловіче» — раціональне, духовне, божественне, культурне; «жіноче» — чуттєве, тілесне, гріховне, природне. «Чоловіче» або те, що ототожнюється з ним, вважається позитивним, значущим і домінуючим, «жіноче» — негативним, вторинним, підпорядкованим [4].

Нерідко під ґендером розуміють просто проблему соціального статусу жінки чи чоловіка (ґендерних ролей). За такого розуміння ґендерна проблема фігурує не як основна, а перебуває серед інших, більш чи менш соціально важливих [1; 2; 3; 6; 7].

На думку Е. Гідденса, «розмежування статі і ґендеру є фундаментальним, оскільки чимало відмінностей між жінкою і чоловіком зумовлюється причинами, які не є біологічними за своєю природою» [5]. Кейт Мілет підкреслює, що різниця між статтю і ґендером полягає в тому, що термін «ґендер» має скоріше психологічні і культурні, ніж біологічні конотації. В той же час маскулінність та фемінність можуть розглядатися як зовсім незалежні від біологічної статі [11]. Отже, стать і ґендер є гранями, аспектами людської особистості, а не абсолютно самостійними речами. Через це вони взаємопов'язані і взаємодоповнюючі.

Прихильники теорії соціального конструювання тлумачать ґендер як організовану модель соціальних стосунків між чоловіками і жінками, яка пропагується основними інститутами суспільства [1; 2; 3; 6; 7; 8;12]. Цей підхід ґрунтується на таких засадах:

1.) ґендер конструюється через розподіл праці, систему суспільних та сімейних ролей, освіту;

2.) ґендер конструюється й індивідами — на рівні їх свідомості (ґендерної ідентифікації), прийняття чи відторгнення заданих суспільством норм, підлаштування під значущі для них. Формувати ґендер — означає створювати умови для уніфікації чи відмінностей між хлопчиками і дівчатками, чоловіками і жінками.

Найбільшу увагу соціальним чинникам статі приділяє соціорольова теорія, що розроблялася Р. Лінтоном, а згодом набула розвитку у працях Т. Парсонса, Дж. Мердок та М. Комаровські. Ця теорія прагне пояснити соціальні ефекти поділу людей за статтю (розподіл праці, нерівність у доступі до суспільних ресурсів, відмінності у стратегіях поведінки та способах мотивації та оцінок) через аналіз особливостей ролей, які виконують чоловіки та жінки у суспільстві. Освоєння статевої ролі передбачає наявність не тільки певного типу поведінки, але і конкретних особистісних особливостей, способу життя, а також можливості суб'єкта інтеріоризувати пропоновані культурні стандарти. Статево-рольова концепція була орієнтована на підтвердження й обґрунтування природності відмінностей у соціальній поведінці чоловіків і жінок. У такому статево-рольовому підході аналізу підлягає соціальна компонента гендеру, але вона подається як дана (пасивно засвоєна), що за методологією нагадує традиції біодетермінізму. Досліджуючи феномен гендеру через опис наявного поділу на чоловічі та жіночі ролі, навряд чи можна вийти за межі існуючих відносин, більше того, стає неможливим використовувати гендерний концепт при обговоренні проблем влади та нерівності. Саме за ці недоліки критикували

соціостатеву теорію Б. Торт та Г. Рубін [10, с. 75-80].

Ґендер у психології трактується як соціально-психологічна характеристика, набута у процесі соціалізації, яка формує людину як чоловіка чи жінку і значною мірою визначається особливостями культури, традицій, звичаєвості, виховання, соціальними очікуваннями. Базовими категоріями виступають маскулінність і фемінність як статевовідповідні характеристики особистості чоловічої чи жіночої статі [1; 3; 6; 7; 8].

Традиційна ґендерна ідеологія розглядає особистість чоловіка вагомішою за особистість жінки, тому за жінкою повинен бути чоловічий нагляд. Кроскультурні (міжкультурні) дослідження засвідчили, що в патріархальних суспільствах дихотомія маскулінності/фемінності набуває ознак гіперґендерності, яка базується на прихильності до гіпертрофованого вияву традиційно жіночих та чоловічих особливостей. Теорія соціального конструювання гендеру має дещо спільне з теорією статево-рольових відмінностей, однак вони по-різному витлумачують категорії «стать» і «гендер», неоднаково пояснюють процес набуття суб'єктом досвіду і сутність гендерних відносин. Т. Парсонс і Р. Бейлс (Parsons T., Bales R.) стверджували, що оскільки суспільство потребує виконання двох типів функцій – продуктивних і репродуктивних, здійснюваних у межах різних інституційних систем – професійної й родинної, то цілком логічним є розподіл соціальних ролей. Виконання інструментальних ролей вимагає від особи наявності таких рис, як самостійність, раціональність, змагальність, витривалість тощо і передбачає діяльність, пов'язану з професійною зайнятістю поза домом, матеріальним забезпеченням сім'ї, підтриманням зв'язку між сім'єю та зовнішнім соціальним середовищем. Натомість виконання експресивних ролей вимагає від особи терпіння, чутливості до потреб інших, комунікативних і виховних здібностей, уміння налагоджувати контакт з іншими, регулювати взаємини всередині сім'ї, емоційно підтримувати її членів, доглядати за дітьми та представниками старших поколінь. Вони були переконані, що в сучасній сім'ї подружжя має виконувати дві полярні ролі: інструментальну та експресивну як такі, які максимально відповідають біологічній і соціальній природі людини. *Інструментальна роль* полягає у підтриманні зв'язку між сім'єю та зовнішнім світом (робота і забезпечення сім'ї грошима, тобто роль годувальника), *експресивна роль* — у підтриманні гармонії, сприятливого емоційного клімату сім'ї, пов'язана з турботою про дітей, виконанням домашніх справ [6, с. 57-58]. Такий розподіл ролей є універсальним, функціональним, він якнайбільше задовольняє потреби суспільства, сприяє його стабільності, оскільки заснований на природній взаємодоповнюваності статей. Порушення такого розподілу ролей, зміна їх може призвести до появи багатьох соціально непристосованих індивідів. Звідси – настанови щодо соціалізації нових поколінь. Відповідно до статево-рольової теорії стать є детермінантою соціальної ролі та психологічної поведінки, тому вона має те саме значення, що і статеві відмінності. З точки зору представників статево-рольового підходу, конструювання статі полягає лише у тому, що культура шляхом соціалізації тільки наслідує або виконує вимоги природи. У парадигмі соціального конструювання гендеру, стать – спосіб організації повсякденного життя. Засвоєння людиною соціального досвіду має діяльнісний характер: вона сама створює гендерні правила і гендерні відносини, а не тільки засвоює і відтворює їх. Суспільство з однаковим успіхом здатне сприяти засвоєнню людиною не залежно від її статі як інструментальних, так і експресивних ролей. У цьому їхнє розуміння відрізняється від поглядів представників статево-рольового підходу [6, с. 114-117].

Отже, біологічну зумовленість відмінностей між чоловіками і жінками, яку довгий час вважали незаперечною, було докорінно переглянуто, що суттєво прислужилося виокремленню гендерних досліджень як самостійного міждисциплінарного наукового напряму, низка з яких стосувалася вивчення гендера як соціального конструкта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бем С. Линзы ґендера: Трансформация взглядов на проблему неравенства полов: пер. с англ. / С.Бем. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 336 с.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знання: Перевод / Питер Бергер, Томас Лукман. – М.: Моск. филос. фонд, 1995. – 322 с.
3. Берн Ш. Ґендерная психология: Пер. з англ. / Ш.Берн; – С.-Петербург, 2001. – 456 с.
4. Вейнингер О. Пол и характер: Пер. с нем. / О.Вейнингер. – М.: Терра, 1992. – 480 с.
5. Гіденс Е. Соціологія / Пер. з англ. В.Шовкун, А.Олійник/ Е.Гіденс // Наук. ред. О.Іваненко. – К.: Основи, 1999. – 726 с.
6. Говорун Т. В. Ґендерна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. –К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
7. Кіммель М. Ґендероване суспільство / М. Кіммель. – К. : Сфера, 2003. – 490 с.
8. Кон И.С. Социологическая психология / И.С. Кон. – М.: Моск. психолого-социальный институт; Воронеж: Изд-во НПВ «МОДЭК», 1999. – 560 с.
9. Кравець В.П. Ґендерна педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. педагогічн. закл. освіти] / В.П.Кравець. – Тернопіль.: Джура, 2003. – 416 с.
10. Лорбер Дж. Пол как социальная категория / Дж. Лорбер // Хрестоматия по курсу «Основы гендерных исследований» / [под. ред. О. А. Ворониной]. – М.: МЦГИ, 2000. – С. 75□ 80.
11. Мілет К. Сексуальна політика: Пер. з англ. / Мілет, Кейт. – К.: Основи, 1998. – 619 с.
12. Смелзер Н.Социология:учеб. пособие/Н.Смелзер; [пер. с англ.]. – М.:Феникс,1994. – 687 с.

Дмитерко А.

Науковий керівник – доц. Грод І. М., доц. Шевчик Л.О.

ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ТАКСОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ КЛАСУ ПТАХИ AVES У БІБЛІЇ

Актуальність теми. Кластерний аналіз — це багатовимірна статистична процедура, яка виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів і потім упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи — кластери, так, щоб кожен кластер складався з схожих об'єктів, а об'єкти різних кластерів істотно відрізнялися. Завдання кластеризації відноситься до статистичної обробки. Основна мета кластерного аналізу — знаходження груп схожих об'єктів у вибірці.

Задача кластеризації. Нехай X X — множина об'єктів, Y Y — множина номерів (імен, міток) кластерів. Задано функцію відстані між об'єктами ρ (x, x')ρ(x, x′). Є кінцева вибірка об'єктів $X^m X^m=\{x_1,\ldots,x_m\} \subset X = \{x_1, \ldots, x_m\} \subset X$. Потрібно розбити вибірку на непересічні підмножини, що називаються кластерами, так, щоб кожен кластер складався з об'єктів, близьких по метриці ρ ρ, а об'єкти різних кластерів істотно відрізнялися. При цьому кожному об'єкту $x_i \subset X^m$ $x_i \in X^m$ приписується номер кластеру $y_i y_i$.

Розв'язком задачі кластерного аналізу є розбиття, яке задовольняє деякому критерію оптимальності. Цей критерій може представляти собою деякий функціонал, що виражає рівні бажаного розбиття і групувань, який називають цільовою функцією.

Алгоритм кластеризації — це функція α: X→ Y a: X → Y, яка будь-якому об'єкту x ⊂ X x ∈ X ставить у відповідність номер кластера y ⊂ Yy ∈ Y. Множина Y Y в деяких випадках відома заздалегідь, проте частіше ставиться завдання визначити оптимальне число кластерів, з погляду деякого критерію якості кластеризації.

Мета роботи зводиться до оцінки таксономічного різноманіття класу Птахи Aves у Біблії з використанням математичних методів та відповідного програмного забезпечення.

Незалежно від конкретної сфери, застосування кластерного аналізу передбачає наступні етапи:

- відбір вибірки (даних) для кластеризації;
- визначення множини характеристик, по яких будуть оцінюватися об'єкти у вибірці;
- обчислення значень тієї чи іншої міри схожості між об'єктами;
- застосування одного з методів кластерного аналізу для створення груп схожих об'єктів;
- перевірка достовірності результатів кластеризації.

Об'єднання схожих об'єктів у групи може бути здійснене різними способами. Ми будемо використовувати ієрархічну кластеризацію або таксономію.

Ієрархічна кластеризація (графові алгоритми кластеризації) — сукупність алгоритмів впорядкування даних, візуалізація яких забезпечується за допомогою графів. Алгоритми сортування даних зазначеного типу виходять з того, що якась безліч об'єктів характеризується певним ступенем зв'язності.

Існує загальна формула, запропонована А. Н. Колмогоровым:

$K_{\downarrow}\eta$ ([i, j], k)([i, j], k) = [[[($n_{\downarrow}i$ [[K(i, k)] ↑η + ([+ n] ↓j [[K(j, k)] ↑η)/($n_{\downarrow}i + n_{\downarrow}j$)]] ↑] ↑(1/
, $-1 \le \eta \le 1$,– 1 ⍰ η ⍰ + 1,

Де [i, j][i , j] — група з двох об'єктів (кластерів) i, jj; k k — об'єкт (кластер), з яким шукається схожість зазначеної групи; $n_i n_i$ — кількість елементів у кластері i; $n_j n_j$ — кількість елементів у кластері jj.

Введемо поняття дендограми, під якою, зазвичай, розуміється дерево, тобто граф без циклів. Дендограма дозволяє зобразити взаємні зв'язки між об'єктами із заданого переліку. Передбачається наявність вкладених груп (кластерів різного порядку).

Аналіз таксономічної структури здійснювався на основі одномасштабної таксономічної шкали (вид – рід – родина) програми Statistica 6.0 (Рис.1).

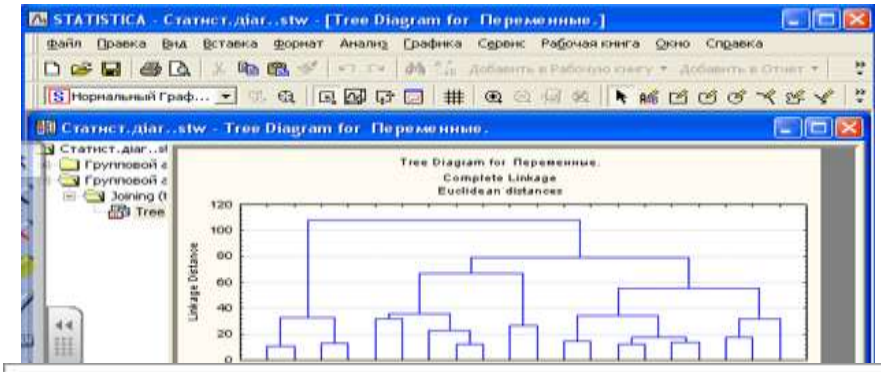

Рис. 1 Програма Statistica 6.0

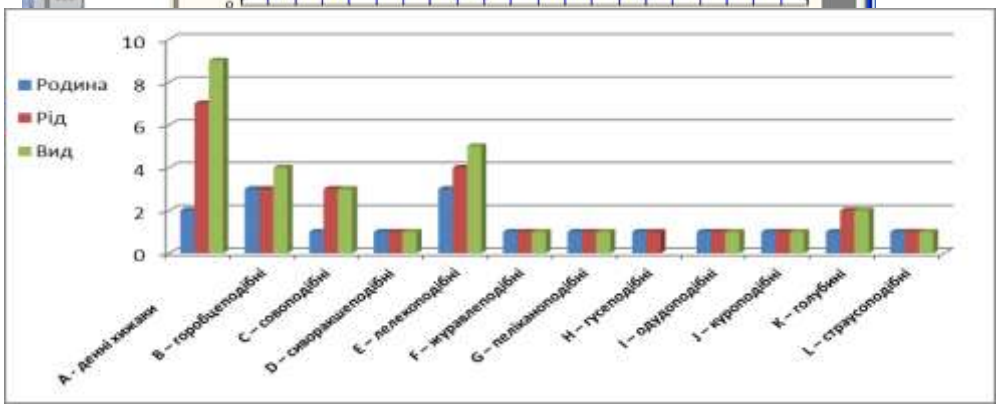

Рис. 2 Таксономічна структура основних родин класу Птахи Aves у Біблії

Обробку даних здійснювали із залученням складової офісного пакету Microsoft Excel. Вхідними даними кластерного аналізу є набір об'єктів.

Таблиця 1. Відображення таксономічної структури класу Птахи Aves у Біблії

Ряд	Родина	Рід	Вид
A – денні хижаки	2	7	9
B – горобцеподібні	3	3	4
C – совоподібні	1	3	3
D – сиворакшеподібні	1	1	1
E – лелекоподібні	3	4	5
F – журавлеподібні	1	1	1
G – пеліканоподібні	1	1	1
H – гусеподібні	1	1	
I – одудоподібні	1	1	1
J – куроподібні	1	1	1
K – голубині	1	2	2
L – страусоподібні	1	1	1

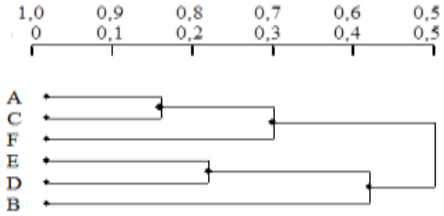

Рис. 3 Дендограма. Приклад.

На рис.3 представлено один із прикладів дендограми. Малюнок відповідає випадку шести об’єктів (n=6) і k характеристик (ознак). Об’єкти A і C найбільш близькі і тому об’єднуються в один кластер на рівні близькості, що рівна 0,9. Об’єкти D і E об’єднуються на рівні 0,8. Тепер маємо 4 кластери (A, C), (F), (D, E), (B). Далі утворюються кластери (A, C, F) і (E, D, B), відповідні рівні близькості рівні 0,7 і 0,6. В кінцевому випадку всі об’єкти групуються в один кластер на рівні 0,5.

Використовуючи програму Statistica 6.0, ми отримали таксономічне різноманіття орнітофауни основних родин класу Птахи Aves у Біблії (рис. 4) (оскільки ряди Журавлеподібні, Пеліканоподібні, Одуподібні, Куроподібні, Страусоподібні, Сиворакшеподібні – представляються однаковими дендограмами, то на малюнку ми їх представили у вигляді одної дендограми D).

Результат кластеризації відповідає даним, що представлені у таблиці 1.

Ієрархічні алгоритми пов’язані з побудовою дендограм і поділяються на:

а) англомеративні, що характеризуються послідовним обєднанням вихідних елементів і відповідним зменшенням числа кластерів;

б) дивізимні (ділимі), в яких число кластеров зростаєт, починаючи з одного, в результаті чого утворюється послідовність розгалужених груп.

Алгоритми кластерного аналізу мають сьогодні хорошу програмну реалізацію, яка дозволяє розв’язувати задачі великих розмірностей.

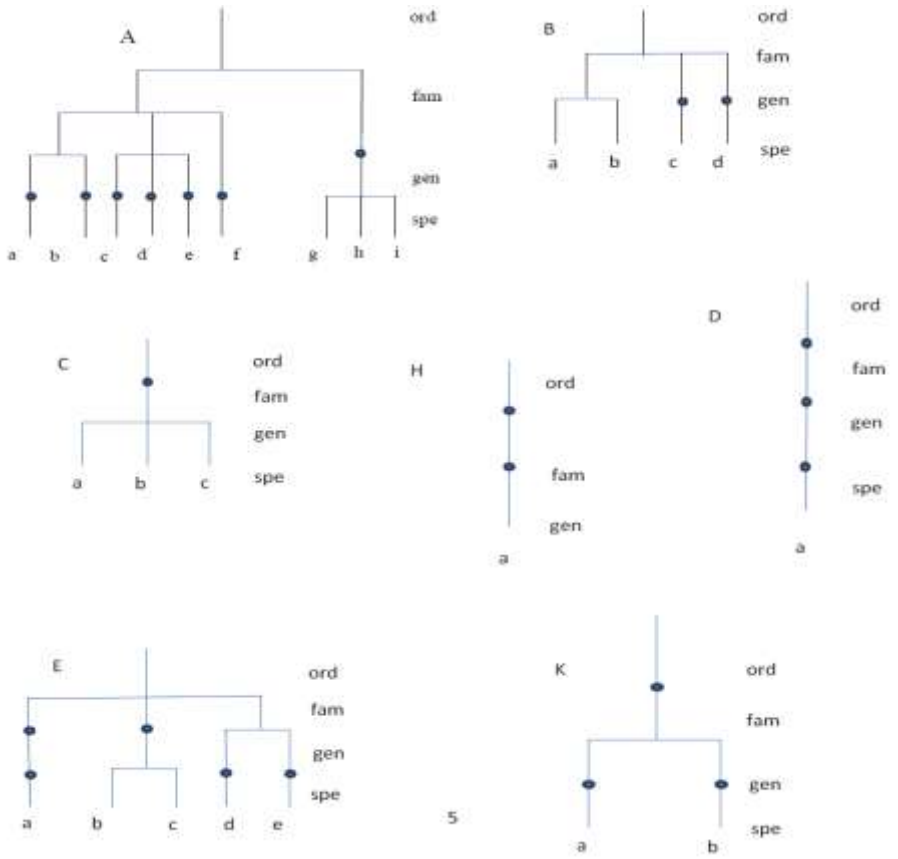

Рис. 4 Таксономічне різноманіття орнітофауни основних родин класу Птахи Aves у Біблії

Висновок. В кластерному аналізі вважається, що:

а) вибрані характеристики допускають бажане розбиття на кластери;

б) одиниці вимірювання вибрані правильно.

Нам кластерний аналіз дозволив розглянути достатньо великий об'єм інформації і різко скоротити, стиснути масив даних, зробивши його компактним і наглядним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грод І. М. Огляд колекції птахів ряду Горобцеподібні (Passeriformes) закритої експозиції зоологічних фондів кафедри ботаніки та зоології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / Грод І. М., Шевчик Л. О.// [Стаг природних ресурсів, перспективи їх збереження та відновлення]: збірник матеріалів ІІІМіжнародної науково-практичної конференції / упор. Василь Стахів, Надія Стецула. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. – С.61-64.
2. Загороднюк І. Основи диверсикології: зміст лекцій для спеціальності «екологія». — Ужгород: УжНУ, 2004. — 20 с
3. Загоруйко Н. Г. Прикладные методы анализа данных и знаний. — Новосибирск: ИМ СО РАН, 1999. ISBN 5-86134-060-9
4. Корсак К.В., Плахотнік О.В. Основи екології: Навч. Посібник. — 2–ге вид,, стереотип. — К.: МАУП, 2000. — 240 с.
5. Протасов А. А. Биоразнообразие и его оценка. Концептуальная диверсикология. — К.: Ин-т гидробиол. НАН Украины, 2002. — 105 с.
6. Шуметов В. Г. Шуметова Л. В. Кластерный анализ: подход с применением ЭВМ. — Орел: ОрелГТУ, 2000. — 118 с.

Мартиновський А.

Наукові керівники — доц. Генсерук Г. Р., доц. Мартинюк С. В.

РОЗРОБКА САЙТУ КОЗІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ІМ. В. ГЕРЕТИ

Постановка проблеми. Глобальна мережа Інтернет є однією з ознак переходу суспільства від індустріальної стадії розвитку до інформаційної. Люди отримали можливість обмінюватися інформацією в межах всієї планети, не залежно від кордонів і відстаней.[1]

Бурхливий розвиток Інтернету дозволив виділити в програмуванні окремий напрямок – Web-програмування. В наший час великої популярності набувають так звані сайти-візитки окремих організацій, персон або підрозділів Основним завданням таких сайтів є надання детальної інформації про певний заклад. Тому проблема розробки та впровадження Web-сайту школи є актуальною та доцільною.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних технологій розробки веб-сайтів та структурних

складових сайту Козівської гімназії ім. В. Герети.

Сучасні технології створення та підтримки веб-сайтів орієнтовані на платформи, що дозволяють ефективно керувати інформаційним наповненням і даними, які надходять від відвідувачів сайту. Існує багато інструментів для верстання веб-сторінок, варто випробувати різні редактори, і лише тоді вже вирішувати, з яким краще працювати.

Редактори для верстання веб-сторінок є двох типів: візуальні і текстові.

Візуальні редактори не вимагають знань html, css та інших технологій для розмітки сторінок. У візуальному редакторі різні елементи сайту розташовуються як на листі паперу, а редактор пише код самостійно. Саме тому візуальні редактори ще називають WYSIWYG-редакторами.

Проте, жоден візуальний редактор не є досконалим і всі вони так чи інакше є обмеженими за своїми можливостями, тому від професійних кодерів потрібне уміння писати код руками, саме тому професійним кодерам потрібні текстові редактори. У текстових редакторах, як правило, бувають різні функції що полегшують кодеру написання коду, такі, як підсвічування коду (так легше бачити, де в коді вставлені стилі, або скрипти, а де просто текст), різні гарячі кнопки і клавіші, які вставляють вже готові конструкції (фрагменти коду, спецсимволи).

Розглянемо детальніше популярні програми для створення сайтів

Професійним інструментом для створення web-сайтів і додатків є Macromedia Dreamweaver MX. Розробники стверджують, що Macromedia Dreamweaver MX призначена для проектування, розробки і адміністрування професійних web-сайтів і додатків. Окрім того Dreamweaver легко інтегрується з іншими програмами від Macromedia, наприклад, такими, як Flash. Dreamweaver є значно більшим, ніж просто візуальний редактор, це достатньо могутній і складний інструмент, а всякий складний інструмент вимагає, щоб на його освоєння було витрачено якийсь час, перш, ніж користувач зможе працювати в ньому.

Програма Adobe GoLive зацікавить тих, хто любить програми від Adobe, і багато з ними працює: знайоме середовище, в якому легко розібратися. Всі програми від Adobe є сумісними між собою і доповнюють один одного. GoLive є лише візуальним редактором для верстання веб-сторінок і підтримує технологій Html, Dhtml, CSS, XML.

Створювати веб-сторінки у форматах Html, Css, Dhtml, Javascript дозволяє програма FrontPage. Вона надає широкі можливості по управлінню зображеннями і flash-роликами. FrontPage сумісний з технологіями ASP, XML, VBScript, XSL.

Редактор Homesite, мабуть, найпопулярніший і могутніший серед текстових редакторів. В ньому легко працювати не лише з Html-кодом. Користувачеві надається широка допомога: перелік різних атрибутів до всіх тегів, перевірка коду (правильність перевіряється за вимогами W3C.org), підтримка XHTML, CSS-редактор.

HTMLPad підтримує JavaScript, VBScript, SSI, ASP і Perl, вміє створювати макроси (на подобі Word'a і Excel'a), містить довідкові матеріали по CSS і Html, і багато іншого.

Програма Sublime Text 2 ─ це платний текстовий редактор, написаний на C ++, який працює в Linux, OS X і Windows, володіє пристойною швидкістю роботи, приємним інтерфейсом (включаючи всілякі анімації), гнучко настроюється, має безліч плагінів, підтримує VIM-режим, використовує fuzzy-пошук.

Серед інших популярних технологій, які реалізують створення веб- сторінок із фрагментами коду, виконуваного на сервері, виділимо некомерційну, вільно розповсюджувану технологію PHP (Personal Home Pages) [2]. Ця технологія заснована на використанні CGI-застосувань, що інтерпретують впроваджений у HTML-сторінку код на скриптовій мові. Головною особливістю мови PHP є її практичність. PHP надає програмісту інструмент для швидкого й ефективного вирішення поставлених завдань. Вона вирізняється винятковою гнучкістю до потреб розробника. Хоча PHP традиційно рекомендують використовувати у поєднанні з HTML-кодом, проте PHP з таким же успіхом інтегрується і в JavaScript, WML, XML та інші мови Інтернет-програмування.

Будь-який сайт є сукупністю динамічних або статичних сторінок, які містять тексти, картинки, мультимедійні чи інші об'єкти. Для комфортного перебування відвідувача на сайті і для полегшення пошуку потрібної інформації, сайт повинен мати чітку і продуману структуру. Структура сайту – це розташування сторінок, розділів, підрозділів, додаткових матеріалів [3].

Створення веб-сайту починається зі створення інформаційної моделі сайту. Будь-яку веб-сторінку можна оцінити за двома параметрами: зміст та зовнішній вигляд. Зовнішній вигляд кожного сайту є унікальним. Загалом виділяють три типи структур веб-сайтів – лінійну, деревоподібну та довільну. Створення сайту умовно можна розділити на три етапи. Попередній етап розробки сайту. На цьому етапі розв'язуються питання загального характеру. Обговорюється загальна концепція сайту, формулюються та фіксуються цілі створення сайту. Етап проектування сайту. Визначення структури сайту: меню, посилання, розміщення модулів, побудова списку компонентів, що підключаються. Наступними етапами є етап розробки й тестування сайту, етап розміщення сайту, етап розвитку ресурсу.

При розробці сайту Козівської гімназії ім. В. Герети нами використано:

- мову розмітки HTML,
- мову стилів CSS,
- мову програмування PHP,

- бази даних MySql.

Сайт має зручну систему навігації і включає такі блоки (рис. 1):

- реєстрація,
- авторизація,
- новини гімназії,
- випускники гімназії
- ресурси
- відомості про гімназію.

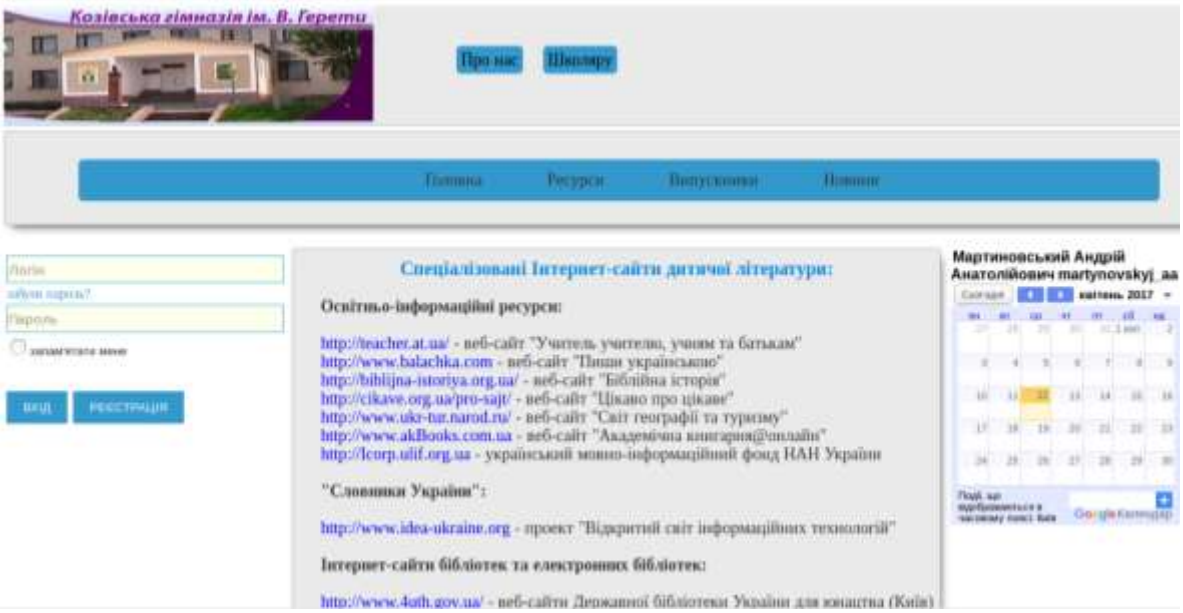

Рис. 1. Структура сайту Козівської гімназії ім. В. Герети

Введені користувачем дані заносяться в таблицю MySql і користувач автоматично стає авторизованим на сайті. Також існує перевірка введення користувачем даних у всі текстові поля, правильність написання адреси своєї пошти та чи відповідають пароль і повторний пароль один одному. В разі присутності цих аспектів буде генеруватись відповідне повідомлення.

Наповнення контентом сайту є одним з невід'ємних заходів з підтримки працездатності ресурсу. Інформація час від часу обов'язково повинна оновлюватися, вдосконалюватися. Це дає змогу ресурсу довше залишатись більш привабливим для користувачів. Інформаційне наповнення сайту включає в себе написання цікавих матеріалів, поділ їх на розділи, додавання новин корисних повідомлень. Крім текстового контенту, сайт повинен містити графічні, фото та відео матеріали. Чим наочнішими вони будуть, тим привабливішим залишатиметься ресурс для користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гери Д., Хорстманн К. JavaServer Faces – М.: Вильямс, 2008. – 576с.
2. Котеров Д.В. PHP 4. – СП.: БХВ-Петербург, 2004. – 576с.
3. Романюк О.Н. Веб-дизайн і комп'ютерна графіка. Навчальний посібник / О.Н. Романюк, Д.І. Катєльніков, О.П. Косовець. – В.: ВНТУ, 2007. - 147 с.

ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Белюх Катерина

Науковий керівник – доц. Розумович О. А.

ЩО ГІРШЕ: НАДМІРНА ЛЮБОВ ЧИ НАДМІРНА НЕНАВИСТЬ?

Вивчаючи загальний курс філософії, неможливо оминути таку відому постать, як Рене Декарт. Адже саме він став основоположником раціоналізму, довівши, що нашу сутність складають винятково апріорні знання ідей, які сформувались всередині нас. Мудрець, так би мовити, поставив розум на перше місце, а роль досвіду звів до простої перевірки умовиводів інтелекту.

Шанувальницею філософа була шведська королева Христина. Згодом Декарт став її вчителем. Головна лінія спілкування відбувалася шляхом листування, королева запитувала, а Декарт люб'язно відповідав.

Одне із запитань, яке хвилювало королеву було таке: «Що гірше: надмірна любов чи надмірна ненависть?». На перший погляд відповідь здається очевидною, адже що може бути гіршим за почуття ненависті. Саме воно включає в себе злість, смуток, зневагу, недовіру, заздрість. А любов, навпаки, – почуття тепле, приємне, світле, гармонійне та щире.

Проте з іншого боку з огляду на присутнє в людях відчуття безмірності таке порівняння дещо насторожує, адже ніхто не може сказати, що воно важить і які його прояви.

Декарт відповів на листа досить швидко. Він вирішив подати свою відповідь у більш літературній формі, для того, щоб істина відповіді була зрозумілою та легко сприймалася. Адже завдання кожної відповіді вчителя полягає в тому, щоб донести певну інформацію, просвітлити деякі моменти незнання, а не заплутати свого учня ще більше.

Значну частину листа складає філософський аналіз загадки любові. Декарт вирішив розповісти королеві про всі прояви любові, окреслив їх у трьох видах. Саму любов він визначає, як уявлення про щось світле, «володіння якою заподіє радість, а відсутність або втрата якої спричиняє страждання». Любов, на думку Декарта, - це певна єдність, а ми ж складаємо тільки частину цього цілого. Також він застерігає, що любов пов'язана і з радістю, і з сумом, і з бажанням.

Всі ці прояви волі властиві душі, без зв'язку з тілом і закріплені в пізнавальній уяві. Тому як істоти, що здатні мислити, ми радіємо, що маємо можливість насолоджуватись ними і, звичайно, засмучуємось, коли втрачаємо цю можливість.

Звідси випливає перший вид любові – інтелектуальний. «Під час інтелектуальної любові нашою душею керує лише воля до пізнання, ми знаємо, що ми любимо, до чого прагнемо, що нас веселить і що засмучує». Напевне, саме тому радості і страждання тут виникають внаслідок дії ясних ідей, а не пристрастей.

Другим видом любові є любов, яка осягається внаслідок взаємодії душі і тіла – афективна любов, тобто чуттєва. Вона, звичайно, завжди супроводжує інтелектуальну любов, внаслідок чого відбувається потьмарення ясних ідей. Саме тому в людини виникають бажання, які спрямовані лише на певні об'єкти. Інші ж у свою чергу не викликають ніякої цікавості, тому людина прагне позбутися їх. Цей процес є створенням чуттєвих бажань, тобто елементарних пристрастей. Елементарні пристрасті теж взаємодіють між собою, внаслідок чого виникають всі інші пристрасті.

Отже, можна сказати, що «інтелектуальна любов полягає в потребі знання, а чуттєва – в потребі органічної природи». Тому кожен з цих видів любові може існувати як окремо, так і взаємодіючи між собою. Тобто любов можлива без пристрасті, а пристрасть – без любові.

Проте зазвичай, ці види все ж таки взаємодіють між собою, тобто існують разом. Саме це пояснює те, чому деякі предмети чи особи збуджують серце, заставляють кров рухатись швидше.

А от третій вид любові – це любов до Бога. Декарт тут запевняє, що така любов неможлива лише на основі природного тлумачення природи.

Таку думку він порівнює з поведінкою Іксіона, який, уявляючи, ніби обіймає богиню, обіймав хмару. Мудрець переконує, що ідея Бога може перетворитись у неабияку пристрасть лише тоді, коли ми зможемо побачити в нашому Творці «початок і мету нашого духовного існування».

Ось так Декарт характеризує любов, що турбує розуми і серця мільйонів людей у всі часи.

Наближаючись до кінцевої відповіді філософ запевняє, що перш за все потрібно розібратись у тому, яке з цих двох почуттів – любов чи ненависть є більш безкорисливим за своєю природою.

Більшість, не задумуючись, можуть відповісти – любов, тому що ненависть – це найбільше джерело зла. Адже всі насолоди, що ми досягаємо за допомогою ненависті, суперечать людській природі. Задоволення, яке ми отримуємо від цього почуття, притаманне не людям, а демонським істотам. Ненависть завжди приносить розпач, тому і безмежна ненависть – шлях до спотворення цілісної картини світу.

Зваживши всі за і проти, оцінивши ситуацію критично, Декарт запевнив, що з точки зору безмежності більш небезпечною є любов, адже це почуття дуже сильне за своєю природою. У своєму листі філософ наводить приклади, зокрема, Геракл, один з богів Олімпу, проявив більше шаленства в любові, аніж у ненависті. За легендою він не раз закохувався і постраждав саме від безмірності кохання.

Наводить Рене Декарт ще один приклад – поему «Шалений Роланд», головний герой якої закохався у китайську принцесу Анжелику. Його кохання було таким сильним, що той не

зважав ні на які труднощі, робив усе, щоб бути разом з коханою. Проте закінчення поеми тут більш щасливе, друзі змогли врятувати Роланда від темного кохання, яке захопило у свої тенета лицаря, заставляючи робити необдумані вчинки.

Висновок філософа був досить логічним та впевненим. Перш за все, він запевняє, що «коли любов прив’язує нас до незначного, позбавленого цінностей об’єкта, вона завдає набагато гіршої шкоди, аніж ненависть, яка розлучає нас з істотою, гідною нашого кохання». Не погодитись з цими словами неможливо, а це ще раз доказує те , що кохання дуже сильне почуття, яке може затьмарити розум навіть найбільш інтелектуальній та зваженій людині. Така любов сильнішає з кожним моментом, вона прагне усунути всі перешкоди, які стоять на її шляху, щоб досягти своєї мрії. Така любов, є неймовірно небезпечною, адже дає можливість ненависті діяти одразу в кількох напрямах.

Людина завжди більше прагне гармонії і душевного затишку, аніж хаосу чи дискомфорту. Тому нам потрібно закарбувати у своїй пам’яті головну думку цього листа.

Я вважаю,що трактати Рене Декарта надзвичайно актуальні і в нас час. Та найбільш унікальним є те, що він залишатиметься цікавим і для знавців далекого майбутнього. Чому? Тому що любов і ненависть – вічні у вселенському вимірі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмус В. Ф. Декарт, М,1956;
2. Великие мыслители Запада, М,1998;
3. Горден Ю. Світ Софії, 1997;
4. Барабанов О. О., Барабанова Л. П. Історія теореми Декарта про круги // Історія науки і техніки, № 5, 2011;
5. Ляткер Я. А. Декарт, 1975.

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ

Рарок О.
Науковий керівник – доц. Мацишина З. А.

ОБРАЗИ ПРИРОБИ В ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ЗАРЕЦЬКОГО

Актуальність. Живопис на сьогоднішній день є найбільш розповсюдженим видом мистецтва . Існує велика кількість жанрів, які широко використовуються сучасними художниками. Розповсюдженим на сьогодні є пейзаж, який дозволяє художнику розкрити усю красу оточуючої природи. Одним із відомих пейзажистів є Віктор Зарецький.

Метою статті – є довести, що саме пейзаж, як жанр живопису є найбільш розповсюдженою темою творчості Віктора Зарецького.

Основними завданнями дослідження є:

1.Окреслити особливості творчості художника Віктора Зарецького;

2.Здійснити мистецтвознавчий аналіз пейзажних полотен художника.

Віктор Зарецький– український живописець, майстер пейзажу та жанрової картини. Працював у галузі станкового та монументального живопису. Творчість Віктора Зарецького характеризується багатовекторністю стильових уподобань, пошуком нового у традиційному. Ранні полотна позначені виразними композицією, ритмікою, силуетом, пошуками національної характерності краєвидів.

Драматично склалася доля цього непересічного художника, його творчість недостатньо відома глядачам. Все своє творче життя митець працював натхненно й плідно, сміливо шукаючи, міняючись у царині живопису. Талановитий, навдивовижу працьовитий молодий Віктор Зарецький у 1947 – 1953 роках навчався в Київському державному художньому інституті – спочатку Рєпінський, згодом Сталінський стипендіат. Дипломну роботу «До мавзолею» написав під керівництвом С. Григор'єва, захистив її на «відмінно». По закінченні інституту залишився у ньому ж викладати, але з невідомих причин у перші ж післяінститутські роки пережив творчу кризу.

Творчість Віктора Зарецького є чи найбільш дослідженою серед українських художників другої половини XX століття. Йому присвячено статті, курсові, дипломні, дисертаційні роботи. От, наприклад. згадка про нього в статті(«Віктор Зарецький−український Густав Клінт») «Зарецький не йшов проточеним шляхом нівелювання особистих почуттів людини. Чи не тому тодішня творчість Зарецького не втрачає своєї цінності, стрижня сьогодні, де на терезах історії і наших аналізувань знову і знову важаться долі, слова, вчинки? Він з тих небагатьох художників, кому перебудовуватися не довелося, бо ніколи не творив на «потребу дня» [Авраменко Л. Віктор Зарецький – український «Густав Клімт»/ЛюАвраменко//БібліотекаУкраїнськогоМистецтва- 1991]

Наприкінці 1970 – початку – 1980-х років Зарецький звернувся до мистецтва сецессіону (з відси і виникли перші згадки про Віктора, як про «Густава Клімта») художня система якого дала поштовх новому етапу європейської пластики. (5)«В тому, як Зарецький розробляв і вирішував образ жінки, бачимо розвиток традиції, закладеної на межі століть австрійським артистом пензля Густавом Клімтом»[Авраменко Л. Віктор Зарецький – український «ГуставКлімт»/ЛюАвраменко//Бібліотека Українського Мистецтва- 1991]. Спираючись на українську національну традицію, Віктор Іванович активно використовував притаманну цьому стилю модерн символічну мову. Серед його творів: «Андріївський спуск» (Рис.1.), «Біля озера» (Рис.2.), «Блискавка».(Рис.3.)

Рис.1. «Андріївський спуск»

На картині зображена дорога по обидва боки якої будинки. Загальна кольорова гама – холодна. Це дозволяє нам зробити висновок, що автор малював зимовий пейзаж. Також судячи з того , що в будинках світиться світло художник відобразив темну пору дня. Фіолетово – жовті кольори підсилюють враження зимової освітленої ночі. На передньому плані зображені дерева , такий композиційний прийом ніби готує глядача до головного у полотні,а саме освітленого андріївського спуску. Можливо художник, за допомогою кольорів і композиційних прийомів, хотів передати усю красу зимового вечора.

Рис.2. «Біля озера»

На даному полотні зображено озеро, дорогу та дві людські постаті. Судячи по зображуваних людях це хлопець і дівчина. Майстер змалював їх у русі, це ми можемо побачити по припіднятих ногах. На задньому плані зображені кущі квітів, що до кольорів, на полотні переважать теплі відтінки, можна навіть сказати осінні. Можливо художник саме її і хотів передати. В озері відображаються листя дерев, хоча на самій картинній площині дерев немає, можливо це автор ніби натякає на те, що за межами ще є продовження. Щоб ми могли уявити простір в який направляються молоді люди.

Рис.3. «Блискавка»

На картині пейзаж неба та озера. Біля озера зображена стадо корів над якими намальована блискавка. Що до кольорової гами то її художник передав за допомогою яскравих можливо навіть дещо депресивних кольорів. Саме обрана ним кольорова гама підсилює враження неминучої бурі, яка наближається. Хмари ніби зціпились у боротьбі. Хоча ясно видно, що по іншу сторону від блискавки небо більш спокійне. Можливо цим полотном художник хотів передати силу стихії та її швидкоплинність.

Таким чином, з усього вище сказаного можна зробити висновок, що пейзаж у творчості Віктора Зарецького відіграє не малу роль. Адже, художник у своїй творчості не одноразово звертався до цього жанру. Його пейзажі не повторні та унікальні. З поміж усіх їх можна виділити ще і за певну декоративність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. Терези долі Віктора Зарецького. Монографія / О. Авраменко: Львів ,2011.− С. 139 − 197.
2. .Бабунич Ю. І. Український живопис доби модернізму: світоглядні і художньо-стильові особливості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец.17.00.05 / Ю. І Бабунич. – Львів, 2016. – 22с.
3. Знахорук В. У променистому сяйві великого майстра/ В. Знахорук // Українська культура. −2006. − № 10. – С. 22 – 23.
4. Кучер Н. Пісня краси: портрет Василя Стуса роботи Віктора Зарецького: історія написання / Наталя Кучер // Наша Віра. – 2014. – № 6 (черв.). – С. 14–15.
5. Олеся Авраменко. Віктор Зарецький – український «Густав Клімт» / О. Авраменко // Бібліотека українського мистецтва. - 1991 . – № 2. – С. 26 – 27.
6. Плеяда нескорених: Алла Горська, Опанас Заливаха, Віктор Зарецький, Галина Севрук, Людмила Семикіна: біобібліогр. нарис / авт. нарису Л. Б. Тарнашинська; наук. ред. В. О. Кононенко. – К. : [б. в.], 2011. – 200 с. – (Шістдесятництво: профілі на тлі покоління; вип.13).
7. Спілка художників України. Віктор Зарецький: живопис, графіка / Спілка художників України, Спілка

художників Києва // Каталог виставки творів каталог. – К.,1991.− С.32.
8. Сіксай І. О. Пейзаж у творчості художників Закарпаття другої половини ХХ ст.: огляд літературних джерел / І. О Сіксай // Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція. – 2011 .− №5. – С.146 – 148.
9. Режим доступу [Електронний ресурс] http://faqukrs.xyz/mistectvo-ta-rozvagi/mistectvo/74424-suchasnij-zhivopis-pejzazhi-suchasnih-hudozhnikiv.html
10. Режим доступу [Електронний ресурс] http://uartlib.org/downloads/Avramenko_Zareckiy_uartlib.org.pdf

Дуда В.

Науковий керівник – доц. Дячок О. М.

ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ ТЕРНОПОЛЯ ХХ-ХХІ СТОЛІТТЯ

Постановка проблеми. Пейзаж у творчості художників Тернополя ХХ-ХХІ ст. є надто різноманітною темою для роздумів, а отже цікавою для розгляду, та поглиблення знань. Саме незліченність майстрів, що працювали в різних техніках відображення природи що оточує нас, провокує дізнатись більше про особливості кожного художника, та описати який вклад у мистецтво зробив кожен з них.

Метою статті є – ознайомлення із пейзажистами міста Тернополя, дослідження їх вкладу в розвиток і становлення пейзажного жанру України.

З**авданнями** праці є: виокремлення тернопільських творців пейзажу в ХХ-ХХІ ст., які мають найбільший вплив на напрямок розвитку пейзажного жанру; пошук відмінностей у зображенні та особливості розвитоку жанру за цей короткий період.

Одним з основних завдань нашого суспільства, що постають перед системою сучасної освіти, є формування культури особистості. **Актуальність** цього завдання пов'язана з переглядом системи життєвих і художньо-естетичних цінностей. Формування культури підростаючого покоління неможливо без звернення до художніх цінностей накопичених суспільством у процесі свого існування.

Таким чином, стає очевидна необхідність вивчення основ історії мистецтв [1, с. 53-55].

Почнемо знайомство із провідного живописця Тернополя Михайла Піпана який є представником одеської школи. Його можна назвати місцевим Ван Гогом, та на відміну від останнього у Тернопільського художника є своє лице, і треба вміти це побачити. На його роботах можна зустріти відомі кожному Тернополянину краєвиди, міські та паркові пейзажі, а вільний і сміливий мазок надає роботі домашнього затишку [2].

Наше рідне місто обпалене у 1944-му місто відтворював художник Дмитро Шайнога – він осів у нас після Другої світової. Руїни нашого міста, розбомбленого і розграбованого під час боїв у 1944-му році, змінена в останні десятиліття Надставна церква і знищений парафіяльний костел – теми малюнків про воєнні часи у Тернополі. Водночас за картинами стоїть доля людини та драматична історія міста що переплелись разом і повністю відобразилися на полотнах художника. Як не як, а бої за Тернопіль тривали у березні-квітні 1944-го року. Руйнування були настільки значними, що 85% будівель перетворилися у руїни. Очевидці згадували: не те, що проїхати, а пройти Центром було неможливо. Наслідки цього хаосу і зафіксував митець. До слова, художник постійно малював Тернопіль. Отож, колишній історичний центр міста – площа Собєського з відомими до війни готелем Пунчерта і ярмарками святої Анни постають на малюнках у вигляді обсмалених стін бездахих будинків із димарями, що стирчать у порожнє небо, з обпеченим вогнем деревами. Є у спадку Дмитра Шайноги і праці, присвячені відбудованому місту. Звісно всі форми і предмети що з’являються на полотнах є далекими від реальності і дещо не правдоподібними, але дух міст і архітектури що відроджується переданий чуттєво і неперевершено [3].

Представницею сучасного пейзажного живопису є Оксана Дорош, її твори наповнені глибоким внутрішнім осмисленням, прагненням створити довершений образ, асоційований із реальністю. Вона любить робити акцент на тильних якостях полотна, мотузок, які використовує у своїй роботі художниця, зближує її творчі пошуки з мистецькими експериментами представників інформальної течії в живописі ХХ ст.

Вона на полотнах зображує різноманітні пам’ятки Тернополя: собори, цивільні будинки, дороги і спокійні парки, а експресивна манера додає загадковості і життєвості. Графічні ефекти створюються за рахунок гри складок полотна, фактурності поверхні. Інколи у своїй роботі майстриня розширює межі площини полотна, надаючи творам об’ємних просторових якостей. Такий ефект досягається шляхом кріплення полотна до підрамника за допомогою мотузок [4, с.190].

Одним із видатніших графіків і живописців Тернополя є Євген Удін. До Тернополя із Чернівців він переїхав у 60-их роках. З того часу на його роботах оселилося наше місто [5].

Одним із головних об’єктів нашого міста є став. Тож не дивно, що він став одним із головних героїв робіт майстра. А крім того, на малюнках Євгена Удіна — околиці міста. Він зображав дальній пляж, Кутківці з будиночками під солом’яними дахами. Художника цікавили стара архітектура — неодноразово малював сакральні споруди Тернополя, на його роботах залишилися вже знищені будиночки середмістя. Часто художник зображає те, попри що інші пройдуть та не помітять.

Він став одним з тих, хто на власні очі бачив як Тернопіль відновлювався після другої світової війни. Активно зображав як із попелу і уламків місто стало таким, як ми його знаємо. Чорно-білі,

кольорові, графічні, інколи живописні, твори які неможливо забути чи пройти повз, потрібно уважно роздивлятися кожну деталь, адже від цього залежить розуміння роботи.Євген Удін брав активну участь в розбудові міста, зокрема давав свої проекти того, як воно має виглядати і не одноразово міська рада схвально ставилася до його порад [6].

Представник пейзажистів Тернополя XX ст. Михайло Володимирович Витягловський, який у своїх роботах часто зображав архітектуру і краєвиди нашого міста. Працював у багатьох техніках – живопису, дерев'яної пластики. Характерним для його робіт є динаміка розвитку сюжету. Художник часто застосовує відкриті, яскраві кольори, що здіймаються в танку, і дивовижним чином проглядаються обриси будівель, вулиць та людей. Також мав високий вплив на розвиток абстрактного мистецтва.

Провідний художник сучасного Тернополя Кузів Михайло Петрович. В основі його стильової спрямованості творчості – синтез реальності в гармонійному поєднанні абстракції з філосфським осмисленням сюжетів. Автор багатьох жанрових полотен, пейзажів. Часто зображає Тернопільські вулиці, та архітектурні візитки міста [7].

Михайло Кузів працює в постмодерністському напрямі, вміло поєднуючи геометричну та чисту абстракцію, елементи сюрреалізму, фігуративний живопис. Художник відтворює світ із любов'ю, на українському генетичному рівні його твори сильні, глибоко філософські, в них читається історія нашого народу. Часто звертається на тему козаччини. Загалом він пройшовся з пензлем багатьма історичними епохами. Його творчість є суттєвим вкладом в розвиток Тернопільського пейзажного жанру [8].

Останній у цій статті, та не останній по-важливості Володимир Чорнобай. Світ його картин цілком самодостатній. Він не має потреби у випадкових свідках. І, мабуть, саме тому дивитися на нього — майже диво. Такі думки виникають, коли вперше знайомишся із творчістю відомого тернопільського художника Володимира Чорнобая. У творчості цього митця є незбагненна таємниця, що відчувається у всьому: в якихось аж ніби нетутешніх картинах з їх фантастичними та звабними темами й образами, що зворушують душу та серце, котрі говорять співучим багатоголоссям, у розписних дошках, з німої деревини яких ніби вивільняються химерні обличчя, у пейзажах та портретах. Ми входимо у світ художника, як у дім. І на якийсь час перестаємо належати самим собі, бачимо речі, про які ніколи раніше не здогадувались, віддаючись на волю його фантазії. Адже тому, хто малює, дана влада змушувати предмети говорити, а нам — розуміти побачене і робити з цього висновки [9].

Неперевершений стиль письма художника змушує замріятись і заздрити баченню митця, гармонія фарб, мазок, і текстура полотна надихають на роздуми. Володимир Чорнобай як і всі Тернопільські художники, часто зображав архітектурні пам'ятки, і ключеві місця. У характерній для себе манері на полотнах зображав звичні вулички та площі.

Для того щоб найбільш повно зрозуміти пейзажний жанр у виконанні Тернопільських митців слід дивитись у минуле, з чого все починалось і повільно слідкувати за розвитком і урізноманітненням його як самостійного жанру живопису. Бо це єдиний шлях для самовдосконалення

Висновки: провівши дослідження, та поверхнево оглянувши творчість та історію художників пейзажистів Тернополя, можна стверджувати що, пейзажний жанр користується популярністю. Більше того, виробився типовий, характерний для нашого регіону стиль, який вже можна назвати школою. А це означає, що ми маємо серйозне підґрунтя для розвитку. Визначив, що відносно початку XX ст. у XXI ст. пейзажний жанр зробив якісний стрибок вгору, став значно різноманітнішим і користується більшою популярністю. І справді кожен художник випробовує свої сили в написанні пейзажу і вносить свою лепту в загальний досвід зображення навколишньої дійсності, а це й означає що процес розвитку мистецтва не стоїть на місці, це хороша новина, яка дає впевненість в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агальянова Н. Образотворче мистецтво: стан і проблеми Вивчення // Рідна школа. - 2001. - №1. - С. 53-55.
2. Живопис Михайла Піпана [Режим доступу] https://moemisto.ua/te/zhivopis-mihayla-pipana-7781.html
3. Мороз В. Війна, Тернопіль і художники [Режим доступу] https://te.20minut.ua/Nashe-mynule/vijna-ternopil-i-hudozhniki-10414993.html
4. Львівська Національна Академія Мистецтв. Наукова стаття [Режим доступу] www.logos.biz.ua/proj/lnam/online/lnam--190.pdf-C 190.
5. Золотнюк А. **Тернопіль, увічнений на роботах Євгена Удіна** [Режим Доступу] http://poglyad.te.ua/ternopil vidhuky/strong ternopil-uvichnenyj-na-robotah-yevgena-udina-fotostrong.html
6. Гаврилів Н. Євген Удін: «Важливо побачити та змалювати місто в його деталях» [Режим доступу] http://teren.in.ua/2017/01/20/yevgen-udin-vazhlyvo-pobachyty-ta-zmalyuvaty-misto-v-jogo-detalyah-foto/
7. Дуда І. Кузів Михайло Петрович [Режим доступу] http://esu.com.ua/search_articles.php?id=937
8. Шот М. Скульптуру й живопис поєднали на спільній виставці двоє українців із Тернопілля і США [Режим доступу] http://www.tenews.org.ua/post/view/skul_pturu_y_zhivopis_poednali_na_spil_niy_vistavci_dvoe_ukrainciv__iz_ternopillya_i_ssha
9. Сагаль О. Тернополянин Володимир Чорнобай: «Художник нині може створити мистецький твір із чого завгодно» [Режим доступу] http://nova.te.ua/statti/ternopolyanyn-volodymyr-chornobaj-hudozhnyk-nyni-mozhe-stvoryty-mystetskyj-tvir-iz-chogo-zavgodno/

Бас І.

Науковий керівник – асист. Вольська С. О.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПЕЙЗАЖУ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Сучасний живопис володіє неймовірним потенціалом завдяки доступності освіти, матеріалів, можливості подорожувати. Мистецькі надбання попередніх поколінь художників дозволяють глибоко зануритися у світ прекрасного. Художники можуть почерпнути натхнення у майстрів, адже їх стилі та техніки глибоко вивчені і дозволяють молодим початківцям краще сконцентруватися на своїй індивідуальності, саме тому дане дослідження набуває **актуальності.**

Метою статті є дослідження зародження та розвитку українського живописного пейзажу, та ознайомлення з творчістю художників, які працювали у цьому жанрі.

Виклад основного матеріалу. Людина повинна бачити біля себе найрізноманітніші блага землі, прагнути до гармонії та краси, відчувати неперевершені відчуття, спостерігати і знаходити всі барви життя, а в цьому допомагає природа. Саме вона є гармонійною, розвиває естетичні почуття, навчає не тільки бачити але й відчувати. Невичерпність оточуючого світу народила в образотворчому мистецтві вид пейзажного живопису.

Мистецтво пейзажу базується на зображені природи, архітектурних будівель, міст та має великий зв'язок з людиною.

Питання виникнення пейзажного жанру в українському мистецтві висвітлюється в комплексі із врахуванням таких важливих аспектів як світоглядна база і культура середовища. Українське образотворче мистецтво не могло розвиватися на рідному ґрунті через відсутність в Україні спеціальних навчальних закладів. Більшість художників, які малювали українські краєвиди, були мандрівними і мистецьку освіту здобували поза межами країни — у Петербурзі, Відні або Кракові. Завдяки цьому мистецтво піддавалося суттєвим впливам чужоземних течій. Саме тому український пейзажний живопис розвивався в контексті європейського мистецтва [2].

До початку XIX столітті пейзаж в українському мистецтві не існував як окремий самостійний жанр, а служив лише фоном для настінних розписів, церковних ікон, в гравюрах та книгодрукуванні. У цей же час пейзажний жанр розвивається у контексті портретного живопису. У виконанні портретів перед митцями поставали нові завдання — реалістичне відображення життя, де пейзаж використовувався для підсилення емоційного впливу, поетичної настроєності, що складало нове відчуття природи. Також пейзаж зображувався на картинах виконаних українськими художниками на замовлення литовських та польських феодалів – інформативно насичені зображення конкретної місцевості детально відображали характерні особливості ландшафту, садиб, околиць, парків, маєтків тощо [1].

Одним із перших початківців пейзажного академічного живопису був художник Василь Штернберг, саме він у XIX столітті зробив великий вклад в розвиток українського пейзажу. Він започаткував м’яку не контрастну манеру письма і дотримувався її у всіх творах олійного живопису, почав будувати пейзажі за принципом плановості та прагнув до гармонії з природою. У своїх картинах намагався передати витончені деталі певних моментів, які можна прослідковувати в таких творах як «Краєвид Подолу в Києві», «Водяний млин» (1837), «Аскольдова могила» (1837), «Озеро Немі поблизу Рима» (1845) [2].

Один з найближчих друзів Штернберга був Тарас Шевченко, який теж як художник, займає особливе місце в українському мистецтві. Будучи обдарованим від природи він прекрасно володів всіма відомими тоді засобами зображення. Шевченко працював в Київській археографічній комісії. Художникові довелося побувати у різних місцях України, де він змальовував й описував історичні пам’ятки. З часу його подорожей залишилось чимало акварелей, простих і природних за своїми сюжетами. По праву визначне місце у шевченківському доробку належить його акварельним пейзажам [5], таким як «Місячна ніч на Косаралі» (1848), «Укріплення Іргизкала» (1848), «Гористий берег острова Ніколая» (1849). Він став першим художником, який проклав новий реалістичний напрям, і став основоположником критичного реалізму в українському мистецтві [3].

Оскільки Штернберг і Шевченко товаришували, Штернберг намалював декілька портретів поета та створив фронтиспис до першого видання "Кобзаря" – офорт "Кобзар з поводирем" (1840), Шевченко присвятив художнику поему «Іван Підкова» і подарував «Кобзар» – на якому написав вірш для друга (1840) [5].

На рубежі XIII – XIX століть європейська культура переживала зародження романтизму, який став першим художнім напрямом, в якому з усією визначеністю проявлялося усвідомлення творчої особистості як суб’єкта художньої діяльності, він збагатив світ новими яскравими кольорами. Романтики відкрито дозволяли собі повну свободу творчості [4].

У пейзажі художників завжди приваблювала неприборкана сила стихії в природі, їх інтригувало те, що вона не завжди була підвладна людині. Хоч і академічні традиції міцно закріпились у мистецтві, у художників, які працювали в Україні поступово починають визрівати нові тенденції подачі природного середовища, що відповідали реалістичним засадам розвитку європейського мистецтва.

XIX століття поєднало в собі два глобальних напрямки романтизм і класичний реалізм [4]. Ці два напрямки розвивалися практично паралельно, доповнюючи один одного. Тісно пов'язаною з Україною була доля художника-мариніста Івана Айвазовського, який значну частину життя провів у рідній Феодосії і заповів цьому місту свою картинну галерею. Українська тема звучить у його роботах «Очерети на Дніпрі поблизу містечка Алешки» (1857) та інші пейзажні та жанрові твори.

Новаторською для пейзажу стала творчість Архипа Куїнджі, який народився поблизу Маріуполя. Перша ж виставлена ним картина — «Ніч на Дніпрі» — стала сенсацією в Петербурзі (1880). Художник володів неймовірним талантом писати краєвиди та гру світла на хмарах, деревах, скелях. Але на відміну від реалізму, романтизм в Україні не набув масштабного поширення і як глобальний напрямок в живописі не розвинувся.

У XIX столітті відтворення природи стало глибокою зміною, яка відбулася з посиленням реалістичних тенденцій. Сам реалізм базувався на зображені реальної дійсності, натуралістичності зображення, проявлявся в індивідуальному стилі митців. Якщо звернути увагу на картини Сергія Васильківського, то побачимо, що мальовничі краєвиди посідають вагоме місце у творах живописця, це висвітлюється в картинах «Млин» (1910), «Сільська дорога» (1886), «Весна на Україні» (1883). Поєднання мистецтва з усвідомленням національної ідеї вперше відбувається в творчості митця [2, с. 40]. Свою майстерність він повністю віддає Україні: пише пейзажі Подніпров'я, Поділля, Слобожанщини. Разом із ним художники Петро Левченко, Микола Беркута належать до вітчизняної пейзажної школи. Художників реалістів ще називали передвижниками, їхні картини характеризувалися глибокою психологічною розробкою образів, зображенням драматичних моментів історії.

З кінця XIX століття в українському мистецтві великого розвитку набуває пленерний живопис, пов'язаний з винаходом тюбикових фарб. Живописець мав змогу працювати далеко від своєї майстерні, на природі, при натуральному освітленні. Цими художниками були імпресіоністи, творчість яких припадає на кінець XIX – початок XX століття (Клод Моне, Пабло Пікассо, Поль Сезан). Вони жваво і сонячно писали прості невигадливі сюжети природи і повсякденного життя. Це давало можливість творцеві втілити свої емоційні враження на живописний твір. Особлива роль надається миттєвому враженню, що відбувається в просторі лише незначний час, але глибоко вражає внутрішній світ художника.

У 1880 – 1890-х роках українські художники вперше спробували себе в імпресіонізмі.

Одним із найвизначніших українських митців імпресіонізму і своєрідним колористом був Іван Труш. У своїх картинах він поєднував яскраві, сонячні кольори, вони створювали не перевершенні контрасти. Його твори такі як «Промені сонця» (1900), «Самотня сосна» (1919), «Захід сонця у лісі» (1904), «Українська хата» (1910), «Човен на березі» (1925) розкривають багатство української краси в природі [2, с. 90]. Також новаторами імпресіоністичного напрямку варто назвати митців Олександра Мурашко, Михайла Ткаченка, Олексу Новаківського. Яскравим представником генерації художників імпресіоністів був Микола Бурачек, відомий зображеннями краєвидів Дніпра та Києва. Багато творів присвячених українському селу та темам Сходу належать художниці Зінаїді Серебряковій. Вона також належить до вітчизняних імпресіоністів.

Отже, українське пейзажне мистецтво розвивалося в контексті загальноєвропейських тенденцій. Переосмислення європейського пейзажу дало змогу українським пейзажистам створити своє індивідуальне бачення цього жанру. Основними напрямками в живописі XIX – початку XX століття були романтизм, реалізм та імпресіонізм. Любов до природи, її реалістичне бачення, намагання відтворити такою, якою вона є з її тіньовими градаціями – ось ці завдання, які були покладені у пейзажний живопис українськими митцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Живопис 14-15 ст. [Електроний ресурс]. – режим доступу: https://www.br.com.ua/referats/Culture/77278-1.html
2. Лильо – Откович З. Український пейзажний живопис XIX – початку XX сторіччя. – К.: Балтія-Друк, 2007. – 120с.;іл.. – Укр., англ.
3. Тарас Шевченко – художник слова та пензля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yaremche.org/news/956
4. Художественая енциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_pictures/2788/%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC
5. Шевченко художник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://taras-shevchenko.in.ua/shevchenko_hudognik.html

Перфецька В.

Науковий керівник – доц. Мацишина З. А.

ЖІНОЧІ ГОЛОВНІ УБОРИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Актуальність теми. В українському костюмі особливе місце посідає вбрання голови, саме воно з давніх-давен набувало великого поширення. Головний убір – невід’ємна частина одягу, аксесуар для покриття голови, слугує одним із важливих складових частин народного вбрання. Окрім захисної, берегової та знакової функції, виконував ще й естетичну, який є завершенням українського традиційного костюма. Здійснює зв’язок окремої частини (головний убір) із цілим (увесь костюм) і внутрішній – із

світоглядом, з духовним світом людини.

Головний убір залежить від соціально-економічних факторів, географічних та кліматичних умов, релігійних вірувань народу. Виявився найменш змінною частиною народного вбрання, з різноманітними формами, які зберігають елементи давньоруської культури [3, с.7].

Метою статті є подати етнографічну характеристику деяких основних типів головних уборів.

Основним завданням дослідження є виявити особливості головного убору як складової частини духовної і матеріальної культури, його місце в архаїчному світогляді людини та висвітлити історію досліджень культурознавців.

Об'єктом нашого дослідження стали головні убори у дослідженнях науковців, художніх виданнях, творах українських художників та письменників.

Виклад основного матеріалу. Історію традиційних головних уборів досліджували різноманітні науковці, культурознавці, з них і Г. Г. Стельмащук, яка дослідила в 1993 р. монографію «Традиційні головні убори українців» [4] У фольклорних записах літературних творах ми можемо відтворити побутове історичне життя наших пращурів.

Одним із важливих джерел у вивченні традиційного одягу західних областей України є альбом документованих малюнків костюма, виконавців О. Л. Кульчицькою. Письменники реалістично відтворювали життя українського народу, приділяли особливо велику увагу опису народного одягу, традиційної культури, звичаям, обрядам, слід передусім назвати І. П. Котляревського, Т. Г. Шевченка, А. П. Свидницького, І. Я. Франка, І. С. Нечуя-Левицького, Г. Ф. Квітку-Основ'яненка [1, с.21].

Стародавній жіночий убір голови на території України, залишки якого знайдені археологами в скіфо-сарматських та слов'янських курганах, був зроблений з металевих пластин, тканини або шнурка чи дротика з нанизаними на них скляними або металевими дзвіночками, кільцями, намистинками [1, с.177]. А вже до кінця XIX століття убір став більше оздоблюватися стрічками, нитками, фурнітурою, бісером. Використовувалися різноманітні шовкові, бавовняні, конопляні, і інші тканини.

Головні убори характеризуються розмаїттям форм, прикрас, способів носіння. Система художнього творення та образно-структурованого вирішення головних уборів формувалась упродовж віків. Найтісніше поєднаними із духовним світом людини вважались обрядові убори, їх виникнення і розвиток пов'язувався з ідеєю посередництва між земним і небесним (поява стрічок, застосування у вінках пір'я птахів, які виконували за уявленнями роль посередників тощо) [4, с. 5 – 225]. До головних уборів належать як поодинокі вироби (наприклад, хустини), так і складні комплекси (кибалка, чіпець, пов'язка,).

Типологізація головних уборів відбувається за такими основними ознаками: стать; вік; матеріал; крій; конструкція; способи носіння і декорування. Вінок займав особливе місце серед головних уборів дівчат. Обручик на голові дівчини, шкіряна пов'язка відомі здавна. Коло – це, передусім, оберіг, у багатьох народів – символ сонця. Ще донедавна, щоб оберегти своє житло від злих духів, свяченою крейдою окреслювали його на Йордан магічним колом. Обручик, начільну пов'язку-стрічку як оберіг і символ сонячного диска носили на голові від найдавніших часів [3, с.181]. Вінок ніколи не вказував ні захисної, ні практичної функції. Це єдиний головний убір, який з давніх часів був виключно знаком. Дівчата одягали вінок уперше, досягнувши повноліття. В сім'ї, де було кілька сестер, як правило давали старшій. На Гуцульщині на початку XIX століття ще був відомий звичай, за яким, поки старша сестра не вийде заміж, молодій одягати повний убір не можна. Старшу сестру можна було впізнати по привабливішому головному уборі і одягу [3, с.182]. Вінки мали емоційне декоративне навантаження. Їх виплітали із живих та штучних квітів, виготовлених із вовни, тканини, паперу, фольги, металевих блискіток, воску, пір'я, пофарбованого у різні кольори. Технікою плетіння, в'язання, наклеювання, пришивання формували розміщення кольорових квітів, дротинок із пацьорками, пір'їн і т.д., створюючи цікаву композицію. Народні майстри розробляли різні прийоми виготовлення вінків із численними підгрупами, варіантами прив'язування стрічок. Зокрема, карабулі – вінки зі штучних квітів зі скляними намистинками і стрічками (Буковина) [2, с.91].

Вишивка головних уборів характерна оригінальною композицією. Стрічки вишивали рядами пишних квітів, складних геометричних мотивів або ламаною чи хвилястою лінією, у вгинах якої розташовані квіти, а на виступах – листочки, пуп'янки. [2, с.111]. До того ж вишивали не «хрестиком», оскільки він з'явився аж в кінці XX ст., а використовували такі шви: «морщінка», «солов'їні вічка», «мережка», «сирма», «колення», «виколювання», «кручений шов ланцюжком» та багато інших, кожен з яких відносився до свого регіону. Вишивка головних уборів – важливий художній акцент у композиційній цілісності народного одягу.

Очіпки, кибалки виділяються переважно суцільно вишитими складними розетковими композиційними мотивами, розміщеними по краях у вигляді кайми, в кутах і на всій площині у розетковому або стрічковому плані. Матеріал: заполоч, шовк.

Очіпок (очепок, чепець, чіпець, капор, чепак, керпа) – невід'ємна частина головного убору заміжніх жінок, що стягувалося ззаду стрічками, щоб зав'язати, тугіше притримали зібране на голові волосся. Виготовляють із таких матеріалів: домоткане полотно, тканини фабричного виготовлення (шовк, парча, сатин, ситець тощо) і плетеної сітки. Очіпок шили, формуючи дно і береги, часто підшиваючи підкладку. Варто

відзначити, що чепець, який одягала молода на весіллі, був символом щастя і продовження роду. Це свідчило про магічну функцію очіпка, одягнутого на голову в день вінчання.

Кибалка (гибалка, химля, хомевка) – круг, виготовлений з ліщини, паперу, соломи, обмотаний зверху полотном, їх накладали на голову та замотували волосся валочком.

Намітка (плат, завивало, серпанок, перемітка, рінтух, рубок, рушник, завійка) – рушникоподібне жіноче вбрання для голови. Незважаючи на їх локальні назви та відмінності у способів носіння, всі вони мали вигляд довгого шматка полотна довжиною до 5 м, шириною до 50 см, кінці якого були прикрашені пишним тканим переборним орнаментом. Техніка ткання: перебір – закладне, читоване, заборами, вишивання стебнівкою, гладдю, низинкою. При вінкоподібній формі убору голови довгою наміткою орнаментовані частини виступали на кінцях, над чолом. Намітки складали у глибокі складки; обгортали голову, закриваючи волосся, і зав'язували на потилиці вузлом, а вільні кінці спадали вниз, на плечі, іноді сягаючи пояса (Волинь, Полісся). Намітки зав'язували півколом над чолом (Покуття), рясували в дрібні складки (Прикарпаття), часом один кінець примітки спускався на спину, а інший на груди (Південь України) або ж плат зав'язували над чолом. Крім вишивання, мережання узорного ткання її декорували стеклярусом – склендячкою, бісером, металевими пластинами, нитками (Буковина) та ін. [2, с.90].

Висновки. Отже, вже з середини XX століття традиційні головні убори (окрім хустки) втратили свою знакову функцію майже наполовину, дівчата тепер у свято вінки не вдягають, він перестав виконувати і оберегову функцію, хоч як знак нареченої побутує і в наші дні. Проте у творах образотворчого мистецтва, підручниках досить часто дівочі головні убори стають лейтмотивом картини, передаючи ностальгію за красою кінця XIX – початку XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніколаєва Т. О. Український костюм. Надія на ренесанс. – К.: Дніпро, 2005. – 320с. ілюст. Р. В. Захарчук-Чугай, Є. А. Антонович. Українське народне декоративне мистецтво: навчальний посібник. – К.: Знання, 2012. – 342с., XXXII с. кольор. іл.
2. Стельмащук Г. Г. Українські народні головні убори: монографія / Г. Г. Стельмащук; Львівська нац. Академія мистецтв. – 2-е вид., допов. І переробки. – Л.: Апріорі, 2013. – 276с.
3. Традиційні головні убори українців / Г. Г. Стельмащук – К., 1993. – 240с., іл.

Касьян М.

Науковий керівник – доц. Тютюнник І. С.

МОТИВИ ТВОРЧОСТІ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО, РЕАЛІЗОВАНІ У ВІЗУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

Творчість талановитої української художниці XX ст. Марії Приймаченко «живе» й сьогодні, надихаючи молоде покоління митців на нові фантастичні образи, що знайшли своє вирішення у різних видах мистецтва. Яскраві барви та незвичне орнаментальне оформлення є визначальною рисою живопису самобутньої художниці. Багато мистецтвознавців визнають її роботи явищем світового масштабу.

Актуальність цієї теми зумовлена значним резонансом в суспільстві образів М.Приймаченко та малою обізнаністю українського суспільства про послідовників Марії Приймаченко.

Тема дослідження частково окреслена у статтях Н. Бекетової, Н. Казьмірук, М. Мурашко [1;5;6]. Також деяка інформація міститься у інтернет-джерелах. Проте узагальнюючого аналізу творчості послідовників художниці у мистецтвознавчій літературі досі не існує.

Метою дослідження є виявити послідовників Марії Приймаченко та з'ясувати рівень творчого переосмислення образів великої української художниці.

Президентом України було оголошено 2009 рік – роком Марії Приймаченко та присвячено 100-річчю від дня народження української художниці. Річницю поділили на дві частини. Перша – події, що стосувалися постаті української мисткині. Друга – конкурс «Приймаченко і я» [3].

Послідовники мисткині, то вони не обмежились лише образотворчим мистецтвом, а продовжили створювати фантастичні образи за мотивами художниці й у інших напрямках : декоративне мистецтво, дизайн, стінопис.

Серед них скульптор Ольга Бердник – член Національної спілки майстрів народного мистецтва України, творчий шлях якої, розпочався завдяки роботам М. Приймаченко: «Починала я, дійсно, з цього: біля двох десятиліть тому мене вразив її світ, і займатися керамікою я почала саме з її робіт. Коли побачила ці образи на папері, захотілося зробити їх в об'ємі» [2, с. 80]. Однак з часом майстриня відірвалася від творчого доробку великої художниці та почала створювати свій власний світ. У неї весь час народжуються нові образи, які ніколи не повторюються, кожен з них несе у собі певний зміст та настрій.

Ще одним представником скульптурного напрямку є Неллі Ісупова – член національної спілки художників України. Мотиви її творчості візуально дуже нагадують малюнки Марії Приймаченко, та майстриня не є послідовницею великої художниці : «Н. Ісупова є яскравим прикладом трансформації декоративного

мистецтва другої половини XX ст. від традицій народного розпису кераміки, через пошуки свого стилю в різних техніках, до формування оригінального, сміливого, неповторного творчого почерку» [1, 53].

У мистецтві скульптури поруч з майстрами, що творять з традиційних матеріалів є ще один послідовник Марії Приймаченко, який для виготовлення робіт використовує солому – Олексій Шевчук. Дев'ять фантастичних істот із сіна скульптор зробив за мотивами картин народної художниці. Автор називає їх «сеноскриптами» [4]. Серед них найбільше вражає червоний лев. Митець поєднав у ньому велику кількість елементів. Дрібний квітковий орнамент огортає його з усіх сторін, а контрастний чорний колір додає роботі виразності.

Марія Приймаченко стала джерелом натхнення і для талановитої художниці – Тетяни Балбус, що родом із Кременця. « Її можна вважати послідовницею М. Приймаченко – є навіть серія картин за мотивами творів всесвітньо відомої художниці. Але якщо Марія Приймаченко малювала своїх дивовижних звірів, то Тетяна Балбус робить це через аплікацію. При цьому мисткиня не копіює, а лише черпає натхнення з них» [5].

Живописець Арсен Савадов теж намагався інтерпретувати образи Марії Приймаченко на одному із своїх полотен. Як стверджує автор : «Коли писав картину «Країна Шу», я взяв маленькі квіти Примаченко, зробив їх велетенськими і посадив туди своїх моделей. Я збільшив їх, як сучасний художник, але таке враження, що це її світ. Це і є діалог між митцями, між культурами» [7].

У мистецтві гобелену талановита художниця надихнула майстриню Тетяну Сосуліну на створення цілої серії картин – «Частинка любові». Ці роботи є своєрідною стилізацією образів Марії Приймаченко – прозорі та легкі на вигляд, неперевершене поєднання колористичних барв, чіткість та виразність форм.

Також творчості М. Приймаченко присвятила виставку художниця Людмила Тесленко-Пономаренко, що має назву «Присвячується Марії». Ідеї мисткині втілились у великих текстильних панно та моделях одягу, виконаних у складній сучасній техніці сито друку по тканині. Її роботи відрізняються не багатоколірністю та приглушеністю тонів, сюжети переважно абстрактного характеру.

Ще один з проявів творчості за мотивами М. Приймаченко є досить незвичним – це казковий стінопис. Він знаходиться у місті Києві, яскравий та життєрадісний малюнок займає майже всю торцеву стіну будинку по вулиці Туполєва. Автором стріт-арту є іспанський художник із Барселони Zosen Bandido. На створення казкового розпису його надихнули роботи відомої української художниці Марії Приймаченко [1]. Наша співвітчизниця стала натхненницею ще одного стінопису – «Кохання», французького художника Луї Ламбер.

Творчість М. Приймаченко спричинила значний резонанс і в українському суспільстві. Дизайнери вже давно звернули увагу на наїв. Серед них З літніми сукнями «Жінка тільки для Бога» Айна Гассе дебютувала на Міланському тижні моди де підкорила публіку рисунками тканин та вишивкою бісером, які запозичила з творчості Марії Приймаченко. Ще однією дизайнеркою, що звернулась до мистецтва відомої художниці стала Оксана Караванська з колекцією весна-літо 2009, зобразивши химерних істот майстрині в аплікаціях та принтах.

Отже, ми виявили, що послідовники Марії Приймаченко є в різних видах мистецтва : скульптура (з використанням традиційних та не традиційних матеріалів), живописі, гобелені, художньому текстилі, стінописі. Проаналізувавши роботи різноманітних митців, що творили натхненні великою художницею, ми виявили деякі спільні риси, які їх об'єднують: стилізовані форми, яскраві насичені кольори, чудернацькі образи та орнаментальні мотиви. Як бачимо за мотивами її творчості створюють свої полотна не лише вітчизняні, а й світові митці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекетова Н. Сад Неллі Ісупової / Н. Бекетова // Образотворче мистецтво. – 2007. – № 3. –С. 52 – 53
2. Дивний І. Те, що знаєш і любиш, переходить через твою душу і потім втілюється / Іван Дивний [електронний ресурс]. – Режим доступу : http ://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/17637/23-Berdnik.pdf?sequence=1. – 27.02.2017.
3. Звірі-філософи про світ людей [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ratusha.lviv.ua/zviri-filosofu.html. – 19.03.2017.
4. Казковий, фантастичний і чарівний світ Марії Приймаченко [електронний ресурс]. – Режим доступу : – 19.03.2017.
5. Казьмірук Н. Послідовниця Марії Приймаченко [Текст] : [кремен. художниця Т. Балбус] / Н. Казьмірук // Замок. – 2013. – № 1/4. – С. 16.
6. Мурашко М. В. /Засоби художньої виразності живопису Марії Приймаченко в українському відео-дизайні [електронний ресурс]/ М. В. Мурашко // Аркадіа. - 2015. - № 2.
7. Український наїв XX ст. [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrainian-naive.com/publication/arsen_savadov. – 19.03.2017.+

Метельська О.

Науковий керівник – доц. Тютюнник І. С.

СТІНОПИС ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ ТЕРНОПОЛЯ

У XXI ст. сірі вулиці міст вже нікого не приваблюють, а сучасні художники шукають все й нових-нових об'єктів для творчості. І ось в моду приходить розпис стін, який додає яскравих барвів місту та

стає його візитною карткою.

Дослідження є актуальним оскільки, лише декілька років тому мурали почали набувати шаленої популярності. Туристи, приїжджаючи в нове місто, в буквальному сенсі, – шукають розписані стіни для нових фотографій та власного натхнення.

Вивченість теми лише розвивається, поки що є лише статті про стінопис, графіті таких авторів як С. Думасенко, І. Татарова, Л. Левицька [1], але в них вуличне мистецтво розглядається в загальноукраїнському контексті, а місцеві розписи залишаються поза увагою мистецтвознавців.

На просторах Інтернету статті базуються виключно на одній події, тобто розпису одної стіни, немає узагальненої оцінки.

Мета дослідження – виявити початок зародження та розвиток стінопису в Тернополі. Завданнями є виявити місце нового напряму в мистецтві та визначити функції в суспільстві.

Історія стінопису сягає ще Ст. Єгипту, Риму та Греції, а на території сучасної України це були трипільці. Ці розписи мали переважно сакральний, магічний зміст, який пізніше розвинувся у високохудожні твори, наприклад, такими є роботи Мікеланджело у Сікстинській капелі. З XVI ст. українці традиційно розмальовували свої оселі петриківським розписом. А зараз стінопис відкриває себе по-новому, демонструючи цим незалежну творчість, неймовірні задуми та творчі ідеї, що порушують проблеми сьогодення.

Найпершими створювати стріт-арт у Тернополі стали 14 молодих художників, які ще у 2011 р., взявши участь у проекті «Візуальне вуличне мистецтво», почали розписувати стіни трансформаторних підстанцій. Завдяки старанням молодих митців у дворах будинків на вулиці Лесі Українки, Київській, у центральній частині міста з’явились наче фотографічні зображення мурів Тернопільського замку та казкових міст, панд, різноманітних квітів, та орнаментів у роботі «Старий парк». Загалом було прикрашено понад 50 трансформаторних підстанцій [1].

Після них почали розписувати стіни художники у рамках акції «Розмалюй своє місто». А це усі в’їзди у Тернопіль, які стали синьо-жовтими, пішохідні мости на залізничному вокзалі та біля ТНТУ і кілька графіті у центрі міста. Найбільш популярним є малюнок з чорноволосою дівчиною з синьо-жовтими квітами, що закликає припинити війну та векторне зображення Тараса Шевченка на вул. Руській, 51.

Після Євромайдану 2014 р. в місті з’явилося декілька патріотичних малюнків, одним з них є стіна в арці на Валовій, на якій Шевченко постав в образі бійця, Франко – журналіста, а Леся Українка – медика-волонтера.

За кількадесят метрів від цього стінопису, в тихому куточку на одній із стін будинку УМВС з’явився намальований студент, який сидить на барикаді з книжкою в руках, готового нести світло знань, дбати про процвітання держави.

У Тернополі на честь пам'яті українського виконавця Кузьми Скрябіна відкрили «Стіну щасливих людей». Мурал із зображенням Кузьми з'явився 2016 року на фасаді будинку, за адресою вул. Б. Хмельницького, 43. Проект втілився в реальність завдяки ГО «Файне місто» та художникам «Just art». Розпис тривав 3 дні, а над ідеєю працювали цілий рік [6].

Також літом 2016 року на одному з будинків по вул. Брюкнера урочисто відкрили стінопис із зображенням митрополита А. Шептицького. Воно викликало суперечливі емоції у жителів міста. Так мешканці одного з будинків, на фасаді якого почали малювати мурал були категорично проти. Однак після року вмовлянь та декількох перероблених ескізів, вони таки погодились. Розпочали малювати мурал ще восени 2015 року у рамках мистецького фестивалю «АрТерВізія» художники з Одеси [2].

Під час мистецького фестивалю «Ї» у травні 2016 р. до Тернополя завітав харківський художник Гамлет Зіньківський, відомий численними стріт-арт роботами. Малюнки графітиста можна побачити на стінах будинків на вулиці Руській, 25 та в дворику мистецької галереї «Бункермуз», на вул. Чорновола та біля арт-кафе «Коза». Прославився художник своїм чорно-білим стилем з додаванням філософського напису. Його девіз – «прийшов, побачив, створив» [4].

У Тернополі також є стіна розписана віршем українського поета Ю. Іздрика, яку сам автор відвідав під час Мистецького фестивалю «Ї». Розташована вона під аркою на вул. Старий Ринок, 3, а малювали її у рамках проекту «Голос вулиці», мета якого популяризувати літературу і мистецтво – «дати можливість вулицям загомоніти» [3].

Стіна будівлі, що на перехресті вулиць Шпитальної і Острозького, тепер настільки чиста, що перехожі навіть не здогадуються, що там було графіті. Тернопільський художник Юрій Цуприк зобразив масштабне графіті з портретом Надії Савченко, але малюнок зазнав нападу з боку вандалів, тому до Нового Року 2017 його зафарбували [5].

Стріт-арт розглядає весь світ, як одне велике полотно. Ця вулична творчість розвивається найшвидше з усіх відомих видів мистецтва. Це, перш за все, соціальне явище. Воно відображає саме суспільство, його смаки, прагнення, і, звісно, фантазію художників. З 2011 року у Тернополі було створено такі проекти як «Візуальне вуличне мистецтво» (розпис трансформаторних будок), «Голос вулиці», акція «Розмалюй своє місто», стінопис патріотичними малюнками, зображено портрети Скрябіну, митрополиту А. Шептицькому, Н. Савченко та завітав харківський художник Гамлет, який залишив у місті 4 арт-стіни.

Отже, у вуличному мистецтві простежуємо одразу кілька цілей. По-перше, це популяризація культури

настінного живопису. По-друге, це прикраса переважно одноманітних район міст, якими будуть пишатися їхні жителі. Одна з найбільш важливих функцій – освітня. Вона передбачає вшанування відомих постатей країни, а також порушення важливих питань та проблем. Йдеться про поширення культури там, де про неї часто забуває місцева влада. Мурали стають музеєм під відкритим небом, який буде доступний для всіх жителів міста, не залежно від їх соціального статусу. Можна зробити висновок, що культура в Україні продовжує здійматися по драбині свого розвитку уверх. Можливо, зовсім скоро, візитівкою Тернополя дійсно будуть його стріт-артові стіни, які дивуватимуть своїм різноманіттям його жителів та гостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицька Л. Полотнами для молодих тернопільських художників є… трансформаторні підстанції: [про ініціативу міськвлади Тернополя, «фонд розвитку міста» та молодих художників] / Л. Левицька // Голос України. – 2011. – 20. 05. – С.7.
2. Мурал із Шептицьким таки відкрили у Тернополі (фото, відео). Терен [тернопільські новини] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.teren.in.ua/2016/08/27/mural-iz-sheptytskym-taky-vidkryly-u-ternopoli-foto-video/ Дата звернення: 27.08.2016
3. Нікітіна Ю. Фото дня: у Тернополі розмальовують вулиці віршами// 20 хвилин [новини Тернополя] / [Електронний ресурс]. / Юлія Нікітіна. – Режим доступу: https://te.20minut.ua/Foto-dnya/foto-dnya-u-ternopoli-rozmalovuyut-vulitsi-virshami-10497407.html Дата звернення: 27.04.2016
4. Омельницький А. Вуличний художник із Харкова розмалював у Тернополі стіни будинків. ГАЛАС [агенція новин з Тернополя] / [Електронний ресурс]. / Андрій Омельницький. – Режим доступу: www.galas.te.ua/2016/05/вуличний-художник-із-харкова-розмалю/ Дата звернення: 09.05.2016
5. Портрет Савченко у Тернополі замалювали через хуліганів (фото). Терен [тернопільські новини] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.teren.in.ua/2017/01/04/portret-savchenko-u-ternopoli-zamalyuvaly-cherez-huliganiv-foto/ Дата звернення: 04.01.2017
6. У Тернополі про мурал Скрябіна. Тернопіль наживо [тернопільські новини] / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ternopillive.com.ua/dekilka-faktiv-pro-mural-skryabina-u-ternopoli-pro-yaki-vi-ne-znali/ Дата звернення: 01.09.2016

Юречко С.

Науковий керівник – доц. Тютюнник І.С.

ЕСТЕТИКА КВІТКОВИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ЗА МОТИВАМИ КАРТИН КАТЕРИНИ БІЛОКУР

Ім'я Катерини Білокур, самобутньої художниці з народу, яка в своїх чудових полотнах втілила невмирущу красу живописної української природи, назавжди вписалося в історію народного мистецтва. Дивовижною силою своєї фантазії народна майстриня зуміла передати на полотні незвичайну красу, розмаїття квітів рідної землі. Природа, «натура» були її головними вчителями, а квіти – найулюбленішими мотивами.

Квіткові мотиви художниці у наш час відроджуються і набувають широкого застосування у роботах як професійних митців, так і аматорів, які є послідовниками.

В рамках проекту (2015р.) “Атмосфера Катерини Білокур”, присвяченому видатній українській художниці, широкому загалу представили фотопроект, у якому відомі українки занурилися в квітковий світ Білокур, унікальний історичний проект, створений за листами самої художниці, інсталяцію з 20 тисяч квітів, а також модний проект, в якому 13 українських дизайнерів продемонстрували ескізи колекцій. Ця подія відбулась у виставковому просторі “ Атмосфера” (м. Київ). Такі заходи не тільки важливі, але і необхідні для популяризації українського мистецтва серед молодих людей, це відкриває завісу незаслуженого забуття, яка довгі роки приховувала великі таланти нашого народу.

Актуальність теми дослідження зумовлена очевидністю того факту, що творчість цієї художниці-самоука варта не лише емоційних захоплень, а й наукового вивчення.

Метою дослідження є висвітлення художніх якостей творів К. Білокура особливостей їх трактування у роботах її послідовників.

Для досягнення мети було поставлено наступні **завдання**:проаналізувати основні риси творчого доробку К. Білокур; виявити особливості втілення естетики квіткових образів К. Білокур на прикладі робіт Н. Унтило, Г. Самарської, К. Ляшенка та Г. Денеги; з’ясувати можливості інтерпретації зазначених мотивів у діяльності дизайнерів.

Невід'ємним компонентом натюрмортів К. Білокур є квіти. Розкішні вінки з квітів обрамляють яблука, виноград, кетяги калини, горіхи, помідори, буряки, моркву, розсипане добірне зерно пшениці, шматочки цукру. У захопленні світом краси, багатими дарунками рідного краю для неї зникали часові відстані. На її картинах зображені квіти й овочі різних пір року. За тином квітують тюльпани і жоржини, півонії і красоля, рожі і лілії, півники і кручені паничі. І все це виписане навдивовижу тонко, до ілюзорності правдиво (“Квіти за тином”).

На рубежі XX – XI ст. маємо послідовників у живописі, а саме Ганну Самарську, Ніну Унтило, Костянтина Ляшенка і Галину Денегу, що створювали квіткові образи.

Виразнішим послідовником К. Білокур є Ганна Самарська (1941р.). В десятирічному віці доля

посилає дівчинці знайомство з односелицею, Катериною Білокур, яка стала для Ганни "духовною ненькою", наставником і вчителем, відкривши її шлях до малювання. Майже 10 років перебувала дівчина під щирим опікуванням, добротою і любов'ю геніальної художниці.

Ганна Миколаївна в орнаментуванні вподобала саме квіти відкрито центричні, помноженні й поєднанні у суцвіття. Символічним став цвіт калини [5, с. 29]. Її квіти є зайнятими, зосібна зосередженими, вольовими. Вони свідомі своєї посередницької місії поміж світами людськими і райськими. Не марно Ганна Миколаївна свідчила: "Люблю малювати квіти, коли вони не блідні, розкішні, доглянуті, виплекані" [5, с. 30].

Ще однією послідовницею К.Білокур була її учениця Ніна Унтило (1943 р.). Вона теж не уявляла свого життя без пензля і фарби. В самої з раннього дитинства з'явилось натхнення до малювання. Оглядаючи експозицію художниці, бачимо глибоку ніжність у тепло вималюваних пелюстках, відчуваємо ранкову свіжість, краплі роси на листках, цвітіння квітів. Ромашки і бузок, троянди і півонії – літні та осінні квіти яскравими фарбами розпустилися на картинах. Тільки живі квіти, тільки ті, які світяться, і просяться на полотно. Саме вони на думку художниці з Миргорода Ніни Унтило гідні того, щоб застигнути на довгі роки на полотнах її робіт. Вона запевняє, що для неї малювати так само природно, як і дихати.

Ніна Унтило, художниця: "Я пишу тільки живі квіти, тільки які до мене обзиваються, бо я пишу не скільки цим, а скільки серцем, я пишу серцем, я після того як попишу квіти у мене руки трусяться, я не знаю куди сісти. Тому що я дуже емоційно пишу. Не просто так сіла, вимальовую, ні – я пишу кольором, я пишу, душею пишу" [2]. Ніну Григорівну художники любовно називають "Миргородською Катериною Білокур", бо Ніна – без звань і титулів, але дійсно народна, адже народ любить її картини.

Катерина Білокур стала джерелом натхнення і для талановитої художниці – Галини Денеги (1949 р.), що родом із Тернопільщини. Важливою особливістю живопису художниці є те, що квіти вона завжди зображає в апофеозі їх цвітіння.

У мистецтві Г. Денеги загадково поєдналися жіноча любов до квітів, тонкий смак у композиційному поєднанні розмаїття цвіту і зачарування пафосом цвітіння. Шанувальники образотворчого мистецтва милуються шляхетним парадом чорнобривців, настурцій, космеї , ірисів, мальв, зозулиних черевичків, едельвейсів, купави ("Мелодія мальв", "У заповіднику", "Романс", "Туманний світанок", "Візерунки осені", "Осінні вогники"). Глядача наповнює насолода кольоровими гамами, замилування земним цвітінням [1, с. 5].

Твори мисткині щедро випромінюють любов і зачарування мальовничим розмаїттям квітучого рідного краю.

Також хочеться не обминути увагою художника-аматора Костянтина Ляшенка (1916 р.), який у своїй творчості продовжує й розвиває традиції народної картини 1920-1930-х років. Більшість робіт художника відтворює ностальгійно-ліричний образ поліського села старих часів. Картинам притаманний дещо прохолодний рожево-перламутровий колорит. У творах із зображенням квітів і жінок відчутний вплив стилістики Катерини Білокур [4].

Отож, Катерина Білокур залишила хороший слід не тільки своїми роботами, які милують око сучасників, а й тим, що змогла передати власний світогляд, любов до природи талановитим учням – Ніні Унтило та Ганні Самарській. Також натхненні дзвінкою музою художниці Галина Денега та Костянтин Ляшенко, які вміло передавали квіткові образи на роботах.

Радує і той факт, що Катериною Білокур захоплюються і сьогодні, а саме видатні українські дизайнери одягу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денега Г.В. Живопис: альбом- каталог: збірник вибраних творів / Г. В. Денега.– Т. :"Колір Прінт", 2011. – 54 с.
2. Кузнецова Л. Летние и осенние цветы распустились на полотнах в харьковском художественном музее / Л.Кузнецова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.atn.ua/newsread.php?id=21237. – Дата звернення 30.03.2017
3. Кульова. В. Диво-квіти Ніни Унтило : земляки називають художницю миргородською Катериною Білокур / В. Кульова // Київ. – 2005. – № 10. – С. 189 – 192.
4. Народний живопис Полісся [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=764. – Дата звернення 30.03.2017
5. Старюк Н. Стати квіткою / Н. Старюк // Народне мистецтво. – 2006. – № 3 – 4. – С.27– 30.
6. Українські дизайнери створили ескізи колекцій за мотивами творчості Білокур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // www.uamodna.com/articles/ukrayinsjki-dyzaynery-stvoryly-eskizy-kolekciy-za-motyvamy-tvorchosti-bilokur /. – Дата звернення 30.03.2017

Виноградова А.

Науковий керівник – доц. Дячок О.М.

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ У ПЕЙЗАЖНОМУ ЖИВОПИСІ

У нашому житті нас оточують речі, які створені самою матінкою природою. Її неповторна краса здавна вабила творчу увагу художників, пробуджувала зацікавленість та ставала об'єктом захоплення. Як зазначає Колін Кларк, «Пейзажний живопис відображає етапи нашого розуміння природи. Його виникнення і розвиток з

часів Середньовіччя – це одна із спроб людства досягти гармонії з оточуючим світом» [1].

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку та впливу художнього образу на пейзажний живопис.

Виклад основного матеріалу. Пейзаж – це жанр в образотворчому мистецтві, в якому об'єктом зображення безпосередньо виступає сама природа. Він може доповнюватися постатями людей і тварин, навіть цілими сценами, але головним «героєм» в ньому завжди залишається природа.

Історія пейзажного живопису почалася дуже давно, ще коли первісна людина почала прикрашати стіни своїх печер примітивними зображеннями озер, річок і дерев. Художники в Давньому Єгипті використовували зображення природи в сценах жнив, полювання, рибальства. Тривалий час пейзаж виконував лише другорядну роль. Йому не приділяли особливої уваги [3].

Пейзаж, як самостійний жанр в образотворчому мистецтві, виник наприкінці XVI – на початку XVII ст., коли людина гостро відчула свою єдність з природою [4].

На XIX ст. припадає розквіт реалістичного пейзажу (природу почали зображувати такою, якою вона є). Не випадково ті художники-пейзажисти, які узагальнили і якнайповніше відобразили народне уявлення про природу та її красу, дістали найширше визнання: творчість їх увійшла в скарбницю світової художньої культури [4].

У наш час пейзаж часто використовують як засіб відображення думок і настроїв художника. Утім, реалістичні краєвиди цінуються глядачами завжди.

Український пейзажний живопис розвивався в контексті європейського мистецтва, і кращі твори українських художників – пейзажистів увійшли до скарбниці вітчизняного образотворчого мистецтва, стали його невід'ємною частиною, віддзеркаливши процеси і зміни, що відбулися в часі [2, с. 5]. Розвиток пейзажного живопису в Україні пов'язаний з роботами Т. Шевченка серія «Мальовнича Україна». Розквіт цього жанру припадає на кінець XIX ст. Красу України відтворили у своїх полотнах С. Васильківський, П. Левченко. Найкращі традиції реалістичного пейзажного мистецтва продовжили українські майстри С. Шишко, Т. Яблонська, І. Бокшай та інші [3].

Іл. С. Васильківський. 1883. Національний художній музей України

Краса і невичерпність пейзажного живопису спостерігається у творах видатного українського художника Сергія Васильківського. У спадщині митця чимало робіт, серед яких пейзаж відіграє помітну роль. Пейзажи митця відзначаються чистотою і яскравістю барв, зберігаючи при цьому образну змістовність і поетичну проникливість. Помітне місце серед них посідають праці, присвячені початку весни, в яких особливо чітко відчувається вміння художника передавати тонкі зміни в житті природи.

Лірико-поетичному твору «Весна на Україні» передували два однойменні малюнки, в яких Васильківський в пошуках композиції твору студіював форму, відображаючи певний стан природи. Він вмів знаходити поезію і красу в простих мотивах природи, "зображуючи її такою як вона єсть" [2, с. 40].

Різноманітність природи, спілкування з нею, стала джерелом натхнення та відродження творчих задумів для багатьох художників. Кожен майстер втілює у зображенні природи свої ідеали, своє бачення світу, викликає в них різні емоції. Художники – пейзажисти, передусім, розповідають про куточок природи, що їх вразив, примусив зупинитися, замислитись. А далі народжується художній образ, у якому поєднуються відчуття митця з майстерністю, його вмінням передати цей образ засобами виразності живопису. Цей образ – основна одиниця творіння у пейзажному живописі. За допомогою художніх

образів моделюється об'єкт відображення. Образом виражаються предмети пейзажу, події і вчинки героїв, які у ньому присутні. У них проступає не тільки задум автора, але й втілюється його головна, узагальнююча ідея. Глибина пейзажного образу - результат ретельного вивчення природи.

Витвори пейзажного живопису своєю естетичною дією здатні духовно збагатити людину. Пейзаж, який передає характер природи, в якому зображено емоційне відношення до неї художника, є важливим засобом виховання почуття любові до рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кларк К. Пейзаж в Искусстве / Пер. с англ. Н.Н. Тихонова / Кларк К. - СПб: Азбука-классика, 2004. – 304с.
2. Лильо – Откович З. Український пейзажний живопис XIX – початку XX сторіччя. – К.: Балтія-Друк, 2007. – 120 с.; іл. – Укр., англ.
3. Пейзаж. Історія пейзажу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
4. http://fiz-cultura.ucoz.ua/news/pejzazh_istorija_pejzazhu/2014-08-20-960
5. Пейзаж. Історія пейзажу. Розвиток пейзажного жанру в Україні і світі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pavliukib.wordpress.com

Драбко О.

Науковий курівник – доц. Тютюнник І. С.

СУЧАСНА САДОВО-ПАРКОВА СКУЛЬПТУРА В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТЕРНОПОЛЯ

Тернопіль – затишне та зелене місто з багатьма парками та скверами. Серед них основними є: парки Національного відродження та імені Тараса Шевченка, регіональний ландшафтний парк «Загребелля», гідропарк «Топільче», Старий парк, та парк Здоров'я. Тому важливим оздобленням зеленої зони міста виступають скульптурні об'єкти та пластичні групи. Сьогодні великі, громіздкі, монументальні роботи відходять на другий план, поступаючись провідним місцем більш доступним та актуальнішим нині парковим скульптурам.

Метою статті є виявлення тенденцій розвитку паркової скульптури Тернополя, створеної за період другої половини XX – початку XXI століть. Для висвітлення поставленої мети, необхідно вирішити наступні завдання – виявити загальні риси функціонування тернопільської скульптури кінця XX – початку XXI століть та прослідкувати розвиток садово-паркової пластики міста в зазначений період.

Тернопільську паркову скульптуру представлено у каталозі Л. Берника, В. Окаринського та Є. Удіна [5]. В ньому розглянуто об'єкти, створені під час Міжнародного симпозіуму монументальної пластики «Медобори'89» і Медобори'90», репрезентовано декоративно-паркову скульптуру Тернополя, висвітлено історію її створення, авторів, відображено сучасний стан скульптур. Питання ролі скульптурних пам'ятників у міському середовищі присвячена публікація Н. Журмій [2]. Зокрема вона вводить термін «розважальна скульптура», щодо об'єктів, які встановлюються в останнє десятиліття. У статті В. Гоголь висвітлено різновиди нетрадиційної пластики, основною рисою якої виступає тривкість матеріалу [1].

Садово-паркова скульптура відноситься до монументально-декоративної пластики. Ця категорія скульптури є найвибагливіша до умов у які її поміщають, але тісний зв'язок із оточенням лише допомагає підкреслити мистецьку цінність твору. Поява об'єкту в просторі одразу його змінює, причому візуальне сприйняття цієї зміни залежить від активності цієї форми. Також значним є те, що має на меті та чи інша скульптура, чи підпорядкована середовищу, чи домінує над ним.

Перші скульптури у парку «Топільче» були дерев'яними і з'явились у 1972 році. Це невеликого розміру твори, які присвячені героям дитячих казок. Автор цих робіт славетний, лемківський скульптор І. Мердак, ім'я якого відоме далеко за межами України.

1989 року було втілено ідею провести симпозіум-пленер декоративно-паркової скульптури, її запропоновано тодішнім головою Тернопільської обласної Спілки художників України – Є. Удіним. На перший пленер «Медобори'89» зібралося 12 учасників. За 2 місяці було створено 14 скульптур з місцевого матеріалу – пісковику і вапняку. Всі твори залишилися в місті, більшість з них було встановлено на набережній ставу, алеях парку імені Т. Шевченка і цим започатковано ландшафтний парк скульптури [5, с. 4 –7].

На наступному симпозіумі-пленері скульптурної пластики «Медобори'90», було створено вже 18 скульптур. Відходячи від початкового задуму, лише декілька робіт доповнили парк скульптур, інші ж розмістилися в гідропарку «Топільче», біля закладів культури, театру ляльок, художньої школи та в інших місцях Тернополя. Таким чином місто наповнилося роботами скульптурної пластики [5, с. 7 –10].

Вже за доби незалежності, у 2013 році, було проведено Всеукраїнський скульптурний пленер «Камінь. Алегорія», організований начальником управління культури міськради О. Смиком. Цей захід зібрав різні покоління митців, їх об'єднав камінь як матеріал для вираження емоцій та втілення почуттів. Результатом пленеру було створення дванадцяти фігуративних скульптур [4]. Якщо порівняти скульптури попереднього пленеру і теперішнього, можна прослідкувати стрімкий розвиток техніки і майстерності.

Серед сучасних дерев'яних скульптур, які доповнюють простір міста є створені у 2015 році роботи місцевого майстра Юрія Плесюка. Він працює з старими деревами, даруючи їм «нове життя».

Можна сказати, що садово-паркова пластика Тернополя має не лише естетичне значення, вона несе в собі, так званий розважальний характер. Доповненням до паркової є розважальна «вулична» скульптура. Серед таких об'єктів можна виокремити: пам'ятник бджілці-трудівниці, лелекам, людині-невидимці, водопровіднику і стільцю, всі вони розташовані у центрі міста і безумовно завжди привертають увагу перехожих.

В наш час з'являються скульптури з нетрадиційних матеріалів. Як свідчать дослідники, «під впливом масової культури відбувається підвищення темпів оновлення, прагнення людей до новизни й різноманітності, зміни інтересів. Спостерігається тенденція до «скорочення життєвого циклу» художніх явищ як творів і послуг» [6]. В цьому контексті цікавими і незвичними є роботи тернопільського майстра Сергія Кузнєцова, створені з металобрухту, запчастин від комп'ютерів, фотоапаратів, автомобілів, мотоциклів, механізмів від годинників, та інших деталей непрацюючої техніки. Його скульптури створені у стилі джанк-арту (мистецтво, яке дає друге життя непотрібним речам). Перші скульптури були створені в 2008 році, а зараз химерні металеві роботи можна побачити на подвір'ї ресторації «Ковчег», зокрема це, скульптури динозаврів, тварин, комах та інших незвичайних істот.

Новою тенденцією є створення скульптур з снігу, кущів самшиту та інших тимчасових матеріалів. Метою таких об'єктів є прикрашення певної території на короткий термін часу. Так, взимку 2017 року, в місті Тернополі, в рамках «Свята зими», проводився творчий міжшкільний конкурс скульптур з снігу. Сподіваємося, що захід зможе дати поштовх до створення більш професійних снігових робіт тернопільських скульпторів.

Дослідивши садово-паркову пластику в просторі Тернополя, можна сказати, що на сьогоднішній день в мистецтві відбуваються зміни, в сторону тенденцій потреб та інтересів жителів міста. Тобто, якщо раніше скульптура у більшості випадків виконувала функцію пам'ятника, то зараз вона відходить від традиційних уявлень про монументальну скульптуру і набуває розважального характеру, стає швидше архітектонічною, ближчою до звичайного глядача, утворюючи естетичне і візуальне оздоблення міста. Скульптурні об'єкти в простоті міста займають важливе місце, і можна сказати що у Тернополі вони щораз набувають більшої популярності і розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголь В. Д. Атракційна скульптура як особлива форма вираження в пластичному мистецтві (проблеми типології) / Гоголь В. Д. // Теорія мистецтва. – 2015. – № 8. – С. 18–20.
2. Журмій Н. М. Скульптурні пам'ятники міського простору у контексті соціокультурного діалогу / Н. М. Журмій // Питання культурології: зб. наук. праць. Вип. 29. / Київський національний університет культури і мистецтв. – К., 2013. – С. 23–30.
3. Кузьмінова Г. О. Сучасна паркова скульптура в міському середовищі / Г. О. Кузьмінова // Проблеми розвитку міського середовища. – 2012. – Вип. 7. – С. 127–132.
4. Мичко С. Кам'яна краса: у Тернополі стартував Всеукраїнський скульптурний пленер [«Камінь. Алегорія»] / С. Мичко // Україна молода. – 2013. – №105 (25 лип.). – С. 13–14.
5. Паркова скульптура Тернополя: каталог / Л. Б. Берник (ред., упор.), В. М. Окаринський (упор., вст. ст.), Є. Т. Удін (худ. ред.). – Тернопіль: Крок, 2012. – 72 с.
6. Прилуцька А. Є. Масова культура як соціально-ціннісна детермінанта сучасної художньої культури / Прилуцька А. Є. // Гуманітарний часопис. – 2013. –№ 4. – С. 26–32.
7. Сич М. О. Особливості паркової скульптури та парків скульптур / Сич М. О. // Дизайн освіта в Україні: перспективи розвитку. – 2013. – Вип. 3. – С. 150 – 153.

Тихонюк Н.

Науковий керівник – Дячок О. М.

ХУДОЖНІ ТКАНИНИ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Постановка проблеми. Художні тканини – складова багатогранної культури нашого народу. Вони широко застосовуються для виготовлення одягу, облаштування й оздоблення житла, храмів, громадських будівель, а також у обрядах. Чимало традиційних українських тканин XIX – поч. XXI ст. донесли до нас прадавні елементи. У художньому вирішенні деяких виробів відображені особливості етногенетичних культуротворчих процесів як окремих історико-етнографічних районів України, так і загальнослов'янської спільноти. У контексті етнічної культури українців художні тканини східного регіону є вагомим надбанням її мистецької спадщини.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми. У мистецтвознавчій та науково-методичній літературі широко представлено історію розвитку мистецтва розпису тканин у різних техніках (праці Р. Гільмана, Ю. Давидової та ін.), досить повно розкрито традиційні техніки розпису (С. Давидов. М. Синєглазова). Цим проблемам присвячено кілька дисертаційних досліджень (Т. Печенюк й ін.). У другій половині XX – на початку XXI ст. серед дослідників українського текстилю з'являються імена таких науковців, як С. Сидорович, К. Матейко, О.

Дудар, Г. Курилович, Л. Молчанова, Г. Стельмащук, Ю. Лащук, Т. Ніколаєва, Л. Орел, О. Никорак, Т. Лупій, А. Українець та ін.

Ґрунтовне і всебічне дослідження художніх тканин України різних історико-етнографічних регіонів має важливе значення для сучасної творчості, збагачення національно-культурних надбань. Відтак значущість проблеми та типологічні відмінності художніх тканин Східного Поділля, її недостатня розробленість зумовили актуальність проблеми.

Формулювання мети статті. *Метою статті* є обґрунтування специфічних особливостей художніх тканин. проаналізувати особливості та сучасний стан художнього розрпису тканин, описати основні техніки їх декоративного розпису , охарактеризувати специфіку художнього розпису тканин Східного Поділля.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В історії декоративно–прикладного мистецтва загальновизнаною є думка про те, що народне мистецтво певних етнічних регіонів до сьогодні залишається найменш вразливим до стилевих впливів чи мистецьких явищ. Феномен народного мистецтва в тому, що протягом значного історичного часу культура краю зростала і формувалася в умовах поліетнічності населення.

Самобутністю і яскраво вираженою оригінальністю до сьогодні відзначається декоративне мистецтво буковинців. Структуру художніх тканин Поділля складають два основних розділи: геометричний орнамент та рослинний орнамент. Різновиди орнаменту представлені такими групами, як зооморфний, орнітоморфний та антропоморфний орнамент. Акцентовано увагу також на окремих мотивах, які набули оригінального втілення і стилізації в орнаментальному мистецтві. Йдеться, насамперед, про такі архаїчні мотиви, як «дерево життя», ромб, безконечник (названий буковинським меандром), коло, хрест, які є «архетипами життєвої сили, плодючості та світоустрою» [7, с. 196].

Разом з тим, існують специфічні етнографічні ознаки і орнаментальна культура Східного Поділля. Геометричний орнамент переважає в гірській мистецтві Чернівецької області, переважно у Вижниччині та Путильщині. Переважання ромбу та його мотивів (ромби з гачками та ромбоподібна сітка), а також хреста, як провідних елементів орнаментальних схем, свідчать про традиційність мистецтва, основу якого складають архетипи землі і засіяного поля.

З 1960-х років пожвавилася робота художників-професіоналів над оформленням тканин такими техніками, як холодний і гарячий батик, вільний розпис. Серед народних майстрів, які займаються виготовленням художньої тканини, відомими є Дарія Сєдова, Наталя Шевчук та ін.

Художні тканини Поділля – велике надбання матеріальної й духовної спадщини народу. Упродовж століть тут існувало ткацтво як споконвічне домашнє виготовлення тканин, а згодом – ремесло та організований художній промисел, пов’язаний з ринком. Значна роль у декоруванні народних тканин належить колористичним рішенням. Характерним є зведення кількох барв і відтінків до одного тону. Такий прийом відбитий у народних назвах: наприклад, плахта – «чорнобрива», «синятка», «рябенька», «червонятка», «золотиста» тощо. Гарно зливаються різнопідібрані кольори в тканинах , загальний колорит яких завжди визначається основним кольором тла [4, с. 14].

У покутських селах понад Дністром панівним є багряно-малиновий колір. У селах Наддністрянського Поділля переважають темні кольори, що згущуються до чорного тону. Кольористість тканин зростає наприкінці XIX ст., коли у виробництво їх вводиться все більше фабричних ниток.

Активно розвиваються такі види тканин, як скатерті, рушники, килими, ліжники, верети з різноманітними варіантами побудови геометричних і стилізовано-рослинних та геометричних мотивів [3, с. 43].

Старовинними типами художніх тканин є: «прості» однотонно-монохромні, поперечно-смугасті ахроматичні й поліхромні та «писані»-різнокольорові, поперечно-смугасті. Найпоширенішими є тканини, в яких на сірому фоні чергуються білі, чорні або різнокольорові смуги. Значно рідше трапляються вироби з чорним або брунатним тлом. [10, с. 128].

Варіативністю групування і ритму чергування смуг різної ширини, їх кількості та кольорової гармонії народні майстри створили різноманітні за композицією смугасті тканини, які вражають вишуканим творчим чуттям, високою естетичністю. Згодом почали виготовляти художні інтер’єрні тканини з дещо складнішими узорами. Основними мотивами орнаменту таких ліжників є «скосики», «клинці», «ромби» та ін. Найулюбленішими стали різновиди «сливового», «кавалерського очка», «підківкового», «скринькового», «скриньчистого», «очкатого», «сонечка», «пушкатого», «кавалєра», «дубового листа», «кнігинькового», «баранкового», «у колосок», «у зубці» тощо [9, с. 181].

Народні художні тканини, що виготовлялися у Східному Поділлі, орнаментовані не тільки в процесі ткання, плетіння, а й такими техніками, як вибійка, ручний розпис, мережання, вишивання, аплікація тощо [4, с. 18-19].

Мистецтво вибійки особливого розвитку зазнало на Поділлі, в прикарпатських районах наприкінці XVIII – у XIX ст. У вибійках Бойківщини переважає рослинний орнамент, а в таких відомих центрах мистецтва вибійки, як Яворів, Кам'янка-Бузька Львівської області особливо поширився стрічковий уклад дрібних геометричних мотивів. Із цих вибійок шили передусім одяг: спідниці, штани, кабати. У вибійках

зі стилізованим рослинним орнаментом розроблені дуже складні композиції, де є багато вільною, незафарбованого тла, що сприяє виділенню спокійних, м'яких ліній у рослинних мотивах.

Оригінальну різновидність вибійок зустрічаємо на хустинах. На кожній хустині часто розміщені дві різні за характером композиції: концентрична або сітчаста на центральному полі і стрічкова по каймі. Найчастіше на центральному полі в шаховому порядку вибивали дрібні квіточки, ягідки, так звані турецькі листочки тощо, на широкій каймі — великі квіти і листя, що за формою і манерою виконання нагадували мотиви центрального поля.

Рідше у вибійках для орнаментування середини поля використовували центрально-променисту композицію. На променях розміщували квіткові мотиви. Обом видам композиції притаманна легкість, гармонійність орнаментації центрального поля і кайми, вдало знайдені і добре врівноважені пропорції квітів. Контур квітів окреслений м'яко і декоративно, червоним кольором, листочки — зеленим, а гілочки — коричневим [2, с. 17].

У XIX – середині XX століття тканину декорували традиційною орнаментикою, яка складалася з рослинно-геометричних («фасульки», «листочки», «листок», «ружа», «цвіт картоплі», «слива», «петрушки», виноград») та геометричних мотивів (ромби, трикутники, квадрати, «ружки», «кучері», «очка», «кривульки», «безконечники», «грабельки», «баранячі ріжки», «семиріг», «гребінчик», «павучок», «напівпавучок», «хрестик», «кучері», «оленячих роги», «баранці», «скосики», «клинці», «решітки», «парканці», та ін.). Натомість з кінця XX – початку XXI століття спостерігаються впливи буковинської орнаментики, зокрема, при декоруванні жіночих сорочок та фартухів [5, с. 284].

Нинішнє покоління майстрів художніх тканин стало новатором у справі підходу до матеріалу, відродження і вдосконалення різних видів технічного виконання, творчого використання локальних принципів трактування орнаментальних форм, побудови композицій, кольорових зіставлень. Серед народних художників відомі Наталя Дюг, Вікторія Дубовик, Дана Якимчук, Інна Валітова та ін.

Висновки. Отже, народні художники текстилю Східного Поділля зберігали оригінальність власних пошуків і створювали неповторні за характером художні тканини. Вони уникали зайвої ускладненості, обирали просту, але виразну форму візерунків, стриманість та вишуканість колориту. Як результат – випуск високохудожніх зразків, які творили «обличчя» регіону, зберігаючи неповторність, колоритність індивідуальних творчих манер у художніх тканинах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності дослідження аспектів мистецтва декоративно-художнього розпису тканин Західного регіону України та їх порівняльного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гильман Р. А. Художественная роспись тканей / Р.А. Гильман. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 160 с.
2. Гриб А. Ювілейний вернісаж народних талантів / А. Гриб // Тернопілля ’96. – Тернопіль : Збруч, 1997. – С. 14-26.
3. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. – К. : Мистецтво, 1966. – 80 с.
4. Дутка Р. М. Українські вибійчані тканини : автореф. дис... канд. мистецтв. / Р. М. Дутка. – Л., 1995. – 35 с.
5. Кара–Васильєва Т. Декоративне мистецтво України XX століття : у пошуках «великого стилю» / Т. Кара–Васильєва, З. Чегусова. – К. : Либідь, 2005. – 280 с.
6. Народні промисли Буковини : посібник / упоряд. Воскобойник Ю.М. – Чернівці, 2012. – 108 с.
7. Никорак О. Українська народна тканина XIX–XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина І. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України) / О. Никорак. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 2004. – 584 с.
8. Печенюк Т. Розпис тканини в Україні (20–ті – початок 90–х рр. XX ст.): автореф. дис. ... канд. мист. / Т. Печенюк. – Львів, 1996. – 24 с.
9. Селівачов М. Лексикон української орнаментики / М. Сільвачов, – К. : Ант, 2005. – 399 с.
10. Сидорович С. Й. Художня тканина західних областей УРСР / С.Й. Сидорович. – К. : Наук. думка, 1979. – 152 с.

ЗМІСТ

ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ 3

Мацьків Т. ОЦІНКА СТУПЕНЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ І СТІЙКОСТІ УВАГИ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ 3

Павлик Л. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ 5

Гевчук О. ОЦІНКА ЧАСОВИХ ІНТЕРВАЛІВ І ВИЗНАЧЕННЯ ШВИДКОСТІ ЗОРОВО-МОТОРНОЇ РЕАКЦІЇ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ 7

Органіста Л. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» 9

Смірнова О. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ З КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» 10

Худа М. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК УЧНІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» 12

Мелевич О. ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОНСТРУЮВАННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З ХІМІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ УЧНІВ 13

Тулайдан М. ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ САМОГУБСТВА 17

Зіброцька О. ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ НАСИЛЛЯ 18

Пастернак В. ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СТОСУНКІВ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ 20

Паскевич О. ПРОБЛЕМА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ 21

Зданяк Н. ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ БІОЕТИКИ 22

Гринчишин Ю., Бондар М. РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ 24

Смаль В., Наконечна Н., Горячова О. ТАЛПОШ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ – ВІДОМИЙ ОРНІТОЛОГ, ПЕДАГОГ І НАТУРАЛІСТ 25

Шевчук Р., Бей А., Зіброцька О. РЕГІОНАЛЬНА ФАУНА ХРЕБЕТНИХ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ ТАЛПОША В. С. 27

Татарин Н., Солома М., Гетьман М., Ісак Я. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД ОРНІТОФАУНИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ЗА ПРАЦЯМИ В. С. ТАЛПОША 29

Солома Т. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ДО ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ 31

Гнатюк Ю. ВПЛИВ БІОПРЕПАРАТУ ЕМ-1 НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ (GLYCINE MAX MOENCH.) У ҐРУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ УМОВАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ 33

Соболь Т. ВПЛИВ ПРОТРУЙНИКА АКТАРА І БІОРЕГУЛЯТОРА СТИМПО НА ПРОДУКТИВНІСТЬ КАРТОПЛІ 36

Ференс К. ВИЗНАЧЕННЯ ВИДОВОГО СКЛАДУ РЯДУ ГОРОБЦЕПОДІБНІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ 38 .....

Табачак О. ПОЗАКЛАСНА РОБОТА В СИСТЕМІ ФОРМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ З ПРИРОДОЗНАВСТВА 40

Бульбанюк К. СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В 6 КЛАСІ 43

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ 47

Пташник І. ПОРОДНИЙ СКЛАД ТА ВІКОВА СТРУКТУРА ЛІСОВИХ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ БЕРЕЖАНСЬКОГО ГОРБОГІР'Я 47

Гавришків В. ОСНОВНІ ЦЕНТРИ РОЗВИТКУ ВИННО-ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ У ІТАЛІЇ *49*

Мельник М., Демків Р. ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР ЯК ІНФОРМАЦІЙНА ОСНОВА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ (НА ПРИКЛАДІ ПАНАСІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ, ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ) *50*

Волянська І. Спортивні пішохідні походи в межах Карпатського туристичного регіону *52*

Сторожишин Л. РЕЛІГІЙНИЙ ТУРИЗМ В ІЗРАЇЛІ *53*

Царик В. ГЕОХІМІЧНИЙ СТАН ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ У СЕЛІ ІВАНІВКА ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ *55*

Ранецька Н. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ *57*

Лаба С. ХИТРОЩІ ЦІНОУТВОРЕННЯ: ЯК ПРОДАВЦІ «ВИТЯГУЮТЬ» ВАШІ ГРОШІ *59*

Франків А. ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА В ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ (ТУРИЗМ НА «КОРЕЙСЬКІЙ ХВИЛІ») *61*

Михайлечко Т. ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ У СФЕРІ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ *62*

Хоєцький Р. РОЛЬ ТУРИЗМУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ *64*

Кубик Н. ЦІНОУТВОРЕННЯ У РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ *66*

Павлюк О. СУЧАСНИЙ СТАН І ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ *68*

Сабадах С. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ *71*

Найда Т.БЕЗРОБІТТЯ - ОСНОВНА ПРОБЛЕМА СУСПІЛЬСТВА *72*

Дмитрак П. БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ *74*

Боднар І. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ *76*

Мариновська І. ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ КОЗІВСЬКОГО РАЙОНУ *78*

Бончак Х. ОЦІНКА ТРАНСПОРТНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЮ ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ *80*

Серкіз А. ЕКОСТАН АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ НА ВУЛИЦІ О.ДОВЖЕНКА М.ТЕРНОПОЛЯ *83*

Кабанова І. СТАН ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НА ВУЛИЦЯХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ МІСТА ТЕРНОПОЛЯ *85*

Котульська І. «СИНДРОМ СЕЛФІ» В КОНТЕКСТІ КРИЗИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ *86*

Жайворонко Н. ПАРАДИГМА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ *88*

Греськів О. «ФЕНОМЕН АВАТАРКИ»: НОВА ФОРМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЧИ СИМУЛЯКР? *90*

Гавришко М. ОСНОВНІ МОДЕЛІ СВІТОБУДОВИ: ВІД ПІФАГОРІЙЦІВ ДО ВЕРНАДСЬКОГО92

Твердохліб Х. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЗБОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ТА ЇХ СУЧАСНИЙ СТАН *94*

Депутат М. СУЧАСНИЙ СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ *96*

Базан М. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ: ЇХ СТРУКТУРА І ОПТИМІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ *98*

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ 101

Швець А. РОЗРОБКА ТА ПРОГРАМУВАННЯ ПЛОТТЕРА НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА

ARDUINO *101*

Волос О., Квасна О., Жуковський М. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ 3D-ДРУКУ *103*

Горак І. , Козбур М. СКЛАДОВІ ТА КОНТЕНТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМЛЕКСУ «ІНФОРМАТИКА, 7 КЛАС» *105*

Семчишин О. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МУЛЬТИМЕДІА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ *109*

Абрамик М. ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ *111*

Попів Ю. ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ СІТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ПРАКТИЦІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ *113*

Бутрин М. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ТА КОЛЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ШКОЛІ *115*

Шимків Н. РОЗРОБКА ВЕБ-САЙТУ *117*

Куліковський І. СПОСОБИ ЗАХИСТУ БЕЗПЕКИ ПРИВАТНИХ ДАНИХ У ВІРТУАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗАХИСТУ *118*

Цимбаляк М. КАТЕГОРІЯ ҐЕНДЕРУ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОСТІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ *121*

Дмитерко А. ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ТАКСОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ КЛАСУ ПТАХИ AVES У БІБЛІЇ *123*

Мартиновський А. РОЗРОБКА САЙТУ КОЗІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ІМ. В. ГЕРЕТИ *125*

ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ **128**

Белюх К. ЩО ГІРШЕ: НАДМІРНА ЛЮБОВ ЧИ НАДМІРНА НЕНАВИСТЬ? *128*

ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ **130**

Рарок О. ОБРАЗИ ПРИРОБИ В ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ЗАРЕЦЬКОГО *130*

Дуда В. ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ ТЕРНОПОЛЯ XX-XXI СТОЛІТТЯ *132*

Бас І. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПЕЙЗАЖУ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ *134*

Перфецька В. ЖІНОЧІ ГОЛОВНІ УБОРИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ *135*

Касьян М. МОТИВИ ТВОРЧОСТІ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО, РЕАЛІЗОВАНІ У ВІЗУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ *137*

Метельська О. СТІНОПИС ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ ТЕРНОПОЛЯ *138*

Юречко С. ЕСТЕТИКА КВІТКОВИХ ОБРАЗІВ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ЗА МОТИВАМИ КАРТИН КАТЕРИНИ БІЛОКУР *140*

Виноградова А. СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ У ПЕЙЗАЖНОМУ ЖИВОПИСІ *141*

Драбко О. СУЧАСНА САДОВО-ПАРКОВА СКУЛЬПТУРА В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТЕРНОПОЛЯ *143*

Тихонюк Н. ХУДОЖНІ ТКАНИНИ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА *144*

ЗМІСТ **147**

ББК 74.480.278
С.88

Студентський науковий вісник. — Випуск № 41. — 2017. — 149 с.

Видрук оригінал-макету
у науковому відділі Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Комп'ютерна верстка: **Процик Н.І.**

Здано до складання 10.02.2017. Підписано до друку 24.0.2017. Формат 60 х 84/16. Папір друкарський.
Умовних друкованих аркушів – 6,9. Обліково-видавничих аркушів – 16,4. Замовлення № 101.
Тираж 100 прим. Видавничий відділ ТНПУ 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2
Свідоцтво про реєстрацію ДК №2043, від 23.12.2004.